

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Molbech, Christian.; af C. Molbech ; udg. for
Samfundet til den danske Literaturs Fremme.
Digteren Adolf Vilhelm Schack Staffeldt : et
biographisk Udkast

Titel | Title:

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : trykt hos J. D. Qvist, 1851
Fysiske størrelse | Physical extent: [4], 224 s.

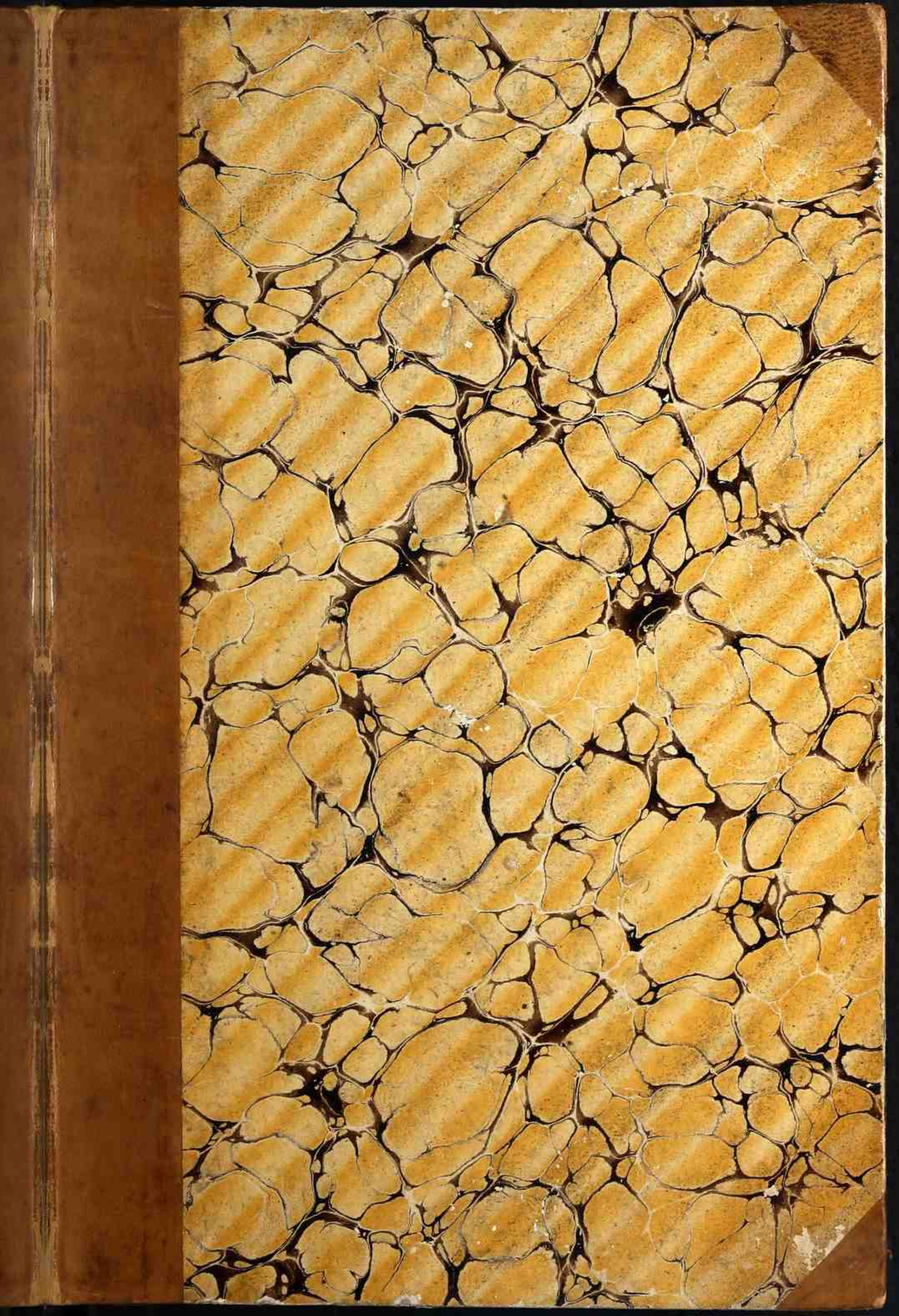
DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

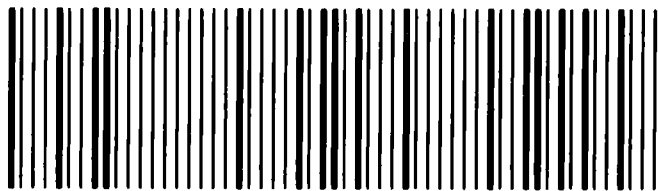

46.-108.-8°

Ex. 2

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130021688135

Digteren

Adolf Vilhelm Schack Staffeldt.

Et biographisk udkast

af

C. Molbech.

København.

Udgivet for Selskabet til den danske Litteraturs Fremme.

Trykt hos J. D. Qvist, Bog- og Bodestrykker.

1851.

In d h o l d.

	Side
Første Hefte.	
Biographisk Udkast af C. Molbech	1—224.
Andet Hefte.	
Schack Staffeldts første trykte Digte	1.
Til Phyllis	3.
Elise	5.
Den første Hestighed	7.
Budet	8.
Digteren, Rhapsodie	9.
Forfæren	12.
Tilbagevendelsen	13.
Polemik	17.
Svar til N. S. Sevel Bloch	19.
Til alle retfærdige Lydskere her i Landet	32.
Bed Lejlighed af Pallinis Untersuchung	35.
Om den Ting, kaldet Ausru fungen o. s. v. og om andre Ting	37.
Uddrag af Schack Staffeldts haandskrevne Beretning om hans Reise i Lydskland og Norditalien. 1796—1800	59.
Ueber den Stand des Reisenden	61.
Warnung an mich selbst	62.
Rhapsodische Rückerinnerungen von Hamburg	62.
Lüneburg	88.
Celle	99.
Das Cellische Zuchthaus	104.
Hannover	107.
Braunschweig	128.

	Side
Wolfenbüttel	146.
Salzdalum	148.
Goslar	149.
Halberstadt	161.
Magdeburg	162.
Alt-Brandenburg	163.
Berlin	164.
Charlottenburg	170.
Potsdam	172.
Deffau	199.
Börlitz	207.
Leipzig	211.
Meißen	229.
Dresden	233.
Hof. Regierung	242.
Der Königsstein	260.
Lehranstalten. Die catholische Kirche. Tharand	265.
Die churfürstliche Bibliothek	273.
Der Gottesacker	275.
Das Schloß	277.
Ueber einige Gemählde in der Gallerie zu Dresden	279.
Die Bibliothek. Pillnitz. Kupferstichsammlung. Graff. ...	301.
Die Antikensammlung	311.
Prag	323.
Planian — Znaym	343.
Wien	350.

Digteren

Adolf Wilhelm Schack Staffeldt.

Et biographisk Udkast

af

C. Molbech.

1.

Danmark har iblandt sine ældre og nyere Digtere, og selv blandt det indskrænkede Antal af de udmærkede og bedre, havt ikke saa faa, hvis Levnet, Personlighed og Charakter frembyder en overveiende Deel af Egenhed eller Særhed, en fra det Almindelige afvigende Skiebue og Udvikling, og saaledes af en fleersidig psychologisk Interessse og biographisk Mærkværdighed. Til disse Digtere maa vi regne Schack-Staffeldt, der endog har adskillige Egenheder i Charakteren, og i hans Digterliv, ganske for sig selv. Dertil hører blandt andet, at han synes fra tidlige Aar at have hørt og fulgt den danske Sanggudindes Kald, endskiøndt han paa samme Tid tilegnede sig en fuldkommen tydsk Landsdannelse; og (som man af hans Reise-Dagbog seer) endnu i Aarene 1796—1800, imedens han paa Reisen jævnlig skrev danske Digte, i sin Tænkning, sin aandelige Individualitet og sit hele indre Liv, var tydsk, og derfor altid skrev for sig selv og om sig selv i dette Sprog. Men den samme Mand, der i Dagbøger, Familiebreve, og andre Landsudgydelse og fortrolige Meddelelser, greb til det Sprog, hvori han var opfostret og opdraget, som var og blev hans egentlige Modersmaal: vilde dog, med en Selvovertindelse, et Slags aandelig Evang, hvis

Spor han sielden reent kunde udslutte, i forskjellige Perioder af sit Liv, fortrinsviis eller næsten allene anvende og udvikle sit poetiske Talent i det danske Sprog, og tilsidesatte i Poesien det tyske; endskiøndt man i hans faa metriske Arbejder i det sidste Sprog jævnlig vil finde Præg af en mere naturlig, eller mere fri og mere correct Digtning, end i en meget stor Deel af de danske. Paa den Tid, da Schack-Staffeldt saaledes stræbte at bane sig en Vej i vor poetiske Literatur, (1790—1800) var hans Iyriske Mand og Tone allermest fremmed og usædvanlig i Danmark, hvor han desuden selv personlig ingentid kunde blive ret hjemme. Han blev derfor i hiin Tid, som et halv fremmedt Meteor, kun bemærket af Faa, og kun forstaaet og erkiendt af en høist indskrænket Kreds. Endogsaa efterat han var fremtraadt med hele Digtsamlinger, (1804—1808) blev han overhovedet ikke meget læst, og kun fortrinligen hyllet af Enkelte, der enten vilde giælde for at staae høiere end andre i æsthetisk Smag, eller virkelig tildroges af den Mand og Tid, som hævede endeel af hans Iyriske Digte høit over den rimede Prosa, og den matte, sprogcorrecte Sentimentalitet, der strømmede over i den danske Lyrik ved Enden af det 18de og Begyndelsen af det 19de Aarhundrede. Ved Siden af disse Enkelte fandtes ogsaa Andre, der henreves af eensidig Beundring for en poetisk Idealitet, som de overvurderede, fordi de mere blendedes af den, end forstod den, og derfor ikke saae, at dens Begeistring mangengang var mere kunstig og overspændt, end genial og ægte poetisk. Men, uagtet han i en vis Deel og Retning af sin Digteraand ikke fattedes Originalitet, kunde det hverken lykkes Schack-Staffeldt at blive classisk i den danske Poesie, som Gvald, eller populair, som Baggesen. Han var dertil for lidt national, baade i Mand og Sprog; en krampeagtig Overspænding kan ligesaa lidt, som den udspilede, luftige Svulstighed, giøre nogen varig Virkning hos en Nation, hvis Natur ved et oprindeligt Slægtsskab hellere

slutter sig til den kærnefulde Simpelhed, den ægte Høihed, den lyse Klarhed i Tanken og i dens aandelige Symbol og Billedform.

Saaledes var denne Digters Stilling i Literaturen, og til det æsthetiske Publicum i Danmark, omskiftende og lidet heldig. Ikke meget bemærket i den Periode, hvori han udsprede sin eiendommelig-subjective Lyriks Gnister, som et Slags poetiske Særsyn i Danmark i det 18de Aarhundredes sidste Decennium — og endnu i Begyndelsen af den nye Æra for Poesien, der paa en Maade aabnedes hos os, tilligemed al den øvrige Nyhed, som oprandt med det 19de Seculum — havde han endnu dette Uheld, at støde sammen med en Digter, der, i sin Genialitetsfulde Ungdomskraft, i et Par Aar med Stormskridt svingede sig op til det høieste Punkt af national Yndest og Beundring. Det hørte vel engang til Schack-Staffeldts Svagheder, at ville paa en vis Maade rivalisere med Dehlenschläger, eller gaae ind paa et Slags Bæddestrid med ham i en poetisk Sphære, hvor denne Digter havde sin Genius ligesaa meget for sig, som Staffeldt maatte tvinge sin egen til ufri Konst. Man seer heller ikke uden Forundring, at han engang stillede sig jævnsides Baggesen i at ville „beflage“,¹⁾ at Dehlenschläger hellere fulgte sin Genius ved en Forplantning af Romantiken paa dansk Sprog-bund, og ved en poetisk Gienfødelse af det gamle Norden, end han vilde tage sig æsthetiske Grundsætninger til Eftertanke, der vare for snevre for hans Phantasie, eller for strenge for hans Smag og Dannelse. Dehlenschläger, som i Tankens Lyrik var langt fattigere end den ideerige Schack-Staffeldt, og i Følelsens Ild og Dybde ligesaa lidt kunde maale sig med ham, havde dog en afgiort Overvægt i Phantasiens ægte Skaberkraft og i den mægtige Strøm af ungdommelig Livsfylde, som bar

¹⁾ I et Brev til Baggesen af A. 1817. (Liebenbergs „Samlinger til S. Staffeldts Levnet“ — af hans Haandskrifter m. m. II. D. S. 426. 427).

hans umiddelbar Genialitet, imod hvilken S. Staffeldts glødende, men ogsaa ofte konstigt opluede Begeistring, ikke kunde opveie. Han trættede de fleste Læsere, som Dehlenschläger henrev og opløftede i Poesiens rene, styrkende Biergluft; imedens Mængden blev kold ved Virkningen af en Digterlut, der ofte syntes mere sviende og fortærende, end befrugtende og nærende for sin egen Genius. Af Efterfølgere havde han meget faa blandt sine Beundrere; og hverken disse eller hine kunde hindre, at man næsten reent havde glemt Schack-Staffeldt i de to eller tre Decennier, i hvilke Ingemann, Heiberg, C. Winther, Paludan-Müller, Hauch, S. Herz og Flere, have lært os, hvor forbausende rigt det Væld var, som Dehlenschläger havde aabnet i den danske Poesie, og hvilke ædle og eiendommelige Kilder den geniale Digterevne ved Siden af dette kunde fremkalde.

Nu vilde dog en Tilstikkelse af Skiebnen, at S. Staffeldt igien skulde blive navnkundig henved tyve Aar efter hans Død, ved en fuldstændig samlet Udgave af hans danske og tyske Digte, hvorpaa en entusiastisk Beundrer har anvendt en kritisk Flid, Nøiagtighed og Umage, som i vor Literatur neppe forhen var kiendt, og paa en Maade synes at have aabnet dens alexandrinske Epøke. Denne Udgave skulde ikke alene med den høieste Fuldstændighed indbefatte Alt hvad S. Staffeldt havde ladet trykke paa Vers i begge Sprog; men ogsaa meddele — under Titel af „Schack-Staffeldts Levnet, fornemmelig oplyst ved Bilag af hans efterladte Haandskrifter“ — en Material-Samling til hans Biographie; hvortil regnedes ikke allene hans, to hele Bind fyldende Reisedagbog (der begynder med Digterens egenhændige Erklæring: „at den skrives ene for ham selv, ikke for Andre; ei engang for hans Venner;“) men ogsaa nogle i og for sig selv ubetydelige polemiske Ungdomsblade, og ikke meget betydende efterladte „dramatiske (og andre) Fragmenter og Embryoner.“ — Man kunde vel overhovedet sige: at Udbyttet

af disse to Bind Staffeldtiana paa Tydsk egentlig indskrænker sig til det, de give som biographiske Kilder, hvilke man paa denne Maade har gjort tilgængelige for Enhver. Men man maa da tilføie: at Omstændighederne virkelig gjorde Bekendtgjørelsen af Dagbogen og af Staffeldts saa Breve, om ikke nødvendig, dog i høi Grad ønskelig for Biographen, som i mangfoldige Tilfælde kan behøve Beviser for sine Yttringer om Manden af en saa umiddelbar og uforkastelig Kilde, som hans egne Ord. Uheldigviis ere dog disse Materialier ikke saa meget personlige og historiske, som de kunne give os mangen et Indblik i Digterens Tænkemaade og intellectueller Dannelselse, især under Reisetiden (1795—1800). Bidragene til Staffeldts Biographie, som man ventede sig af hans levede Brevverling og øvrige efterladte Papirer, befandtes saa fattige, og de Bidrag, som fra andre Hænder kunde opnaaes, vare (paa et eneste nær, der egentlig kun behøser „Nattiden af hans sildigere Levnetsaar“) saa faa og ringe, at der behøvedes al den Flid, Taalmodighed, og især Rieerlighed for Staffeldts Digterværker, som disses Udgiiver besidder, for at fatte, det Forsæt: af bemeldte og andre omspredte Brudstykker at samle Hovedtrækkene til Digterens Levnet. — Hr. Liebenberg fandt imidlertid afgjørende Grunde til omsider at opgive dette Foretagende; og efter et Mars Forløb kunde en aandsfuld dansk Digter, der fremfor Noget syntes at maatte være kaldet til at blive Schack=Staffeldts Biograph, ikke overtale sig til at lægge Haand paa et Arbeide, som han havde givet Haab om at ville udføre. Der behøvedes Mod til, efter saa uheldige Barfler at følge en gientagen Opfordring til at opfylde det Løfte, som var givet Besidderne af Schack=Staffeldts Digte og hans efterladte Arbeider og Fragmenter: at ledsage disse ved et biographisk Udkast. Dette, i hvor tarveligt det endog maa falde ud, kunde aldrig være blevet til, uden Udgang til Digterens saa efterladte Papirer, eller uden Benyttelse, saavel

af de Liebenbergſke Optegnelſer og Samlinger, ſom af det værdifulde og intereſſante hiſtoriff-psychologiſke Bidrag til Schack-Staffeldts Charakteriſtik i hans ſidſte, intet mindre end lykkelige Livsperiode, hvis fuldſtændige Meddelelſe, i det mindſte for en Deel, kunde bøde paa de Mangler, ſom andre biographiſke Kilders Savn eller Magerhed vil tildele de efterfølgende Blade.

2.

En Etling af en i Aarhundreder bekiendt pommerſk Adelsſlægt var henimod Midten af det 18de Aarhundrede kommen til Danmark, og var paa en Tid, da vort Militair talte vel ſaa mange tydſke, ſom danſke Officerer og Underofficerer, bleven anſat i danſk Krigſtjenefte. August Ludvig Staffeldt²⁾, (født 1733 eller 34), opgav igien denne, og forlod Danmark i November 1755 med Afſked ſom Capitain (8. Nov. 1755), efterat han i October ſ. A. havde ægtet en ung pommerſk Frøken³⁾, Maria Regina v. Klingen, Datter af Oberſtlieutenant v. Klingen, der ſkal have været en formuende Mand⁴⁾. Det ſynes ſom Capitain

²⁾ Vi maae her, med Henſyn til Digterens Familieforhold, erindre: at ovennævnte hans Fader ſtammede fra en anden beſlægtet Linie af Staffeldternes Familie, end den, ſom noget tidligere i det 18de Aarhundrede fra Pommern var kommen ind til Danmark. Til den ſidſte hørte Generalmajor Adolf Fr. v. Staffeldt til Carlowitz i Pommern, († 1735?) hvis Søn, Oberſtaldmester, Kammerherre W. D. Werner v. Staffeldt (f. 1724, † 1801) gift med Anne Sophie, Grevinde af Schack, var Fader til Kammerh. Otto Tid. Staffeldt, Amtmand i Travendal, der længere hen omtales.

³⁾ Efter en Optegnelse i Hr. Liebenbergs Samlinger ſkulde hun være født 1742, hvilket dog uden Tvivl er urigtigt, ſiden hun allerede blev gift 1755. Schack-Staffeldts Moder døde den 26. Marts 1775. (Efter Amtmand J. W. Benzons Samling af adelige Stamtafler).

⁴⁾ I Følge Optegnelse af Digterens ældſte Broder August, ſkal enhver af Oberſtlieutenant v. Klingens Døttre have arvet 10,000 Rd.

Staffeldt, ved at gifte sig i Pommern og forlade Danmark, har gjort sig Forventninger om mere glimrende Udsigter, som have slaæet feil; men formodentlig har han for en Tid fundet Udvei til at leve af sin Kones Midler. I det mindste saae man, at han i adskillige Aar førte et noget uroligt Liv; reiste i A. 1756 med sin Broder i Tydskland og Ungarn; gjorde i A. 1759 Reiser til Sverrige og Danmark; og reiste i Junii Maaned 1760 atter til Sverrige, hvorfra han den 4. Novbr. med sin Familie vendte tilbage til Kiøbenhavn, hvor han nu paa ny bosatte sig, og i Marts 1761 af Frederik V. igien blev udnævnt til Capitain, med Anciennetet fra hans Afstedigelse. Hans sildigere Levnets-Omstændigheder ere ubekiendte; men Uro og Utilfredshed synes at have forenet sig med trange Kaar og andre Uheld, for at gjøre ham Livet ubehageligt. Digteren siger i et Brev til sin Broder (21. Juni 1807): „Vor ulykkelige Fader! Hans Liv var kun kort i Tiden; men langt i Lidelser“. Hans Bestalling af K. Fredrik Femte som Capitain af Infanteriet (8. Nov. 1755) blev confirmeret af K. Christian VII. den 21. Jun. 1766; og den 4. Sept. 1772 fik han Bestalling som Major; men maa i et af de følgende Aar, for Svagheds Skyld eller af anden Grund, være afgaaet paa Bartpenge, da han den 28. Jan. 1777, af K. Christian VII. efter Ansøgning og i Følge Indfødsretten erholdt Naturalisationspatent, hvori han nævnes: „Vores Major af Infanteriet, som staaer paa Bartpenge“⁵). Han døde den 29. Marts 1780. Formodentlig har baade Major Staffeldt og hans Frue vedligeholdt Forbindelser med begges Slægtninge i Pommern, hvor man endnu 1807 meente at have nogen Adkomst og Arveret til et Par Staffeldtske

⁵) Hans originale Bestallinger, m. m., og nogle biographiske Optegnelser af ham selv, (dog, som det synes, i Afskrift) der kun gaae fra 1755 til 1761, fandtes blandt de Staffeldtske Papirer.

Familiegodsfer⁶⁾. Moderen maa i det mindste af og til have opholdt sig i længere Tid (saaledes i Vinteren, eller i Foraaret 1796) hos Familien i Gartz⁷⁾. I denne lille By paa Rygen blev Adolph Wilhelm Schack v. Staffeldt født den 28. Marts 1769. Kun 7 Aar gammel, mistede han allerede sin Moder (den 22. Marts 1776) og 4 Aar derefter (den 22. Marts 1780) døde ogsaa hans Fader i Kiøbenhavn (hvor han ligger begravet i Garnisonskirken). I sit 11te Aar var saaledes Adolph Wilhelm, med sin ældste Broder Adam Joachim August (f. 1758; død 17. Sept. 1808 som Major ved Fyens Infanteri-Regiment), en anden ligeledes ældre, Carl Ditlev (f. 8. Mai 1763) og en Søster, Maria Dorothea Luise⁸⁾, uden Forældre. Faderen havde imidlertid flere Aar før sin Død opnaaet

⁶⁾ „Gadebehn und Gahlenbeck“ kaldes de i Digterens ovenansførte (utrykte) Brev af 21. Jun. 1807.

⁷⁾ Af de to pommerste Stæder af dette Navn ligger den større (med 2—3000 Indbyggere) ved Dberen, 4 Miil fra Stettin, i den Randowste Kreds i For-Pommern. Det mindre Gartz er en By paa Rygen, med ifkun 6—800 Indbyggere; og at dette har været Schack-Staffeldts Fødested, tør bl. a. sluttes deraf, at hans Morfader, Oberstlieutenant v. Klingen, havde ladet bygge et Capel til Familiebegravelse ved Marie-Kirken i Stralsund. Om dette og om en lille Arvepart i Stralsund, førtes endnu 1791 Brevverling imellem en i Gartz levende Enkefrue Staffeldt („geb. v. Klingen“) (som formodentlig har været Enke efter Joachim Friderich Staffeldt, en Farbroder af Schack Staffeldt) og den Staffeldtske Familie i Kiøbenhavn; efterat denne Frue derom havde tilskrevet daværende Frøken Louise Staffeldt (Digterens Søster), hvem hun kalder „Cousine.“

⁸⁾ Denne Digterens eneste Søster døde, som Enke efter den 1807 afdøde Capitain Niels Henrik Stockfleth, Toldcasserer i Kolding, næsten 76 A. gammel, den 24. Mai 1848 i Herløv i Siælland. Her havde hun tilbragt sine sidste 16 Leveaar hos en Brodersøn af Schack-Staffeldt, Kammerjunker og Skovrider A. E. Staffeldt, Søn af Major A. J. August Staffeldt, og gift med sit Søffendebarn, Marie Dorothea Staffeldt.

for alle sine tre Sønner Udgang til militair Opdragelse og Dannelse. Den næstældste Carl Ditlev Staffeldt blev, efterat være udgaaet fra Cadet-Academiet allerede den 1. Jan. 1783 Secondlieutenant ved det Siællandske Infanteriregiment⁹⁾; og Adolph var den 29. Jul. 1778, i sit 10de Aar, bleven optaget paa Academiet som Kost- eller Reforme-Cadet.

Efter Faderens Død synes især dennes yngre Halvbroder, daværende Kammerjunker og Lieutenant, Bernhard Ditlev v. Staffeldt¹⁰⁾, at have med megen Omhu, og ved Hielp af formaaende Venner, taget sig af de fader- og moderløse Børn. Adolph, der giennemgik hele Cadetsskolen paa Academiet, havde her bl. a. fra Nov. 1780 den fortiente og hæderligt bekiendte Capitain Werner S. F. Abrahamson til Lærer i Philosophie, Historie, Geographie og danst Sprog; han forfremmedes d. 20. Mai 1785 til Corporal; den 24. Febr. 1786 til Commandeer-sergeant, og afgik den 8. Dec. s. A. fra Academiet i sit 17de Aar som Fænik i Arveprinds Frederiks Regiment. — Det er her, hvor vi først maa føle og beklage Savnet af enhver Kilde til at kunne kiende og angive Gangen i Schack-Staffeldts Ungdomsdannelse, og den tidligere Udvikling af hans Charakter som Menneffe, Digter og Videnskabsmand. Ligesom der i nogle Afsnit af hans Liv fremtræder et vist Præg af melancholisk Genfømhed, der ogsaa kaster sit Gienstiu over mange af hans Digte: saaledes hører det ligesom med til dette Træk i hans Skiebne og personlige Tilværelse, at den paa flere Punkter er

⁹⁾ Han overlevede Digteren, og døde som Kammerherre, Oberst og Pladsmajor i Kjøbenhavn.

¹⁰⁾ Han var d. 7. Marts 1776 bleven naturaliseret som danst Adelsmand; blev siden Kammerherre, norst General-Lieutenant, døde 1818, og er bekiendt af den ulykkelige Skiebne, der uforstkyldt overgik ham som Følge af hans Commando i Norge under Felttoget 1814. (s. Nals Erindringer, III. S. 328. 29.)

isoleret og fjernet fra nærmere Betragtning, ved en næsten fuldstændig Mangel paa Breve, Optegnelser, eller andre biographiske Materialier. Vi kiende intet til Digterens Familieliv i Ungdomsaarene; vi vide intet om, hvorledes han tilbragte hele fem af disse Aar (1786—91) som tjenstgjørende Officeer; i hvilken Selskabs- og Vennekreds han modtog sin første Verdensdannelselse; hvorledes det indre Liv fremspirede hos ham, eller under hvilke Forhold Hjertets tidligste Trang og Længsler gjorde sig giældende hos en Digternatur, hvis Aand tidlig forkyndte den Fld og Dybde, som hørte til dens Grundkræfter. Alle disse Sider staae tomme i hans Livsskildring, og vi møde ham allerførst i sit 20de Aar, som Forfatter af nogle polemiske Blade, til Forsvar for Danmark, Danskhed og det danske Sprog, i Anledning af en forløben tydsk Charlatan, Frimurer og foregiven Udept, der gav sig Navn af Mag. Fr. Joseph Pallini, og som under sit Ophold i Kiøbenhavn (i Aarene 1786—89) var raget i Strid med Dr. N. S. Sevel-Bloch, der stod i et venstabeligt Forhold til Schack-Staffeldt. Denne, der i to Aar havde kiendt og haft jævnlig Dmgang med Pallini, fremtraadte, efter Blochs Opfordring, med en offentlig Besvarelse af adskillige ham forelagte Spørgsmaal, til Dplysning om denne Udlændings usle Udfærd.

En personlig Polemik af saa ringe Betydning, som den for længe siden glemte Eventyrers Stridigheder med Sevel-Bloch og Andre i Kiøbenhavn, kan i øvrigt være os ligegyldig og forbigaaes. Gienstanden vedkommer os kun, for saa vidt som den første Gang gjør os bekiendt med Schack-Staffeldts intellectuelle Evner, Tænkemaade og danske Sprogfærdighed. Vi erfare af hans egen Bekiendelse, at den Overspænding i Phantasien, hvis Virkning man sporer giennem hans hele Liv, men fortrinlig i hans poetiske Production, ligesom har været hans Natur medfødt, og har yttret sig hos ham saa tidligt, som den fandt noget Stof, der var skicket til at sætte den i Bevægelse.

Om dens Indflydelse og Virksomhed i en Retning, der hos den livfulde, begavede Yngling er saa almindelig, den erotiske, savne vi hos Staffeldt al Kundskab, tilligemed enhver anden Meddelelse om hans Ungdomsliv. Derimod beretter han selv, at det var hiin Egenkab, der kunde hendirage ham til en saa underordnet og pralende Siøgler, som Pallini¹¹⁾, der bl. a. ogsaa vilde paatage sig at lære S. Staffeldt Latin, hvori han selv var meget uvidende; og hvis hele Tryllekonst synes at have bestaaet i et Slags Talegave og et fordeelagtigt Udvortes¹²⁾. Hvorlænge han i de to Aar, hvori Bekendtskabet imellem dem varede, har kunnet imponere eller skuffe den uerfarne Lieutenant, kan man ikke see; det synes som Pallini har gjort det temmelig grovt, og at den attenaarige Staffeldt ikke ret længe kan være ført bag Lyset af en plump Bedrager, hvis magiske og alchymiske „Rodomontader“ ikke havde efterladt sig meer end latterlige Grindringer hos ham om „Markskrigeren“, „Ullingen“, det „fuldstændige Lexikon af alle Karagtigheder“, „det realiserede Ideal af Dumbhed“, o. s. v.

Der er, som man allerede af disse Udtryk seer, et Slags ungdommelig Opbruusning i Staffeldts Forbittrelse imod den tydske Charlatan, hvis Usselhed vel ogsaa maa have været til

¹¹⁾ „Ung og uden Erfarenhed, faldt det mig aldrig ind, at Roman- digterne bygge deres Verden af Ideer; tværtimod troede jeg (man troer saa let, hvad man ønsker) at disse Ideeverdner kun vare, saa at sige, Oversættelse af den virkelige Verden. Dette levende Træk i min Siæls Physiognomie, kunde ikke undgaae Pallinis Opmærksomhed. Han opdagede min Begierlighed efter Overspændelser og Colosser, og jeg maa sige til hans Ære, han fyldte denne umættelige Begierlighed saaledes — at den paa engang fik Opkastelser, og derefter en Modbydelighed for Alt in Folio“. (Liebenberg Saml. til Staffeldts Levnet. I. 2. S. 20).

¹²⁾ „En Mand af regelret, fast Bygning, med Honning paa Læben og Ild i Diet“: kaldes han af S. Staffeldt selv. (Anf. St. S. 29.)

nogen Ydmygelse for dem, der, som Staffeldt selv, i kortere eller længere Tid, havde ladet sig daare af en Nar og Praler „in Folio“. Det mærkeligste ved den unge Forfatters tidligste Debut i Polemiken, og i den danske Prosa, er den stærke, man maa vel sige, noget opskruede Enthusiasme, hvormed han ved en Leilighed, som han selv erkender for ubetydende, væbner sig til Forsvar for det Fædreland, som han her første Gang vindicerer sig med den alvorligste Dærthed, og næsten uden al Skaansel imod den Nation, begge hans Forældre havde tilhørt. — Han „brænder af Begierlighed efter at bekiendtgjøre sine Jagttagelser, for at faae Anledning til, ogsaa at hæve sin Haand til at rive Massen af, og vise Tydskherens fælt grinende Caricatur.“ — „Er det ikke min Pligt — som dansk Mand — at gjøre mine Medborgere opmærksomme paa den utafnemmelige Slange, de igien gav Liv ved deres omme Barm? Er det ikke min Pligt, at opfordre mine Medborgere til at istemme en Haanslatter, der som en Stormvind kaster Uflingen ud af Landet, og truende lyder i Tydsklands Dale?“ — Dette klinger i sig selv temmelig efter rhetorisk Svulst, og i en Stil og Smag, der næsten forekommer os komisk; især naar vi glemme, at disse Tirader er 70 Aar gamle¹¹⁾. Men iblandt de 4 Spørgsmaal, Sevel Bloch havde opgivet til Besvarelse, var ogsaa dette: „Om Pallini ikke havde talt med ussel Spot om det danske Sprog?“ — Herved kogte især Blodet op hos den unge Kriger, der, født paa Rygen, af tydske Forældre, opfostret i deres Sprog, men opdraget ved det danske Militair-Academie, indtil sin Død aldrig kunde faae nogen Ahnelse om

¹¹⁾ Undertiden (f. Ex. i det ovenfor anførte Sted, og et andet Sted, S. 10, Anm. 9) overrastes man ved et vist Slægtskab i Udtryk og Stilens Charakter imellem Staffeldts Prosa i disse Blade og Ewalds, i denne Digters begyndte Autobiographie og andre prosaiske Arbejder af lige Art.

en blodig Nationalitetskamp i den danske Stat. Hans Forbittrelse gav sig Luft i et Angreb, der naaede langt videre, end til den jammerlige Pallini. „Han havde“ (begynder Staffeldt sin 4de Artikel) „det tilfælles med endeel fornemme tyske Embedsmænd her i Landet, at han med stor Behag nød det danske Brød, men med stor Mishag hørte det danske Sprog. Derfor flod en Rendesteen af Bittighed (!) over hans Læber, naar Samtalen ved en Hændelse faldt paa dette uskyldige Sprog.“ — En af disse Pöbelvittigheder meddeler han ogsaa. Pallini havde engang, med en Skoggerlatter over sin egen Sarkasme, forsikket, at Troldmanden, som efter det gamle Folkesagn, befriede Staden Hammeln for den Sværm af Rotter, hvormed en anden Hexemester havde hiemsøgt Tjudbyggerne, havde brugt det danske Sprog til at fordrive Rotterne. Man seer, at der maa have været et Slags aandeligt Slægtsskab imellem denne uforstammet vindige Skræder og Juffer, og endeel flesvigholstenske Publicister og „Dänenfresser“. Men Schack-Staffeldt tog Sagen fra en meget alvorlig Side, og forsvarede med ungdommelig Selvfølelse sin „retfærdige Satire“. „Naar jeg (saaledes slutter han) seer Statens Tiener paa Thronen (?); naar jeg seer Statens Tiener ved Thronen, der taler Raad til Fyrstens Dre, at misbruge sin Vælde: saa paataler jeg disse Misbrug med en Frimodighed, der ikke fiender til Frygt; og ingen Fyrste skal ved de gyseligste Trudsler, ved deres umenneskelige Sværksættelse, tvinge mig til at hylde eller at tie for Uædelhed.“

Man vilde maastee neppe i den hele danske Armee 1789 have fundet en Lieutenant, foruden Schack-Staffeldt, der inden han havde fyldt sit 20de Aar, havde Mod og Evner til paa denne Maade, og med saa uforbeholden Vedkiendelse af selvstændige Grundfætninger, at træde første Gang frem for Publicum. Men, om endog baade Anledningen til og Resultatet af den

Strid, hvori den tilkommende Digter debuterede i dansk Prosa, (som han snart igien aldeles opgav) vare af lige ringe Bægt i Literaturen: har det dog en egen biographisk Interesse, at opdage de første Spor af denne Digers danske Sympathier, yttrede ved en Leilighed som denne; at see ham, henreven af en i sine Ytringer saa stærk og overspændt Følelse, proclamere sin Patriotisme; men tillige paa en vis Maade at gienkiende den samme opstruede Tone og tvungne Diction i Staffeldts første prosaiske Ytringer paa Dansk, der skader og vanhælder saamange af hans Digte i dette Sprog; og hvoraf der dog overhovedet findes mindre i hans tyske Prosa. Det er allerede mærkeligt nok, at see en ung Mand som Staffeldt, hvis Fødsel, Opdragelse og Familieforhold langt snarere maatte føre ham over til det tyske Parti i Danmark, (et Udtryk, som dog ikke maa tages i den Mening, man nu vilde forbinde dermed,) og som, med en saa stærkt udtalt Forkærlighed og tilegnet Patriotisme, hylde og forsvare den danske Nationalitet og Folkets nationale Rettigheder.

For bedre at forståe endeel Ytringer i den Staffeldtske Declamation, (thi saaledes kan man snarest falde det ungdommelige Indlæg imod den tyske Skryder og Charlatan) maae vi erindre: at der paa den Tid, og længere hen i Aarhundredets sidste Decennium, i Danmark (mest i Kiøbenhavn) havde reist sig en betydelig Antagonisme og Reaction imod de tyske Indflydelse, som ved Hoffet, i Regieringen, i de høiere Kredses Omgangstone, Sprog, Dannelse og Smag for Literatur og Kunst, havde gjort sig giældende, lige fra Christian den Siettes Regieringstid. Denne Reaction var vel allerede forberedet ved den Indignation, som Struense og hans Regiering fremkaldte hos et Folk, hvis Sprog, Sæder og Moralitet han forhaanede, — en Forbittrelse, som han selv var fortsynet nok til, meget for tidligt at give Luft, ved en fuldkommen srankeløs Trykkefrihed. Men nogle Aar derefter (1776) kom den Guldbergske Forordning om Indføds-

retten, der ligesom var et Slags Regierings-Manifest imod de udenlandske eller tyske Elementer i Staten, Collegierne, Embedsstanden, Armeen, hos Adelen og Hof-Aristokratiet. Den Guldbergske Idee, at lade Kongen forkynde, i Kraft af sin Souverainetet, hvad der vel uden udtrykkelig Lov maa gælde i enhver Stat: at herefter „kun Landets Børn skulde nyde Landets Brød“, eller kun Indfødte forfremmes til Embeds- og Vresposter, (nemlig uden at behøve Naturalisationspatent); men at et saadant Patent fremdeles dog kunde meddele de Fremmede Borgerret i Danmark — denne Idee blev, som det var at vente, greben med Jubel af Mange, og særdeles af det herskende Hof-parties Tilhængere og det saakaldte Guldbergske Ministeriums Klienter. I Vers og Prosa lovsang og ophøiede man „Indfødsretten“ og dens Stiftere; og endskiøndt Staten vist nok i adskillige Dele under dette Ministerium (1772—84) ikke gif fremad i indvortes Kraft og Velstand: saa var man derimod tilbøielig til at troe, at enhver Mangel kunde hjælpes, allene ved at hæve Sproget til større Anseelse og at forkynde den Omhu og Beskyttelse, som fædrelandsk Litteratur, Videnskabelighed, Skuespil, historiske Minder, m. m. herefter kunde være sikke paa at nyde — en Sikkerhed, som maatte tabe endeel i den almindelige Tillid, da man erfarede, hvor svagt Naadens Solskin den Tid faldt paa danske Digttere — som Gvald, Wessel og Andre.

Med alt det Priisværdige, der laae eller kunde ligge i den vaagnende nationale Selvbevidsthed og Tillid til egne Kræfter, saa behøvedes der dog noget meer, end den frembrydende Anti-Tydsfhed, for at rodfæste Danskheden i Nationens hele intellectuelle Bæsen og Dannelse. Der fandtes vel ogsaa til den Tid Folk i Danmark, som vidste og erindrede: at det netop var i Tider, da der endnu neppe taltes et dansk Ord ved Hoffet (og det endog under en saa populair Konge, som Frederik den Femte) og da den hele Tydsfhed, som „Indfødsretten“ skulde

give sit Banesaar, endnu var i sin fulde Kraft, at desuagtet baade det danske Sprog og den danske Literatur bleve grundede i deres nyere Skikkelse. — Imidlertid havde den omtalte Forordning uden Tvivl givet et stærkt vækkende Stød til Nationalfølelsen; og hvad der siden paafulgte i Staten, efter det Guldbergste Ministeriums Fald, bidrog ikke lidt til at give Danskheden Kræfter; ligesom vel ogsaa til at ægge og styrke den Animositet og det Slags Partihad, eller den antitydske Aand, hvis Overdrivelser allerede Gwald forfulgte med Sarkasmer, og lod Hans Puff (i Harlekin Patriot) concentrere dem i sit bekiendte Udraab:

„Tydsk er en Pest for Landet — Al vor Fortræd er tydsk!“

Opposition imod Tydskere og Tydskhed hørte ogsaa netop til Dagens Orden paa samme Tid, da S. Staffeldt saa umildt berørte en Stræng, der maatte skurre slem i endeel tydske Dren; ja vel endog maatte saare en og anden af hans unge Krigskammerater, der, ligesom han selv, ikke vare danskfødte. Denne Opposition havde paa den Tid en vægtig Forkæmper i P. A. Heiberg, hvis bidste og bittere satiriske Pen et Par Aars Tid havde øvet sig i et periodisk Blad „Rigsdaler-Sedlens Hændelser“, og som netop 1789 i sit dramatiske Caricaturbillede af „Spazier“ (i „Virtuosen“) gav en tydsk Lykkejæger til Priis, der vel var af en anden Klasse, end Schack-Staffeldts Pallini; men hvis af Heiberg til alle Sider overdrevne Charakterer dog maaskee i latterligt Skryderi kunde have fundet et Forbillede i den Steinfurthste Alchymist eller Adept¹⁴⁾. Det er begribeligt, at den Tone, hvori en dengang meget populair Forfatter, som P. A. Heiberg, skrev imod de Tydske, fandt Gienklang hos Mange. Pamphlet- eller Piece-Literaturen, som i hiin Skrivefriheds-Periode var et Slags Surrogat for vor Tids Dagblade, undlod heller ikke at gjøre sig et Stof til Nytte, der var var saa skicket til at sætte

¹⁴⁾ Pallini var født i Byen Steinfurth i Westphalen, og havde en Tid havt en eller anden Bestilling ved det derværende rigsgrevelige Hof.

en lidenskabelig Polemik i Bevægelse. Det nationale Parti, som her var stærkt i sin Fordeel, forsømte heller ikke at benytte den; undertiden dog med mere Besindighed, end den unge S. Staffeldt; med mindre Overdrivelse og mere Upartiskhed, end den caustiske P. A. Heiberg. Dette viste bl. a. Normanden C. Pram, hvis humane Aand og klarsynede Forstand har ført Ordet i en udførlig Undersøgelse: „Om der er nogen Grund til den Uvillie, som skal være imellem Danske og Tydskere?“¹⁵⁾ Han lagde i den ædle og rolige politisk-historiske Sandhedskærlighed, hvormed han afveiede begge Nationers Egenskaber, begges gjensidige Fortrin, og begges Forhold til hinanden, langt mere sund og ægte Patriotisme for Dagen, end Forfattere som Kiegels og P. A. Heiberg, der mere betragtede og behandlede Materien som et særdeles beqvemt og heldigt Stof for deres subjective sarkastiske Lidenskab, og for en utæmmelig, glubende og bidst Satyr-Lune, der altid maatte dyppe Penselen i Gift og Galde, før den anvendtes til at overstryge enhver Gienstand med Sort eller Mørkegraat.

At S. Staffeldt, inden han første Gang forlod Danmark for at udvide sin Kundskabskreds og udvikle sin aandelige Dannelse, virkelig snarere har hørt til det danske eller anti-tydske Parti i Kiøbenhavn, end han har sluttet sig til et andet, som hans Fødsel og Familieforhold let kunde have bragt ham til at hylde: er i hvert Tilfælde et ikke umærkeligt biographisk Træk i hans Ungdomsliv, og med Hensyn til hans Dmgangskreds i senere Aar, som jeg ikke uden Grund maatte dvæle ved. Han yttrede sine Meninger og Overbeviisninger i det anførte Tilfælde med en Lidenskab og Heflighed, som han kort efter selv erkjendte¹⁶⁾; men uden at han egentlig, i den Forklaring, han vilde give over sine Udtryk, var synderligt mere lemfældig imod den Klasse af

¹⁵⁾ Maanedsskr. *Minerva* a. 1790. II. S. 64—144.

¹⁶⁾ „Til alle retsindige Tydskere her i Landet.“ *Samleren*, et Maanedsskrift. 1789. Marts. S. 89.

Tydsfere i Danmark, som den nationale Antipathie især gif ud over. Han vedgif at have skrevet i Hastighed og Varme; han gav den tydske Nation en glimrende Reserklæring; men Sideblikkene til „de Tydsfere, der opholde sig her i Landet“, høre ikke til de venlige; og den navnligge Undtagelse og Apotheose, som ere tilfaldne en eneste berømt Mand i Danmark¹⁷⁾, kaster ikke meget Lys paa den øvrige Mængde.

Naar man nu i øvrigt vilde gjøre sig en Formodning om Kilden til den tidlige „Dansthed“, der overraster os i de første trykte Blade, som udgif fra den tilkommende Digter, eller i al Fald om ydre Indvirkninger og Incitammenter, som kunne have bidraget til en næsten lidenskabelig patriotisk Stemning hos den 19-aarige Yngling: da vilde vel snarest hans Ophold og Opdragelse ved Cadetacademiet komme i Betragtning, og den Mand, hvis Indflydelse paa S. Staffeldt man især kunde tænke sig rimelig, vilde være hans Lærer i sex Aar ved Academiet, W. Abrahamson. Om ham er det ikke allene i Almindelighed bekiendt, at skøndt af tydsk Slægt (han var født 1744 i Byen Slesvig) og først efter det 14de Aar opdraget og oplært paa Cadetacademiet i Kiøbenhavn, blev han som Lærer ved denne vigtige Stiftelse (fra 1789 til 1812, og allerede fra 1771 ved Artillerieskolen) en ivrig og ikke uheldig Befordrer af dansk Sprog og Sprogkundskab i vor Officeer=Stand, for hvis Dannelse han levede og virkede i meer end en heel Generation; og uagtet Abrahamson, ved

¹⁷⁾ „Jeg veier en Mand efter hans Fortienester. Grev Bernstorff „kunde aflægge Greven og Baandet, Stiernen og Nøglen, han „havde alligevel været Danmarks Glæde og Anker. Denne store „Mand (i Historien ville maaskee Konger forsvinde i hans Lys) „var en Tydsker, og jeg, jeg hædrer ham.“ — Denne danske Phrase, som her yttres med Ungdoms=Naivetet, er imidlertid beslægtet med det tydske „Ein Mann, wie Ich“, som Staffeldt i sine sildigere Leveaar tidt pleiede at bruge.

Siden heraf, ogsaa var Lærer i det tyske Sprog, og en Tid lang skrev i begge: blev det Danske dog altid det Sprog, hvori hans Mand, og hans Gvne og Virken som Forfatter, udviklede sig. Hans entusiastiske Beundring af Ewald lagde Grund til den levende Kjærlighed til dansk Poesie og Literatur, der ogsaa førte ham til et grundigere Studium af det islandske Sprog, af Sagalitteraturen, af Danmarks Oldsager og gamle Folkeviser. En saadan Mand maatte vel kunne virke paa en livfuld og begavet Natur, som S. Staffeldt, i dennes første Dannelsesaar; især naar dertil lægges, at Abrahamson ogsaa i sin Nationalitet og Patriotisme var bleven fuldt saa ivrig, streng og afgjort dansk som nogen Anden — og var det, i Følge sin Characters Keenhed, om endog undertiden med nogen Hestighed og uden at veie ethvert Udtryk, vist nok mere ærligt og inderligt, end adskillige af dem, som i hin Tid greb til Vaaben imod Tydskheden og Tydskerne i Danmark. Det vækker imidlertid dog altid et Slags Forundring, selv paa en Tid, da den „tyske Feide“ i Kiøbenhavn var i sin stærkeste Hede, at vi finde den findige, alvorlige, samvittighedsfulde Ungdomslærer og populaire Moralist i temmelig Grad henreven af en polemisk Iver og lidenskabelig Hidsighed, der undertiden nærmer sig den unge S. Staffeldts, skjøndt med en mere fast og reel Underbygning. Men man begriber virkelig endeel lettere, hvordan irritable og galdesyge Satyrisci, som P. A. Heiberg og Kiegels, kunde komme til at gjøre den Lud saa sviende skarp, hvori de vilde skolde Tydskerne og Tydskheden, (den germaniske især; thi den danske Tydskhed — den, man saalænge havde gjort sig det til Bane at laane, copiere og efterdanne i Danmark — den skaanedes altid mere)¹⁶⁾

¹⁶⁾ Det her nævnte Phænomen i vor nyere Nationalitets- og Literatur-Historie, staaer i Forbindelse med begge, ligesom med den hele Cultur's Udvikling i Danmark. Denne foregik, og det netop med en fra det 18de Aarhundredes sidste Decennier voxende Indflydelse,

naar man hos Abrahamson læser de stærke Træk af en Skildring, der under hans Pen bliver mere umiddelbar historisk, end satirisk.

Vilde man endog blot blive staaende ved Sproget, da vil man nu omstunder neppe kunne forestille sig Forholdet, saaledes som den tydskfødt Slesviger beskriver det for 60 Aar siden; hvorledes mangen Mand (Talen er naturligviis især om Embedsstanden og den dannede Middelstand) „har levet 20, 30 Aar i Landet, i Residensstaden, og neppe forstaaer, mindre taler Landets

under en vedvarende Tilbøielighed og Smag for Optagelsen af tydske Ideer, Retninger og Systemer i Videnskab og videnskabelig Dannelse, i Theologie, Philosophie, Pædagogik, Poesie, m. m. Hvor grundigt Danmark saa at sige vorede aandeligt sammen med Tydskland, viser sig ogsaa i det historisk mærkværdige Factum: at baade den Digter, man kunde kalde Stifteren af den nyere tydske Poesie (Klopstock) og det 18de Aarhundredes første radicale Reformator i Pædagogiken (Basedow) paa een Tid indkaldtes til Danmark, og her (1750--1770) lagde Grunden til deres Landsdannelse og Navnkundighed. Hvor dybt nu den Klopstockske Poesie virkede til at danne Ewalds, i den Form og Tone, som den antog: er bekiendt nok. Basedow trængte vel ikke igiennem i Danmark med sin realistiske, anticlassiske, philanthropiske Skole-Revolution; men det var, fordi dens Tid heller ikke endnu var kommen i Tydskland selv. Siden fik vi først vor lærde Skole- og Universitets-Reform ved en tydsk Theolog; noget længere hen flyttede efterhaanden den tydske Realisme ind i det danske Skolevæsen: og endelig, midt under den danske Nationalitets stærkeste Eruptioner, har man indsat det tydske Sprog til Grundvold for den danske Ungdoms Sprogdannelse i vore Skoler eller Gymnasier. At en lignende Gang har fundet Sted i Litteratur, Æsthetik og Poesie, er let at paavise. Jeg vil kun fremhæve, med hvor ufortient Egegylldighed og Glemsel man har lønnet Forfattere og Digtere, som mere have nærmet sig engelske og franske Mønstre, end tydske; imedens man (som vi have seet) i Poesie og Prosa coquetterer med det tydske Sprog, og tager de mest germaniserende Barbarismer hos Poeter i Forsvar.

Sprog; saa den indfødte Mand maa beqvemme sig til den Ydmygelse, at tale Tydsk, vil han forstaaes, eller faae Svar." — Man vil ligesaa vanskeligt i vore Dage kunne tænke sig hiin Tids selskabelige Tone i den dannede Verden, eller „hos Stands- og Rangs personer af begge Kion, der have boet og bygget iblandt os i mange Aar“, naar man læser Skildringen af denne Tone ved Abrahamsons Pen. Det er vel ikke alle Tydske, siger han, der stye Dmgang med de Danste; nogle søge den endog, og vise Venkab og Gæstfrihed imod disse; „men den Danste „kommer nødvendig naar han indbydes, og aldrig uindbuden; thi „hvo kan taale, i hvor megen Høflighed der vises, at høre „Last og Haan over sit Folk og dets Regiering, over danste „Embedsmænd, Politie, Krigsvæsen, Konst og Videnskab? — Ikke „et Kvarteer, ikke fem Minuter, er man fri for at høre sligt; og „en saa total Mangel paa Høflighed formærker alt det Behagelige „der vises mod vor egen Person.“¹⁷⁾

¹⁷⁾ „Anmærkninger til Stykket i Minervas Januar, kaldet: Til Forfatteren af Folkets Røst om Tydskerne.“ Kbhvn. 1790. S. 9. 10. Abrahamson vil ikke lade sin Klage over Tydskernes „foragtende Grovhed“ være uden Beviis. Han anfører som Exemppler, af egen Erfaring, karakteristiske Talemaader, som følgende: „Das ist ja hier nicht anders!“ — „Hier sind ja die Straßen nie rein“; (dette kunde i øvrigt en Danst gjerne sige om Kjøbenhavn endnu i 1850). — „Sie wissen ja, wie die dänischen Frauenzimmer sind!“ — „Ohne die Deutschen können die Dänen mit nichts zurecht kommen.“ — „Pfui! das ist ein dänisches Gericht!“ — „Sind denn die Leute hier gar rasend vor Brodneid?“ — „Ich glaubte hier angefehrt zu werden; aber wo man kömmt, ist es überall so voll von Dänen.“ o. s. v. — A. farer heller ikke lempeligt med „vore holstenske Brødre“; hos dem „findes „Tydskheden i høi Grad; al den Ustik, Krontydskerne lade see, „vise de allerfleste af dem ogsaa; Ringeagt mod Dansthed og Alt „hvad hos Danste findes, høres idelig af Holstenere, med ligesaa „stor U høflighed, som en Sarer, en Brandenborger, Brunsviger

Utringer, som disse af en Mand, i hvis Charakter streng Redelighed og Sandhedskjærlighed vare almindelig erkjendte Egenskaber, og hvis Forhold og Stilling idelig maatte sætte ham midt imellem begge Nationaliteter, ere ikke uden historisk Betydning; og de kunne bidrage noget til at forklare den Stemning, der kan forekomme os næsten unaturlig, eller paradox og fremtvungen, hos en ung adelig Officeer af tydsk Fødsel og Slægt. Det er imidlertid ikke mere synderligt, at finde S. Staffeldt dansk fra Hovedet til Fodsaalen i sit 19de Aar, end at han i meer end ti Aar paa en Maade tvang sin Muse til at synge paa Dansk, eller skabte sig en ideal og poetisk Tilværelse i dette Sprog, som dog var og blev fiendelig og bestemt adskilt fra Digterens øvrige intellectuelle Liv.

3.

Det blev ikke heller ved den første Kundgiørelse af Staffeldts ungdommelige Patriotisme. Endnu i samme Aar, som han var fremtraadt for at tugte en tydsk Vindmager af den ringeste Klasse, spidsede han atter sin satiriske (denne Gang anonyme) Pen imod „Tydskheden“ i Danmark; og denne Gang gif det ogsaa navnlig ud over en mere betydende Person, som imidlertid netop derfor, ved den naragtige Rolle, han spillede i den danske Literatur, og i sit Forhold til Baggesen, egentlig blev mere til Latter, end den usle og obscure Pallini. Det var ikke ringere end en Professor ordinarius ved Kiøls Universitet, Carl Fr. Cramer, der først blev et Slags Martyr for sit Venstab til Baggesen, eller sin ubehændige og latterlige Beundring for denne Digter; siden for sin ubetimelige republicanske Frihedsvimmel, som medførte hans

„eller Hesser kunde bruge; Hovedstatens Sprog, som tales fra Nordcap til Slien, er dem ikke allene ligegyldigt, men „dæmmeligt.“ o. s. v.

Afskedigelse (1794). Man skulde neppe tænke sig, at dette kunde hænde en Mand, der havde strøet saa megen Birak for det danske Sprog, for dansk Poesie, og for den Tids mest yndede og populære Digter, som Professor Cramer havde gjort. Men ingen kunde ogsaa være mere ubehændig, end han, i sin forvirrede æsthetisk-kritiske Forfattervirksomhed, som han begyndte med at slaae sig til Ridder paa en uskyldig Bog, der hører til de mest naive Bøger, som ere skrevne paa Dansk, og i det mindste ikke (blandt vore navnkundige Forfatters Skrifter) havde noget Sidesykke, før Dehlenschläger udgav sin Reisebeskrivelse. Denne blev i sin Tid et Maal for Baggens sprudlende Vittighed; og Stoffet var her rigt nok. Cramer, som vilde være satirisk og sarkastisk, uden egentlig genial Evne dertil, angreb en Bog¹⁸⁾, hvis lærde og agtede Forfatters naive Ubevidsthed om dens svage Sider, i Forening med en elskværdig og aldeles fordringsfri Simplicitet, gav Bogen et Slags værgeløs Skudfrihed, der maatte gjøre Cramers bittre og glubste Anfald mere skadende for ham selv, end for den hensynsløst mishandlede Forfatter. Et saadant Misgreb stemte allerede det danske Publicum slet for den kieliske Professor, som Aaret derpaa (1789) gjorde ondt værre ved at vælge af Baggens Arbejder det indtil den Tid uheldigste, Operatexten til „Holger Danske“, for at give Udlandet en Prøve paa denne Digers Poesie, og paa en Fortydsning, der omtrent var ligesaa mislykket som Originalen.

¹⁸⁾ „Udtog af en Dagbog, holden i Aarene 1777—80 paa en Reise giennem Tydskland, Italien, Frankrige og Holland, af A. C. Hvid.“ 1. Dcel. Kbh. 1781. Herimod udgav C. F. Cramer sin satiriske Kritik: „Ein Turnier zwischen Heinze und Cramer“ o. s. v. Kiel 1788. At Cramer derved var Aarsag i, at der, med Undtagelse af et Fragment af anden Dcel, ikke udkom meer af Hvids Reise — er uden Tvivl af hans litteraire Synder den, man i Danmark mindst bør tilgive ham; da Bogen, uagtet sine svage Sider, har en oprindelig og naive Originalitet, som ikke kan tabe sit Værd.

Baggesen har selv karakteriseret Gramers Færd, og omtalt „det Uveir, som ved Holger Danske fatale Opførelse og endnu fatalere Overførelse“ (det fataleste, nemlig det danske Operadigt selv, glemmer han) „nedregnede, nedhaglede, nedlyuede og nedtordnede hans lille literariske og borgerlige Tilværelse“. (Labyrinth. I. S. XXIX.) Saa galt var det dog ikke. Baggesen havde allerede, foruden det danske Publicum, der holdt sig til „Ungdomsarbejderne“ og snart glemte Holger Danske, en anden mægtig Støtte i en Deel af den fornemme Verden. Uheldigviis for ham fandtes deriblandt adskillige tydske Elementer af blandet Art og Natur; nogle ædle, priisværdige og høit fortiente; andre, som gik i Gramers Spor, og med Forsængelighed, Affectation og Bombast opffruede den rigt begavede, men karakterløse Digters Berømmelse over de yderste Grændser, og bidrog ikke lidt til at føre hans Talent og Nationalitet paa Vildspor. En saadan var den tydske Basunrøst, der lod sig høre midt under det omtalte „Uveir“, eller i den saakaldte „Holgerfeide“. Nogle Blade, under Titel af „Ausrufungen, veranlasst durch Holger Danske und Holger Tydske“ (Copenh. 1789), vare vist nok ubemærket hændede og glemte med saameget andet Mundsvæir, som man dengang havde Tid og Lyst til at øde paa Rivaleri om en daarlig Operatext: dersom ikke Recensenter i kritiske Blade havde giemt deres Grindring, og dersom ikke S. Staffeldt havde taget sig for „at adsprede Dunsterne omkring en af Danmarks surrende Humler“. — Disse „Udraab“, hvis Titel ikke kunde være bedre valgt, skulde i en høitryvende Bombast forkynde Baggesens unge Digterstorhed; men de skulde tillige være et Slags Krigs- og Rødraab til hans Beskyttelse imod dette „ubegribelige Raseri, der har grebet Danmarks skønne Mander, Lærde og Patrioter“; saa at „Gift flyder fra deres Læber — Staten rystes — Sæderne krænkes“. Men dette Raseri gaaer ikke blot ud paa Baggesen: „Ein dänischer Dichter hat „eine Oper gedichtet! Die Gränzen der Mittelmässigkeit sind

„überschritten.“ (En tarvelig Roes, ved Siden af den øvrige Skryden.)
 „Aber das ist nicht Alles. Ein deutscher Gelehrter, von
 „edlem unbefangenen Enthusiasmus getrieben, hat ihn, und die
 „Nation, und ihre Sprache gelobt. Er hat dem jungen Manne
 „Gerechtigkeit wiederfahren lassen, dem die lyrische Muse zulächelte,
 „als er die ersten Stufen des Tempels des Ruhms betrat.“

Man hører her ikke blot den affecterede Bombast; man seer
 ikke blot (som S. Staffeldt udtrykker sig) „en Tydster lege Jupiter,
 og tordne ud af oppustede Skyer“; men den tydske Jupiter —
 eller Juno — ¹⁹⁾ er uartig nok til ligesvem at ignorere, at den
 hele danske Nation havde været meer end retfærdig imod den
 unge Baggesen; at den i hans første lyriske Toner havde fundet
 Frembrud af en ny poetisk Klang i det danske Sprog; og opmuntret
 ham med en overraskende Hyliding, da han 1785 udgav sin første
 Digtsamling — saaledes fire Aar inden Cramer „behagede at
 overvælde ham med en Roes, hvis Alvorlighed han selv (Baggesen)
 fandt uværdig, ligesom dens Ironie (som heller Ingen faldt
 paa) forekom ham for grusom“; og imod hvilken han opfordrer
 det danske Publicum til „at dømme Professor Cramers ubudne
 og uafværgelige Bisald og Berømmelse, for saavidt samme træffer

¹⁹⁾ At det var den danske Professor (siden Biskop) Münters tydske
 Søster, Frederike Brun, som tordnede i disse „Udraab“, blev
 ikke længe efterat de havde ladet sig høre, offentlig sagt, og aldrig
 modsagt. (Jvf. Registret til „Kritik og Antikritik“, 4de Hefte. 1780.)
 Dagsaa Abrahamson (Lærde Esterr. 1789. Nr. 44. S. 700) gjør en
 Allusion til „Udraabsmanden — eller Dvinden; thi paa mange
 Steder ere Tanter og Udraab lidt femininske“. Man vilde heller
 ikke let paa den Tid kunne udfinde nogen Anden i Kiøbenhavn, som
 Forfatterstabet med Rimelighed kunde tillægges. I S. Staffeldts
 fildigere Leveaar blev han i Kiøbenhavn og paa Sophienholm indført
 i Fru Bruns bekiendte Cirkel, og om hans ungdommelige, ubarm-
 hertige Anfald paa den sentimentale tydske Digterinde, har der
 neppe været Tale.

Baggesen, engang for alle død og magtesløs — eller, om man hellere vil, bagvendt og ironisk, at være.“²⁰⁾

Man seer ret tydeligt, at det fra først af, eller i Hovedsagen, ikke saameget var den danske Baggesen, der havde fremkaldt „Udraabene“. Upaatvivleligt ville de ogsaa illustrere den „meer end middelmadige“ Operadigter; men det er dog især af Indignation over det mere latterlige — ja fra flere Sider komiske, end alvorlige „Uveir“, der i Kiøbenhavns æsthetiske og theatraliske Republik reiste sig mod en „Holger Danske“, som man fandt alt for lidt Dansk, og som til Uheld for Baggesen tog sig endnu slettere ud paa Tydsk. Der udraabtes vel, i Modpartiets Navn: „Endnu er det Tid at styrte ham (Baggesen) før han naaer Toppen — at træde ham og hans Beundrere i Støvet. Bingerne „maa stækkes paa den unge Drn, før han kan slukke sin Lueterst — før han begynder sin Solflugt, og før han eier Jupiters „Tordenkiler“. — Men de efterfølgende Udraab, i lige latterligt skulstige Toner, og med lige utidig Pathos, lægge klart for Dagen, at det hele Skraal ikke blot gielder Baggesens Digterære og Værdighed; men at det er en halvfremmed Forfængelighed, en uægte Tydskhed, der føler sig saaret ved Angrebene paa hans forulykkede Opera, fordi det var en kielsk Professor, en Søn af Ganzler Cramer, der havde paataget sig baade at oversætte den, at forsvare Forfatteren, og forherlige hans Poesie og det danske Sprog. Udraabenes Ironie er ikke blot falsk, hvor den

²⁰⁾ Baggesens egne Ord. (Fort. til Labyrinthen. S. XXXV.) Det maa dog vel bemærkes, at han skrev dem tre Aar efter Holger Danskes Feide, som nu for længe siden var glemt. Han kunde 1789 med lige stor Ret have frabedet sig en Berømmelse, som den, der med al sin Bulder og Bombast i Udraabene, dog ikke var af reen eller utvetydig Natur, og heri vist nok stod tilbage for Cramer's, der kom fra en Enthusiast, hvis Hierne eller Dømmekraft syntes noget forvirret.

fremstiller Modstanderne, de saakaldte „Folkets Lærere“, eller Dansthedens Talsmænd, som Baggesens personlige Avindsmænd; den bliver fiendt og giftig, naar den gjør dem til nedrige Folkeforførere, „der ikke ville ophøre med at rase, før det er blevet umueligt, at Tvedragtens Sæd kan quæles — eller før Nationalhad har indsneget sig i alle Siæle, og har smittet selv de bedste, de uskyldigste; og før Borgerpagten er brudt af meenedige Hjerter.“

Hadde der været mere Kraft og Kiærne, mindre Forsængelighed og Bombast i denne Declamation, og havde „Udraabenes“ Forfatter havt Mod nok til at være sit Navn bekiendt: da kunde man i det mindste have fundet det dristigt og kiæft, at see et Angreb, paa det anti-tydske Parti, hvis Ultra-Ledere undertiden skrev i en ikke bedre Mand og Tone, fra en quindelig Pen. Denne Omstændighed blev dog i det mindste saalænge skiult, at den formodentlig har været ligesaa ubekiendt for S. Staffeldt, da han i sin patriotiske Nidkiærhed gav sig i Strid med den tydske Udraaber, som for Abrahamson, da denne (uden at kiende mere til den anonyme Danske) meddeelte begge sit kritiske Skudsmaal.²¹⁾ Dette faldt vel med Gøllust Vægt paa de Blade, „en fortørnet Tydsker havde givet af sig, fordi (P. A. Heibergs) „Holger Tydske“ spøgede med „Holger Danske“ og en passant snertede lidt til Tydskehed og Tydskeri. Men Abrahamson snertes tillige selv noget til „den danske Mand, hvis Blod var kommet i Kog ved Udraabene, og som har „udgydt sin Galde“

²¹⁾ Hans Recension over begge Flyveskrifter findes i Kbh. lærde Esterr. 1789. S. 696—701. Staffeldts polemiske Piece, „Om den Ting, kaldet Ausrufungen“ o. s. v. blev ogsaa anmeldt i „Kritik og Antikritik“. 5te Hefte. S. 91. Paa Registeret til dette Hefte, men som først udgik i Mai 1790, nævnes han som Forfatter. Paa samme Register nævnes ogsaa „Frue Brun“ („den tydske Skraalhals“) som Forf. af „Ausrufungen“, der allerede vare anmeldte i 4de Hefte, 1789, Nr. 32.

i Skriftet „Om den Ting“ o. s. v. Han mener, det er let at see, „at vor Landsmand er bleven meget vred; ikke allene deraf, at han strax udgav disse to Ark mod „en Ting“, som neppe er to Sider værd; men ogsaa „af Maaden, han behandler sin Autor paa.“ — Denne Maade hører ogsaa ligesaa lidt til den fine og vittige Ironie, som til den stærkere Komiske. Det er mere Satirens og Sarkasmens Svøbe, Forfatteren bruger til at blotte den tydske Udraabers pura naturalia; og den falder, som man vel seer, undertiden noget for tung og massiv i den uvante tyveaarige Haand. Stilen er overhovedet tung og ujævn; man seer, at den indeholder de første Elementer til det sildigere Kraftsprog og til den Overspænding i S. Staffeldts Stil, der overhovedet fulgte ham saalænge han endnu skrev noget i Prosa, og længere hen forenede sig med et Slags tungen Rierlighed til Udtrykkets laconiske Kraft og Korthed. Recensenten (som vel neppe, da han skrev, vidste af, at han havde en for kort Tid siden dimitteret Lærling for sig) bemærker i den Anledning: „at Stilen er ikke slet“; men at „Indbildningskraften faaer for ofte Svilen“, og at „de tidt mødende poetiske Bendinger vise, at det er en ung Forfatter, som dog lover at blive en god Skribent.“ — „Ogsaa dette røber den unge Literat, at han, den ikke navngivne, ganske ubekjendte Forfatter S. 21 fortæller os, hvad han har i Sinde, engang i Tiden at udarbejde. Deri, og paa andre Steder tydsker han lidt; men det bør man tilgive et opbragt Sind.“

Vi vilde hellere sige: et ungdommeligt Sind. Det var for Resten en Feil, som ikke faa ældre Danske, og Abrahamson selv, paa den Tid deelte med den unge tydsk-danske Forsvarer af Danskheden: at de for let bleve „opbragte“, og derfor undertiden tabte den Sikkerhed og Overvægt, som ligger i kold Kolighed; stundom ogsaa den Klarhed i Aand og Sind, som den afgjorte Rets-Følelse og Bevidsthed giver. Det vil dog ei kunne

negtes, at der hos den tyveaarige Staffeldt, som han i disse Blade viser sig, aabenbares Glimt af den høiere Lidenstabs, hvortil Rieklighed til Folk og Fædreland let henriver de ædlere Siæle. Det er heller ikke Ungdom allene, det er en modnere Aand og Følelse, som har indgivet den unge Forfatter de i det Hele vel valgte og veiede Ord, hvormed han tilbageviser Bestyldningen: at et almindeligt Nationalhad imod den tyske Nation havde faaet Overhaand i Danmark: „Enhver oplyst Mand i Danmark føler, „hvad han og vor hele Literatur skylder det store Tysklands „Bestræbelser, og erkjender med Ærbødighed de udødelige Tyskes „Fortienester. Men naar man udbrøder i Brede mod Tyskere, „da er det mod dem, der aabne sig Veie giennem de Danske, „og, haansmilende til begge Sider, stige op til Landets „Tøse; mod dem, der altid foretage Sammenligning mellem „det Land, de forlode, og det, de tyede til — for at lade os „føle det Dffer, de af bare Menneskefærlighed, og Begierlighed „(efter) at ophænge nogle Lamper i vore mørke Hierneskaller, „bragte os; mod dem, der ikke erkjende, at Danske kom dem „i Møde med Venlighed og Gæstfrihed; mod dem, der nærvise „og faade troe, hver Dansk er et Nødanker for deres Lune og „Persiflage; mod dem, der ere forvorne nok at bilde sig ind, „at vi endnu skulde takke dem for den Ære, de gjøre os, naar „de paa Os, som paa Trapper, stige tilveirs; mod dem, der „offentlig tør vove at kalde os en Republik af Abderiter og „Idioter.“²²⁾ o. s. v. Man seer ogsaa her, at den begyndende

²²⁾ Med dette Sted af S. Staffeldt kan man sammenholde det ganske analoge af Abrahamson (i dennes Rec. af Cramers: „Hwid's Reise durch Deutschland. Ein Turnier zwischen Heinze und Cramer" o. s. v. „Da der — siger Abr. — i disse Tider, meer „end nogensinde tilforn, hos os tales og skrives haardt „mod Tyskerne, og man deraf har taget Anledning til at „sværte den danske Nation, som om den miskjendte tyske For-

Forfatter ikke altid bevæger sig med Lethed i det danske Sprog, og hans Stil er ikke ganske fri for tyske vendinger; begge Dele finder man Leilighed til at bemærke i den hele polemiske Artikel, som i øvrigt baade i sig selv, og med særligt Hensyn til Forfatterens Stand og Stilling, fortjener at nævnes som et ikke umærkeligt Bidrag til Tidsaandens Historie i Danmark ved den franske Revolutions Begyndelse.

Den levende Deeltagelse, det let fængende Sværmeri — der endog hos Digtere, med mere Phantasie, end Dømmekraft, som Baggesen, kunde stige til begejstret Ruus — hvormed man i Danmark optog og hylkede „Nyfrankernes“ Frihedsideer, demokratiske Statsomvæltninger og eccentricke Udskikkelser, stødte her tillige sammen med den vaaguende, og i Decenniet 1780—90 stærkt voxende Nationalitetsfølelse. Den havde allerede i Guld fundet sin første, mægtige poetiske Centralkraft; og man maa upaatvivlelig tilskrive denne Følelse en betydelig Deel af den almindelige nationale Hylдинг, der blev en Digter til Deel, som dog i sin Poesie hverken altid var congenial med den danske Smag, eller

„tjenester“ — holder han det for Pligt at oplyse, hvilke Tydskere det er, som saadanne Angreb gielde, naar de udgaae fra tænkende Mænd. Det er hverken den tyske Nation, eller den Deel af den tyske Almue, som boer i Danmark; „da Ærlighed og Arbejdslyst er dens Hovedcharakter.“ Det er endnu mindre „de værdige tyske Kunstnere og Videnskabsmænd, som, uden at fortrænge lige værdige Indfødte, giengielde vort Fædreland den Ære, de nyde, ved at gavne det med deres Genie og Indsigter. Allermindst vil man nedsette „de ypperlige Skribenter, Tydskland eier i alle Fag.“ — Nei, „ved foragtelige Tydskere forstaaer man „kun disse halvlærde Kraftgenier, som paa vor Nation ville hæve den Foragt, deres egen viser dem; og som dadle vort Sprog, vor Charakter og vore Indretninger, uden at kiende nogen af Delene tilgavn“ — det er „de litteraire Oldfuxer“, hvis Mønster Holberg fremstillede i den Stundesløse“ o. s. v. (Lærde Efterr. 1789. Nr. 7. S. 106.)

med det 18de Aarhundredes Sprogtone i Danmark; saalidt som han i sit Sprog altid var correct dansk. Netop i Aarene 1788—90 indfaldt den ovenfor berørte nationale Reaction eller Antagonisme mod tydsk Indflydelse i Staten, Videnskabeligheden og Poesien; eller den naaede i disse Aar en energisk Styrke, som paa en naturlig Maade let kunde gaae over til Lidenskab, og saaledes ikke altid holde sig fri for Partiaand og Overdrivelse. Unaturligt var det heller ikke, at en saadan Nationalfølelse kunde begynde at røre sig i den intelligente Verden, paa en Tid, da en augustenborgsk Prinds, der havde en ganske tydsk Dannelse, havde studeret i Leipzig, og var Regentens (Kronprindsens) Svoger, sattes i Spidsen for al videnskabelig Cultur i Danmark; og da det tillige syntes som man vilde indrømme tydske og tydsk dannede Professore vel megen Udgang til den eneste danske Høiskole for to Kongeriger. Hvad den poetiske Verden angik, da har vel Digtekunsten i sig selv en Uafhængighed og Selvstændighed, der synes at frigjøre den for politiske Systemers Herredømme. Men dette Privilegium kan den dog kun til en vis Grad forsvare; og man seer ikke sjelden (som med den engelske Poesie under Carl II. og Dronning Anna) at den bøier sig under Hoffets Grundsatninger, eller de i Staten herskende Magter. I Danmark var Poesien efter Ewalds Død ikke skredet frem paa hans Bane; en mandig og alvorlig, men vel meget oratorisk Tone, som tildeels fra norske Digteres Værker havde fundet Indgang, og hvori der udvikledes ikke ringe nationale og indfødte Sprog-Elementer, var nær ved at tabe sig i prosaisk Trivialitet eller let og letfærdig Spøg. Inden ti Aar vare gaaede, havde Baggesen, som nærmeste Arving til Ewalds Navnkundighed, indtaget hans Plads blandt levende danske Digtere; men kunde ikke udfylde den. Hans store Talent og glimrende Bittighed vilde, hvad hans Land ikke havde Kraft til, svæve imellem Ideal og Ironie, imellem det Sublime og det Komiske. Ved det sidste havde han overhovedet

heldigt truffet Maalet for sin eiendommelige Digtereovne; i Lyriken havde han selv allerede bragt det saa vidt i Sprogets Glands, Ynde og Politur — at et saa uheldigt Misgreb i Smag, en synkende Afvigelse fra Reenhed og Adel i lyrisk Digtning, som Holger Danske, ikke let kunde undgaae sin Skiebne, at falde igiennem — baade paa Scenen, og udenfor. — Faldet var maaskee ikke blevet saa dybt, og var gaaet mere ubemærket hen: naar ikke Baggesen havde havt et Modparti, og naar ikke den Heibergske Parodie havde bidraget meget til at bringe det Smagløse i hans Operatext endnu mere for Dagen. Dertil kom nu den tydske Cramer, med sin maaskee velmeente, men latterlige Basunblæst, der allermindst var skicket til at hæve Baggesens Navn i Danmark; da man ikke engang vilde vide af hans Ubefaling af dansk Sprog og Poesie overhovedet.

Imidlertid var der neppe Noget i Kiøbenhavn, som ahnede, at en ung Lieutenant, der af Fødsel og Slægt var ligesaa tydsk som Cramer selv, hørte til hans meest sarkastiske Spottere, og at det var ham, som, „paa en Tid, da Danmark (efter hans Udtryk) var et Farcetheater for Tydskeri“, angreb dette „Uhyre“, men i samme Dieblig Baggesen selv i hans Opera, og dennes tydske Oversætter, med en Skarphed og Bitterhed, som i det Mindste ikke pleier at være almindelig hos en ung Mand paa tyve Aar. Baggesen faaer vel et Par Complimenter: „Vor søde elegiske Digter, der nu truer, at blive en Quinault“. — „Hvorfor bliver han sin Seline utro?“ — „Hvad ham angaaer, da troer jeg ikke, at han fortjener den Ulykke, at roses af Cramer“. — Men, seer man nøiere til, da finder man den unge Satiriker ikke meget lemfeldigere imod den yndede danske Digter, end mod Professorens fra Kiel: „om hvem man siger, at han vil indstaldes her ved Universitetet“. Staffeldt mener, „det er endnu ikke afgjort, om den Danske „Holger Tydsk“, eller den Tydske „Holger Danske“ gjør mest Nar af den danske Holger“; og om han end ikke

figer Baggesen saa drøie Uartigheder, som Cramer: spottes han dog meget sarkastisk med dennes Udtryk, „at Baggesen havde forherliget Wieland“ ²³).

Man skulde, efter adskillige senere Omstændigheder, snarest og rimeligst formode, at S. Staffeldts Forfatterstab til det bittere polemiske Ungdomskrift altid var forblevet ubekendt. Imidlertid har jeg alt bemærket, at det neppe varede et halvt Aar, før man i et kritisk Blad offentligt angav baade hans, og hans qvindelige Modstanders Navn. Det er saameget mere besynderligt, at dette Staffeldtske Ungdomskrift snart maa være gaaet aldeles i Glemme; endskiøndt „Holgerseiden“ dog endnu længe erindredes. Nyerup har i sit Literaturlexikon reent forbigaaet det; og hos ingen Anden tidligere Literator, der omtaler Digteren og hans Arbejder, findes det nævnt. Hr. Liebenberg (som har ladet det aftrykke) er maaskee først kommen paa Spor efter Forfatteren, ved at finde det anonyme Flyveskrift blandt Digterens efterladte Papirer. — At dets Værdi for Resten kun er af historisk og biographisk Natur — eller som Bidrag til et Indblik i Staffeldts tidligste Landsretning og i hans første Ungdomsdannelse, inden han endnu forlod Kiøbenhavn — behøve vi neppe at tilføie. Fra denne Side maa det derfor ogsaa bemærkes, at Skriftet, foruden Polemiken mod Tydskheden, den tydske „Udraaber“, og mod Cramer, indeholder en lang æsthetisk Digression (S. 8—21) om „Cantaten, som lyrisk Digt“, og om Opera'er i Almindelighed. Disse Blade fortjene, med Hensyn til Forfatteren, ikke mindre Opmærksomhed, end de polemiske. De bevise ikke allene, at han allerede i sit tyvende Aar ved Læsning,

²³) Der er neppe sagt Baggesen nogen bitterere og vittigere Sarkasme, i Anledning af hans „Holger Danske“ og dens Forhold til Wielands „Oberon“, end at: „han her ikke var „Skaber“; men en „Proteus“ (sic!), der „fial Fyrfad og Ild fra Himlen; men tabte Ilden i Faldet til Jorden, og medbragte derfor kun Fyrfadet“. (S. 25.)

og ved Eftertanke over hvad han læste, har været bekiendt med tydske og franske Digtere og Æsthetikere (Engel, som han satte meget høit, Sulzer, Eschenburg, Marmontel, m. fl.). Men de overraske os endog ved flere Uttringer af den unge Forfatters egne æsthetiske Ideer og Meninger, som, endskiøndt de staae isolerede og afrevne, dog allerede kunne vidne om en Selvstændighed, en dybere Sands for Poesiens og Skønhedens indre Værdi, som tildeels overrasker os paa Æsthetikens og Konst-kritikens daværende Standpunkt i Danmark. Saaledes finde vi Bemærkninger over Musikens psykiske Virken, over dens Indtryk paa Menneskets aandelige Natur, og dens Forhold til Poesien (en Konst, der „ikke saa villigt underlægger sig Grundlæggningen om den skønne Naturs Efterligning“), om de forskjellige Digtarters Natur og Slægtsskab, om Klopstocks Dder, m. m., mod hvis Rigtighed der neppe endnu vil være noget at indvende. At Klopstocks Dder f. Ex. ikke ere musikalske, eller ikke ville „modtage Musikens Ledsaagelse“, tilskriver Staffeldt, at Versemaalene ere saa forviklede og konstlede, at selv det opmærksomste Dre ingen Rhythmus fornemmer“. — Hvilket Raab om Rættereri vilde saadanne Uttringer (som heller ikke ganske passe til Staffeldts, nogle Aar senere lyriske Begeistring for Klopstock) have fremkaldt hos den gamle klopstockske Skole i Tydskland! — Forfatteren, som dengang endnu var i sin danske Ungdom, og en Beundrer af den danske Baggesens tidligere Velklang i hans Vers, tænkte dengang ikke paa, at han selv i Fremtiden vilde digte i metriske og rhythmiske Former, som det nationale danske Dre kun ved Bold og Magt skal tvinges til at modtage. Han saa heller ikke ind i sin poetiske Fremtid, da han skrev: „Hvem har læst tre eller fire egentlige Dder paa eengang, uden at lides?“ eller da han beraabte sig paa en Erfaringslæring, som han siden saa ofte glemte: at „den ulykkelige Sløvhed følger paa al Overspændelse“.

4.

Hvorledes Schaf Staffeldt endnu et Par Aars Tid i Danmark (og formodentlig i Hovedstaden) tilbragte sit Liv som ung Officeer, eller hvorledes, under hvilke Forhold, i hvilken Dmgangskreds og under hvilke bestemmende Indflydelser han (i Aarene 1789-90) fortsatte sine Studier og sin aandelige Udvikling²⁴): derom ere vi uheldigviis ligesaa uvidende, som vi ere ubekiendte med ethvert Forhold af hans Privatliv, der kunde kaste noget Lys over hans Personlighed og Charakter, ligesaa hans første Ungdom, indtil han i sit 41de Aar gjorde den for hans hele aandelige Tilværelse ulukke- lige Overgang fra Hoffet til en høiere civil og juridisk Embeds- stilling. Her fattes vi saaledes næsten Alt hvad Biographen behøvede for at give Digterens, Videnskabsmandens, og den lærde Forfatters Levnet den Udfyldning, hvorved den menneskelige Væsenhed og den personlige Individualitet former sig, og hvoraf Savnet, meer eller mindre føleligt, virker paa en lignende Maade, som naar Nogen vil skrive Statshistorien ved en abstract For- tælling af Begivenheder, uden at lade Personers handlende Liv og Charakter fremtræde paa Skuepladsen. — Vi kunne ikke engang meddele meer, end det tørre Factum, at Staffeldt i sit 23de Aar (Sept. 1791) forlod Kiøbenhavn for at studere i Göttingen — som paa den Tid var det Universitet, hvortil unge Danske, der i Tydskland vilde fortsætte alvorlige Studier, pleiede først at søge. Hvorledes han, som ubemidlet Officeer,

²⁴) At Maaden, hvorpaa han søgte en saadan Udvikling ved det, vi nu kalde æsthetiske Studier, hverken ansaaes for passende til hans Stand, eller fandt hans Slægtninges Bifald, seer man af et Brev til hans Broder August fra Farbroderen Bernh. Staffeldt, dat. Frederikstad (i Norge) 12. Sept. 1789, hvor det hedder: „Adolph sein Betragen geht mir nahe. Wenn einer die belles lettres zu seiner Hauptbeschäftigung macht, so ist er noch mehr unnütz, als wenn er sie gar nicht treibt“.

(der neppe engang paa denne Udenlandsreise har kunnet trække sin Gage) uden Familie, som kunde understøtte ham, blev i Stånd til at kunne opholde sig i Göttingen over halvandet Aar: er ikke bekiendt. En samtidig Efterretning vil henvise til et Rygte om, at det var paa Arveprinds Frederiks og „Prindsen af Augustenborgs“ Bekostning, at S. Staffeldt gjorde sin første Reise til Tyskland²⁵; men hvad den sidstnævnte angaaer, holde vi Formodningen for usandsynlig. Der forekommer ingensteds hos S. Staffeldt den ringeste Hentydning til den augustenborgske Fyrste, eller til nogen af ham modtagen Velgierning; og et Forhold af den Art pleie Digtere dogielden, deres hele Liv igiennem, reent at forbigaae med stum Tausshed. S. Staffeldt, som desuden havde staaet i Arveprindsens Regiment, fandt derimod ikke allene et udvortes — men, som vi ere beføiede til at antage af den Sandheds Charakter og den varme Tone, der gaaer igiennem Mindedigtet over Arveprindsens Død — et indvortes Digterfald, til at tolke en meer end skømtet eller fremkonstlet Deeltagelse ved dette Dødsfald. Saaledes fæste vi mere Lid til ovenanførte, som „Rygte“ meddeelte Beretning, med Hensyn til Arveprinds Frederik; og mangle ikke Grund til den Formodning, at S. Staffeldt maaskee desuden har havt et Tilskud til Arveprindsens Understøttelse, enten fra den kongelige Particulierkasse, eller fra Kronprindsens Chatolkasse²⁶). Man veed i det Mindste, at denne Fyrste altid, endnu som

²⁵) Lærde Efterretn. 1791, Nr. 38, S. 605. — ²⁶) Vi maae i den Anledning ikke lade Digterens egne Ord (i et Brev fra Göttingen til Broderen August, af Januar 1792) være ubemærkede. „Ich würde vor Scham in die Erde sinken, wenn es einst hieße: die Prinzen hätten ihre Gaben an einen Undankbaren verschwendet“ o. s. v. (Liebenbergs Saml. til Staffeldts Levnet II. 372). Det er tydeligt nok, at Staffeldt har nydt Understøttelse af to Prindser; men det giver os ikke mere Visshed om den ene.

Konge, og lige til Staffeldts Død, var venligt og naadigt findet imod Digteren; og vi have en Optegnelse om, at, i Følge Beretning af Digterens eneste Søster, Fru Stockfleth, (som overlevede ham) var det ved Bernstorfs Indflydelse, at han blev sat i Stand til at studere i Göttingen. Dette synes vel at kunne tyde hen til at Staffeldt, maaskee ved denne Ministers anbefaling til Kronprindsen, har opnaaet nogen offentlig Reise-Understøttelse, som vel i hine Tider kun fielden, men dog en og anden Gang blev enkelte, dertil særdeles anbefalede yngre Lærde eller Studerende tildeelt.

Om S. Staffeldts, for hans hele efterfølgende Aandsretning og intellectuelle Dannelse vigtige og afgjørende Ophold i Göttingen, er vor Kundskab ligesaa mangelfuld, hvad hans personlige Forhold angaae, som i de øvrige Perioder af hans Liv, tidligere, end 1813. Dersom ikke nogle (neppe fuldstændige) Samlinger af hans Optegnelser paa Forelæsninger, og enkelte andre Excerpter paa løse Blade, der ogsaa synes at skrive sig fra disse Universitetsaar, vare blevne glemte blandt de Staffeldtske Papirer, vilde vi endog have været reent uvidende om hans Studier i Göttingen. Af disse lære vi dog saameget at Archæologie (efter Heines Forelæsninger) og Konsthistorie, uden Tvivl have været Hovedgjenstande for Staffeldts Tilbøielighed og Flid under hans Ophold ved dette Universitet, hvor han i øvrigt ogsaa efter et, som det synes samtidigt Hefte, der indeholder endeel uordentlige, næsten ulæselige Optegnelser, har sysselsat sig med Handelsvidenskaben, i høiere og politisk Hensyn²⁷⁾. At nogle af de fragmentariske Blade og Optegnelser til Konsthistorien kunne skyldes Forelæsninger, som S. Staffeldt har hørt hos den bekiendte Professor Fiorillo

²⁷⁾ Udskriften paa ovenanførte Hefte (fra Göttingen?) er „Handlung in eigentlich commerzieller und in politischer Rücksicht“. Efter dets udbortes Beskaffenhed og Ligheden i Skriften med de øvrige Hefter, har jeg antaget, at det kan være fra samme Tid.

i Göttingen, antager jeg for rimeligt; ligesom at det uden Tvivl har været denne personlig elskværdige, for sin Tid lærde og grundige Konsthistoriker, som i Göttingen først har vaft hans Kiærlighed til det Skønne i Konsten og dens Værker, og bidraget til Charakteren i hans Smag for disse og i deres Betragtning og Beskrivelse, der optager en ikke liden Deel af Staffeldts Reise-Dagbøger. At han desuden i Göttingen har været „en flittig Tilhører“ i Schloezers Forelæsninger over enkelte Dele af Statsvidenskaben, og har søgt hyppig Dmgang med denne originale Lærde, hvis Virkning og Indflydelse i den politiske og publicistiske Litteratur har været saa betydelig i Tyskland: lære vi af et meget fordeeltigt skriftligt Vidnesbyrd, som Schloezer i Novbr. 1795 har meddeelt S. Staffeldt, „som en ung Mand af fortrinlige Talenter, af utrættelig Videlyst, og med allerede erhvervede sieldne Kundskaber“. Man seer af Tiden, da dette Vidnesbyrd er udstedt, at Staffeldt maa have erhvervet sig det, med Hensyn til det Stipendium, som han i Danmark søgte og erholdt for sin anden og større Udenlandsreise ²⁹).

Vi have al Grund til at tage en Mands Ord for Sandhed, der hverken pleiede at smigre, eller her havde mindste Uledning

²⁹) Dette Schlozerste Vidnesbyrd fortæner vel ordret at meddeles:
 „Hrn. Schack von Staffeldt, aus Dänemark, habe ich, während
 „seines hierseyns, nicht nur als einem ^munterbrochen, fleißigen
 „Zuhörer in meinen Vorlesungen über Teile der Staatsgelchrsam-
 „keit befunden; sondern in dem häufigen Privatllmgang, den wir
 „mit einander gepflogen, habe ich denselben auch, als einen jungen
 „Mann von vorzüglichen Talenten, einer unermüdeten Wißbegierde,
 „und bereits erworbenen seltenen Kenntnissen, kennen zu lernen,
 „sichre Gelegenheit gehabt, welches alles ich hier, und jeder ein-
 „zelnen Ausdruck darinne, auf Ehre und Gewissen feierlich bezuge“.
 „Göttingen, 8. Obr. 1795.

August Ludwig Schlözer D.

Königl. Kurfürstl. Hofrath, Politics Prof. P. O.

dertil. Vi kunne ogsaa finde det naturligt og forklarligt, at netop en ung Mand af Staffeldts Egenskaber og Egenheder baade har fundet sig tiltrukket af en saadan Personlighed, og har kunnet vinde Udgang til nærmere og mere førtrolig Dmgang med Schlözer, der ikke allene indtog en udmærket Plads blandt Tysklands Lærde, men ogsaa ved sin Genialitet, sin kritiske Strengbed i Forskninger, sin uforsærdede frimodige Sandhedskærlighed og frisindede Hylding af den offentlige Mening, frembød en hos den Tids Universitetslærere sjelden Forening af tydsk Nationalitet og britisk Uafhængighed og Giendommelighed — ikke uden en vis ufsaansom Skarphed og kaustisk Bittighed, der ogsaa var intet mindre end fremmed for S. Staffeldt. Det er allerede et betydende Træk til dennes Charakteristik, som ung dansk Student i Göttingen, at Schlözer yndede ham og hyppigen modtog ham i sit Huus. Overhovedet tør vi maaskee, naar vi betragte Gangen i Staffeldts hele Liv, og hans i flere Perioder uheldige eller tragisk omskiftende Skiebne, ansee Opholdet i Göttingen som en af de lykkeligste. Urolige Lidenskaber, der i tidligere Aar gærede i hans Sind, havde dengang endnu ikke naaet den Styrke, der siden virkede forstyrrende paa S. Staffeldts menneskelige og borgerlige Tilværelse; ligesom paa hans Poesie. Alvorlig Bestræbelse for at vinde Kundskaber og en videnskabelig Dannelse, der passede til hans Smag og tidligere Udvikling, udfyldte hans Tid; men maaskee har hans Flid, og den hos ham usædvanlige, for en fin, mere svag end robust Constitution angribende intellectuelle Anstrengelse, medvirket til at paadrage ham en farlig Nervefeber, som han i Göttingen skal have giennemgaaet.

I øvrigt maae vi tænke os hans Ophold i den tydske Universitetsstad (hvor han dog ikke savnede Dmgang med Danske)³⁰⁾, som afgjørende for hans efterfølgende Lands-

³⁰⁾ Ikke mindre end 14 Danske (foruden 16 fra Hertugdømmerne) opholdt sig i Sommeren 1792 som Studerende i Göttingen;

retning og Tankeliv i dets Forhold til Sprog og Nationalitet. I hvad man end vil troe at kunne slutte sig til af Schaf Staffeldts danske Sind og Interesser, eller af hans Digtervirksomhed i det danske Sprog: saa kan der ikke være mindste Tvivl om, at Dpholdet i Göttingen har udviklet eller fuldendt, hvad der desuden havde sin naturlige Grund og Rod i hans Fødsel, tidligste Opdragelse, Samliv og fortrolige Meddelelser med hans Familie; nemlig en tydsk Tankegang, Sprognatur og intellectuel Charakter. Denne finder man allerede fra A. 1796 saa fuldstændig og modnet i hans Reisedagbog, at det ikke her lader sig tænke som en ny Retning, eller et pludselig opkommet Forsæt hos Staffeldt, at ville nedskrive sine Erfaringer og Betragtninger paa Tydsk; men han valgte hertil det Sprog, hvori han havde dannet sin aandelige Natur og sin Tænke-Gone, og det med allerede betydelig og vidt fremrykket Modenhed. Det var jo ogsaa dette Sprog, hvori han levede med sin Følelse, eller som maatte være hans naturlige Folk for denne, naar han følte Blodets Røst, naar han fortroligt aabnede sit inderste Hierte for en kjær Slægtning; saaledes som ikke meget længe efter Ankomsten til Göttingen (Januar 1792) i Brevet til hans Broder August ³¹).

deriblandt v. Berger, Grev Bernstorff, Grev Bille-Brabe, Engelbreth, Grev Lerche, Dvistingaard, Staffeldt, Stoud, Wad, m. fl. (Lærde Esterr. 1792. S. 478).

³¹) Dette meget karakteristiske Brev (Samlinger til S. S. Levnet, II. 371.), det tidligste, man hidtil kender af Digteren, omtaler saavel hans „uafbrudte Arbeide, fra Morgenrøden indtil Midnat lyder fra Kirketaarnet“; som et ligesaa „uafbrudt Ildbefindende“, i Begyndelsen af Dpholdet i Göttingen. Da han skrev (i Januar 1792) var alting bedre: („Nun, da ich im Schoße des Wohlbefindens liege“) og han føler sig „langt lykkeligere, end i Kiøbenhavn, hvor han led meget, meer end hans unge Siæl og fint byggede Legeme kunde taale“. Ikke des-

Herved maa det imidlertid strax falde os ind: „Schak Staffeldt var jo dansk Digter — eller var det fortrinligen; han er i Danmark bleven, om ikke læst eller yndet af et stort Publicum, dog ophøiet i en indskrænket Kreds, og i den hyldet med en næsten uindskrænket og entusiastisk Beundring. Hans tidligste Digte vare et Par Aar ældre end hans Afreise til Göttingen. Han havde ligesaa tidligt skrevet i dansk Prosa; han havde, med lidenskabelig Ungdomsvarme og sarkastisk Bitterhed mod de Tydske i Danmark, forsvaret det Folks Nationalitet, til hvis Sønner og Borgere han regner sig selv³². Hvorledes kunne vi nu tænke os den danske Digter, der aldrig fik noget Navn som tydsk, med en aandelig Natur, dannet ved og i det tydske Tungemaal, og saaledes udviklet giennem en for Digteren fremmed Sprog-Genius og Nationalitet? — Alt dette kan vel lade usandsynligt; men er derfor ikke mindre historisk vist. Det finder endog allerede Oplysning og Bekræftelse i S. Staffeldts ovenfor omhandlede og karakteristiske første Ungdomsforsøg i dansk Prosa. Vi kunne vel skrive endeel af disse stilistiske Mangler og Særheder paa Ungdommens Regning; man tør heller ikke gjøre Fordring paa, eller overhovedet vente sig at finde en god Stilist i Ynglingen paa tyve Aar. Men, naar vi ogsaa

mindre „saae han med Frygt en Sygdom i Møde, fordi Legemet lider under Anstrengelsen“. I Kiøbenhavn derimod kiendte han langt mindre til denne Frygt; han var der saa ulykkelig, at Sygdom syntes ham et ringe Onde, o. s. v.

³²) Han skriver f. Ex. („Om den Ting kaldet Ausrufungen“ o. s. v. S. 32): „Dø danske“; og føier til: „Alle Indfødte ere ikke Danske“; tydeligt nok, med Hensyn til sin tydske Fødsel. Otte Aar senere, efter Opholdet i Göttingen, og efter halvandet Aars Reise i Tydskland, skriver han (i Brevet til Bernstorff, 1797): „Eine Absicht, die ich als Däne habe, und als Däne vornehmlich auf Ew. Excell. beziehe“. — „Diese Gedankenreihe, die mich als Mensch und Däne so sehr erhebt“ o. s. v. (II. 383. 385.)

vilde fraregne den „underlige“ Maneer³³⁾, det tunge, haarde og knudrede Foredrag i de ungdommelig-polemiske Blade, hvormed Staffeldt først fremtraadte som dansk Skribent, som noget der paa den Tid tilhørte Individualiteten i hans Natur og Tankegang: saa bliver der endnu endeel tilbage, der vidner om, at det allerede paa den Tid faldt den unge Staffeldt vanskeligt, uden Anstrengelse og uden Sprogtoang, at udtrykke sig paa Dansk. Man kan mindre bringe det paa denne Regning, at han efter sin Hiemkomst, endnu 1794, var saa lidt hiemme i danske Partiklers Brug, at han lod trykke et Digt „Paa Arveprindsessens Død“. — Men, det er ikke mindre factisk: at han allerede 1788 og 89 lod trykke sine tidligste danske Vers; at han i Göttingen skrev de første bekiendte tyske Digte; men at han ogsaa der, imedens han i øvrigt tænkte, talte, skrev og dannede sin Mand i det tyske Sprog, tillige nu og da lod sin Musa øve sig i ei at glemme det Danske. En Sammenligning imellem S. Staffeldts tyske og danske Ungdomsdigte fra Aarene 1792 og 1793 synes at maatte kunne afgjøre, hvilket Sprog hans Digteraand og Digterkald egentlig eller nærmest tilhørte; men Afgjørelsen er neppe fuld saa let, som man maaskee tænker sig. Det er lettere at sige: at Baggesen og Ohlenschläger vare danske Digtere, der ogsaa vilde digte i det tyske Sprog; end at afgjøre, hvilket af disse Tungemaal Digteren Staffeldt egentlig tilhørte.

Det er imidlertid mindre vanskeligt, end at dømme i en Sag, hvor der vel foreligger Kiendsgierninger og Vidnesbyrd paa begge Sider, men hvor dog Digteren selv har ladet den poetiske Rægtstaal synke paa den ene Side med en Overvægt,

³³⁾ Denne tillagdes Skriftet imod de tyske „Udraab“ allerede da det udkom, uden at man kiendte Forfatteren. (Krit. og Antikr. (5. Hefte, Nr. 6, S. 91, den 29. Dec. 1789). P. A. Heiberg kaldte Skrivemaaden „mystisk og uforstaaelig“. (Rigsdalersedl. Hændelser. II. S. 44).

som den anden ikke kunde opnaae. S. Staffeldt har i en modnere Alder villet være fortrinligen, eller udelukkende dansk Digter; han har skrevet ikke blot ulige mere, men ogsaa sine mest betydende Poesier i dette Sprog. Herved sættes naturligtviis hans tydske Digtereovne i Skygge, eller i en ugunstig Stilling, som let kunde forlede den literaire eller æsthetiske Kritik til for tidligt at afgive en Kiendelse, der ikke i enhver Henseende holdt sin Prøve. — Hvad vi derimod meente, ikke at medføre saa stor Vanskelighed, er en sammenlignende Undersøgelse af Staffeldts danske og tydske Digte fra den 1ste Periode, eller før 1802 — eller endnu hellere før 1795 — fra Sprogets Side, eller fra et væsentlig linguistisk Standpunkt. Her maa det upaatvileligt, uden stor Vanskelighed, blive tydeligt for den med begge Sprog fortrolige Læser: at Fordelen ubetinget er paa de tydske Digtes Side; og da i Poesien, saa lidt som i andre Konster, Form ikke lade sig udskille fra Stof, eller den ydre Aabenbaring fra det indre Liv: saa maae vi ligeledes sige: at S. Staffeldt allerede i hine Aar — og navnlig under hans Ophold i Göttingen — bevægede sig mere naturligt og frit, mere i sin egen Land, i sin egen Tankes og Følelses Udtryk, i tydsk Poesie, end i den danske. Det er vel kun saa lyriske Ungdomsdigte i begge Sprog, hvori Staffeldt (i A. 1792—93) røbede den „eiendommelige, skøndt umodne, sig selv endnu ikke bevidste Digtningsevne, der ikke kunde løsrive sig fra Svulst og Uklarhed i Tanken, eller befrie sig for en overlæsset Byrde af chaotisk formløse Phantasiebilleder“³⁴. Han havde vel allerede før Afreisen til Göttingen (1788-89) ladet trykke danske Vers; men disse vare saa ubetydelige, at de her ikke kunne komme i

³⁴) „Om Schack Staffeldt“. Analecter af C. Molbech. 1. Hefte. 1846. S. 32. Af dette tidligere Skrift anføres et og andet Sted nedenfor, uden gientagen Henvisning.

Betragtning ³⁵; de vidne kun om den unge Forfatters tidlige Lyst til at see sine første svage Digterforsøg meddeelte i et periodisk Skrift, som dog hverken havde den Anseelse, eller et saa udbredt og dannet Publicum, som f. Ex. Prams „Minerva“. Det var først i Göttingen, hvor Digte i begge Sprog allerede bære „et karakteristisk Præg af hans første, endnu halv drømmende Opvaagen i Konstens ideale Hiem“. Af de Göttingiske Digte paa Tysk tilhøre fem Maret 1792 (de bleve optagne i Bürger's „Musen-Almanach“ for 1793) og vakte Kritikens Opmærksomhed (Neue Bibl. der schönen Wissensch. 49. Bd. Spz. 1793. S. 97) ved noget meer end „sædvanlige Almanak-Digteres Hverdags snak“, og ved Spor af Idealitet i deres Indhold, og af en „poetisk Aand hos Forfatteren, som dog mere drømmer vildt og uordentligt, end digter med Smag“. — Men disse Digte undgik derfor heller ikke den tyske æsthetiske Kritikers Dadel, og den Advarsel til Digteren, mere at vogte sig for „overlæstet og maniereret Colorit“, „Dunkelhed og eventyrligt Sværmeri“, „et alt for vidt svævende Foredrag“, og flere Ufuldkommenheder i Udtrykket, som bl. a. tillægges „Der Zweifler am Grabe seiner Waters“ — et langt Digt i 24 Stanser, hvor enkelte Træk, ligesom ogsaa i „Die Stunde der Andacht“, vise tydelige Spor til Indvirkningen hos Staffeldt af Schillers Lyrisk. Større Opmærksomhed fortjene vist nok i sig selv de tre Digte („Der Morgen“ (trykt 1793), „Die Nacht“, og „Die Verklärung“)³⁶),

³⁵) Hr. Liebenberg har ladet dem aftrykke, „som biographiske Actstykker“ (II. 2. S. 3—7) af Ugeskriftet „Samleren“ 1788 og 1789; tilligemed fire senere (af „Minerva“ 1792 og 93; under Opholdet i Göttingen); hvilke han ikke havde optaget i Udgaven af de Staffeldtske Digte.

³⁶) De høre uden Tvivl sammen, eller ere omtrent samtidige, uagtet de to sidste endnu vare utrykte, da Hr. Liebenberg optog dem i Samlingen af de Staffeldtske Digte. II. S. 406. 411. 426.

hvilke man kan kalde mere egentlig staffeldtske; uden at det er fornødent nærmere at undersøge, om et eller andet fremmedt Digtermønster dog har havt nogen umiddelbar Indflydelse paa Ideerne eller Compositionen. Man kunde maaskee falde paa, snarest at søge et saadant Mønster i den engelske Poesie; (det kan vel ikke være tvivlsomt, at Staffeldt, om ikke allerede tidligere, saa i Göttingen har lagt sig efter denne Literatur); men Virkningen har da kun været forbigaaende. En mere kraftig, men vild og utæmmet Lidenstabelighed i Had og Afsky til det Raadne og Forgiftede i Menneskelivet — eller saa tydelige Forbud om den saakaldte „sønderrevne Poesie“ fra en senere Tid — vil man overhovedet ikke let møde i hine Aar, hvilke den første Grøde af Staffeldts tyske og danske Poesie tilhører ³⁷).

Den karakteriserende Egenstøb, som disse tre tidlige Ungdomsdigte af didactisk-lyrisk Art, have tilfælles, er Blandingen af et Slags halv naturphilosophisk og halv ethisk Betragtning med Phantasien's drømmende Virken, i at skabe en fremløbende Række af omskiftende Billeder. Disse laane snart deres Skikkelse af Naturphænomener; snart være de den af Tankeverdenens hemmelige Traade, eller af en tungsindig Grublens mørke Ahnelser og Syner. I en næsten febevild og convulsivisk Virken af den sydende og giærende Indbildningskraft opdage

³⁷) Den er i det mindste, som man let seer, meget forskiellig fra et ganske andet Slags Digtninger, der tilhørte den sentimental-elegiske, eller klyntende og „grædelige“ Periode i den tyske Poesie (1780—90), som ogsaa lidt sildigere fik sin Gienganger i den danske. — Om Staffeldt i Göttingen skulde have modtaget Indtryk af den noget tidligere „Sturm- und Drang“-Poesie (f. Ex. af Klinger's Tragedier), er uvist. Maaskee kunde man der, hvor Tonen i de 3 ovennævnte Staffeldtske Digte nærmer sig den egentlige Satires Udtryk, snarere tænke paa den skærende, til Blodet og Benene hudflettende Tone i en Churchills, og maaskee flere engelske Satirer fra det 18de Aarhundrede.

vi dog enkelte Træk af det virkelig Sublime i Poesien; men det bliver tillige kun alt for synligt (især i eet af de tre Stykker: „Die Nacht“) at Forfatteren (efter hiin tydske Recensents Udtryk) „mere drømmer vildt, end digter med Smag“; at den unge, begyndende Digter lader sig henrive af en i høi Grad frampeagtig Overspænding i Tænkeevnen, der undertiden nærmer sig til et Slags poetisk Banvid. Han maa selv have følt en aandelig Afmagt, hvortil den unaturligt voldsomme Overdrivelse af Tænkningen, naar den skal lade sig spænde for Phantasiens Ildvogn, maatte føre ham. Digtet er derfor blevet et ufuldendt Fragment, ligesom de to andre, der afgive et Slags Sideskuffer dertil; og Staffeldt har, som vi see, heller aldrig ladet meer end eet af de tre Digte komme for Lyset. Imidlertid ere disse, om man endog vil kalde dem mislykkede, Ungdomsarbejder fra Göttingen ikke uden Betydning for en historisk og biographisk Betragtning, ikke blot af S. Staffeldts poetiske Natur, men af Forholdet mellem dens Uttring i de to Sprog, hvori han digtede; og det er egentlig hertil jeg vilde sigte, i at fremhæve de ovenanførte, fra Konstens Side uheldige — og man kan lægge til, temmelig smagløse og formløse didactiske Poesier.

Naar jeg bruger disse Udtryk, er det særdeles med Hensyn til den indre poetiske Form i sin Heelhed og Skønhed, som man her forgieves vil søge. Fra den blot linguistiske Side kunne vi, ved Sammenligningen med de danske Digte, som S. Staffeldt, baade under Opholdet i Göttingen³⁸⁾ og kort derefter lod trykke,

³⁸⁾ At han fra Göttingen sendte enkelte danske Poesier til Kiøbenhavn, for der at trykkes, er tydeligt af deres Optagelse (af Rahbek) i *Minerva* (1792, Febr. og Sept. 1793, Februar) inden Digterens Hiemkomst. (Saml. Digte. Liebenbergs Udg. I. S. 514). Selv har Staffeldt endnu 10 Aar senere (1802) ladet trykke et langt Fragment af et Ridderdigt i Wielandsk Smag, som, efter hans egen Beretning, skal være skrevet i Göttingen (Maanedsskr. „Ei blot til Lyf“ af J. R. Høst. 1802. II. S. 1. Saml. Digte, I. 515. 516).

ikke andet end indrømme de tyske en betydelig Overvægt i poetisk Sprogkraft, Fylde, og Herredømme over den indre og ydre Sprogdannelse. Det er egentlig dette Punkt, jeg her har for Sie; og det kunde være ligegyldigt, videre at sammenholde de tidligste danske Digte efter 1791 med hans tyske Muses første Frugter, hvis det ikke skulde være for at forvijsse os om, at Natur, Opfostring, oprindelig Aand og Tankeøvelse, med større intellectuel Frihed og Færdighed vilde have gjort S. Staffeldt til tysk Digter, end han nogensinde kunde blive det i vort Sprog. Vi ville og kunne naturligviis ikke afgjøre, hvilken Vej hans poetiske Udvikling havde taget, dersom han aldrig havde forladt Danmark; men ligesom allerede hans Göttingiske Studier i en betydelig Grad tildeelte ham tysk Nationalitet i Tænkningen, i det skriftlige Udtryk, og i den poetiske Sprogform: saaledes maatte naturligviis alt dette fæste dybere Rødder og udvikle sig med større Modenhed, under hans senere Udenlandsreise, hvoraf halvandet Aar tilbragtes i Nord- og Sydtysklands vigtigste Stæder, i en udvalgt Dmgang med den dannede Verden af alle Classer, og under hvilken han vedblev at skrive sine Breve, Optegnelser og Dagbøger i det fremmede Sprog.

Han vilde og kunde dog heller ikke aandeligt opgive eller frasige sig det Danske. Naar hans Hierte, hvor det berørtes af dybe Minder, hvor Kiærlighedens og Venfæbets Genier tiltalte det, tolkede sine Stemninger og Længsler i det Sprog, som var og blev Staffeldts Modersmaal³⁹⁾: saa holdt han

³⁹⁾ Man seer, at han (Januar 1792) fra Göttingen skriver til sin Broder August paa Tysk; og dette Brev, skjøndt det allerede har Præg af den Staffeldt egne, meer eller mindre afmaalte, noget stive eller studerede Tone i Brevstilen, indeholder dog Ytringer af familiekærlig Fortrolighed, Deeltagelse og Hengivenhed. Til den samme Broder skriver han 12 Aar sildigere (1804) ligeledes paa Tysk fra Kiøbenhavn; derimod til sin Broder Carl

dog ogsaa i Göttingen fast ved det Sprog, der havde havt en ikke uvigtig Deel i hans første Ungdomsdannelse. S. Staffeldt medbragte til Göttingen fra Cadet-Academiet sin hele danske Underviisning ved en Lærer, som Abrahamson. Han havde alt i sit 20de Aar begyndt at ville skrive dansk Prosa, og havde paa flere Maader endog med ungdommelig Lidenskab, vedkiendt sig sin danske Nationalitet. Saaledes havde han ogsaa en mærkøerdig stærk Villie til at blive Digter i dette Sprog; den seirede længere hen over den tydske Muses Kald, og over hans egen intellectuelle Dannelse i de modnere Aar. Jeg kan dog ikke andet end gientage, at efter hans første Afreise fra Danmark, og i de paafølgende to Aar, var hans ungdommelige Digter-aand, skjøndt endnu mangengang vild, sværmende, drømmende og frampeagtig overspændt, dog heldigere og friere i at bruge og udvikle den poetiske Sprog-Gevne i det tydske Sprog. — Men det er derfor ikke mindre vist, at de faa danske lyriske Digte, som S. Staffeldt sendte hjem fra Göttingen (1792, 93) vare et Slags Eærshu i vor lyriske Poesie, saaledes som deres Charakter overhovedet var i Decenniet 1790—1800. „Hvor usikker han endog var i Formen, hvor lidt correct i Smag og æsthetisk Dannelse — finde vi dog, selv under Svulst og Uklarhed i Tanken, og Umodenhed i Kunstnerønnen, en Digter i det danske Sprog, der ikke kunde siges at tilhøre hin bekiendte Mellemads- og Randsuppe-Periode i vor Digtekunst — en Digter, hvis Poesie maatte eie et indvortes Livsvæld, et idealt Princip for den Stoffet formende Digterkraft; om endog Principet endnu var i sin første Spiren“. — Hvad var nu paa den Tid hans Mening, hans Lands Attraa og Maal, ved Siden af den

Staffeldt fra Eismar og Slesvig 1810, 1811, ja endnu 1822 og 1823, paa Dansk; til sin Søster snart paa Fransk, snart paa Dansk. (Saml. til S. Staffeldts Levnet. II. S. 371. 406. 415. 421. 422. 424. 434. 438. 440—446).

alvorlige, videnskabelige og humanistiske Dannelse, som han i flere Retninger stræbte at tilegne sig? — Han kunde ikke løsrive sig fra den i sig selv forfeilede og unaturlige Ungdomstanke: at blive Digter i begge Sprog. Man seer endnu i de nærmeste Aar efter hans Hiemkomst til Kiøbenhavn, at medens han nu og da lod trykke danske Smaadigte, der vel ikke røbede nogen betydeligt videre Udvikling, enten fra Mandens, eller Talentets og Sprogformens Side, vilde han ugierne opgive den Udgang, han (1793) som Lyriker havde aabnet sig til det tydske Parnas. Han skriver (i Efteraaret 1794) paa Dansk⁴⁰⁾ til den siden som philosophisk Forfatter bekiendte (Statsraad og Professor) J. C. Berger, med hvem S. Staffeldt havde studeret i Göttingen, for at meddele denne sit Ønske: at „staffe endeel tydske Digte, som han sidder med i Kiøbenhavn, en Canal til Udløb i Literaturen“. Han tilstaaer aabenhjertigt, at det ikke vilde være ham ukært at vinde Digternavn („*digito monstrari, et dicier hic est!*“); men han føler ogsaa en umiddelbar indvortes Trang til aandelig Meddelelse paa denne Wei. Han beder Berger⁴¹⁾ at gaae til Schiller med nogle Prøver af Staffeldts tydske Poesier, og tilbyde ham disse for et af de Tidskrifter, Schiller udgav. Berger skulde sige ham: „at en undseelig udlændisk Barde dyrkede

⁴⁰⁾ Liebenbergs Samlinger etc. II. S. 373—375.

⁴¹⁾ Denne har formodentlig paa den Tid opholdt sig i Jena. J. C. v. Berger, en Søn af Generallicutenant v. Berger, var født i Faaborg (1. Sept. 1772); studerede i Kiøbenhavn (1788—1791) hvor han tog latinsk juridisk Examen, siden i Kiel, Göttingen og Jena; var en kort Tid Auscultant i Rentekammeret (1800—1801); levede 1801—1814 som Godsseier i Holsteen; men blev først 1814 Professor i Astronomie, siden 1826 i Philosophien ved Universitetet i Kiel, hvor han døde 1833. Han havde allerede 1794 og 95 skrevet paa Dansk; men fra 1800 blev han tydsk Forfatter. Dog faldt det ham ind endnu 1825 at lade trykke i Kiøbenhavn et lille dansk Skrift: „Borgerstemme i en Sag af Bigrighed“.

Teutonia ved Sundets Bred, næsten til Forargelse for Dania"; at disse Digte „vare Prøver paa hans Dffer; at han havde langt bedre i sit Bærge, og at han intet heftigere ønskede, end at see dem billigede af Schiller ved Optagelsen i „Thalia“ eller „die Horen“. — Her røber sig dog egentlig mere den ungdommelige, forsængelige Higen efter at vinde Digternavn i det store Tydskland, end sand indvortes Trang til at hengive sig heel og holden til den tydske Sanggudindes Dyrkelse. Staffeldt vil neppe ret være det bekiendt for Schiller, at han allerede offentlig havde taget sig baade et Sprog- hiem og Digterhiem i Danmark; han vil dog i Tydskland kun gielde for Udlænding, og tør være sikker paa, at her Jugen enten kiender eller ændser hvad han fire Aar tilforn skrev med en næsten fanatisk dansk Nationalitetsfølelse. — At man for Resten i dette danske Brev af Staffeldt, (det eneste hidtil trykte fra et saa tidligt Aar) uagtet den fortrolige Tone, finder noget mere Svang og Stivhed, end i det nylig anførte tydske Brev til Broderen August, kan ikke undgaae en opmærksom Læser. — Man kan dog ikke lægge betydelig Vægt herpaa, da der overhovedet er noget Afmaalt, en vis tungere, om ikke tungsindig Alvorlighed, der undertiden gaaer over til et Slags Stivhed, i Staffeldts Brevstil. Endskiøndt Brevet til Berger, som det synes, er blevet uden Følger, og man (saavidt jeg veed) ikke kiender noget tydsk Digt af S. Staffeldt, som blev trykt imellem 1793 og 180*. er der dog bleven bevaret adskillige saadanne, som efter alle Mærker kunne tilhøre Aarene 1792 - 95, (L. 3 Udg. II. 442—459); nogle endog med bestemt Datum (II. 460. 462, fra 1793). Tager man disse tilsammen med nogle, ikke meget fildigere (f. Ex. „Epistel an Henriette, Wien 1797.“ II. 463); eller, hvad der giver et endnu sikkrere Resultat, betragter man dem under eet med lyriske Digte i det tydske Sprog, der vist nok ere skrevne efter Staffeldts Hiemkomst i A. 1800: (Liebenb.

Udg. II. 487—494. Sonetterne 510—524. o. fl.) da ville de overhovedet efterlade et Indtryk, der bekræfter hvad ovenfor er yttret. Ikke ethvert af de her angivne Stykker har lige poetisk Værd; men neppe noget af dem kan siges at være ganske uden Poesie. Den Egenskab, som de imidlertid alle have tilfælles, er at de røbe mere indvortes, umiddelbar Natur, en mere fri Udstrømmen af Digterens Væsen, af hans Følelse og hans indre Liv — end et meget stort Antal af danske Digte. Man vil maaskee spore, at Staffeldt har forsømt den tydske Muse for den danske; (og hans Poesie er aldrig bleven saa dannet og udviklet i hiint Sprog, som i dette). Ikke desmindre forekommer det os altid, som vi let mærke, hvor Digteren havde sit naturlige Sproghjem; og at det Borgerstab, som han med overordentlige Anstrengelser efterstræbte og vandt i den danske poetiske Literatur og i det danske Digtersprog, kunde han ikke opnaae uden en alt for tidt synlig Sprogvangs Qualer, der ikkeielden førte ham til at ville overvinde disse ved tyrannisk Mishandling af danske Sprogformer og dansk Sprogbrug. Af saadant findes intet Spor i Staffeldts tydske Poesie. Uagtet han forholdsviis langtieldnere anvendte dette Sprog som Digter, tillod han sig her hverken hiin mageløse Vilkaarlighed, eller kunde nogenfinde ufrivilligt gjøre sig skyldig i betydelige Sprogfeil — end sige i Feil, der til den Grad destruere baade Sprog og Poesie, som de, hvoraf Staffeldts danske Digte vrimele.

Ingen af de formildende Undskyldninger eller Forsvarsmidler, som Elskere af Staffeldts Poesie tidligere eller sildigere have villet anvende, kan borttage de uudslættelige Feil af den Art, som ikke blot vanhelde saamange af S. Staffeldts danske Digte; men undertiden nedbryde deres Væsen som Kunstværker — Feil, der baade ligge i den indre Organisme, og i Sprogformen. Jeg har bl. a., med Hensigtning til Sprogets Ufuldkommenheder og Feil hos S. Staffeldt, fundet anført et Sted af Goethe, som

denne Mester i Sproget og i Konsten havde godt ved at skrive, da det ikke kunde blive meer end et Slags Ironie, i Fald nogen faldt paa at ville have det anvendt paa ham selv.⁴²⁾ Goethe, hos hvem Stof og Form i enhver Digtart vare heelstøbt sammen-smeltede, (hvad man endog i øvrigt vilde mene eller sige om Ideen og Stoffet) kiendte alt for vel, hvad det er for Sprog-Elementer, der maåe være Digteren givne, og som han maa respectere, i Fald han ikke vil vanstabe sit Værk — ligesom en Maler, der ikke havde lært at tegne, eller en Billedhugger (som i Middelalderen), der ikke kiendte den menneskelige Skikkelse i Nøgenheden.

5.

Schaf Staffeldt forlod imidlertid Göttingen, ikke blot med halvandet Aars tydsk Universitetsdannelse, men forlod det som tydsk Digter; tolfede i dette Sprog sin Længsel efter det tidligere Hiem, efter fiære Slægtninge og Ungdomsvenner („Abschied von der Leine“, Sonet. II. 459); hilste i de samme Toner, med umiskielig Sandhed og Kraft i poetisk Begeistring den gamle tydske „Barde“, som skyldte Danmark det sorgløse Digterliv, hvori han fuldendte sit Hovedværk, og en kraftfuld Alderdoms lykkelige Hviletid („An Klopstock; Hamburg im Mai 1793“); ja sendte endnu, nær ved Sicillands Kyster, det med Barndommens Minder tryllende „Hiemland“ en tydsk Digterhilsen:

„Sieh, ich komm' auf rother Wogenbahn;
Von der Zeitquell' säufelt Abndung nieder,
Ungebohrne Zeiten wehn mich an.

⁴²⁾ „Der geistreiche Mensch knetet sein Wortstoff, ohne sich zu bekümmern, aus was für Elementen er bestehe; der Geistlose hat gut rein sprechen, da er nichts zu sagen hat“. (Werke 1833. 45. Bd. S. 143.)

Am Gestad' erwacht Erinnerung wieder,
 Meine Kindheit blüth im Zauberbild
 Wieder auf dem heimischen Gefild!"

(„Grufß an den Sund“. 1793. II. 462.)

Det var et ægte, ublandet lyrisk Udtryk af Digterens indre Liv, som Følelsen her udaandede, og vi have Grund til at antage, at han paa den Tid ikke havde kunnet digte denne Sonet paa Dansk. Imedens han nu atter, (fra Mai eller Junius 1793 til December 1795) tilbragte halvtredie Aar i Kiøbenhavn, maae vi antage, at den i Göttingen grundlagte tydske Dannelse og intellectuelle Udvikling hos S. Staffeldt, i denne Tid ikke modtog nogen væsentlig eller betydelig Afbrydelse i den Gang, som den, med en for hele Livet afgjørende Retning, havde faaet ved det tydske Universitet. Om hans Studier, Syssler, Levemaade og Omgang i hine Aar fattes vi vel enhver Underretning; men vi finde det derimod fuldstændig beviist, at det fremdeles var og blev det tydske Sprog, hvori Staffeldt tænkte og udtrykte sine Tanker for sig selv, eller meddeelte dem i Prosa til Andre, naar han levede i sin egen Land og fulgte sin egen Natur. Før og efter 1795 ere i det mindste alle hans levede Optegnelser, Udtog og Uddrag af fremmede Forfatteres Skrifter, ligesom de faa Fragmenter blandt hans efterladte Papirer af egne Bemærkninger, eller Udkast, som tilhøre ham selv, uden Undtagelse nedskrevne paa Tydsk; saaledes ogsaa det eneste vidtloftigere skriftlige Arbeide i Prosa, man fandt efter hans Død: Reisedagbogen.

Naagtet denne næsten fuldstændige Fortydskning af Digterens intellectuelle Natur og al dens Virken og Stræben paa Tankens og Forskningens Vej, vilde han heller ikke i disse Aar — et Slags Overgangs-Tid, der uden Tvivl har været frugtbar for hans Dannelse — opgive den danske Poesie. Nye Forbindelser

og Dmgang med danske Litteratorer i Kiøbenhavn⁴³), have formodentlig bidraget til at vække og nære hans tidligt yttrede Tilbøielighed for sit Fosterland. Enkelte lyriske Smaadigte, optagne i flere af den Tids „Nytaarsgaver“ eller Tidskrifter⁴⁴), høre til den samme Klasse, som de tidligere fra Opholdet i Göttingen. I philosophisk Speculation og Ideernes Dybde stod Digteren endnu tilbage; i den danske Sprogform havde han heller ikke vundet den Ordfylde, eller det Herredømme over Sprogets Rhythmik, over Rimet og Versbygningen, som han egentlig først opnaaede i Perioden mellem 1800—1807. Digteren Staffeldt, saaledes som han i disse Aar udviklede sig, er dog allerede fiendelig i hans danske Poesier fra hin Overgangstid.

Der gives endog et dansk, første Gang i den Liebenbergske Udgave bekiendtgjort Digt, som er i Omfang det betydeligste af alle de tidligste, og som (skiondt ikke aftrykt i sin oprindelige Skikkelse, men i en senere, tildeels omarbejdet, og forøget med 7 Stropher) dog synes at lægge for Dagen, at Staffeldt allerede før 1793 har været noget videre i Anvendelsen af sin Digterevne i det danske Sprog, end man vil være tilbøielig til at antage. Han gik vel i Göttingen over til det tyske Sprog, og digtede mere naturligt og med friere Mand i dette; men vi see, at han dog allerede før 1793 var paa

⁴³) En af disse, for hvem Staffeldt synes at have bevaret det Ungdomsvennskab, der knyttedes i Göttingen 1792, var J. K. Høst. Denne Forf. skriver i sine „Erindringer om mig og min Samtid“ (1835) S. 36: „Med J. E. v. Berger og S. Staffeldt, hvilke jeg begge kiendte fra Göttingen havde jeg (1794—95) mangen behagelig Sammenkomst. Staffeldt var en af de meest genialste lyriske Digtere, Danmark har eiet; men blev deels netop (?) for sine Tankers Dybde, deels for nogen Tungthed i Stilen, aldrig af sin Tidsalder erkjendt“.

⁴⁴) J. Er. Maanedsskriftet Nordia, udg. af Haste, Guldberg og Høst. 1795. 1. 2. 3. og 4. Bd. Poullsens „Nytaarsgave for Damer“ for 1796. J. K. Høsts „Euphrosyne“, 1. Deel. 1796.

Veien til en dansk poetisk Udvikling, som maaskee havde taget en anden Bending, dersom den ei var bleven afbrudt eller tilbage-
trængt. — Det her omtalte Digt, af historisk-philosophisk Tendents,
„Menneskehedens Bane“, (som det hedder i Digterens nyere
Affskrift) har Hr. Liebenberg givet den allerførste Plads i sin
Udgave af de staffeldtske Digte, fordi han, af indvortes og ud-
vortes Grunde hensætter det i den franske Revolutions tidligste
Periode. Det havde været interessant, at kunne læse Digtet
aftrykt i begge Former. En Variantsamling af det ældre
Manuskript vilde næsten blive det samme som et Aftryk. Jeg
antager, at den ældre Text bestyrker Meningen: at dette bio-
graphisk interessante danske Digt oprindelig er skrevet før Reisen
til Göttingen; at de nye eller omskrevne Stropher paa Bagsiden
af det sidste Blad er fra Göttingen; og at der vel gives enkelte
Steder i den ældre Text, som ikke have vundet ved Omdigtningen⁴⁵⁾.

⁴⁵⁾ At Digtet ikke allene maa være skrevet inden Staffeldts Hjemkomst,
og inden Scenerne i Paris 1792: er vel uimodsigeligt; at det
maaskee endog kunde være tidligere, end Afreisen til Göttingen,
forekommer mig, ogsaa efter Haandskriften i Digtets ældre Text,
ikke usandsynligt. Den entusiastiske Tone, hvori S. Staffeldt her
besynger Friheden, vilde passe ret vel til Aarene 1789—91;
dersom disse ikke syntes noget for tidlige for hans daværende
Standpunct i Sproget og Dannelsen. Men efter 10. August 1792,
og efter Ludvig XVI. Henrettelse, har S. S. dog vel ikke kunnet
skrive disse (siden forkastede) Vers:

„Det lyde over Bierg og Sletter:

„Triumph! Triumph!“ fra Pol til Pol;
I Gallien et Folk sig sætter
Med Lov og Sværd paa Retfærdis Stol.

„Det Træ, som nu af Blod opstiger,
Snart hvælver sig til Jordens Ly;
Dg Himmelske fra 'Lysets Riger
Til Træets Rod og Stygge tye.“

Bed Undersøgelsen af begge Affskrifter finder man, at S. S. sien-
synligen har bestemt den nyere, nogle Aar sildigere, med
hans Navn underskrevne, til Trykning. Men ogsaa denne Affskrift

Man vil stundom ogsaa finde Anledning til at ønske, at Staffeldt havde kunnet bevare mere af den Ro, eller af en undertiden renere, mere harmonisk Stemning, der klinger naturlig og dansk i et og andet tidligere Ungdomsdigt. I øvrigt var det ogsaa i Maren 1793—95, at Schack-Staffeldt egentlig først begyndte at vække Opmærksomhed i vor æsthetiske Kreds. Et Beviis herpaa have vi (da Kritiken, hvor der findes nogen, gierne pleier at følge paa en Digters eller Forfatters Optagelse af det læsende Publicum) i den første offentlige Bedømmelse i Danmark af Staffeldtske Poesier. Denne kritiske Anmeldelse slutter sig udtrykkeligt til den ovenanførte tyske; den tilkiender ham, som „aandsfuld Begynder“, baade „meget Anlæg og megen Lyst til at skrive, ikke blot Vers, men Poesie“; den dadler hans „Lærdomslyge“, en jævnlig Dunkelhed, overlæstet og maniereret Colorit, og overflødig eller vidtløftig Ordfylde i hans Poesier; og den fremhæver enkelte af disses Sprogfeil og ucorrecte Udtryk. Den vil ikke „affkrække en aandsfuld Begynder; kun gjøre ham opmærksom paa sig selv, og vare ham fra at gaae paa Jagt efter Bildlys, der tilsidst lede ud i et Morads, i Stedet for til Musernes sølvklare Bæld“. Recensionen kan fortjene Opmærksomhed, da den viser, at den tidligste Modtagelse af Staffeldts Iyriske Arbejder i Danmark ingenlunde var kold eller nedtrykkende; og fordi Digteren i det sildigere Giennemsyn af endeel Ungdomsarbejder har benyttet enhver grundet Udsættelse af sin unævnede Kritiker⁴⁶). Det var den med levende poetisk Sands

har sildigere Rettelser og Forandringer; og foruden de Udeladelser, som Hr. Liebenberg omtaler, har Forf. bortklippet de 4 første Linier af den 31. Strophe:

„Fra Jorden Løgnens Skygge viger“ o. s. v.

ligesom ogsaa de ovenfor anførte 8 Linier.

⁴⁶) Jvf. S. Staffeldts saml. Digte ved Liebenberg. I. S. 526. o. fl. a. Recensionen findes i lærde Esterr. 1796. S. 121, og flg. Endnu tidligere Bedømmelser over Poesier af Staffeldt, s. L. Esterr. 1795, S. 3 og 524.

og Følelse begavede, fra sit Standpunkt, uden philosophisk og videnskabelig æsthetisk Dannelse, alvorlige og streng retfærdige Abrahamson, der paa denne Maade yttrede den første kritiske Mening om sin fordums militaire Lærling.

I den fuldkomne Uvidenhed, hvori vi befinde os om Staffeldts ydre og personlige Forhold fra hans Hjemkomst i Foraaret 1793, til Slutningen af 1795, kunne vi blot have en rimelig Formodning om, at han efter sin Tilbagekomst til Kiøbenhavn atter er indtraadt i sit Regiment, hvorfra han formodentlig var bleven permitteret for at kunne studere i Göttingen. Denne Formodning kan i øvrigt allene bestyrkes derved, at der i Digterens efterladte Papirer ikke er fundet Spor til nogen Afstedigelse af den militaire Stand, før end han, efter sin anden længere Udenlandsreise i A. 1801, fik Ansættelse i et civilt Embede⁴⁷. Han findes i denne Mellemtid altid nævnt som „Lieutenant“ eller „Premierlieutenant v. Staffeldt“; og der synes ikke at være Grund til at antage, at han halvtredie Aar (1793—95) i Kiøbenhavn har været fritaget for at gjøre sin Tjeneste i Regimentet. Hvorledes han i øvrigt har udfyldt sin Tid i disse Aar, er os ligesaa ubekendt, som ethvert andet af hans Livsforhold fra den Tid. At han ikke ganske opgav den danske Poesie er allerede ovenfor nævnt; at han foruden æsthetisk Læsning, har vedblevet i Kiøbenhavn, saavidt Leilighed her var given, at danne sin Smag for Konst-Værker og udvidet de Studier i Konsthistorien, hvortil han i Göttingen lagde Grunden: er meer end rimeligt, i Følge den betydelige Deel i hans Interesse, hans aandelige Nydelse, og Virksomhed, som Beskuelsen og Beskrivelsen af Konstens Værker have optaget under hans

⁴⁷) Den Kongelige Afsked for S. Staffeldt, som „en Tid lang, tilsidst som Premierlieutenant à la suite ved Vor Elskelige Kiære Broder S. K. S. Prinds Frederichs Regiment til Fods, har staaet i vor Krigstjeneste“ — er dateret 7de Mai 1802.

lange Reisetid. Dagbogen vidner tilstrækkeligt herom; men den viser tillige tydeligt, at Staffeldt ved Siden heraf, allerede før hans Udreise, maa have sysselsat sig med andre Videnskaber og Studier, end æsthetiske og philosophiske. At han alvorligt skulde have dyrket de sidste allerede i Göttingen, eller at han, enten der, eller sildigere i Kiøbenhavn, havde bygget sin Dannelse i denne Retning paa den kritiske Philosophie, (som dog paa den Tid i Tyskland endnu kunde kaldes den herskende) kan jeg ikke antage; da man hverken i Staffeldts Digte, eller efterladte Papirer, finder noget Spor hertil⁴⁸). Efter Digtene, og det endog tidligere end 1796, kunne vi derimod vel komme paa den Formodning, at de Stænk af platoniske Ideer, og enkelte deraf udsprungne Indlingstanter og Udtryk, som Staffeldt optog i sin Poesie, allerede have fundet deres første Udspring og Næring i Göttingen. Men baade her, og i Kiøbenhavn 1793—95, maa Staffeldt, enten af egen Drift eller ved Andres Tilskyndelse, have anvendt en Deel af sin Tid paa at erhverve sig en vis, ikke ganske ubetydelig Indsigt og Kundskab i saadanne practiske Videnskaber, der slaae ind i det statistiske, cameralistiske, industrielle og politiske Fag. Uden dette vilde man ikke kunne tænke sig den, under de første to Aar af hans Udenlandsreise i saadanne Retninger stadigt henvendte Opmærksomhed, eller de herved fremkaldte Optegnelser, som Dagbogen skulder saa stor en Deel af sit Indhold.

Da Staffeldt, uden Tvivl ogsaa efter sin Hjemkomst fra Göttingen, har bevaret den Yndest og Opmærksomhed, Grev P. A. Bernstorff synes at have skienket den unge Adelsmand,

⁴⁸) Hvad der blandt de Staffeldtske Papirer forefindes af speculativ-philosophiske Studier, Sammendrag, Udkast og henkastede Tanter og Bemærkninger, tilhører Alt (som nedenfor nærmere vil blive berørt) en sildigere Periode (1800—1806) og Bekendtskabet med den Schellingske Natur-Philosophie og denne Skoles Æsthetik.

der tidligt maa have udmærket sig i sin Stand ved Talent og eiendommelig Mand: har det troligen ogsaa været denne ædle, høisindede Minister, der har opmuntret Staffeldt til at lægge sig efter Studier og Kundskaber, hvorved han kunde gjøre sig duelig til practisk Statstjeneste; ligesom det uden Tvivl ogsaa har været Bernstorff,⁴⁹⁾ der har bidraget meget til at Staffeldt blev heldig nok, at kunne see et Dnske opfyldt, der stemte saa meget overens med hans mod fjerne Idealer higende, urolige, og med sig selv fienden enige Mand; nemlig at fremme sin intellectuelle Dannelse, og tilfredsstille sin Længsel efter Skønhedens rigere Fylde i Natur og Kunst, ved Reiser og længere Ophold i sydlige Lande. At en saadan Drift maa have været stærk hos S. Staffeldt i de Aar, da vi maatte tænke os ham med Ungdomslivets fulde Ild og Kraft i Tanken, ligesom i Følelsen og Phantasien, og tillige paa Overgangen til den modnere Manddomstid: vil enhver holde for rimeligt og naturligt. Dog finder man egentlig, i Staffeldts tidligere Poesier, ingen bestemte og tydelige Udtringer af Længsel efter en høiere og rigere Nydelse af Sydens Naturskønhed, eller af Konstens Skatte i de Lande, hvor den havde sit Hiem i Aarhundreder, inden man kiendte eller forstod den i Norden. Det kunde forekomme os, som paa den Tid saadanne Længsler mere laae giemte i Digterens Indre, end han kunde give dem Poesiens Udtryk og Billede. Da de først kom til Orde, var Staffeldt allerede paa Veien til at kunne tilfredsstille dem; den indre poetiske Stemning gif da en Tid lang over i temmelig kolde og stive Beskrivelser over allehaande — tildeels endog ligegyldige, maadelige eller flette Kunstværker. Men ved Siden af disse fremtræder — saa længe vi kunne følge Digteren

⁴⁹⁾ „Ich verdanke den huldvollen Gefinnungen Ew. hochgräßlichen Excellenz mein schönstes Glück“: siger han, med Hensyn til sin Udenlandsreise, i et Brev paa Reisen til Bernstorff. (Jun. 1797.) II. S. 398; og paa et andet Sted (S. 383) omtrent det samme.

paa hans Reise — Ytringer og Meddelelser af uæsthetisk og prosaisk Natur: statistiske og statsøconomiske Opregnelser; detaillerede Beskrivelser over offentlige Indretninger, industrielle, tekniske og velgiørende Stiftelser; eller politiske Betragtninger, der ikkeielden gaar over til en bitter, satirisk og sarkastisk skarp Tone. Heri synes man overalt at finde Præget af en saa alvorlig, og tillige mod det Praktiske, baade i Videnskab og Kunst, henvendt Mand: at man meget vel i Reise-Dagbogen reent kunde glemme Digteren; thi de undertiden forekommende tungsindigt-sentimentale Klager, eller elegiske Udbrud fra Hjertets indre Løndom, ere vel subjective og personlige; men i deres ofte paafaldende stive, maniererede Prosaform minde de os neppe om den ideale og speculative Lyriker.

6.

Det var i Efteraaret 1795, at Schak-Staffeldt søgte og opnaaede (27. Nov.) den betydelige Understøttelse til at foretage den omtalte Reise, som en privat Stiftelse, det af Geh. Raad G. L. v. Plessen 1737 funderede Stipendium for adelige Studerende, af 1000 Rdlr. aarlig i 3 Aar, kunde yde ham.⁵⁰⁾ Om han i øvrigt har kunnet forøge sine Rejemidler af nogen anden Kilde, er ubekjendt; men da hans Ophold i Udlandet drog ud paa det femte Aar, og han (i det mindste henved to Aar i Sydskland) ikke synes at have reist eller kunnet reise med Deconomie: saa kan han vel ikke engang i hiin Tid have bestridt Reisens Omkostninger med en Sum af 3000 Rdlr.⁵¹⁾ — Han

⁵⁰⁾ Af Meddelelsen fra Geheimer. Schack-Plessen (5. Dec. 1795) om at Kongen, efter hans Indstilling, ved Resol. af 27. Novbr. havde bevilget Lieutenant v. Staffeldt dette Stipendium (fra 11. Jun. Termin 1796) sees, at han erholdt det efter daværende Hofjunker, siden Stats- og Justitsminister Raas.

⁵¹⁾ Man finder endnu i Opgivelser af Voets Tilstand, som efter Schak-Staffeldts Død kom under Conkurs, Spor af en Gield, som

tiltraadte den endnu inden Aarets Slutning (d. 30. Decbr.) og ankom til Hamborg den 9de Januar 1796. Fra dette Sted, hvor han opholdt sig en heel Maaned, begynder den tydske Dagbog, (som han selv har kaldt den) eller Beretning om hans Reise i Tydskland og Nord-Italien, som er udgivet efter Forfatterens originale Haandskrift. — Det var i en Alder, hvori Ungdommens fyrige, phantasierige Liv, hos saa begavede Naturer som Staffeldts, endnu pleier at blusse paa Overgangen til Manddommens Alvor og Kraft — i sit 27de Aar, at S. Staffeldt tiltraadte den Reise, der i halvfemte Aar fiernede ham fra Danmark. Det var et særeget Forhold, hvori han stod til dette Land, som han i den største Deel af sin Ungdom havde tilhørt, og siden i nogle Aar atter tilhørte ved de fleste udvortes Livsforhold, ved en personlig Tilbøielighed og uskromtet Agtelse for Land, Folk og Regiering, som aldrig forlode ham. Man kan heller ikke stille ham ved Siden af Mænd som Cramer eller Sturz, som J. G. Schlegel, Klopstock eller Gerstenberg — skiondt enhver af disse meer eller mindre havde været personlig knyttede til Danmark. Men Staffeldt var allerede Digter i det danske Sprog, og vandt i dette sin senere Navnkundighed. At han imidlertid før 1801, men særdeles vel efter 1792, eller efter Reisen til Göttingen, har skrevet sine danske Poesier, fremmed i Aand og Tænkning for den danske Nationalitet: derom maae vi blive end mere overbeviste ved denne Dagbog, som oplyser saa stor en Deel af Digterens Charakter og Eiendommelighed i en Periode, der ligger imellem Aarene 1793 og 1801; og som vi, uden her at tage Hensyn til dens selvstændige Værd eller Beskaffenhed, maae ansee for et biographisk Kildeskrift af betydelig

han havde maattet gjøre i Livorno, under Opholdet i Italien. Efter Hjemkomsten erholdt han ogsaa ved sin Ansættelse 18** en extraordinair kongelig Understøttelse, paa Grund af Reisens ufrivillige Forlængelse.

Bigtighed, hvortil Engels Charakteristik⁵²⁾ slutter sig for den sildigere Periode fra 1810—1826.

Man vilde, efter det ovenfor meddeelte, om Staffeldts tidligere Ungdomsaar og intellectuelle Dannelse, ikke let vente sig en dansk Reisedagbog fra hans Haand; men man vil dog af en Mand, der kun har faaet Navn som dansk Digter, vente sig noget af dansk Mand, og af Schack-Staffeldt i det 27de Aar vente sig Phantasie og Poesie, som Grund-Stemninger i en saadan Dagbog, hvori en Digter vilde nedlægge „sit Hjertes hemmeligste Følelser, Antydninger af hans kæreste Forhold og hans frimodige Dom over mange Personer.“⁵³⁾ Saadanne Forventninger ville overhovedet finde sig skuffede i denne Bog, der paa engang skulde være Reisedagbog og Bekiendelser. Dette er den virkelig paa en vis Maade; man kan vel ikke tvivle om, at den blev skreven næsten allene for Forfatteren selv — og at den aldrig i sin Heelhed er bleven nogen Fremmed meddeelt;⁵⁴⁾ og der er Grund til at antage, at den giengiver med Trofskab baade Opfatningen af den ydre Verden, og Phænomenernes Indtryk i Forfatterens Siæl, saaledes som han umiddelbart modtog dem paa ethvert Sted.⁵⁵⁾ Dette Indtryk var ofte af æsthetisk

⁵²⁾ Denne er vel først skrevet omtrent 20 Aar efter Digterens Død; men Forfatteren, Etatsraad J. A. G. J. Engel (der senere, indtil 1846, var Regieringsraad i Slesvig) havde i de sidste Aar af Schack-Staffeldts Liv og Embedstid været „Cancellie- og Overretssecretair“ i Slesvig, og som man af Charakteristiken seer, ved personlig Omgang kiendt ham meget nøie i Digterens tre sidste Leveaar.

⁵³⁾ Staffeldts egne Ord i Forerindringen til Dagbogen. Samlinger. I. S. 62).

⁵⁴⁾ Ikke engang Engel, som Staffeldt maa have viist megen Fortrolighed, synes at have vidst af Dagbogens Tilværelse. Han vilde vel ellers have nævnt den et eller andet Sted, hvortil der var Anledning nok.

⁵⁵⁾ Man maa dog ikke overalt forudsætte, at Dagbogens hele Indhold i enhver Artikel er nedskrevet paa Stedet, hvorm den handler.

Natur, og undertiden ikke uden Liv; men det er i sin Uttring langt mindre friskt, naturligt eller umiddelbar poetisk, end man venter sig det, naar man blot kiender Staffeldt af hans Poesier. At han med Kiærlighed, Agtelse og Erkiendtlighed nu og da erindrer Danmark som sit Fædreland — kan heller ikke være nok for at vi skulde kunne tænke os Forfatteren som Dansk. Sprog, Fortælling, Tone og Fremstilling af Reizens Billeder, viser os en tydsk Mand og Dannelses; denne tilhørte Schack-Staffeldt; den var og blev ham egen, baade i og udenfor Danmark. Dette er noget, som heller ei kan undre os; og ligesaa lidt ville vi, naar vi kiende hans Liv og giennemskue hans hele Individualitet, forundres over den overhovedet alvorlige, reflekterende, tørt objective, ofte noget stive og fornemme Charakter, som disse Dagbogstegnelse have faaet. Mere uventet vil det maaskee være os, at Fremstillingen fra den subjective æsthetiske Side, eller der hvor Dagbogen har modtaget Uttringer af Forfatterens Følelser, af hans aandelige Nydelse af Konstens og Naturens Skønhed, og hvor den giver os hans Skildring af det menneskelige Livs Scener og Billeder, jævnlig er mere kold, declamatorisk, maniereret, eller endog affecteret, end man venter sig af en begeistret og ideal Iyrisht Digter — saaledes som vi kiende og betragte Schack-Staffeldt i hans danske Poesier fra 1803 og 1807.

Undertiden bemærkes det modsatte udtryffeligt; f. Ex. Artikelen om Hamborg er først skrevet (formodentlig efter optegnede Noticer) i Lüneborg. I Beskrivelsen over Dresden (som kiendeligt nok er sammensat stykkeviis) omtales S. 258, 59 Skit og Forhold i Selskaber og paa Baller i Wien. Undertiden maa man komme paa den Tanke, at enkelte Partier af Dagbogen ere redigerede lang Tid efter Reisen, eller efter Opholdet paa et eller andet Sted; f. Ex. II. S. 148, hvor der siges: „Noch zu meiner Zeit (o: da Forf. opholdt sig i Brünn) theilten die Capuziner in Brünn Lucaszetteln unter das (dem) Landvolk aus.“

Det vil maaskee allerede overraske mangen Læser, paa de første ti Blade af Dagbogen at støde paa en Skildring af „die große Krambude an der Elbe“, som den var 1796, der ved Siden af Baggesens, nogle Aar ældre, i Labyrinthen, har en besynderlig tør og prosaisk Charakter. Den umiddelbare Naivetet, som ikke fielden baner sig Vej og bryder frem hos Baggesen, til Trods for hans herskende Bittighed og Humor, til Trods for hans letfjindige Flagen, hans lette Sværmen for Smaating, og overspændte, nivellerende Forgudelse af det sieblikkelig Interessante, ved Siden af det virkelig Store og Sublime — den er der intet Spor af hos Staffeldt. Forstand og Reflexion synes i Dagbogen allerede at være de hos Forfatteren herskende Evner. Hvor overrasket vil den danske Læser blive, der har dannet sig Billedet af en sublim og philosophisk Lyriker, fuld af Liv, Ild og Begeistring for Skønhed og de høieste Ideer, og som, i Stedet for Digteren Staffeldt, allerede paa det første Trin af hans Udreise, finder en 27-aarig Statistiker, Statsoeconom og Cameralist, der opregner baade hvad han har seet, og hvad han ikke saae i Hamborg, men vilde giemme til Hiemkomsten. Man undrer sig dog over, at Staffeldt kunde blive næsten en Maaned i denne By, hvor han karakteriserer Indbyggerne (S. 16) som usle og nedrige Siæle, hvis „Bindesynge yttret sig især mod Fremmede meget uforstammet“. — „Jeder Betrug ist tadellos, wenn er gegen einen Fremden begangen wird.“ Den Wilde betragter tidt en Fremmed som sin Fiende, og slaer ham ihjel; ligeledes behandler Hamborgeren enhver Fremmed som en Fiende; han slaer ham vel ikke ihjel, men bedrager ham ved List hvor han kan. „Es kommt mir vor, als sei das Betragen des Hamburgers barbarischer und abscheulicher, als jene Wildheitsfittte.“

Dette er en af Dagbogens tidligste Uttringer af den overspændte Gensidighed i Bestuelserne, i Reflexionen og i Lands-

stemningen, som vist nok altid karakteriserede dens Forfatter. Det er ogsaa ret karakteristisk, at Staffeldt, som, efter Dagbogen at slutte, reiste deels for at vinde Verdens- og Menneskekundskab, deels for at studere Statsvidenskab, Statsoeconomie og Commercialistik, overhovedet bedømmer den Hamborgske Handelsstat og Handelskaand med langt mere Skarphed og mindre Tolerants, end Digteren Baggesen. Dennes Bemærkninger røbe overhovedet et finere, mere dannet Blik og et sundere Omdømme; og det er meer end blot Bittighed, naar Baggesen siger om Hamborg, at „det er ikke Musernes Tempel, men deres Herberg, og Gratiernerne boe der ikke; de logere der.“ — Man vil knap finde noget Udtryk af den Art i den hele Dagbog; Bittighed var en Egenskab, der aldeles manglede Schaf-Staffeldt; eller, om den i fielden Gang overraster os hos ham, da er det i det Høieste kun den bidende og bittre Satires Bittighed.

Men naar vi nu, med Kundskab om Staffeldts Studier i Göttingen og om hans Tilbøielighed for de skønne Konster og deres Historie, vende os til denne Side af hans Jagttagelser og Optegnelser paa Reisen: saa møde vi vel ogsaa strax i Dagbogen Spor til en saadan Interesse for Konsten, der bragte ham til overalt at besøge Musæer og Gallerier, eller oplede private Konstelskere og Samlinger. Men vi finde tillige den unge Reiseskes Kunst-Interesse endnu ikke meget dannet og kritisk i Smagen (hvad der ikke saameget vilde undre os); mere paa-faldende er den smaalige og pedantiske Bidtløstighed, hvormed han saa tidt har havt Taalmodighed og givet sig Tid til at beskrive ubetydelige eller maadelige Konstarbeider (i Hamborg f. Ex. nogle Haandtegninger og Kobberstik af Pichler og Föger, S. 69—71), ved Siden af den afgjørende Sikkerhed, og en vis fornem Overlegenhed i Tonen, hvormed han heelt igiennem bedømmer baade store Mesterses Værker, og mere ubetydelige Konstneres, eller Dilettanternes og Fusteres Arbeider. Det vil nu

vel ikke være saa let at sige, efter hvilken Veiledning, eller efter hvilket Forbillede Staffeldt allerede saa tidligt har dannet sig en Maneer i at beskrive Malerier og andre Kunstværker, undertiden med tør og aandløs Vidtløftighed; undertiden med en af en vis Art Begeistring svulmende Deeltagelse, hvis Udtryk dog oftere er mere declamatorisk og overspændt, end det vidner om Klarhed og Reenhed i Dannelsen af Digterens Smag. Exempler paa begge Dele finder man allerede i Dagbogens første Afsnit over Hamborg; saaledes i den langtrukne Beskrivelse over et Miniaturmaleri paa en Daase, og over et Oliemaleri af Angelica Kaufmann, som hun havde foræret Klopstock. (S. 77. 78.) Længere hen paa Reisen, f. Ex. hvor Staffeldt kommer til at omtale store Gallerier og Privatsamlinger i Dresden, Wien, Venedig o. s. v., vækker det nogen Forundring, at see den afgjørende Tone og den Sikkerhed i at yttre sin Dom over meer eller mindre betydende Mestere og deres Arbejder, der synes at vidne om Kienderens Tillid til sin Dannelse og Smag. Vi vide altfor lidt om Digterens Syssler, Studier og Dmgang fra hans 20de til det 27de Aar, for at kunne dømme om hans Adkomst i den Henseende. Man kan dog ikke tvivle om, at en vis Grad af Kunstsands og levende Kiærlighed til Kunstværker hørte til hans Egenskaber; men det maa synes besynderligt, næsten uforklarligt, at der ikke forekommer ringeste Spor til en saadan Egenskab i Breve eller Papirer, sildigere end Reisen og Dagbogen.

Hvad der i øvrigt, med Hensyn paa Staffeldts Individualitet, berører os mere, er Indgangen til hans Dagbog, den Maade hvorpaa han fortæller om sine Besøg i Hamborg hos Klopstock, og Tonen, hvori han, uden noget Glimt af Pietet eller personlig Følelse, omtaler og karakteriserer den gamle „Barde“. Mindst venter man sig en saa bitter, uskaansom Haardhed og Skarphed af en ung Digter, som for neppe 3 Aar siden (Mai 1793) paa sin Giennemreise i Hamborg havde besøgt og besunget Messias-

Sangeren i en af Begeistring overstrømmende Dde i den Klopstock'ske Stil, hvilken han nu selv overleverede ham. Der hedder det:

„Doch nun sah ich dein Selbst, Sänger, dem keiner gleicht!
Stand mit schwellender Brust, bebend und ohne Wort,
In den zuckenden Schauern
Deiner mächtigen Gegenwart.“

I Januar 1796 faae vi derimod — tilligemed kritiske Bemærkninger af Staffeldt om Ddingens grammatiske og linguistiske Kiephest, og hans overdrevne Burdering af det tydske Sprog — endnu skarpere og mere nærgaaende Ytringer om Klopstock's Stolthed, Forsængelighed, Ubeskedenhed, og hans „gräulicher und bitterer Ehrenneid“, fordi: „er fühlt es zu tief, daß er der Erdichter der Deutschen ist.“⁵⁶⁾ — Man kunde sige til Staffeldts Forsvar: at (efter hans egen Forsikkring) skrev han dette allene for sig selv. Men jo mere privat og hemmelig Dagbogen skulde være, desto mere umiddelbare og psykologisk rigtige ere de Træk, den giver til et Billede af Forfatteren, eller det Indblik, den nu og da aabner i hans Siæl. Det her berørte hører ikke til de fordeelagtige eller indtagende for Digteren. Enhver vil hellere glæde sig ved de ulige bedre og renere Indtryk, som Baggesens, desuden stilistisk mesterlige Dagbogsskildring af „den yderst elskværdige Klopstock“, efterlader. Han stiller ikke blot Digteren, som han

⁵⁶⁾ St. røber ogsaa ved denne Leilighed et Træk af sin egen æsthetiske Smag, som den var 1796, der kan fortiene at bemærkes. Klopstock, siger han, nedsetter ikke allene Schiller, hvis „overpoetiske“ Prosa var den Gamle anstødelig; men han „røbede endog en affecteret Ligegyldighed mod Wieland.“ — Hvorved? — Han huskede ikke Navnene paa „nogle af denne elskværdige Sangers udødelige Digte.“ — Men: „hos Goethe dadler Klopstock med Føie den blindt grebne Natur, uden Valg og uden Forskønnelse“. — Havde dog blot Staffeldt-grebet lidt meer af denne Natur!

endnu var 1789, lys levende og personlig frem for os; men han bringer os til at faae Oldingen kjær — endskiøndt Baggesen dog, med al sin Beundring, ikke har glemt, at uagtet „Klopstock fornemmelig levede af Danmark, saa levede han dog ikke paa mindste Maade enten i eller for dette Land;“ og at man „forgives i alle hans udsødelige Værker leder om noget Spor af dansk Begeistring.“ En Tanke, som denne, faldt ikke Staffeldt ind; og den havde man dog langt hellere læst hos en ung Digter, som 1793 svimlede i poetisk Henrykkelse over at have seet Klopstock; og som 1796 skrev om ham: „Welch ein schiefes Urtheil eines aufgeblähten Poeten!“⁵⁷⁾ — Et Udtryk, saa haanligt som dette, kunde være nok til at bringe enhver Læser med Følelse for det Værdige og Sømmelige over paa Klopstocks Side; og det gaaer Staffeldt ikke bedre paa mange andre Steder i hans Dagbog. Han fordærver sin egen Sag, snart ved at drive sin Dadel og Kritik til en Yderlighed, hvorved Sandhedens Præg taber sig; snart ved at overgive sig til lidenskabelig Bitterhed og haanende Spot, som ikke altid fører den ædlere moralske Indignation, eller den æsthetisk dannede Stilistikers Sprog. S. Staffeldt, som i øvrigt skrev sin Dagbog med usædvanlig,

⁵⁷⁾ St. fortæller bl. a., som Træt af Forsængelighed, om en fransk Dde, som en Emigrant, Chénédolle, havde skrevet over Klopstock, og som denne gav ham. Chénédolle var en aandsfuld Mand, agtet af Chateaubriand og Mad. Staël, der døde i høi Alder nogle Aar efter Julirevolutionen. Saint-Beuve har i Aar (Revue des deux M. 1850) meddeelt en interessant Charakteristik af denne Digter fra det 18de Aarhundrede, og af hans efterladte Papirer en Fortælling om hans første Besøg hos Klopstock (Mai 1795), der for en Deel bestyrker Baggesens Skildring. Den gamle Skiald fandt sig naturligviis smigret ved Chénédolles Dde; men denne blev ikke mindre indtaget af den „aabne, elskværdige, venlige Olding.“ „Jeg fandt hos ham — slutter Fortællingen — barnlig Ustyldighed, forenet med en Homers Genius.“

undertiden pedantisk Alvor og Omsorg for Sprogformen, men uden Lethed, og som i Stilen bevæger sig med et Slags afmaalt Stivhed, og i en vis fornem Tone: falder dog ikke sielden ved saadanne Leiligheder hen til at bruge smagløse, eller trivielle og mod æsthetisk Belansthændighed stridende Udtryk.

Det bliver heller ikke skjult, at dens Forfatter allerede i en ung Alder led af den Stolthed og overdrevne Selvfølelse, der længere hen i Tiden paa mange Maader mere har forbitret ham Livet, end forædlet det. Blandt flere saadanne Tilfælde, hvor han, uden at vide det, sætter sig selv i et comisk Lys ved at blotte en af sine Hoved-Svagheder, er ogsaa Fortællingen om Lorgnetten og om det churfyrstelige Boldspil i Pillnitz (S. 304—6.) Staffeldt havde med en dansk Familie gjort en Lysttour til Pillnitz, det saksiske Hof's Sommerophold; og det traf sig, at netop da Selskabet forlod Elbfartøiet, kom Churfyrsten med endeel af Hoffet gaaende forbi, for at begive sig til en Plads ved Sløttet, hvor han med sine Brødre, Yndlingen, Grev Marcolini, og nogle andre Hof-Cavalerer, vilde more sig med Boldspil. Om dette foregik paa et Sted med offentlig Adgang for Enhver, erfare vi ikke; Staffeldt med sit Selskab vilde i det mindste være Tilskuere; men, hedder det, „da jeg i nogen Tid havde betragtet „Spillet giennem min Lorgnet, traadte en af Hoffolket, Kammer-„junker Carolig, „mit süßer, aber dabei tückischer Niene“, hen „til mig, og spurgte: „De kiender maaskee ikke dette Spil?“ — Jeg „svarede: „Nei! og jeg vilde gierne bede Dem, forklare mig, „hvorpaa det gaaer ud“. Men, i Stedet for at besvare mit „Spørgsmaal, sagde han spottende („hämisch“): „Da De ikke „kiender dette Slags Boldspil, saa er det dobbelt Skade, at Deres „Syn er svagt, og at-De ikke engang ved en saadan Leilighed „kan undvære Brugen af en Lorgnet.“ Dette krænkede mig meget, „og jeg svarede siebliklig: „Jeg maa sige Dem, min Herre, at „jeg har været tilstede ved langt mere høitidelige Leiligheder, og

„i Nærværelsen af mere ophøiede Personer, hvor Ingen
 „har forarget sig over at jeg hialp mit Syn ved en uskyldig
 „Lorgnet.“ — Med disse Ord vendte jeg mig til mit Selvskab,
 „fortalte dem om min Trettesættelse, og foreslog dem at vi skulde
 „gaae vor Vej.“ — Man maa vel tilstaae, at om den sarriske
 Kammerjunktors Tiltale maaskee kunde været mere galant, saa
 var Svaret ogsaa derefter. En dansk Adelsmand fra 1796,
 af Staffeldts Verdensdannelsen, (forudsat endog, at han ikke som
 Tilskuer har trængt sig for nær ind paa Hoffet, hvor dette vilde
 være for sig selv) maatte i det mindste vide, at det vel dengang,
 ikke mindre end i vore Dage, maa have været, ikke blot mod
 Etiquetten, men imod al Levemaade, at betragte fyrstelige Personer,
 nær ved og i deres private Cirkel, giennem Rifferter og Lorgnetter.

Denne Lorgnet-Historie kan Forfatteren ikke glemme. Han
 er meget vred over, at Churfyrsten heller ikke kunde lide Brugen
 af disse nyttige Behikler i den catholske Hofkirke; (hvor man dog
 1820, uden al Hinder, i det mindste kunde benytte Briller.)
 Hans Betragtning over denne Indskrænkning af Kortsynedes Frihed,
 efterat han først har skiendt stærkt derover, har en besynderlig
 Naivitet og Naivenhed af det Slags, som er temmelig hyppig i
 den staffeldtske Dagbog. „Ved Brugen af en Lorgnet bliver
 Templet ligesom til et Theater, hvor man seer sig om,
 for at forlyste sig; et Sindelag, som Churfyrsten ikke kan udstaae
 i denne Kirke. Her, mener han, bruger man kun det aandelige
 Die for at see Gud; for Verden maa man her være blind og
 døv; altsaa bandlyser han Lorgnetterne.“ — Noget ville maaskee
 mene, at Churfyrsten just ikke havde saa stor Uret; men det
 Besynderlige ligger ogsaa netop deri, at S. Staffeldts Udtryk seer
 ud som det var en Ironie, rettet imod ham selv. I øvrigt maae
 vi her, og ved mangfoldige andre Leiligheder i Dagbogen erindre
 os: at S. Staffeldt (som vi yderligere lære af Engel's Charak-
 teristik) var uden positiv Tro, og som det synes, ogsaa uden

stærk religiøs Følelse. Det er vel ikke let, med Klarhed at gjøre sig Rede for Digterens philosophiske og ethiske System, eller Grundvolden for hans aandelige Overbeviisning; da han aldrig, hverken i nogen tidligere eller sildigere Periode af Livet, kunde naae til at udvikle sine philosophiske Ideer i en egen skriftlig Form. Men det er i det mindste tydeligt, at i det Afsnit af hans Liv, som indbefattes af Reiseaarene, var hans Standpunkt et Slags poetisk Natur-Religion og artistisk Skønheds-Cultus, ⁵⁸⁾ der vel kunde forklare og harmonere med hans Beundring af Schiller, som altid hørte til hans Yndlingsdigtere; men derimod syntes lidet overensstemmende med den Kiærlighed og Fortrolighed, han endog til sildige Aar skal have bevaret for Klopstocks *Messias*. ⁵⁹⁾ Vi betragte ham naturligtviis her kun paa hiint Standpunkt, eller saaledes som han fremstiller sig selv i *Maarene 1796—97*, og saavidt Dagbogen naaer. Her finde vi begejstret Kiærlighed til den ydre Naturskønhed, forenet med den uafbrudte Interesse for Konstens Værker, som han ikke kunde tilfredsstille allene ved deres Beskuelse; men søgte at befæste i Erindringer ved disse beskrivende Fortegnelser over Malerier og andre Kunstværker, som rigeligt optage det halve af Dagbogen. At han deri, ved Siden af megen descriptiv Tørhed og overflødig Catalog = Nøiagtighed, undertiden lægger virkelig Konstsands, og en efterhaanden forædlet Smag, for Dagen — vil ei kunne frakiendes ham. Men hvorledes disse Egenstaber hos Staffeldt

⁵⁸⁾ Denne medfører hos Staffeldt ikke sielden en besynderlig Forkiærlighed og Affectation i at benytte den græske Mythologies Navne, og overføre dens Ideer paa moderne Forhold. I et dunkelt Loretto-Capel i Wien finder han f. Ex. at det maa være Hekate, som der har sin Dyrkelse. Da han paa Reisen fra Wien møder endeel Bogne med Sviin og Kalve, som førtes til Hovedstaden, blive disse strax til Hekatomber; o. s. fl.

⁵⁹⁾ „Unter den deutschen Dichtern war Staffeldt mit Lessing und Klopstock besonders vertraut. Der *Messias* hatte er in treuem Gedächtnisse bewahrt.“ (Engels Charakt.)

enedes med og stod i Forhold til den Kingeagt for Alt, hvad der tilhørte Middelalderen og dens christelige Kunst, tilligemed det indgroede Had til Catholicismen og enhver Yttring af Religiositet under denne Form (jeg vil ikke tale om den Haan og Forbittrelse, han udøser over Geistligheden og ethvert religiøst og kirkeligt Institut, der uheldigviis stod i Forbindelse med catholisk Christendom), dette maae vi lade henstaae uopløst. Han betragter, som man snart vil kunne overtyses om, den catholske Religion allene i dens dybeste Udartelse; og bedømmer dens Bekiendere, dens Cultus og Geistlighed som en forbittret Præstehader og Klosterfiende fra det 18de Aarhundredes anden Halvdeel — om ikke ganske fra de saakaldte Encyklopedisters Synspunkter.

I Særen har det ikke undgaaet ham, hvor unaturligt Forholdet er og maa blive, imellem et catholisk Fyrstehuus og et protestantisk Folk — og det endog i et Land, hvorfra Luther og Reformationen udgik. Men efter Staffeldts Tænkemaade bliver det religiøse Misforhold ham dog egentlig ligegyldigt, eller ligger uden for hans Betragtning; han har kun Opmærksomhed for det politiske; den saxiske Churfyrste, hvis Charakter og personlige Godmodighed hos Folket selv fandt almindelig Erkiendelse og Agtelse, og hans Familie, blive allerede som Catholiker Gienstand for en ufordeelagtig Bedømmelse og haanende Dmtale, der heller ikke forsmaaer den cyniske Raahed i Stil og Udtryk, ⁶⁰⁾ som

⁶⁰⁾ J. Cr. S. 305, hvor han beskriver den fyrstelige Families Udseende: „Prinz Max sieht dürr und eingeschrumpft aus wie ein Trappist — „Prinz Anton wie ein feister Bettelmönch, der in seiner Krötengeschwulst ersticken will, mit aufgedunsenem blauem Gesicht“ o. s. v. — Umiddelbart herpaa følger nu Churfyrstens Skildring i en rhetorisk affecteret Stil: „Der Churfürst sieht schwach und grämlich aus. Wo ist Würde? Wo ist Anstand? Wo ein schönes Aufferes, in welchem sich ein edles und schönes Inneres abdrückt?“

Staffeldt i sin Tale skal have yndet. ⁶¹⁾ Hvor lidt rimeligt dette maa forekomme os hos en Digter og Adelsmand med Staffeldts fine Politur: saa finder Sagnet derom sin Bekræftelse i de plebeiske og massive, undertiden æsthetisk anstødelige, eller baade Smag og Sømmelighed saarende Udtryk, Talemaader, og Billeder, som i Staffeldts Dagbog stikke besynderligt af imod den fornemt reserverede Tone, der overhovedet er ham egen; eller med det høie og poetiske Sving, som hans Prosa undertiden tager, i Beskrivelsen af et Kunstværk eller et naturskønt Landskab.

Man kan til Exempel tage de i det mindste meget usine og udelicate, halv komiske og halv usømmelige Udtryk, hvormed det intime ægtefabelige Forhold imellem Franz I. og Keiserinden beskrives. Hun vil, hedder det, besidde Keiseren baade fysisk og moralsk; og ønskede at kunne gjøre ham liig Kongen af Neapel (Ferdinand IV.) for at spille hendes Moders Rolle. „Ihre Forderungen als Bettgenossin sollen ungeheuer sein; der Kaiser giebt die Kraft seiner Jugend in ihren gierigen Schooß. Er hat sich dadurch geschwollene Beine und andere Zufälle zugezogen.“ o. s. v. Forf. vil dog ikke antage, at Keiserinden har den bevidste Hensigt, „ihren Mann zu entnerven und entseelen.“ Det er maaskee kun hendes stærke Jaloufie, der driver hende til en saadan „Misbrug af Hs. Keiserlige Majestæt.“ — Man er her vel i det samme Tilfælde, der utallige Gange kan forekomme i denne Dagbog: at man er uvis om Bestemmelsen af det, man læser; om det virkelig allene blev nedskrevet, uden nogen Tanke paa Meddelelse til Andre og til et Publicum; eller om Mueligheden af en saadan dog kan have foresvævet Forfatteren. Især i det sidste Tilfælde vilde man ikke allene her, men paa mangfoldige andre Steder

⁶¹⁾ „Überhaupt (siger Engel) gefiel er sich, des Gegensatzes zu seiner dichterischen Stimmung wegen, (?) in einem gewissen gesuchten Cynismus der Sprache, worin er mitunter bis zu den widerwärtigsten Bildern fortschreiten konnte.“

finde, hvor besynderligt enten den ufrivilligt røbede Tænkemaade, eller den uæsthetiske og upassende Stil og Udtryksmaade klæder en Forfatter, der satte Skønhed, Gratie og en ved begge dannet og næret Smag saa høit iblandt den menneskelige Siæls Egenskaber og Fuldkommenheder. — Men det hørte (i det mindste i Maren 1796—98) til Staffeldts Personlighed og Charakter, at han i sin Reflexion, i sine Anskuelser, og i deres Meddelelse ikke havde naaet Fornuftens Modenhed, eller var i Besiddelse af en fuldkommen aandelig Heelhed og Consequents; uagtet han, som man overalt seer, tiltroede sig selv en Styrke i den intellectuelle Tone, og et Maal af Forstandens, Dømmekraftens og Smagens Udvikling, der var større og rigere end det, han ved Erfaring og Studium virkelig havde tilegnet sig. Dette bidrog vist ikke lidet til, at man i hans Stil og Fremstilling (baade profaisk og metrisk) saa tidt savner det ægte Præg af Sandhed og Naturlighed; men i Stedet herfor møder en Maneer, der synes kunstlet eller antaget; en vis Art af Lærdoms-Affectation, der mangengang ikke blot er overflødig, men bliver komisk og løierlig; ⁶²⁾ og en egen afgjørende og overlegen Tone i Bedøm-

⁶²⁾ I en Notice om Forf.s Besøg i Goslars (S. 149 o. flg.) beskriver han denne gamle frie Rigsstads ynkkelige forfaldne Tilstand. Den fattes alle Næringskilder, og Byen har ikke engang Agerjord. Dette hedder i Staffeldts Stil: „Die Stadt ist verstoßen vom Busen der Isis, der allernährenden Mutter Erde.“ o. s. v. Beskrivelsen over Goslars ender for Resten med en Bertshuusscene, hvori Staffeldt vil gjøre Stadens spidsborgerlige Raadsherrer latterlige; men vogter sig ikke for at røbe en Variation af den samme Hovmodsskrøbelighed, der bragte ham til reent at glemme Adelsmandens Føinhed og Levemaade i Pillnitz. Den Raivetet, hvormed han fortæller sin egen Uhosflighed i Tiltalen til de Goslarste Borgere, og hvordan disse (som man seer) lode ham føle, at han ved „Standesstolz“ havde fornærmet dem, og „in effigie vilde tugte ham“: giver ligeledes et Sidespille til Scenen i Pillnitz.

melsen af alle de Forhold, som berøres i Dagbogen. Man vil som oftest langt før tænke sig dens Forfatter som en aldrende, verdensflog, ved Erfaringer prøvet og dannet Statsmand eller Statsoeconom, end som en ung Dyrker af Muserne, der egentlig nu først skulde lære, hvorledes det saae ud i Europa mod Enden af det 18de Aarhundrede.

Hvad der paa eengang udgør baade det Eiendommelige, og det for Læseren Trættende og Afstrækkende ved den Staffeldtske Dagbog, (om man endog slet ikke tager Hensyn til dens for længe siden reent forældede Indhold) er netop den eensformige Alvorlighed og eenstonende „gammelfloge“ Bigtighed, hvormed de mest ulige Materier behandles. Af ungdommelig Lethed, Friskhed, Klarhed, Lyst og Munterhed i Sindet, er der knap noget Spor; desmeer er der af den Lidenskabelighed og Fortørnelse, hvormed Forfatteren lige hastigt og uden Skaansel forfølger og fordømmer politiske Feilgreb, flette Regieringer, uheldige Statsindretninger — eller menneskelige Feil, Daarligheder og Skrøbeligheder. Vi ville gierne indrømme, at den unge Forfatter meget ofte har Ret; men vi vilde for hans egen Skyld hellere have seet, at han noget oftere havde søgt og fundet den gode Side ved det Humane, som (efter Dagbogens Motto) „ingensteds skulde være ham fiernet eller fremmedt.“ Staffeldt manglede ikke allene ganske det vittige, men ogsaa det humoristiske Element; det Komiske var han ikke fortrolig med; kun for den bidende og bittre umiddelbare Satire havde han Anlæg; og han viste i en tidlig Alder, hvor skærpet hans Blik undertiden var til at opdage og blotte det Slette, det Ukloge og Ufornuftige. Han viste for stærk Haan og Forbittrelse imod det Ufornuftige, Daarlige og Latterlige, til at kunne bringe det i komisk Belysning. Til at give den dybe, varme og inderlige Følelse Ord og Udtryk, havde han uden Tvivl mere Kald som Digter, end som Prosaist; men naar vi ogsaa erkiende dette, og indrømme hvad man heri maa lade komme en poetisk Genius

tilgode: saa undgaae vi derfor dog ikke Virkningen af den Staffeldtske Dagbogs declamatoriske Prosa, af dens eiendommelige, afmaalte Stivhed; eller af den underlige Dobbeltthed i dens Charakter, som mangen Gang sætter os i Uvisshed om det ogsaa virkelig allevegne er ret alvorlig meent med al denne Alvor. Der fremtræder endog stundom, paa Steder, hvor Følelsen i dens hele umiddelbare Sandhed vil stige frem af Hjertet, og hvor man ikke let kan troe det mueligt, at Forf. har skrevet for nogen Anden, end sig selv, en kold Maneer i Udtrykket, hvorved man maaskee undertiden kommer til at tænke paa Gesnerske Idyller og den Tids Porcellainsnatur og uægte Sentimentalitet; men ikke let tænker paa ham, som en Æsthetiker af megen Bægt har kaldt „den første danske Lyriker.“ ⁶³⁾

⁶³⁾ Det vil heller ikke her være oversflødigt, strax at have et Exempel ved Haanden. Jeg vil tage det første, der falder mig ind; et erotisk Aftensuf ved Solens Nedgang i en herlig Harz-Egn, hvor Forf.s „Længsel og Dumbhed“ vender sig mod Himmets og mindes sine der efterladte Kiære og Elskede: „Vor Allen deiner, süßes, holdes Mädchen! Vielleicht, Liebe, blicktest du zugleich mit mir den lezten röthlichen Schimmer der untergehenden Sonne an, und dachtest des Fernen, des Geliebten. Dein gepreßter Busen stieß einen Seufzer der Sehnsucht aus, und dein Blick verließ den Himmel um dämmernd und feucht in deinem Schooße zu verweilen. Schöner Gedanke! Hebe den Blick wieder zum Himmel, du Holde! denn ich werde dich wieder in meinen Armen halten.“ I. 156. — En sliig Siegwartsk Situation, beskrevet i en Stil, der lyder som en noget stiv Efterklang af Gesner eller Miller, venter man sig ikke let af Staffeldt midt imellem Skildringen af den forarmede Rigsstad (Goslar) og af Baumanns-Hulen. Men denne Stil er dog nær beslægtet med den forudgangne affecterede Declamation ved Betragtningen af „der Rammelsberg“: „Feierlich ernst stand ich in einem Fluth von Gedanken — — Ohne Pflugschaar seufzte ich, würden wir uns noch mit dem Keiler um die Eichen des Waldes streiten.“ o. s. v. (S. 153.) Det er dette Slags konstlede, sentimentale eller stive pathetiske Declamationer, som man ideligt støder paa hos Staffeldt, midt i statistisk

Man tænker heller ikke paa den originale Digter, snarere paa en comisk eller parodisk Efterligner af Schiller, naar man midt i en ikke uheldig Naturskildring støder paa antike og hedenste Længsler. F. Ex. I. S. 328: „Hvor salig var jeg! Hvor foulmede mit Hierte af Taknemmelighed! — Men, hvor ere Dreaderne, Dalens og Biergenes Nymphes? — Hvor er Elbens Nympe i Klippegrotten, hvilende sig til sin aldrig udtømte Urne? — Ak! vi have jo kun Aftenstjernen og Maanen, ikke Paphia og Selene. „Alle jene Blüthen sind gefallen!“

I øvrigt vil man ikke blot erfare af S. Staffeldts Dagbog, at han virkelig reiste med den alvorlige Hensigt, at indsamle nyttige Kundskaber og lægge Grunden til en solid Dannelse for en practisk eller administrativ Embedsstilling; man vil uden Tvivl ogsaa finde, at med Rejsens Fremskridt voxede hans Evne til at samle og fremstille Resultater af sine Jagttagelser. Unegtelig er Afdelingen om Østerrige og Wien (I. 323—483. II. 1—128.) baade fuldstændigere og mere giennemarbejdet, end nogen af de foregaaende. Forfatterens Ophold i Keiserstaden varede ogsaa henved tre Fierdingaar; men netop her maatte man, efter hans egen Tilstaaelse formode, at det ikke var blevet særdeles frugtbart for hans intellectuelle Dannelse, eller for Udbyttet af denne. „Jeg kom til Wien“, siger Staffeldt, „med den Beslutning, at tage mere Deel i det selskabelige Livs Fornøielser, end det ellers er min Sædvane; og det er sandt, jeg er gaaet videre i Udførelsen

Prosa og politisk Betragtning. Saaledes declameres f. Ex. I. S. 114, om Leibniz; S. 128, om Morgensolen; S. 135, om de fordrevne Adelige og franske Emigranter; S. 147, om Lessing og hans Grav. II. S. 174, om en frugtbar Egn i Østerrige; S. 290, om de Franke i Benedig; S. 352, om en Improvisatrice; S. 363, om et Hospital for Uægelige; S. 365, om „Dania“ ved Arno i Florenz; S. 307, om Canovas Psyche; om Nød og Armod i det Venezianske; v. s. v.

af denne Beslutning, end jeg ønskede. Gaaet? — Nei, jeg er bleven bortrevet, austriaseret, smittet af den Wienske Atmosfære. Jeg hastede fra den ene Forlystelse til den Anden; jeg drev om ved Gæstebud, i Selskaber og Theatre. Naar jeg vaagnede, var min første Sorg, hvorledes denne Dag skulde tilbringes, hvor jeg skulde spise, aflægge Besøg, og i hvilket Theater jeg skulde slutte Dagen. Belærende Gienstande tabte deres tiltrækkende Egenkab for mig. Mine Landskræfter hvilede; men min Maskine befandt sig meget vel derved. — Jeg fordviede og jeg sov som en indfødt Wiener; og mit vedvarende gode Helbred forsonede mig med min Letsindighed og min uværdige Udsættelse med Tiden." — Efter denne Bekendelse venter man sig ikke meget af Forfatteren om Wien; og finder meer end man ventede. Det var maaskee netop til hans Fordeel, at han her ingen Dagbog skrev; men først samlede og bearbejdede sin Skildring af den østerrigiske Hovedstad, efterat han havde forladt den. Herved befriede han sig selv og Læserne for en stor Deel af det sentimentale Declamationsstof, der ellers saa tidt falder pludselig midt ind iblandt Reizens Prosa og Dagbogens politiske, statistiske eller artistiske Noticer.

Forfatterens Stemning i Wien maa have deelt Virkningen af hans physiske Velbefindende; og man vilde ikke finde det uforklarligt, dersom den havde bragt ham til at see Gienstande og Forhold i denne Hovedstad, hvor han følte sig lykkelig og ligesom hjemme, i et noget mildere og heldigere Lys. Men tværtimod har neppe nogen anden Rejsende mod Slutningen af det 18de Aarhundrede givet et mere ufordeelagtigt, med stærkere Farver udmalet, undertiden næsten modbydeligt Billede af Keiserstadens Liv, af Wienernes, i raas Sandselighed og physiske Myden opløste Charakter, af det østerrigiske Folks og dets Regjerings Udsættelse og Svaghed, end C. Staffeldt i A. 1797. Man gienkiender mange af hans Træk, baade fra Nicolai, (som ikke har været ubenyttet af ham) og andre senere Rejsende; men der ligger dog en vis aandelig

Modsigelse i den stærke Tryllekraft, som netop det Wienske Liv udøvede paa en ung poetisk Idealist og practisk Realist, paa en med ubøielig ethisk og politisk Strenghed dømmende, philosophisk Verdensmand og Verdensborger. Der skal en besynderlig Individualitet og kold Rigorisme, til selv at finde saa stor Smag i et Folks Levessik, i otte Maaneder at dele alle dets selskabelige Glæder og Nydelser, at indvies i dets offentlige Forlystelser, og i den fornemme Verdens Mysterier — at nyde Udgang til Huuslivet ved den private Gæstfrihed — og derefter at slutte med at udkaste Billedet af dette Folk, dets Charakter, Sæder og Levemaade, med saa mørke Skygger, at de enkelte sparsomme Streiflys reent forsvinde i Maleriet. ⁶⁴⁾ Har man nu læst Staffeldts Skildring af Wien og Wienerne til Ende — da venter man sig dog neppe et saa dybt og alvorligt Afskedsstik, som det, hvormed Dagbogen begynder i Brünn: „Med et tungt Hierte, som om det var mit Fødelands Hovedstad, reiste jeg om Morgen Kl. 8 fra Wien — ti Dage efterat Befalingen var udgaaet, at alle Fremmede skulde forlade Staden.“

Det er en ny og alvorlig Bekræftelse paa det, man allerede

⁶⁴⁾ Ved Siden af det meget ufordeeltige Billede, Staffeldt giver af Cædeligheden i Wien, overhovedet og hos de fornemme Classer, overrasses man paa et enkelt Sted ved en Sammenligning med Kjøbenhavn, der pludselig falder ham ind, og som vilde sætte en hæslig Plet paa Moraliteten i den danske Hovedstad mod Slutningen af forrige Aarhundrede, hvis Forf.s Ord her kunne tages bogstaveligt. Han bemærker i sin Skildring (af Dresden), hvor ofte han i Wien har undret sig, naar han paa Ballerne saae Mandfolk og Fruentimre, adskilte fra hverandre, og stumme, enten lige overfor, eller ved Siden af hverandre, og tilføier: „Wie ganz anders in Copenhagen! Welch ein Zusammenflattern der Jünglinge und der Mädchen! Vielleicht ist hier der Umgang wieder zu frei; denn wie viele Mädchen, selber von Stande, werden hier nicht schwanger?“ (I. S. 259.)

forhen vidste: at Staffeldt i Wien havde fundet et kiært og for hans Person tilfredsstillende Opholdssted. Det var heller ikke uden Virkning og Indflydelse paa hans indre Liv, hans Konstsmag og hans Verdensdannelse; men i Dagbogen maae vi ikke vente os umiddelbar Oplysning om noget personligt Forhold; om nogen fortrolig eller venstabelig Forbindelse, som han her knyttede; om noget udmærket eller interessant Individ, hvis Omgang og næiere Kiendskab han skyldte en Deel af sit Opholds ædlere Frugter. Menneskenes individuelle Charakterer høre overhovedet ikke til de Gjenstande, som Staffeldt har følt Kald til at lade fremtræde med Liv og objectiv Ansuelighed i sine Reisebilleder. Vi erfare kun tilfældigviis Navnene paa en og anden Person af høiere Stand, (s. Gr. to af de daværende østerrigste Ministre, Grev Saurau og Laßansky) der hørte til hans Omgangskreds, paa en og anden Kunstner, hvis Attelier han besøgte, eller paa denne eller hiin Forstander for en offentlig Stiftelse i Wien.

Harde saaledes ikke et Par Brev-Concepter fra 1797 været giemte, da havde vi heller ei engang vidst, at Staffeldt i Berlin har kunnet tælle den bekiendte J. A. Feßler til sine fortrolige Venner; uden at hans Navn en eneste Gang forekommer i Dagbogen. Uagtet mangen Uliighed, der uden Tvivl har fundet Sted imellem begges Charakter og Livsanskuelser, see vi dog at Staffeldts Høilagtelse, Beundring og Hengivenhed for Feßler (for hvem han endog aabenbarer en af sit Hiertes Hemmeligheder) har naaet en betydelig høi Grad. Vi tør vel antage, efter et af de omtalte Breve (formodentlig det sildigste) at den mere mystisk-poetiske og politiske, end kritisk-philosophiske Romandigter (siden ogsaa bekiendt som sit Fædrelands, Ungarns, Historieskriver), en Mand baade af Kraft og Talent, ikke har været uden Virkning paa Staffeldts filosofherende Fornuft. Det var ogsaa i Brevet til Feßler, vi finde det første Spor til, at Digteren ikke var ganske ubekiendt

med den kritiske Philosophie, som han dog neppe nogentid alvorligt studerede, og hvis System for lidt kunde harmonere med en poetisk-begeistret Natur, der altid som Digter var tilbøielig til at lade Tænkningen forvilde sig i Phantasiens Regioner. Efter de saa fragmentariske Ytringer til Fessler kunne vi heller ikke bedømme, til hvilket Standpunkt i filosofisk eller religiøs Overbeviisning Staffeldt havde hævet sig, under eller efter deres korte Dmgang i Berlin. (Junius 1796.) ⁶⁵)

Charakteristisk for Digteren ere imidlertid de Linier (i det tidligere Brev til Fessler) hvoraf man seer, at den ene Tanke, der saa ofte kommer igien i hans Poesier, allerede den Gang var stærk og levende i hans Siæl: den høiere Menneskenatur vindes kun ved selvstændig Frihed; Siælens Adel, den sande Wiisdom, naaer kun den, „wer die herrschende Hydra, die Meinung, besiegt.“ Denne Fuldkommenhed tiltroer han Fessler at have opnaaet; og heri lægger han Kilden til den Agtelse og Beundring, han stienker ham.

J S. Staffeldts modnere og kraftige Aar var den her yttrede Tanke virkelig meer end en paradox eller affecteret Talemaade. Det gientager sig under forskiellige Former, baade i Reisedagbogen — det eneste betydelige (om end ikke aldeles autentiske eller hensynsfrie) Bidrag til Selvcharakteristik, ⁶⁶) han har

⁶⁵) Capuzineren Fessler, der (efterat have forladt sin Post som Professor i Theologien ved Universitetet i Lemberg) opholdt sig 8 Aar hos Fyrsten af Schönau-Carolath i Grevskabet Glaz, (hvor han giftede sig) kom d. 6. Mai 1796 til Berlin, hvor han levede til 1803. (Dr. Fesslers Rückblicke auf seine siebzigjährige Pilgerschaft. Bresl. 1824. S. 271. 337.)

⁶⁶) Det ligger i Dagbogens, ikke overalt eensartede Behandling eller Udarbeidelse — og endnu meer i dens sære Charakter, i den fornemt afmaalte Stil, hvormed Smaat og Stort behandles og fortælles — og ved Siden heraf, den saa ofte fremtrædende naive Ubevidsthed, hvormed Forf. røber sine Svagheder, og den baade uæsthetiske og

efterladt — og i hans Digte, tidligere og sildigere: at han betragtede Landens Uafhængighed, dens dristigere Flugt, og dens over Mængden ophøiede Standpunkt, som den ædlere Menneskenatur's Forrettighed — en Adel, som det kun stod til den rigt begavede Genius, ved Anvendelsen af de Naturkræfter, hvilke en saadan kunde betragte som sin Byrdsadel, at tilegne sig. Denne Art af Landsaristokratie stod vel i et Slægtskabsforhold til den hele aristokratiske Retning i S. Staffeldts Charakter og Tænkemaade; men Stoltheden, der i mange Træk af hans Liv fremtræder som herskende Lidenkab, var dog hos ham fortrinlig af aandelig Natur. Foragt for intellectuel Sløvhed, Svaghed, Indskrænkning og Fordom, var ikke ringere hos ham, end Foragt for den moralske Lavhed og Slethed. Denne Følelse grundede sig ikke allene paa en tidlig vaagnet høi Væresfølelse, med Bevidsthed eller Ahnelse om et stort, ophøiet Ideal for hans Siæls Længsel og Stræben; men ogsaa paa en ligeledes tidlig udviklet stærk Selvfølelse, og Overbeviisning om overlegen Kraft baade i den intellectuelle og moralske Retning. Denne Overlegenhed satte han langt over ethvert andet Fortrin, som Fødsel, Stand, udvortes Stilling, eller Lykkens Gaver kunde skienke. Havde

uphilosophiske Lidenkab, der ofte bryder frem i hans Tone: at man altid vil have vanskeligt ved at kunne sige med Sikkerhed, hvormeget af Dagbogen, Forfatteren havde bestemt til dens Arcana, og hvormeget han skrev med Tanken paa Meddelelse. — Den kan aldrig blive for Charakteristiken og Biographien det, som en giennem et heelt Digter-Liv fortsat Brevverling er (saaledes som Cowper's, Byron's, W. Scott's, Southey's, Goethe's, og Andres.) Men hvor lidt havde vi dog, uden denne Dagbog, kiendt til alt det Synderlige, den aandelige Særhed, den overspændte Selvfølelse, den sværmende Begeistring for Idealer, og den Utilfredshed med det sociale og borgerlige Liv, hvori Staffeldt dog gierne vilde vinde Betydenhed — hvilket Alt han her selv røber, uden at vide og ville det.

han ikke savnet de sidste — havde han, tilligemed sin gamle Adel, arvet en stor Grundeiendom: da vilde uden Tvivl hans Stolthed have yttret sig med endnu stærkere Selvstændighed og Uafhængighedsfølelse. Nu saae han kun Statstienesten for sig som Veien til at naae en Stilling, der kunde tilfredsstille den ærgierrige Drift — i sig selv vel mere til Magt og Indflydelse, end til Anseelse og Hofgunst — som var et Grundtræk i hans Charakter.

Men om man ikke kan frikende Staffeldt for undertiden at have overvurderet sine Talenter, eller for at have ladet ædlere Mandskræfter faae en falsk Retning, ved at give Ærgierrighedens og Stolthedens Lidenskab en utvøilet Magt over Sielen: saa kan man dog neppe i nogen Periode af hans Liv tillægge ham Forsængelighed, eller Hykleri og falsk Betsedenhed. Forsængelighed tilhørte i det mindste hos ham ikkun Digteren; thi her kom han i den for hans aandelige Væsen uheldige Strid imellem en ideal og en udvortes, real Betydning og Virkekraft, hvis Indflydelse paa hans Skiebne vi nærmere komme til at omtale. Han vilde vinde Dngtighed og gjøre sit Talent giældende som Statsmand eller statskyndig Embedsmand, men dog ikke opgive sit Navn som Digter; og han vilde være Digter i et andet Sprog end det, hvori hans Mand og Tænkning egentlig havde fundet Hiem og Dannelse; heri laae Roden til en Bildfarelse, der, i Forening med andre udvortes og indvortes Vilkaar, undergrov og forstyrrede hans poetiske Liv, ligesom tilsidst hans practiske Virken.

Saalænge vi hidtil have fulgt ham paa Reizens første Stadier, og i Fremstillingen af dens Udbytte, er der i dette for saa vidt en Genhed, som Staffeldt under sit Ophold i tyske Stater (Hannover, Preussen, Særen, Østerrige, og endelig Baiern) meer eller mindre beholdt Reizens ydre Hoved-Formaal, det statistisk-politiske, for Die. Heller ikke viser sig nogen mærkelig Forskiel eller Omstiftelse i de Ideer og Anskuelser,

hvorfra han gaaer ud i at skildre og bedømme herhen hørende Phænomener og Forhold. Forfatteren, skøndt Adelsmand, og som man maa antage, hiemmesfra fortrolig med Livet i høiere Cirkler og med disses finere Tone, var dog opvoren i Danmark, hvor en liberal og ubekymret Regiering lod enhver nyeuropæisk Idee have uhindret Tilstrømning og Omleeb. Han var opdraget og dannet i Kiøbenhavn, hvor den franske Revolutions tidligste Verdenskrystelser, som ikke kunde bevæge en blomstrende Stat, hvor saa meget netop var i Fremgang og ny Udvikling, dog gjorde deres Virkning, som et storartet Drama, man betragtede i en lang og sikker Afstand — et Drama, hvis Optrin det da-værende „unge Danmark“, adskillige af den Tids Publicister, og enkelte politiske Stats- og Randedstøbere, der vare mere ungdommelige, men ikke mere statskloge, end Ungdommen selv, hilfede med Jubel, som en forædlet Menneskeslægts, første ubetinget lykfsaliggjørende Bedrifter. Staffeldt havde selv deeltaget i denne Jubel; han havde i det mindste som Poet druffet sig en og anden stille Champagneruus i gallisk Frihed, uden at bryde sit Hoved med at prøve, om Vinen var ægte. Han havde i sin Poesies Ungdomsalder, da han med dristig Haand vilde skizzere philosophisk = poetiske Billeder af hele Menneskehedens Historie, forkyndt ⁶⁷⁾ :

„For Skiebne's Table fiækt jeg træder,
Dg blotter fierne Tidens Skrift,
Ufødte Slægters Held jeg avæder,
Beruset af profetisk Drift.

— — —
Det Træ, som nu af Blod opstiger,
Snart hvælver sig til Jordens Ly;
Dg Himmelske fra Lysets Riger
Til Træets Rod og Skygge tye.“

⁶⁷⁾ I det ovenfor (S. 55) omtalte didactiske Digt: *Menneskets Bane* (1. 1—12), som S. Staffeldt aldrig lod trykke. Det vilde være 'saa meget mere interessant, om det med Bished lod sig afgjøre,

Hvorfor skulde Staffeldt være klogere end den grundtydske Klopstock, der i høi Begeistring havde besunget Messias og Germanernes Hermann, og nu paa sine gamle Dage blussede op for „die Revolution“; eller Baggesen, der med samme Lethed i Mainz begeistredes for „Costhime“, og i Straßburg for „Bastillens Fald“? — Det var heller ingen Baggesen, men en ærlig dansk Visedigter (P. K. Troiel), der saa mangen Gang havde sunget til Kongens Priis paa hans Fødselsdag, og som netop ved en saadan Leilighed lod Klubben synge:

„O Held vort Old, der saae Bastillen falde,
Dg Vatican at helde til sit Fald!“

Staffeldt havde vel i Kiøbenhavn for en Deel levet i en langt anden, mere aristokratisk Sphære, end den, hvor man formede sine politiske Meninger efter den franske Revolutions Partier — hvor man havde danske Jacobinere, Girondister o. s. v. Men det var langt fra, at den begyndte Verdenskamp i Europa havde ladet hans Mand og Følelse uberørt. Han kunde vel ikke i de Aar, der laae imellem hans Ophold i Göttingen og Udenlandsreisen, vinde en Modenhed og Fasthed i politiske Meninger, der

i hvilket Aar det er skrevet. Man vil vanskeligt komme videre end til det, som er utvivlsomt: at det forkastede Ungdomsdigt i sin tidligste Form maa være ældre end Udenlandsreisen; men jeg er tilbøielig til at troe, at det er først blevet til i Göttingen, 1792. Det er i øvrigt karakteristisk, at Staffeldt dog i en sildigere Tid (maaskee efter Hjemkomsten fra Göttingen?) har „filet og udvidet“ Digtet fra 27 Stropher til 34; men tillige bortskaaet og forandret meget (Jvf. Saml. D. Liebenbergs Udg. I. 501;) i den Hensigt at lade det trykke; endskiøndt han, efter saa Aars Forløb, betragtede Folket og Revolutionen i Frankrige som „et Uhyre, med Abe fiæs og Tigerflo“, og sammenligner „den galliske Jomfrues Frihed“ med „en anden gallisk Pest“, hvis

„fale Gift fortærer — — Hæer,

Som til Venus' Alter Barmen bær.“ (I. S. 41.)

blev afgjørende for hans hele Liv; men han havde upaatvivleligt taget Sagen mere alvorligt, end Baggesen; hans dybere Charakter, hans lidenskabelige Heflighed, uden Tvivl ogsaa Umgangen i Göttingen med Schlözer — i sin Tid næsten et Bidunder, som frisindet Lærd, og som en uforfærdet og frimodig, skændt til Tid og Sted forsigtig Publicist — og andre os ubekjendte Indvirkninger, maa have givet hans Tænkemaade og Grundfætninger det stærke Præg af Liberalisme, der med saa drøi Alvor yttre sig i Dagbogen, især mod tydske Regenter og Regieringer. Dersom en Deel af Staffeldts Reiseskildringer vare udkomne paa den Tid, han skrev dem, vilde man i mange Kredse have stemplet dem som en Pasquil imod de betydeligste tydske Hoffer og kronede Hoveder, og Forfatteren som en revolutionair, af franske Frihedsideer smittet Overløber fra Aristokratiet til den daværende republicanke Leir. Deri vilde man dog uden Tvivl have bevist den unge Mand en Vre, som han ikke havde skiøttet om. Der findes allerede i Dagbogen selv kun faa Ytringer, som kunde udlægges til ubetinget Fordeel for Revolutionen. Hvorledes Forfatteren tænkte sig dens Oprindelse, og at han bifaldt en Deel af dens oprindelige Ideer, har han ved en anden Leilighed (1797) gjort Rede for⁶⁸). Hvorledes han betragtede dens Udvikling og Følger, da disse tog en langt anden Bending, end Digterphantasien kunde drømme om — hvorledes han dømte om den franske Revolutionsfrihed, da den vilde skylle den mindste Levning af Monarchie og Aristokratie bort i Strømme af Blod: dette kiende vi af Staffeldtske Digte — allerede fra Reiseaarene. Selv hans bittere Sarkasmer imod tydske Fyrster og Regieringer vare mere rettede imod Misbrug af Magten, og imod slet Statsstyrelse, end imod Magten selv, eller mod de bestaaende

⁶⁸) I Brevet til P. A. Bernstorff. Saml. til Staffeldts Levnet II. 385—87. s. nedenfor S. 93. 94.

monarchiske Statsformer. Han var en alvorlig Fiende af Despotisme; han kunde ikke engang forsonne sig med Frederik II. energiske Regieringsystem, endskiøndt han maatte erkiende, at det havde grundfæstet den preussiske Statsmagt og Preussens aandelige Cultur, og skiøndt han selv har skildret de modsatte Virkninger af den, i hans Tanker svagere, Genhedskraften manglende østerrikske Regiering. Men han vilde have Monarkie og Frihed forenede, saaledes som han havde medtaget Billedet af den mest liberale Absolutisme, Europa har kiendt, fra det Land, som han med Velbehag erkiendte for sit Fædreland, og hvis monarchiske Styrelses Fuldkommenheder han villigere erkiendte og mere paa-skiønnede, i hver ny Stat, som han paa Reisen lærte at kiende.

Det vil i øvrigt falde Enhver i Minde, at Staffeldt, paa hele Reisen fra Hamborg indtil Wien, har været mere topographisk og artistisk Samler af Dagbogsnoticer, end politisk Referent. Dette bliver han i alt Fald først med eet i Dresden, hvor hans Modbydelighed for Catholicisme og for et utilgængeligt Hof, giver sig Luft i politiske Sarkasmer og Reflexioner. Men ved Siden af den Omsorg og Lidtlostighed, hvormed han i Begyndelsen af Reisen har fyldt Bladene med Beskrivelser over Saltværk (i Lüneborg), Tugthuus, Daarekister, Caroline Mathildes Grav og Liigkiste (i Celle), Pigeskole og Seminarium (Hannover), Tugthuus, Lakeer- og Cichoriefabrik (Brunsvig), Vitriolsyderi og Biergværk (Goslar), Soldaterbørnehuus (Potsdam), og mange flere Detailler af den Art — har han ved andre Tilfælde, hvor der var Anledning nok for den politiske Betragtning, gaaet denne reent forbi, og har f. Ex. næsten intet Stof for sin Dagbog fundet i Berlin, eller i det mindste intet optegnet. Maaden hvorpaa han affærdiger Frederik II. (uden Hensyn til hans Mening om denne Konge) og den preussiske Hovedstad, er ikke allene „fragmentarisk“ (som det kaldes S. 164), men ubegribelig fattig og uopmærksom paa

betydende Gienstande. Herimod contrasterer besynderligt den smaalige Nøiagtighed, hvormed han har beskrevet Frederik den Andens Slotte, Værelserne med deres Decorationer, Haveanlæg, Lysthuse, Statuer, Malerier o. s. v. med en Alvor og detailleret Kritik, som om alt dette laae ham i høi Grad paa Hjertet — uagtet han, efter sin egen Dom, anvender denne Kritik paa en tildeels fordærvet, falsk og latterlig eller ufuldkommen Smag. Der er noget modsigende og uforklarligt i denne Smaahedsaand hos Staffeldt paa Reisen, som undertiden grændser til det Barnlige; naar han for Ex. (I. 191—93) Stykke for Stykke beskriver 12 Statuer i saakaldet Rococo=Stiil af en fransk Billedhugger, hvilke omgive et Bassin i Haven ved Sans=Souci, og hvis flette Stiil og Smag han selv gjør latterlig; eller naar han (I. 117—121) ikke uden et Slags Velbehag omstændeligt beskriver det Indre af Hertugen af Yorks Palais i Hannover, med dets Pragtværelser og disses Decorationer — endskiøndt han selv dadler den forseilede Luxus i Pragt, i Stedet for Kunst. Her forvilder han sig endog tilsidt, ved Beskrivelsen af „Speilcabinettet“ og af det hertugelige Sovecabinet, i en komisk-høitidelig Svulst, og ender ganske uventet i lyrisk Prosa, med en subjectiv Anvendelse af Kærlighedens Philosophie.⁶⁹⁾

Dersom man vil søge Grunden til mangen aandelig Inconsequents og Modsigelse hos Staffeldt, som han viser sig i sin

⁶⁹⁾ „Aber — welche Verblendung! welche Bewunderung erkünstelter Wonne! — Mir keine Fürstin, in goldner Wiege gewiegt! kein Gewölbe auf corinthische Säulen — mir in stiller Nacht des Himmels Gewölbe mit Mond und Sterne! um mich her Mirthenwände und Rosen — etwa ein Brautlied der Nachtigall, und — mein Sulchen, die mich mit Wonne leben lehrte.“ — Hvorledes forene vi en saa latterlig affecteret rhetorisk Sentimentalitet med den reisende Digters og Verdensmands catoniske Strenghed og den Bitterhed, hvormed han ved andre Leiligheder revser baade Ufornuft og Amoralitet?

Dagbog, i en ungdommelig uøvet Dømmekraft, eller Mangel paa modnet kritisk Bønne til at vælge de rette Gjenstande for Betragtningen og Beskrivelsen: saa stemmer en saadan Mangel i det mindste kun lidt overeens med den Sikkerhed og Selvtillid, hvormed Staffeldt gjør sine Reisebemærkninger, eller med den afgjørende Tone af aandelig Overlegenhed, hvori han, baade i det Store og Smaa, affjger sin Dom. Uagtet en umiskjendelig Grundvold til æsthetisk Dannelse, hvormed han maa have tiltraadt Reisen, kunne vi dog heller ikke andet end tillægge Dagbogen tydelige Beviser paa en endnu ikke ret rensset eller forædlet Smag, saavel i den egentlig artistiske Deel af Forfatterens Op- tegnelser, (hvori man bl. a. ofte træffer en vis søgt Dilettantisme i Architecturens Kunst) som i Bogens hele stilistiske Character, eller i en meget betydelig Deel af samme. Vi finde endog denne Mangel netop og fortrinligen der, hvor Stilen snarest maa udgaae fra indvortes Elementer og Motiver hos Forfatteren; hvor vi maae troe at finde Udtryk af Staffeldts Subjectivitet, Billeder af hans Mandelighed, den poetiske, saavel som den reent menneskelige. Det kunde synes som Digternaturen hos ham fra Begyndelsen var bleven fortrykt eller kommen paa en urigtig Vej og i en indvortes Modsigelse til andre mentale Kræfter og reelle Tendentser, som med stærkere Virkning have gjort sig gjeldende. Det saa ofte Svungne, Opstruede i Stilen, den Affectation, hvortil Forfatteren hengiver sig med en Forkærlighed, der vidner om, at hvad der forekommer Læseren som Maneer, ved aandelig Bane var bleven til en Slags Natur hos Staffeldt — er i hans Stil ligesom Udtrykket af en indvortes gjærende, fredløs Higen efter et endeligt og uendeligt Maal — efter at tilfredsstille en ideal Trang (ved at fordybe sig i Konstens Verden, uden sikker Veiledning og tilstrækkelig historisk Grund) og den praktiske Livs-Dygtigheds og Virksomheds uestergivelige Fordringer,

ved Sammenbygningen af det mest heterogene Kundskabsstof og af hinanden uophørligt krydsende Erfaringer.

Hvad der saaledes giennem hele Dagbogen træder synligt nok frem, er denne herskende Dualisme i S. Staffeldts Mand, der fortsatte sig giennem den største Deel af Livet, som en Strid i hans Indre imellem poetisk Phantasie og filosofisk Reflexion paa den ene Side — og den ærgjerrige Stræben efter en betydende og høiere Stilling i Staten, som idelig drev ham frem til at virke og arbeide i langt andre Retninger, end Digterens. Det bliver endogsaa tvivlsomt — i Følge Gangen i hans Liv, og i Følge Uttringer af den Mand, der saa nøie har kiendt ham „*intus & in cute*“ — om Staffeldt virkelig nogentid i Poesien har kunnet finde sit Livs udeelte Maal; om den har været ham meer, end en enkelt Udøvelse og Frugt af et Talent, hvilket han betragtede som et Tillæg til de øvrige — en Uttring af hans Genius, hvis Bestemmelse maatte være at hæve ham til en høiere, mere glimrende Livsstilling, end Digterens⁷⁰⁾. Endog i Dagbogen kunne vi sige, at det prosaiske Element, naar vi saaledes ville kalde dens politisk-statistiske Optegnelser, Betragtninger og Skildringer, egentlig er det overveiende. Der, hvor vi skulle søge det Poetiske i Dagbogen, stufes vi saa ofte ved de ovenfor berørte Mangler og svage Sider; Overflødigheden af Gallerie-Portegnelser og Maleribestrirelser holder os ikke skadesløs;

⁷⁰⁾ „Sein Ehrgeiz war gewiß sehr groß. Durch Geburt, Talente und Kenntniße durfte er sich zu den höchsten Staatsstellen befähigt halten. Ein regsamer, nicht selten von Leidenschaften beherrscht, oft ungestümer Geist trieb ihn zu suchen, wie er am besten sein Glück mache. Seine dichterische Produktionskraft, wovon er sich nicht wenig bewußt war, sah er häufig nicht sowohl als sein eigenstes Leben, sondern als ein buntes Spiel der Phantasie an, welches bestimmt sey, seinen glänzenden Ruhm als Staatsmann den Lorbeerkranz des Schönen hinzuzufügen.“ (Engels Charakt.)

hiint profaiske Element har derimod, som man seer, kunnet fremkalde baade en mere udførlig og en sammentrængt Fremstilling af Staffeldts Jagttagelser og Erfaringer paa en betydelig Deel af Reisen (giennem Nordtyskland, Saxen o. s. v. indtil Wien) i sammes Hovedresultater. Da den franske Armee i Foraaret 1797 nærmede sig den østerrigiske Hovedstad, maatte Staffeldt, tilligemed alle andre Fremmede forlade Wien. Han opholdt sig derefter et Par Maaneder i Brünn; og det var uden Tvivl her, hvor han efter Optegnelser og Grindringer har udarbejdet den største Deel af det Afsnit i Dagbogen, der vedkommer Wien og Østerrige. Her var det ogsaa, hvor han i Junii Maaned 1797 opsatte et Brev til P. A. Bernstorff (II. 382—98), hvori han fornemmelig meddeler den danske Statsminister Hovedtræk af sine Jagttagelser over den preussiske, saxiske og østerrigiske Stat.

Denne Beretning, som maaskee ikke er kommen i Bernstorfs Hænder, (han døde d. 21. Jun. 1797) sætter os bedst i Stand til at bedømme den politiske Udvikling og Dannelse, Staffeldt paa den Tid havde opnaaet; den bestyrker for en Deel den Forestilling, vi efter Dagbogen kunne danne os om hans Grundfætninger, med Hensyn til Statsstyrelse og Statsforfatning; men den giver os ogsaa Leilighed til at erfare, hvorledes han tænkte og dømte, naar han med dybere Eftertanke samlede Resultaterne af sin Erfaring og sine politiske Studier. Man finder her i Staffeldt en liberal Ven af borgerlig Frihed, Publicitet hos Regieringer, offentlig Mening, og Pressefrihed. Kærnen af hans politiske Troesbekiendelse har han nedlagt i disse Linier: „Formelen for den bedste Statsforfatning er det Godes „Negation, det Godes Affirmation. Det useilbarligste Middel „til at forbinde den monarkiske Styrelses Hurtighed og Eftertryk „med Demokratiets Almeenaand, er Pressefriheden, Moderen „til en ædel Datter: den offentlige Mening (opinion

„publique), der er ligesaa meget værd som Repræsentation, „Parlament og Rigsdag“. Man læser disse Ord med en vis Forundring, naar man i Staffeldts Poesier saa ofte finder „Meningen“ behandlet med dyb Foragt, i dens Forhold til Geniet, eller „Genien“, som den høiere Fornuft og aandelige Magt. — Ved Siden af hine Grundfætninger vedkiender han sig en oprigtig Beundring af den daværende Statsstyrelse i Danmark. Resultatet af alle hans foregaaende Jagttagelser paa Reisen i Tydskland, „hvis mangehaande smukke Culturforhold i de mindre Stater“ han dog omtaler med Berømmelse, var blevet en med høiere Agtelse forenet vorende Kiærlighed til „hans Fædreland“. — „Jeg tør med fuld Overbeviisning paastaae“, (tilføier han) „at den danske Statsstyrelse i vor Tid forener de fleste Fordele af alle Regieringsformer, og at Souverainitetsacten ligesaa lidt krænker den danske Frihed, som Magna Charta, Bill of Rights og Habeas Corpus Act beskytter den engelske. Ingen anden Stat i Europa kan rose sig af saa oplyst, saa retfærdig, saa velsindet en Regiering, som den danske. — Sandelig, jeg er bleven stolt af mit Fædreland; i Udlandet har jeg lært at kiende det.“ (II. 383. 84.)

Vi tør være forvissede om, at saadanne Ytringer, om de endog vare bestemte for en Mand, der havde en betydelig Deel i den almindelige Agtelse, som den danske Regiering paa den Tid nød over hele Europa, kom fra S. Staffeldts Hierte. Heller ikke bør vi antage noget af den høie Roes over Bernstorff, som han henvender umiddelbart til ham selv, for hyllet Smiger. Stiil og Udtryk, uagtet noget stærke i Ord, der siges Manden selv, ere dog uden Svulst, og have ei engang noget af den Affectation, der tidt synes uadskillelig fra Staffeldts Sprog. Disse Feil, med den hele Overspænding i Charakter og Tænkning, og den Lidenskabelighed, forenet med stærk Egoisme i Meningen om sit aandelige Værd, der tilhørte ham, havde dog

ikke berøvet Charakteren Alvor og Sandhed som Grundtræk; om endog begge, baade hos Digteren og Mennesket ofte led Afbræk ved Lidenstaber, eensidige ideale Retninger, overspændt Phantasie og Forverling af Poesiens og Virkelighedens Betingelser. — Der hersker i den hele, for Bernstorff bestemte Beretning en meget sammentrængt, men ikke uklar Korthed, hvorved den giver os en let Overskuelse af det, Forfatteren betragtede som sin Reises Udbytte, fra den politiske Side. Den er vel det interessanteste, og noget af det bedste i stilistisk Henseende, som Staffeldt har efterladt i Prosa; og den kan paa en Maade, for en tidligere Periode bekræfte, hvad Forfatteren af hans Charakteristik har sagt om den eiendommelige, ved Stræben efter udtryksfuld Korthed og en streng, omhyggeligt dannet Sprogform udmærkede Embedsstil, som Staffeldt i senere Aar havde tilegnet sig.⁷¹⁾

I øvrigt vilde det være overflødig, at giere dette Brev videre til Gienstand for Uddrag; kun det hele Indhold giver os et Billede af Forfatterens Aand og Tænkemaade, som den var 1797. Jeg vil til det ovenfor meddeelte om hans politiske System kun tilføie den utvetydige og mærkelige Bekiendelse, han her aflægger om den franske Revolution, hvis Udspring han ikke med „Fyrsterne og deres Raadgivere“ vil søge i Oplysningens

⁷¹⁾ „Er fordete die größte Aufmerksamkeit auf den schriftlichen Ausdruck. Form, äusserte er, sey nicht Form sondern die Sache. „Selbst hatte er seinen deutschen Geschäftsstyl vorzüglich „ausgebildet, und verwandte auf jedes Wort seiner Ausfertigungen „große Sorgfalt. Auf die Übergangswörter in einem neuen Satz, „auf die Interpunktion, nahm er die sorgsamste Rücksicht. Dann „las er, das Ganze zweimal laut, um den Wohlklang zu erproben, „und besserte viel im Einzelnen. Es giebt manche amtliche Erlassen „von Staffeldt, welche durch kräftige, sichere Form sich auszeichnen, „und dem Lapidarstyle sich nähern. Er selbst rühmte sich auch gern „dessen, daß er Deutsch zu schreiben verstünde.“ (Engel.)

Misbrug: „Mit Nichten! aus den leeren Magen entsprang sie, eine Schwester des Hungers.“ — Det var „den næsten forhungrede Pariserpøbel, som har bemægtiget sig Revolutionen, der ellers var bleven til en Reformation, og gjort den til det affhyeligste Schlokratie“. — „De saakaldte Nyfranker have, i Stedet for, som de meente, at forløse den lænkede Menneſkehed, hidtil netop virket det Modſatte, eller strammet Riæderne stærkere; og det bliver endnu Forſynets Opgave: at opløse den franſke Revolution i Harmonie med Menneſkehedens Vel og Værdighed“. — Ved de tydſke Hoffer frygter man uden Grund for lignende Rystelse, eller for en Opløsning af Baandene imellem Folk og Regent. Tilstanden er ikke der, som den var i Frankrige; og „Maſſen af en Nation spørger ikke efter politisk Frihed; den vil kun have den borgerlige; men hvor denne ikke agtes, der ere Cenſorer og Spioner kun kort virkende Midler til at uddrive Sygdomsſtofferne af Statslegemet“.

Vi ſee, hvor vidt Staffeldt var naaet i at veie og bedømme Revolutionens Grund, Væſen og Følger; hvori han i ſine Beregninger tog fejl; og tillige, hvor meget af en ægte og værdig, friſindet Statsklogskab, han, ſkiøndt med afgjort aristo-kratiſke Grundſætninger, røber i ſin Skizze af de daværende Regieringer i Preuſſen, Sæxen og Øſterrige. Selv vedgaaer han dog ſin Frygt for, „at heri vel kan være meget, ſom han har betragtet ſkient og eenſidigt“; hvilket han mener er uundgaaeligt, hvor en ſaa overvældende Mængde og Mangfoldighed af enkelte Gienſtande ſkal ordnes i almindelige Begrebers Fag. — Det er i øvrigt neppe at tvivle om, at S. Staffeldt, efterat have gjort det nærmere Bekiendtkab med den franſke Revolution og dens Erobringſpolitik, ſom han fik god Leilighed til, forſt i Dvre-Italien, ſiden i ſelve Frankrige og Paris, er kommen hjem herfra med endnu ringere Sympathier for demokratisk Frihed og Folke-

regiering, og med mere Fasthed i sin Overbeviisning om Monarkiets Fortrin, end han allerede havde i Wien.

Dersom i øvrigt Noget, af hans tidligere Uttringer eller enkelte af hans Digte, har kunnet ledes til den Mening, at Staffeldt i sine politiske Grundsetninger som modnet Mand var det, man i vore Dage kalder Friheds- og Folkeven: da tager man deri aldeles fejl. Han var altid en Ven af oplyst Borgerfrihed — men han søgte ikke dens Værn og Vogtere hos Mængden, under nogensomhelst Statsforfatning. Han anbefaler paa flere Steder en besindigt fremskridende Reform (f. Ex. i hans mærkelige Uttringer om “problema della legislazione”; i et Brev til en ung italiensk Adelsmand. II. 403. 404.); men han var giennemtrængt af Had til Revolution og demokratisk Despotie. „Som moden Mand (hedder det i hans Charakteristik) følte han anderledes, end i sin Ungdom, og var saa stærk Royalist, som det kunde enes med hans aristokratiske Tænkemaade. Læren om Kongernes guddommelige Rettighed forsvarede han med sin Overbeviisnings hele Kraft. Endogsaa den blodige Reaction i Spanien søgte han at retfærdiggjøre. Men et paa Grundeiendom baseret Aristokratie ansaae han for et uundværligt Led i Stats-Organismen, for at sikke dens Velværen. Han var for saavidt en Ven af constitutionel Forfatning, som en saadan vilde indrømme Aristokratiet overveiende Indflydelse. Smod de saakaldte Liberale var han derimod fiendtligt sindet; og kunde aldeles ikke lide Udtrykket Tidssaad. Han antog, at hiin Retning vilde faae en voxende Indflydelse, dersom den ikke fandt alvorlig Modstand. Desto mere Priis satte han paa en kraftig, vel ordnet Statsstyrelse, og kom altid tilbage til Preussen, som en Münsterstat. I Sammenligningen imellem denne og den danske Statsadministration, henreves han ofte til de haardeste Uttringer om den i Hertugdømmerne bestaaende Regiering. Derhos

vidnede det, naar man tager Hensyn til hans egen Embedsstilling, (som Amtmand i Slesvig) om en upartist Dømmekraft, at han altid udtalte sig for Nødvendigheden af en fuldstændig giennemført Adskillelse af Dommermyndigheden fra den administrative Magt. Han var derimod Fiende af en friere Communalforfatning; og ansaae i Særdeleshed Bondestanden i hans Amt for endnu ganske umoden og umyndig til en fordomsfri og upartist Afgjørelse af offentlige Anliggender“.

Jeg har indskudt denne Skildring af Staffeldts politiske Grundsetninger i en modnere Alder, fordi den kan give Læseren Anledning til Sammenligning med mange Træk i hans tidligere Skildring af Statsforhold i Tydskland. Saaledes f. Ex. maa han vel i senere Aar have fattet endnu høiere Begreber om Dygtigheden i den preussiske Statsstyrelse, end den, han allerede havde 1797; siden han i sin Embedsstilling i Slesvig pleiede at ophøie Administrationen i Preussen som et Mønster for enhver Stat. I flere Henseender endnu i vore Dage mærkværdig, og vidnende om et rigtigt politisk Blik, er hans sammenlignende Yttringer om den preussiske og østerrigske Stat: (II. 387—89.) „Die preussische Regierung ist aufgeklärt und thätig; aber sie „ist ungerecht, gegen die Unterthanen habüchtig und willkührlich; gegen die andern Staaten ehrgeizig und „tückisch. Was der Staat geben kann, ist auf Heller und „Pfenning berechnet, und in Beschlag genommen. Die be- „fehlende Macht muß sich bemühen reich zu werden, „weil die gehorchende es nicht ist.“ osv.

Med saadanne Indtryk og Resultater af sit Ophold i Preussen og Østerrige og af Reisen i de to første Aar, fortsatte Staffeldt den (Jun.-Aug. 1797) giennem Baiern og Tyrol til Italien. Dagbogen har paa flere Steder bevaret Udtryk af den

store Velbehag, han havde fundet i den østerrigste Hovedstad, af Savnets levende Følelse ved ufrivillig at forlade den.⁷²⁾ Jeg har allerede bemærket, hvor lidt dog de rigelige Nydelser af Konstens Værker, af Musik og Opera (den sidste ophøier Staffeldt til Skyerne)⁷³⁾ af den fornemme Verdens glimrende Selskabsliv, eller af Gæstfriheden i Familielivet — saa lidt som den hele øvrige forekommende Modtagelse, og den for hans Reises Diemed gunstige Liberalitet og Adgang til enhver offentlig Indretning, som han fandt i Wien, har kunnet stemme Staffeldt til Fordeel for Indbyggerne, eller bevirket den mindste Erkiendelse af nogen bedre, eller roesværdig Side hos Wienerne. Vi kunne dog hverken henregne dette til Inconsequentserne i Dagbogen, eller hos dens Forfatter. Det er en Virkning af den fuldkomne

⁷²⁾ „Min By“ (skrives han om Wien i et italiensk Brev) „som jeg aldrig kan mindes uden at klage over at jeg nu kun kan elske den i Erindringen, og føle Smerte over at være vidt fiernet fra den.“ (Saml. til Staffeldts Levnet, II. 400.)

⁷³⁾ Saaledes ogsaa i det entusiastiske Digt: „Den italienske Opera seria.“ I. 352. Man kan neppe afholde sig fra Smil, naar man — ved Siden af den catoniske Strenghed, hvormed den strenge, alvorlige Politiker og Statslærer tugter Fyrster, Regieringer og Nationer med bittere Sarkasmer i Prosa — læser Uttringer af hans Henrykkelse og Beundring over en Operamusik eller Operasanger, f. Ex. Castraten Crescentini. Det gaaer saa vidt, at han for Alvor sætter dennes Sang ved Siden af Raphaels Sixtinske Madonna. „Denne Sang“, siger han, „skienkede mig det Ideal, jeg saalænge forgieves søgte i Virkeligheden. — Saadanne Toner komme ikke fra Lungerne; de dannes i Hjertet, i Følelsens inderste Helligdom. Saaledes maa Engle synge, eller de maae lære det af Crescentini.“ (Saml. I. S. 448). Ikke mindre berusede og fortryllede ham i Italien Castraten Marchesis Sang, til hvis Ære han skrev en Sonet; (Saml. Digte. I. 353) ligesom han ved tre andre Sonetter, i overstadig Henrykkelse og Beundring hylkede Sangerinden Billington i Venedig. (I. 355. 356. 357.)

Mangel paa al Godmodighed, og saaledes ogsaa af ethvert humoristisk Element, som Bogen røber; en Mangel, der efter alle Kiendemærker, og efter deres Mening, som personligen og nøie have kiendt Staffeldt, laae i hans Charakter; eller i det mindste, om han ikke reent savnede denne Egenkab, dog saaledes lod den tilbagetrænges hos sig af en stolt Selvfølelse og kold Streng-
hed i Dommen over Andres moralske og intellectuelle Svaghed,⁷⁴⁾ at den kun i enkelte, ubevogtede Dieblig kunde yttre sig. Vi maae i den Henseende tage Dagbogen saaledes som den er, og ikke vente os Egenkaber, som Forfatteren ikke kunde eller vilde give den. Snarere maa det vække og idelig fornøje Overrasselsens Forundring, naar vi deels see den ubøielig strenge Moralist og Censor tilgængelig for en ikke liden Deel af de sandfelige, eller udvortes og mere flygtige Nydelser og Udspredelser, som han saa tidt dadler og tugter med sviende Svøbeslag; eller naar en i sine Principer ikke mindre streng og skarp Smagsdommer saa ofte fordyber sig i barnlig eller pedantisk Smaalighed.⁷⁵⁾ Ogsaa det sidste maa ikke forvende eller forvilde vor Mening om Digterens Smag for Konstens Skønhed og dens ægte og ædle Bærker. Det var et Træk af den ofte uforklar-

⁷⁴⁾ Det er vist, man giver ofte Forfatteren Ret i saadanne Tilfælde; man smiler undertiden over hans med et frembrydende Straffetorden og Bredebild; men man er nær ved at ærgre sig over en uelsk værdig og uerkjendtlig Bitterhed, naar han, med sin egen Adelsfølelse, gjør Wienernes overdrevne Respect for Adelen latterlig; men især naar han siger om "Huse af anden Rang", til hvis Assembler og Concerter han havde Udgang, og hvor man fatte Priis paa at see Adelige: "Mit bitterer Berachtung und Hohn hat mich dies nicht selten erfüllt".

⁷⁵⁾ Jeg kommer her bl. a. til at tænke paa den komiske Virkning, det maa gjøre, naar man hos Staffeldt (II. 420. 21) læser en vidtløftig admirerende Beskrivelse af et Borcabinet med dets Figurer, som et for ham nyt og forunderligt Phænomen.

lige Særhed og Modsigelse i hans aandelige Natur, som yttrede sig i alle dens forskjellige Sider, i Mandens og Forstandens, saavel som i Følelsens og Smagens.

I Baiern og i München kunde Staffeldt ikke finde det Udbytte, hverken for sit politiske Studium, eller for Konst- og Livsnydelse, som i Wien; desto mere for sit brændende Had til catholisk Religion, dens Geistlighed, dens Ritus og Folketro; et Had, han undertiden udøser i Haan og temmelig usine Sarcasmer; f. Ex. naar han (enten her, eller i Mähren) kalder et Nonnekloster „ein Stall für heiliges Mastvieh, wie die Hunde- und Ragen-Hospitale im Orient“. Den gamle baierske Churfyrste (Carl Theodor) gaaer det, som man maatte vente sig, ikke bedre, men endnu værre, end den sariske; det baierske Folk maa vel ogsaa lide endeel, fordi det dengang var erkatholisk; det er endnu det mindste, at Staffeldt frafriver det baade „Høflighed, Selskabelighed og Gæstfrihed“. Hvad havde det ogsaa hjulpet Bairerne, hvis han af egen Erfaring havde fundet disse Egenskaber hos dem, saaledes som hos Østerrigerne. — Disse fandt derfor ikke mere Raade for hans Dine. Hans Skildring af den baierske Sløvhed og materielle Raahed gaaer omtrent til de yderste Grændser. Han finder hos dette „overtroiske, dorste, tunge, melancholiske“ Folk, kun en Deel af de Billedes Dyder: „unter andern der Patriotismus“. (!) Den umaadelige Aldricken gjør Folket melancholisk; Melancholien frembringer Overtro; og Mangel paa al Cultur gjør Bairerne „vilde, forvovne, haardnakkede og hævngierrige“; Bønderne især „staae kun lidet over Trokeser og andre Nordamericanske Bilde“. Raaheden strækker sig ogsaa til den unge Adels, og at denne ikke holder sig for god til ved Markedsfester at søge Selskab paa Bertschuse med de Borgerlige — er her slet ikke efter Staffeldts Smag. — Til den hele, med staffeldtsk Colorit udkastede Skildring af dette Folks aandelige Sløvhed og Raahed i den yderste Grad, passer dog

slet ikke det pludselige Udraab: „Det er evig Skade! thi hvor talentfuld er ikke Bairernes Natur!“ — Har Forfatteren deri Ret, saa er det kun hans egen Skyld, naar han ikke, selv under al den Obscurantisme, hvoraf han vel tegner en Deel efter Naturen, har kunnet opdage den mindste Yttring af en saadan Natur hos Folket.

Det kunde vel ogsaa giøre os noget ondt for Staffeldt, paa Konstmagens Begne, at det saa meget fortryder ham, at han var kiørt til Schleisheim, og at han blandt den overvættets store Mængde af Malerier paa dette Slot, ikke kunde finde et eneste værd at omtale, uden et Par Stykker af en lidet bekiendt nyere Maler Dornier. — Men, i Baiern og München var Intet ham tilpas; knap engang den smukke, af Grev Rumford anlagte Park: „der englische Garten“. Han kan dog ikke negte Anlæggets Skjønhed; men for at finde noget Stof for Sarkasmen, lader han den regne ned over et uskyldigt Mindesmærke, som et Borgersamfund havde ladet sætte Grev Rumford i Haven. At der paa Monumentet nævnes baade dennes og Eurfyrstens Navn, baade Havens Anlæg og Rumfords Fortieneste af Fattigvæsen m. m. er i hoi Grad anstødeligt for Staffeldts æsthetiske Sands. Saa vanskelig var hans Lune allerede i det 28de Aar; man vil da ikke undres over, naar han i det 48de ikke kunde lide en flensvigsk Bonde, hvis denne gif noget kiøbstedklædt.

I Augsburg, hvor han kun opholdt sig saa Dage, og langt kortere end i München, har hans Stemning været noget bedre, end i München. Denne Rigsstad (et Slags Smaastater i det daværende Tydskland, som Staffeldt dog slet ikke yndede) slipper bedre fra Censuren, end den bairiske Hovedstad. Skildringen af Augsburg, (II. 225—41) hører endog, skjøndt laconisk og sammentrængt, til Dagbogens bedste Partier, fordi Forfatteren med nogenlunde Rolighed har opfattet det eiendommelige Præg ved den svabiske Rigsstad, og de mange særegne Træk hos

Indbyggerne, i deres Forfatning, Næringsveie og Industrie (f. Ex. Kobberstik-Fabricationen, især af Helgenbilleder, bibelske Scener o. d. for den catholske Almue) som Augsburg 1797 frembød. Man vil let tænke sig, at dette og mere i Augsburg er ham til endeel Forargelse; men det har dog ikke sat ham saa stærkt i Varniss, som ellers. Han nedlader sig endog til at købe Helgenbilleder i et Par Officiner, til Grindring om Staden. Indbyggernes „desværre andensteds forældede Sæder“, deres Huuslighed, Sparsomhed, Flid og Maadehold, faaer Paa- skønnelse; endskiøndt Staffeldt vil have opdaget, at „de see alt for alvorlige ud, og ere gaaede tilbage i al Forfinelse.“ „Den herskende Levemaade er i Træsmitmaneer, men fortrolig og ligefrem“. Endog Catholikerne fare ikke saa ilde ved Siden af den lutheriske Befolkning (den er, som bekiendt, i Augsburg blandet af begge Confessioner;) og det er kun deres geistlige Mysterier, eller Passionskuespil, der opføres af Skoledisciple, som Staffeldt ikke vil unde den catholske Almue. „Er det muligt, at saadant Feieskarn fra det forrige Aarhundrede endnu kan findes her?“ — Hvad vilde han have sagt, hvis han havde seet de nationale Lidelses-Dramer i stor Stil, som med virkelig Begeistring og med Anvendelse af et Slags traditionel dramatisk Kunstfærdighed, under et Tillsøb af mange Tusinde Mennesker, endnu opføres i Baiern.

Imidlertid kunde dog en 80 Aars gammel catholsk Leietjener med Haarpung, som ugierne saae, at Staffeldt ikke boiede et Knæ for Hovedalteret i Kirkerne, ikke formaae ham til at blive en Dag længere i Augsburg, for at overvære den høitidelige Forsamling af Raadet, som endnu dengang en vis Dag om Aaret skulde møde i gammeldags Ornat, med spansk Kniplingskaabe og Kaarde, ved Borgerkabets Balg af Embedsmænd. „Jeg følte mere Længsel efter det Nye i Benedig, end efter det Gamle i Augsburg.“ — Han ilede derfra i de første Dage af August, var

den Sde i Inspruck, og fortsatte Reisen giennem Tyrol til Lagunernes evigt mærkværdige Stad. — Her møder os atter en af de hos Staffeldt ikke usædvanlige Modsigelser eller Inconsequentser i Land og Stemning. Han synes at være reist fra Trient over Vicenza til Venedig. Hans store Utaalmodighed efter at komme her gav ham ikke Tid til at aabne Diet eller Følelsen for den grandiose Naturs Skønhed i Tyrol, eller for dette herlige Bierglands og Folkets Giendommelighed. Dagbogen har kun et Par Sider om Egnen imellem Bogen og Trient. Forfatterens store Længsel efter Venedig blev altsaa tilfredsstillet; men Opfyldelse og Virkelighed maa han have fundet langt under Idee og Forventning. Han blev vel en Maanedstid i Venedig; men indstibede sig den 17. Septbr. for at fare til Fusina ved Udløbet af Brenta, og paa denne Flod til Padua. Vi undres ikke over, at den i rig Frugtbarhed blomstrende, med prægtige Palladser, skønne Haver og venlige Landsbyer langs med begge Flodbredder (endnu 1820) smykkede Egn maatte henrykke en med Poesie og Natursands begavet Rejsende. Vi kiende nu ogsaa Staffeldt, og smile neppe engang mere over de her rigeligt anvendte Declamationer i Gesnerisk Stil, broderede med mythologisk Lærdom og antik Phraseologie. Virkningen af denne opskruede, høitideligt-poetiske Prosa i stivt Snørlov bliver undertiden endogsaa underholdende og halv komisk (F. Gr. II. S. 244. 45.) Men at en ung Mand med høiere æsthetisk Dannelse, en Konstelsker, en Konstkiender, kan tilbringe en Maaned i Venedig, og forlade Staden uden anden Grindring, end om Smuds og Stank — uden anden Følelse, end som den, „der levende var kommen op af en Grav“ — dette maa dog overraske os, og især naar vi tænke paa Digteren, der i en sildigere Tid selv vilde gjøre sit Landsflægtskab med Lord Byron giældende: „Jeg var til Mode i denne By, som en Skibbrudden, der af Bølgerne var bleven fastet op paa en nøgne Klippe.“ — „Gladere kunde Robinson Crusoe ikke seile hjem til sit Fædreland, end jeg fra Venedig til

Fastlandet. Jeg saae mig tilbage, og glædede mig ved Synet af den paa Havet staaende Stad; men som ikke er til andet, end til at see paa; og da jeg nu foer ind i Brentas Munding — „Værer mig atter hilse, I skionne Guder, Bacchus og Ceres; og Flora og Zephyr! — raabte jeg — Jeg vender tilbage til Eder, undsluppen fra Neptuns og Cloacinas mørke Rige.“ („Gudinden for Cloaker og Stank“ tilføier han som Forklaring.)

Altsaa blev Schack-Staffeldt da hos Ceres og Flora i det frugtbare venetianske Terra-ferma, eller hastede derfra, for at naae den endnu federe lombardiske Slette, eller de paradisiske Jordsøer med verdensberømte Navne? — Nei! intet mindre. Han kom tilbage til Lagunernes Stad, og blev der, som det synes, meget fortrolig med Cloacina — eller rettere, han maa have fundet hende forvandlet til en tryllende Circe, der henrev og berusede ham med den Strøm af Livslyst og sandselig Nydelse, som fordum gav Venedig en Deel af dets navnkundige Tillokkelser. Det lader til at denne Stad er bleven et Slags Capua for Schack-Staffeldt, som den blev det endeel Aar fildigere for Byron. Han maa 1797 om Efteraaret være vendt tilbage fra Stæderne paa Fastlandet (af hvilke Dagbogen kun udførligt omtaler Vicenza og beskriver Padua) til Venedig, som han først forlod den 6. August 1798.⁷⁶⁾ I øvrigt hviler der i det Hele et tykt Slør over hans Ophold og Forbindelser i den tillokkende Stad. Dagbogen har om den kun et ubetydeligt Fragment paa to eller tre Sider, hvis eneste Mærkelighed er Forfatterens Henrykkelse over Canovas Kunst. I ham seer han Plastikkens Restaurator. „Der

⁷⁶⁾ Efter en Notice, optegnet af Hr. Liebenberg, skulde Staffeldt være reist fra Venedig den 26. Julius. Af Dagbogen (II. 309) sees, at Staffeldt den 6. Aug. 1798 kom til Bando fra Venedig til Ferrara, og allerede følgende Dag til Bologna, hvorfra han efter otte Dages Ophold (II. 334) afreiste til Florents.

Genius der Griechen ist auf Canova herabgekommen." Her beskriver han dog kun, fuld af Begeistring, denne Kunstners Psyche (dengang i Casa Magigli); men har dog siden (som en tilføiet Note viser) fundet det „formegit sagt“: at „vel maatte den mediceiske Venus (som i Mythen hos Apuleius) fortørnes over den Hylдинг, som hendes Medbeilerske tildrog sig.“ — I øvrigt er det kun af nogle Staffeldtske Digte fra den Tid, vi deels erfare, at han i Venedig (i April 1798) gennemgik en alvorlig Sygdom; ⁷⁷⁾ deels kunne slutte os til, at hans Hierte der maa have fundet en Gienstand for Følelser af dybere og mere varig Natur, end Sandsernes Ruus. Man tør vel ogsaa antage, at den erotiske Følelse og Phantasie hos Staffeldt har været varmere og dybere, end Digtene, som den gav Tilværelse og Motiver. En saa mat og konstlet „veneziansk Elegie“, som „Erindringer“, (Saml. D. I. 361—63) minder os ligesaa lidt om den classiske Formskønhed i Goethes Elegier, som den er uheldig og upoetisk i sit Stof; og den, med de øvrige saa Kiærlighedsdigte fra Venedig, vilde hverken give Digteren eller hans „Therese“ Udødelighed. Langt mærkværdigere fra Indholdets Side, eller i biographisk Henseende, er et andet Digt i elegisk Metrum, („Apologie“, I. 380) der efter flere Criterier gierne kunde være fra 1798, under Opholdet i Venedig, eller Dore-Italien; men som man dog vel, efter et og andet Udtryk, maa henlægge i en sildigere Tid, end den, hvori Udgiveren har hensat det, og som det i Landen og i Erindringen tilhører.

Den ubøielig strenge Sædernes Censor, som Staffeldt i Dagbogen er for Wien, München og flere tyske Stæder, er han i det mindste ikke i hiin „Apologie“ for Italien. Det er tydeligt nok, ogsaa af dette Digt, ligesom af flere Steder i Dagbogens

⁷⁷⁾ S. Staffeldts saml. Digte, Liebenbergs Udg. I. 337. Biogr. Saml. II. 503. Begge Stykker havde Digteren selv henlagt utrykte.

Prosa, at han ved sit andet Ophold i Venedig (ligesom maaskee senere i Florenz og Genua) er bleven endeel omstemt, og at han navnlig maa have fundet, at Venedig er meer end en Stad „til at see paa“, hvorledes den svømmer paa Adriaterhavet. Meget var ogsaa Staffeldt utilpas, da han først kom til Italien. Catholicismen var ham en Torn i Diet, som hvert Dieblig forbittrer ham enhver poetisk eller Kunst-Nydelse; Revolutionen og Demokratiet, (der formeligt fordrev ham fra Bologna) hader og forbander han af sit Hjertes Grund. „Angest, Skræk, Misstanke, Forfølgelse, lurende Spioneri, Angivelse, Forstillelse — see, det er Billedet af Bolognas Indbyggere!“ udraaber han et Sted. „Det mest ryggesløse Paf er Demokratiets Forbundsstøtter — thi kun ved Folkeregieringen kan dette Paf gielde noget. Alle Selskabelighedens Baand ere opløste. Det forfærdeligste Slaveri er indført her; ikke blot Handlinger, men forudsatte Tanker og Følelser forfølger man. Og I bilde eder ind, at være frie, Bolognesere? — Kun den onde Forbryder er friere, end han var tilforn.“ (II. 336.) Man vil ikke undres over at den danske Rejsende „med Glæde rystede det demokratiske Støv fra sine Fødder, og ilede bort fra Bologna.“ — Men vi saae nylig, at Venedig, ved det første Besøg, var ham ikke meget kærere, og han følte sig som den af Lænken løste Fange, da han kunde forlade den uhumste Stad; og da han nu paa det venetianske Fastland kom til Stæder, som Vicenza og Padua, var ogsaa her ikke ret meget efter hans Sind. I den første Stad beundrer han med Rette den herlige Basilica (Domhuset) af Palladio — men ulykkeligviis skaaner den italienske Mængdes bekiendte Ureenlighed ikke engang offentlige Bygninger, hvis Architectur den i øvrigt baade har Sands og Nationalsfølelse til at hylde. En af de nederste Galler i denne Basilica var fuld af Bidner herom; men Staffeldt, som med komisk Alvor gier sin

Betragtning over den smudsige Landskift, ⁷⁸⁾ kan dog gierne have tillagt Pøbelen i Vicenza for lidt Konstsands, hvilken i dette Land virkelig undertiden kan enes med Svineri. — Dette hører i alt Fald ikke til Dødsynderne. Men hvor alvorligt hudflettes ikke Sædeligheden hos Venetianerne — førend Forfatterens andet Ophold i deres Hovedstad; (s. Dagbogens Artikel om Padua, II. 392—95.) Folkets Moralitet dømmes han efter den cyniske Lystighed og det Smuds, som findes i Maffecomedier og lignende Folkeskuespil. Adelen og de høiere Classer i Venedig tillægger han „en utrolig Grad af Sædernes Fordærvelse“; og hans Skildring af denne (S. 292. 293) maatte retfærdiggjøre en saadan Dom. Men vende vi nu Bladet om, og betragte Billedet af Italien og Venedig, som Staffeldt har givet det i Digtene „Genien“, „Det venezianske Foraarsgilde“, (Saml. D. I. 338. 342.) og i „Apologien“ — da er det ikke det samme Land, ikke samme Folkeskift, ikke den samme Sædelighedstilstand, som Staffeldt skizzerede i sin Reisedagbog. Venedig er ikke mere Cloacina's, men „Poseidons“ Stad, der „kneiser som Steenklippen imellem Bølgen og Skyen“; hvor „italiske Toner, liig Melodier, omsmigre Digterens Dre“; hvor hans „undrende Blik skuer det Bedre og Nye“. Mildt dømmes han om „Venezias Genius, Letsind“, der, endskiøndt „Staten, Oldtidens herlige Værk“, er nedrevet, „flagrer let som en Sommerfugl om den store Ruin.“ Vi finde intet af Dagbogens forrige Modbydelighed i Prosa; men:

„Gierne jeg lader mig fange af disse fremmede Sæder,
Som, liig Nymphes, om mig danser i lokkende Chor.“

Hvorledes Mindet om Vinter, om Foraars og Sommer i Venedig (1797—98) har hørt til de kære og skønneste, Staffeldt

⁷⁸⁾ „Die Menschen die hier ihren Unrath von sich werfen können, müssen nie die Würde eines solchen Werks empfunden haben.“

gientte fra det hesperiske Land: dette har ikke blot Digteren sagt os; italienske Breve og Dagbogen gientage det ofte nok, for at vi ei skulle tvivle om, at Følelsen var levende og sand, og at den over Venedigs Sæder udslyngede Straffedom havde fundet rigelig Afslad i hans personlige Velbehag og Nydelse.

Men fuldstændigst er den saaledes fremkaldte Omvendelse i Staffeldts Meninger kommen tilsynne i „Apologien“; og man maa tage den for Alvor; thi dette Digt er, naar man seer bort fra det antike Versemaal og nogle poetiske og metaphoriske Ornamenter, ikke andet end en virkelig Apologie i Prosa — som først i Slutningen hæver sig til et begejstret Længselsfuld — en Bøn til Solen, „Glimt af det evige Liv“, om at give Norden italiisk Himmel og Aarstider:

„Kom i din Herlighed, kom med alt dit romantiske Følge!
 Giv os Drangernes Guld, Druernes Purpur os giv.
 Da skal tillige hvert Hierte italiisk for Skønheden brænde;
 Ynde, Glæde- og Sang smelte det nordiske Liv.“

Profaisk siger „Apologien“: at Digteren, ved at komme til Italien, fandt meget af det Dunde overdrevet, hvorom han tilforn havde hørt, uden at han dog „lettroende havde hyllet den gamle Fordom“; Noget fandt han aldeles falskt; „Andet med Nytte i Pagt“. I „Apologien“ gennemgaaes, til Beviis herpaa, de vigtigste nationale Feil og Laster, som tillægges Italienerne — og Forfatteren har virkelig i det mindste en iundskyldende Formildelse for enhver. Han vil f. Ex. ikke „forsvare de Sydliges Trædsfthed“; men — „et snedigt Bedrag synes den Klogeres Ret.“ — „Lade ere Romernes Efterkommere — ja vist! Men hvorfor skulde de trælle? Naturen arbejder jo for dem; lad os Andre ikke rose os af den Glittighed, som kun er Nødvendigheds Tvang.“ Arbejde er desuden kun „Dverdaads Foster“; imedens Svilen saa tidt elsker Nøisomhed (3: den Lade er nøisom, for

at undgaae Arbeide.) Endelig — siger Digteren — komme vi til de atter og atter gientagne Beskyldninger:

„Om Oplosningen af Sæders indviede Baand,
Dg den spartanske Stik af fælles og byttede Dvinder;
Her er Dablen tildeels vrang og Uvidenheds Bærk.“

Hos Forfatteren selv maa man efterlæse de sindrige Sophismer og Phantasieskildringer, hvormed han her forsvarer Cicisbeatet; vi behøve ikke at følge ham videre i en Plaidoyer, der i det mindste viser, at Advocaten selv uden Tvivl har været temmelig fortroligt bekiendt med Sagen. Denne taber nu, efter Staffeldts Mening, al Umoralitet, under Beskyttelse af Galanteriet — hvilket Grækerne fattedes baade i Livet og Poesien; den har sit Forsvar i Forfinelsen i Levemaade og Dmgang imellem begge Rion — i Alt,

— „hvad Ynglingens Dannelse vinder
Bed den tidlige Drifts Standsning i finere Form“;

i det forskiellige Forhold imellem Rierlighedens Uttringer i Syden og i Norden:

„Derfor synes Løssagtighed det, som itkun er Dmhed,
Der, liig Sommerens Sol, almeent udstraaler sit Smil.“ o. s. v.

Jeg sagde ovenfor, at dette Digt var mærkeligt for Digterens Biographie og Charakteristik; det giver os jo virkelig et træffende Beviis paa Dobbeltheden og Modsigelsen, hvorfor hans, giennem saamange betydende Livsforhold imellem Idealismen og Realismen svævende Aand, maatte blive Dfferet. Schack=Staffeldt kom til Italien, fremmed, og som man maatte troe, reent uimodtagelig for det sydlige, eller Sydboernes Liv; med et Had til Catholicisme, der gik til den mest intolerante Haan og Spot over enhver Kirkeskik, enhver religiøs Uttring af denne Troes Bekiendere; med politiske og statsoeconomiske Grundsætninger, der maatte møde ikke mindre Forargelse over saamange administrative Mangler og Misbrug, saamegen politisk Slaphed, Dorstshed og Indolents

i det nationale Liv og den industrielle Virksomhed. Dagbogen indeholder ogsaa Yttringer nok, der svare hertil, og vise os Forfatteren i hans filosofiske Stemning eller Statsmands-Skikkelse. Italienerne behandles ikke sjelden med kold og haanlig Strengthed, eller med spottende Overlegenhed, som uforstandige, enfoldige Naturskabninger. Endogsaa efter Staffeldts Ophold i Venedig, da han allerede var paa hiin Side af Appenninerne, hvor „Flid, Velhavenhed, Orden, Keenlighed“ og flere Dyder hos Toscanas Indbyggere havde vundet hans Paaskiønnelse og Roes, (II. 337) finder man Sædeligheden og Kiønsforholdene hos Florentinerne, især de høiere Classer, skildrede med de mørkeste Farver, og omtrent i samme sarkastisk-bittre Lune, som vi kiende fra Wien, Østerrige og Baiern. Damerne i Florenz ere hos Staffeldt i deres Kiærlighedshandeler ikke meget bedre end Skjøger; „selv mange af de fornemste ere „tilfals for Penge“. (II. 366.) Livet i de høiere Cirkler er ikke andet end Lefleri („Liebele“). „I Umgangen mellem begge Kiøn yttres Kiønsdriften (der Geschlechtstrieb) sig meget paafaldende. Enhver gift Kone danner sig en Cirkel af fem, sex, indtil 10 Mænd, som allerede nyde hendes Gunst, eller beile til at opnaae den. — Og hvilke Kvinder i Florenz! — uden synderlige Naturgaver, og uden Landsdannelse!“ — Dog gaaer al Conversation allene ud fra dem. „Livet bliver til et evigt og latterligt Elskovsspil med Kurren og Sukken: „ein abgeschmacktes Kinderspiel“. Deraf kommer Italienernes Mildhed, deres Eftergivenhed, Overbærelse i selskabelig Dmgang, „eller rettere deres Insipiditet“. (II. 366.) Man veed jo, efter deres Vidnesbyrd, som endnu personligt have kiendt Digteren, at dette allermindst hørte til de Egenstaber, man kunde tillægge ham; at Fiinhed, Godmodighed, selskabelig Eftergivenhed var noget, man i Almindelighed ikke maatte søge hos ham — saa lidt som Flauehed. Lad dette for en Deel forklare en saa overrassende haard Dom over Florentinerne — lad

hans lunefulde Egoisme, hans let opirrelige Stolthed og omstiftelige Gensidighed forklare den øvrige Uretfærdighed i Bedømmelsen; f. Ex. „Florentineren er tilbageholden (?), mistroisk og mistænksom, snarere alvorlig end glad (?), glemmer sig aldrig, er en stor Egoist, veed at passe paa sin Pung og sit Rygte.“ m. m. — „Bonden er stolt og uforstammet, fordi han er rig; Adelen er meget stolt og hovmodig; hos den ere ingen Naturens Baand, ingen Mødre, Fædre, Døttre, Sønner, Søskende, Slægtninge; Opdragelsen skeer i Klostre og Collegier; Venstabs finder ikke Sted; kun Gynokratie og Had imellem Kvinderne indbyrdes.“ o. s. v. (II. 367.)

Vilde vi endog saa lade aabenbart falske Caricatur = Overdrivelser af den Art gaae hen, som Udtryk af forstemt Lune, eller som Virkninger af en uheldig Opfatning af andre Misforstaaedes Relationer, eller enkelte ufordeelagtige Erfaringer: saa maa det dog blive os lige ubegribeligt, hvordan en saa særfindet æsthetisk-politisk Jagttager, en Digter, hvis Siæl nu engang var saaledes organiseret, at det vel neppe maatte være ham mueligt at modtage noget reent, umiddelbart Livsbillede af Italiens Poesie hos Folket, i Konsten og i Naturen — hvorledes han kommer til en saa grundforskjellig Anskuelse af Folket, Sæderne, den selskabelige Dmgang, Familieforhold, Cicisbeat og kvindelig Ukydskhed, som den, Staffeldt med en fuldkommen Overbeviisnings Alvor har udfoldet i sin „Apologie“ — der tillige blev en saa fuldstændig Palinodie, som Italien kunde forlange. — I Danmark, og med danske Sæder, vil man neppe forstaae, hvorledes en Rigorist, som Dagbogens Forfatter, kan komme til at opstille to saa forskjellige Billeder af Cicisbeatet — det ene med Træk af den groveste Sandselighed og Ukydskhed, det andet med en ætherisk Platonismes fine Farveduft. — Men kan man finde det mere forklarligt, naar Staffeldt eengang i Nonneklostrene ikke seer andet end „Stalde for aandeligt Fedeqvæg“; og en

anden Gang fortæller dem, som „paa Nordboviis tale om Forførelse og om Opdragelsens Savn“, at deri „tage de visselig fejl;“ thi

„Døttre opdrages i Klostre ved Livet forædlende Nonner,
Dg som Hestias Ild vogtes Italiens Mø.“ (I. 381.)

„Men her skrev Schack=Staffeldt som Poet, og med poetisk Frihed:“ vil maaskee Nogen indvende. — Ingenlunde! allerede 1805 sagde Nyerup⁷⁹⁾ ganske rigtigt om „Apologien“: „Kan Nogen vel her see andet, end den simple Prosa?“ — Hvad man vilde have sagt 1805, dersom man paa samme Tid havde faaet Staffeldts Dagbog, og deri havde læst om de „mange Piger af Stand, som blive frugtsommelige i Kiøbenhavn“ — maae vi henstille til de i vor Hovedstads sociale Historie mere Indviedes Mening. — Saameget vil i det mindste være afgjort, uagtet den indvortes Modsigelse her, og paa mange Punkter i den Selvfildring, hvortil Digteren har givet en stor Mængde autentiske Træk i sin Dagbog: at Staffeldt vel under sin Reisetid har været i Besiddelse af mangen heldig Evne som Jagttager af offentlige Indretninger, af politiske og administrative Forhold, og hvad der ellers tilhører og vedkommer Statistikeren, Statsoeconomen, eller Sternes „inquisitive traveller“; men at han som philosophisk Tænkter og Betragter hverken var i Harmonie med sig selv og sin Charakter, eller med sin Phantasie og sine æsthetiske Anskuelser og Stemninger. Man kan blive overbevist herom allene ved det her omtalte Tilfælde; thi Enhver maa her kunne spørge: „Er „Apologien“ kun et Digt, siden Forfatteren har skrevet det i elegisk Metrum? — Hvad betyder da Staffeldts indre Sandhed og Sandruhed, dersom han kun havde villet skuffe sine Læsere ved et Billede, hvis Træk og Udmaling skeer i metrisk Prosa? — Er Digtets Indhold

⁷⁹⁾ Lærde Efterretninger, 1805 Nr. 10. (Apologien for Italien lod Forfatteren trykke i den Poulsenfke Nytaarsgave f. 1805.)

derimod hans virkelige, ærlige Mening — hvad skulle da vi dømme om de bittre og hudflettende Invektiver mod Italienerne i Dagbogen, og om den hele Labyrinth af Modsigelser, hvori dens Forfatter har indviklet sig? — Eller hvor finde vi Nøglen til disse i en Charakter, som i det mindste antog Skinnets af streng og stoisk Alvor, og af en stolt, overlegen Siælskraft, hvis intolerante Rigorisme kun slet svarer til „Apologiens“ skarpe Moral og dens i høieste Grad overbærende Galanterie mod italienske Sæder og Egenheder.

Det synes imidlertid af flere Omstændigheder tydeligt, at Benedig, eller Livet og personlige Forhold i denne Stad, maa have udøvet en subjectiv Indflydelse paa Staffeldt af en anden, for dens Grundringer mere gunstig Natur, end Florenz har havt. Endskiøndt disse Forhold ere meget lidt bekiendte, og Bladene om Benedig i Dagbogen staae tomme, er der i det mindste bevaret et Par (italienske) Brevconcepter, som give os lidt Lys. Staffeldt havde i Benedig (eller maaskee paa Fastlandet) vundet en kjær Ven, med hvem han kan dele sine Følelser — sine æsthetiske Nydelser og musicalske Henrykkelser. I de sidste var han, (som man desuden veed af Staffeldtske Sonetter) gaaet saa vidt i Begeistring, som det vel var ham mueligt. „Italiens Theatre ere Armidas Haver, hvis Fortryllelser Siæl og Hierte ikke kunne modstaae.“ Allerede i Wien sværmede han for Castraten Crescentini, hvis Sang han i Kunstværld sætter ved Siden af Raphaels Sixtinske Madonna. I Benedig henrykkes han i lige Grad af en anden Castrat, Marchesi, og af Sangerinden Billington. Han besang dem ikke blot i Sonetter, med mere Begeistring end musicalsk Velklang — beruset af Toner, men noget stiv i Poesien, og i øvrigt ikke mindre stolt af sin aandelige Rigdom dengang, (1798) end naar han tyve Aar senere gjorde den giældende. Han skriver saaledes en Sonet til Wre for en italiensk Improvisatrice,

hvis Navn nu ingen kiender (Saml. D. I. 355;) men begynder den med disse Linier:

„Aldrig jeg bortødsler Harpens Klang;
Thi jeg kiender Alt, hvad Jorden pryder,
Hvad Naturen blind frivilligt yder,
Kunstens Medgift, og Fornuftens Evang“?

Men at Staffeldts Beundring, og hans Begeistring for Tonernes Magie, var noget mere virkeligt og mere poetisk, end en Poesie; der saa ofte lider Afbræk og Piinsel under en Sprogtrang, en haard eller opskruet Stil i Digtene fra denne Periode, som han med eller mod sin Villie hylkede: derom overbevises vi maaskee bedst ved de anførte Breve. De høre (skiondt i et fremmedt Sprog) maaskee til det bedste og naturligste, vi have tilbage fra Digterens Reisetid. Vi finde endogsaa i et af dem en kort og interessant Fremstilling af Forfatterens Ideer om en vigtig Gienstand af den høiere Statskonst og Lovgivningskonst (den rette Udvikling af et Folk gennem national Opdragelse og Dannelse,) der giver et mere logisk og sammenhængende Indbegreb af hans Meninger, end Staffeldt pleier at yttre dem, i Dagbogen. Hans System er ogsaa her, som i Brevet til Bernstorff: den modererede Borgerfrihed; den sikre, men ikke overilede Fremfriben i Samfundet “allo stato della ragione”; og Reform, ikke paa Revolutionerues, men paa en viss Lovgivningsvei.⁸⁰⁾ — Det samme Brev, og et andet, uden Overskrift, (men begge formodentlig til een Person) sætter os tillige ind i de venlige og lykkelige Grindringer, Staffeldt har knyttet til sit lange Ophold i Venedig. Der frembræder endog Udtryk af en mild og varm Følelse, som

⁸⁰⁾ “Il governare non è solamente un invigilare; è piuttosto un educare.” — “Non voglio queste scosse terribili que scompogono la machina della società, senza condurre al grande scopo; ma questa riformaione impercettibile d'una savia e moderata legislazione.” (Saml. II. S. 404.)

han fielden pleier at røbe, enten i Prosa eller Vers, med den Naturlighed, som her.

Naar vi sammenholde disse Breve, og Maaden, hvorpaa Staffeldt der omtaler baade sin unge Vens Familie, og andre kvindelige Bekjendtskaber fra "*l'unica Citta di Nettuno*", med flere Steder i Dagbogen, (s. Ex. II. 309) bestyrkes vi endnu mere i den Overbeviisning: at Staffeldt ikke har forladt Venedig uden subjective Indvirkninger og Grindringer, der have kunnet meer end sædvanligt bevæge hans Indre. — At dette langt mindre har været Tilfældet med Florenz, maae vi antage; og jeg har allerede bemærket, hvor besynderlig en Modsigelse der fremtræder imellem alt det fordeelagtige, venlige, berømmelige i hans første Uttringer om Land og Folk — i hans Skildring af Florentinernes Orden, Flid, Arbeidsomhed, Bindstibelighed, af Landets Skønhed og herlige Cultur — og den meer end catoniske Strenghed, hvormed han slutter en Artikel, der begynder med lutter Lovtaler; eller den temmelig hovmodige Inhumanitet, hvormed han bedømmer alle Folkeclasser i Toscana, fra Adelen til Almuen, uden at kiende meer til den sidste, end de Bønder, han maaskee har truffet paa i Florenz. Maaskee kan det der have stødt Adelsmanden fra Danmark, at see en florentinsk Bonde med sin Straahat paa Hovedet sætte sig ved hans Side i et Caffehuus; og at Bonden derfor maa hedde „stolt og uforstammet.“ — Men det er overhovedet forgieves hos en saa lunefuld Rejsende, som S. Staffeldt, at søge efter objective Grunde for enhver tilsyneladende Modsigelse eller Gensidighed og Overdrivelse. Ved Ankomsten til Toscana viste Alting sig rosenfarvet for ham; Glæden over, at være sluppet fra Demokratie og republicanisk Raahed i Bologna, var saa levende, at endogsaa Madonnadyrkelsen blev ham elskværdig og taalelig, især da den var forbunden med en Naturskulptus. Han fandt paa endeel Bønderhuse Madonna malet i en Nische over Døren, og foran Billedet

en Urtepotte med Blomster. Her bryder han ud: „O holdes
Opfer erster, schönster, reinsten Gottesdienst!“ (II. S. 337.)
Men den samme Madonna i Staden Florenz — naar han her
seer hendes Billede paa Huse og Gadehjørner, oplyst om Aftenen
paa en af Jomfru Marias Festsdage, og hører Børn synge den
skønne, for andre Dren uimodstaaeligt henrivende Aftenhilsen;
hvad siger da Forfatteren — nogle Sider længere hen i Bogen
(II. 339): „Wie mich doch der Anblick des catholischen
Götzendienstes so aus Europa nach China und Japan ver-
setzt!“ — O poveretto! vilde mangen Italiener udraabe ved
disse Ord af en Digter.

Harde nu Staffeldt, i Stedet for Børnene, der sang deres
Ave Maria, hørt en Castrat: da havde han i sin Henrykkelse
glemte Afguderiet. Men paa samme Maade glemmer han sig
undertiden som Politiker og Statsoeconom, eller kommer i
Bilderede imellem Forstandens og Phantasiens Enemærker. Han
yttrer f. Ex. i Baiern (II. 176) en næsten enfoldig Forundring
over, at man ikke strax eller med eet kunde udtappe et Sumpland
af endeel Quadratmiles Størrelse („das Donaumoos“). I Bologna
er han, som sædvanligt, forbittet over de rige Klostre, og for-
dømmer deres Velgiørenhed imod Fattige — paa samme Tid,
som han selv beretter, at man i Italien hverken har Fattighuse,
eller kiender til Fattigstat; men en Stiftelse i Bologna, hvoraf
forarmede Adelige understøttes, og deriblandt mangen Nobili,
som holder Heste og Vogn, finder han roesværdig og ganske i
sin Orden; thi han tillægger, i dette Tilfælde, Meningen,
hvilken han ellers bekæmper, som den værste „Hydra“, en uimod-
staaelig Magt. „Dieser ist unglücklich, weil er in keiner Kutsche
fahren kann — gebt ihm eine Kutsche. Jener ist unglücklich,
weil er kein Brod hat — gebt ihm Brod. Ich sehe hier keinen
Unterschied. Ich suche das Unglück, wo es ist; in der Empfin-
dung, nicht in der äußern Lage.“ (II. 328.) Han vil dog, at

Ingen skal gives en Karreet, førend Alle have faaet Brød. Da vil jo vist nok den forarmede, karreetløse Mobile komme til at vente længe.

Hvorledes nu tilsidst alle de stridende Indtryk og Fornemmelser, som Opholdet i Italien, og dette Lands Kunst, Natur og Cultur fremkaldte hos Staffeldt, have opløst sig — enten i større Harmonie eller større Modsigelser: derom ere vi blevene uden Kundskab. Vi see kun, at endnu i Florens var det, ligesom hidtil, baade offentlige Stiftelser (f. Ex. Hospitaller), Kirker, Palladser, Gallerier, Theatre, som han gav sig af med at besøge, og hvorover Dagbogen indeholder kortere eller længere Optegnelser. Disse afvige i deres Indhold, Mand og Maneer ikke fra de tidligere. Malerier og andre Kunstværker, ældre og nyere, beskrives og bedømmes paa den for Staffeldt egne Maade; undertiden med Torhed, som i Gallerie-Cataloger; ofte skarpt afgjørende, og ikke uden Selvstændighed, men med ganske ringe Konsthistorisk Interesse og Studium. Hans artistiske Smag har, som man tydeligt seer, fra sin Oprindelse af især været grundet paa tidligere Studier af den antike Kunst, dens Historie og dens Værker; (i Göttingen, hvor der ved Universitetet fandtes en Samling af Afstøbninger, under Heyne og Fiorillo.) Malerier har han vel ogsaa under sit første Ophold i Tydskland seet paa Udflugter fra Goettingen; f. Ex. i Cassel, Hannover og fl. St. Ramdohr har han kiendt; og vil man endog maaskee kunne sige, at Staffeldts Bedømmelse af Kunstværker, særdeles Malerier, have et vist Slægtsskab, ikke blot med denne (undertiden noget miskiendte og mishandlede) Kunstkiender, men med Tidens Smag og Maneer i den tydske artistiske Kritik overhovedet: ⁸¹⁾ saa kan man dog

⁸¹⁾ Om og hvorledes Staffeldt, efter Hjemkomsten fra Goettingen, har kunnet bygge videre paa den der lagte Grund: kunne vi, af forhen angivne Grunde, slet ikke vide; at han i Kiøbenhavn skulde

neppe frakende ham en betydelig og alvorlig æsthetisk Interesse for Kunst og Kunstværker under Rejsaarene, hvor besynderlig og pedantisk den endog i visse Tilfælde og Retninger ytrer sig. Man kunde vist nok (især i Dagbogens første Deel) undertiden fristes til at antage Forfatterens Kunst-Interesse for intet meer end en borneret og indbildsk Dilettantisme, uden Grunde til at skille imellem det Uegte, Udmærkede og Store i Konsten, og det ubetydelige Middelsøds eller Hverdagsarbejde. Men midt iblandt trivielle eller tørre Descriptioner frembryde undertiden enkelte aandfulde Lysglimt af en dybere, mere forædlet Konstsans, en med poetisk Blik begavet Synsevne for det Idealskønne i Konstens Verden. Mod denne Skønhed var Staffeldts Mand og Smag overhovedet henvendt; og naar man kiender noget til, paa hvad Trin i Smag og Udvikling Konstkritiken i det Hele stod i Danmark ved Slutningen af det 18de Aarhundrede: da vil man ei kunne negte Staffeldt, at han uden Tvivl som Dilettant har erhvervet sig en ikke aldeles ringe Konstsans og Fortrolighed med Malerkonstens Værker. I Florenz, hvor hans Ophold ikke var kort, synes han dog ikke at have givet sig Tid og Ro til at bearbejde sine Jagttagelser, eller samle deres Resultater i en almindelig Skildring. Om hans personlige Dmngang erfare vi intet. Skildringen af et Par Improvisatricer høre til det interessanteste, han her har nedskrevet.

Men Dagbogen afbrydes pludselig i Florenz paa en for denne Forfatter, med hans Tilbøielighed for Adelsaristokratiet, egen og noget uventet Maade; uden at man veed, om den slet ikke videre er bleven fortsat, eller om Manuscriptet ved Tilfælde har fundet sin Undergang. Om Staffeldts videre Reise og hans hele lange Ophold i Dvre-Italien, (fra Aug. 1798—1800) om

have vundet noget betydeligt (i A. 1793—95) ved practisk Dannelselse, eller ved Dmngang med lærde eller aandrige Konstkiendere — er neppe troligt.

Opholdet i Frankrige og Paris (i Sommeren 1800) mangle vi enhver Underretning. Det er kun af et Par næsten ulæselige, paa Stedet nedskrevne Blade i hans Papirer, og af en tilfældig Uttring i et Familiebrev (1804)⁸²⁾ man veed, at han endnu i April og Mai 1800 har været i Genua, hvor han (efter Slaget ved Voltri, som Massena d. 18. April tabte mod Melas) blev indsluttet, og maatte udholde den lange østerrigste Beleiring. (Den franske Besætning i Genua capitulerede først den 4de Jun.) Formodentlig er han ilet derfra, saa hastigt han kunde, til Frankrige; nogle afbrudte Linier, skrevne i Lyon, (II. 368) vise, at han har taget Veien over denne Stad til Paris; og af et Pas, udstedt af den daværende danske Minister, Geheimeraad Dreyer, den 1. Sept. 1800, sees, at han kort efter maa have forladt den franske Hovedstad. Siemveien til Danmark lagde han over Holland, og (efter en Optegning af Hr. Liebenberg) var han den 9de Sept. i Amsterdam.

Det er naturligt, at man paa dette Punkt i Staffeldts Levnet vil finde det af Interesse at erfare, hvorledes hans tidligt yttrede Drift og Kald til Poesiens Kunst yttrede sig hos ham under hans lange Reisetid, og ved Siden af hans imellem den ideale og reelle Verden deelte Landsvirkksomhed. Her møder os den allerede forhen oftere berørte Egenhed hos ham, at han paa denne Reise, ligesom allerede tilforn, eller efter hans første Udreise til Tydskland, paa samme Tid som han i Prosa bestandig var tydsk og udenlandsk, dog ikke vilde opgive at være dansk i Poesien. Dette kunde man mene, maatte ogsaa staae i nær Berøring og Forbindelse med hans overalt vedgaaede Danskhed; han kaldte og betragtede Danmark som sit Fædreland; han vilde og maatte altsaa være dansk Digter — endog medens hans Land i en Række Aar uafbrudt rørte sig blandt fremmede Folkesæd, Sprog og

⁸²⁾ Samlinger til G. Staffeldts Levnet, II. S. 407.

Livsforhold; medens han nedskrev sine Erfaringer, samlede deres Resultater, gjorde sig selv Rede for ethvert Udbytte af Reisen, i en tydsk Dagbog. — Men dersom man altsaa vilde antage, at Staffeldts Poesie og poetiske Diction af hiin Grund ogsaa maatte være og blive national, fordi han udelukkende eller fortrinligen dertil benyttede sit udkaarede Fædrelands Sprog: da tager man deri, efter min Mening, meget fejl. Hans danske Reisedigte (om man saa vil kalde dem) bestaae næsten allene i Sonetter — en Digtart, som Staffeldt var en af de første, der indførte i vort Sprog; ligesom han vel ogsaa var den første, der vilde give sine Sonetter et Slags italiensk eller sydlig Charakter, i Blandingen af den sammentrængte Drdmyndighed, som Kortheden fordrer, med Tankens Rægtighed og Dybde, eller Følelsens Ild og Styrke. S. Staffeldt, der allerede i sin Prosa hyltede en vis laconisk-høitidelig Stiil, fandt netop i Sonetten en Digtform, der syntes skabt for ham, for hans alvorlige, speculativ-reflektierende Mand, eller for en Phantasie, der gierne vilde svinge sig op til den sublime Idealitets høieste Regioner — og aldrig havde Tvivl om sin Evne dertil. Hvad Følelsen angaaer, da var dette vel den Kraft eller Egenkab, som det mindre lykkelige Staffeldt at afpræge i sine Sonetter, især de tidligere — maaskee med et Par Undtagelser, som jeg kommer til at nævne. Dersom han nu, (som det forekommer mig sandsynligt) endog før han selv kom til Italien, har dyrket dette Lands Literatur og Poesie, som han altid vedblev at ynde meget, og dersom dette har virket paa hans egen Digtning, særdeles i Sonetten: saa var det dog mindst den italienske Belklang og Melodie, som Staffeldt kunde forplante til sine Sonetter, eller overhovedet til sin danske Iyriske Poesie.

Det var i øvrigt ingen ny eller uforsøgt Bane, som Staffeldts Muse brød sig, langt borte fra Hiemmet. Han havde langt tidligere (allerede før han reiste til Göttingen, og under

Dpholdet her) forsøgt sine Kræfter i danske Sonetter, og ladet nogle af de allerførste trykke. (1792. 93. 95.) Man kan ikke vide, hvorfor hele 11, skrevne før Udenlandsreisen (Saml. D. I. S. 76—86), ere blevne forkastede af Digteren; da nogle af dem ret vel kunne maale sig med sildigere, og i det mindste een („Den Forladte“, S. 83) hører til de mest forstaaelige og mest correcte danske Sonetter, Staffeldt har skrevet. Thi det var uheldigvis de her nævnte *Skæffaber*, som denne Digter holdt for de overflødige i Poesien, eller som han sildigst lærte at vurdere; men at man allerede, da han, (efter sin Hiemkomst) med den paa Reisen vundne Modenhed i Aand og Tænkraft, atter vilde indføre sin, for vort Publicums Smag endnu noget fremmede Muse i Danmark, ikke vilde opgive Fordringen paa hine *Egenskaber*: derom have vi uforkastelige Vidnesbyrd (fra A. 1800 og 1803).⁸³⁾ Da Schack-Staffeldt i øvrigt var den, som indførte den egentlige Sonetdigtning i den danske Poesie, og i de to følgende Perioder af sit Liv har frembragt en betydelig Mængde af disse, til en streng og begrændset Form bundne poetiske Sydfrugter: ville vi endnu engang komme tilbage til den for Staffeldt eie-
dommelige Sonetpoesie i dens sildigere, mere fuldkomne Uddannelse. Det maa herved i Almindelighed erindres, at hans poetiske Virken under den lange Udenlandsreise overhovedet hverken var udmærket ved Frugtbarhed, eller ved fiendelig og betydeligt rigere Udvi-

⁸³⁾ Det var Nyerup, som uagtet sin jævne Smag og temmelig indskrænkede æsthetiske Dannelse, dog oftere lod den poetiske Aand i endeel af Staffeldts Digte, vederfares Ret; men ved Siden af en ikke sparsom Berømmelse, allerede dengang strengt dablede Digterens „Mørthed og opskruede Talemaader“ (Lærde Efterr. 1800 S. 648); hans Mishandling af Sproget, den „uhørte Maade, hvorpaa han sammenmænger græske, latinske, tydske og svenske Ord med danske“, og andre Sprogsynder, „som allermindst kunne skienkes Hr. Staffeldt, paa hvis Autoritet imitatorum pecus let kunde fristes til at beraabe sig.“ (L. Efterr. 1803. Nr. 39.)

ling. I blandt det større Antal af mere objectiv-lyriske Digte fra disse Aar — eller saadanne, hvortil Kunstværker eller andre udvortes Gienstande have givet Digtermotivet — vilde jeg snarest fremhæve dem, som have et politisk Formaal, og som lægge det grundige Had og den dybe Afsky for Dagen, som Staffeldt-paa Reisen fattede til den franske Revolutions Uvæsen og blodige Rædsler.⁸⁴⁾ Jeg vilde ligeledes udmærke et Par af de fioldnere Sonetter, hvori det poetiske Element mere tilhører Følelsen, end Tanken og Phantasien, eller hvori Digteren vender sig bort fra sin Ideekreds og aabner sit eget Indre for sig selv.

⁸⁴⁾ Mærkelige i den Henseende ere især Sonetterne „Fryden“, „Friheden“ og „Til den galliske Jomfru“ (I. S. 39—41.) Der herster en ubunden Sprogkraft, et energisk, om ikke altid poetisk Udtryk, i disse Sonetter, der vidner om, at de vare ægte Udspring af Digterens fortørnede Aand. J. Ex. i Tiltalen til den franske Republik:

„Friheds Gienfærd, avlet af dens Død!
 Skiendigt falbudt Frille, som ledsager
 Gallia, din Moder, mens hun drager,
 Frem fra Land til Land, med Haan og Nød:
 Hvert et Folk, du i dit Skiendselskiød,
 Afstum! til Skierlevnet sledst modtager, o. s. v.

Vi, der atter have oplevet en Fornyelse af den „Spedalffhed“, Gienfærdet lader „giære frem af Hierterne, som det besnærer“; have Leilighed til at vurdere den stærke moralske Harm, hvormed han udslyngede sine Forbandelser; saameget mere, som han skrev dette under Revolutionens anden Periode, da en Deel af dens Rædsler og blodige Minder allerede vare trængte i Baggrunden ved militair Glands og Erobringers Blendværk og Skæk. Til Ære for S. Staffeldt var hans Sonet „Friheden“ samtidig med de to ovennævnte, og et Bidne om, hvor lidt han miskiendte Nationernes Palladium i dets sande Aand og Ægthed. Det er imidlertid at erindre, at han aldrig lod denne Sonet trykke. Skulde i øvrigt de anførte tre Sonetter tilhøre Tiden imellem hans Hiemkomst fra Göttingen og Udenlandsreisen (1793—95), saa have vi sildigere Digte af Staffeldt, der ikke ere mindre anti-revolutionaire og anti-demokratisk.

Gen især er der blandt disse, som ved sit Udtryk af umiddelbar Selvbeskuelse hos Digteren, gjør et tragisk Indtryk, da den røber en Tilstand af aandelig Nedstemning og fysisk Svækkelse, hvori det syntes som hele Udbyttet af halvfemte Aars Reisetid — af de Aar, han selv kaldte de rigeste i sit Liv — var gaaet til Grunde. Digteren lod aldrig denne Sonet komme for Lyset. Det var kort før han (i Jun. 1800) forlod Italien, at han skrev disse Linier i Genua:

Hvad jeg i hver slappet Nerve finder,
 Det er meer end Død — er følet Død;
 I Melancholiens qualme Skjød
 Dybt paa Chaos' Rand mig Skiebnen binder.

Bæmmelse med Malurt rundt omvinder
 Bægeret, hvori sig Glæden gød;
 Straalekronen, Hæder alt mig bød,
 Slukt i Tungfjands mørke Sky forsvinder.

7.

Saaledes forlod Staffeldt det hesperiske Land, hvor „Phantasiens Armida“ engang havde løftet ham til Glædens Kilder“, til „Alt hvad Støvet kan ahne“. Naar man vil troe ham selv i en Bekjendelse, der uden Tvivl har mere subjectiv Sandhed, end poetisk Natur: maa han have forladt disse Glædeskilder uden lykkelige Erindringer, og med en af Nydelse overmættet Tomhed og Afspænding i Landen. Saa godt som i hele to Aar (han kom til Florenz i August 1798, og forlod Paris i Begyndelsen af Sept. 1800) har Staffeldt, paa de omtalte Digte nær, ladet os være uden al Meddelelse om sit indre og ydre Liv. Vi ere ligesaa blottede for enhver Underretning om Digterens Forhold efter hjemkomsten til Kiøbenhavn (i Sept. 1800); indtil vi under 13. Jun. 1801 see ham udnævnt til extraordinair Assessor i Deconomie- og

Commerce = Collegiet, og den 11. Dec. f. N. tillagt Titel af Kammerjunker. En naturlig Følge heraf var den ham først den 7. Mai 1802 meddeelte (ovenfor nævnte) Afsted af den militaire Tjeneste. Han havde i det foregaaende Aar, da de af Revolutionen tændte Krigsluer, der saa længe havde raset i Europa, førstegang naaede det i SO Aar fredvante Danmark, deeltaget, og ikke blot som Digter, i Folkets almindelige Begeistring, der vakte ved det første engelske Overfald og Slaget paa Rheden 2. April 1801. S. Staffeldt var som Officeer indtraadt i Studentercorpsen, hvor han maaskee er bleven Capitain;⁸⁵⁾ endskiøndt han dog ikke nævnes saaledes i den omtalte kongelige Afsted af Krigstjenesten. Vi see vel ogsaa af flere Krigsfange i begge Sprog, at Staffeldts Aand og Følelse have været patriotisk begejstret; og vi have ingen Grund til at tvivle om, at Stemning og Følelse hos ham i dette Tilfælde have deelt den aandelige Frihed og Sandhed, der tilhørte hans Natur; men man vil desuagtet ei kunne finde, at Begejstringen tillige er bleven poetisk hos ham. Enhver poetisk Frembringelse, der paa en eller anden Maade skulde nærme sig Leilighedsdigtets Iyriske Charakter, vilde i Almindelighed ikke ret lykkes for S. Staffeldt; eller mislykkes undertiden aldeles. Han havde saaledes allerede i Januar 1801 skrevet to Sange til Kongens og Kronprindsens Fødselsdage (Saml. D. I. 393—97.) Vi ville ikke sige, at de ere uden al Poeste; men de fattes ganske den festlige Selskabsangs Præg og Charakter. En Række af tungt og stivt fremskridende Metaphorer og Sententjer, med stærke Staffeldtske Kraftord, undertiden afløste af Hverdagsprosa, kunde ikke danne sig til en

⁸⁵⁾ Maaskee er det dog kun en Feiltagelse, at der (som Hr. Liebenberg har optegnet) i Minerva, April 1801, S. 102, nævnes en Krigsfang om Søslaget, "af Capitain Schack v. Staffeldt, oversat af Tydsk. ved Falsen." Man har i det mindste en tydsk "Schlachtgesang" fra 1801 af Staffeldt. (Saml. D. II. 470.)

Høitidsfang. Bedre lykkedes Oden „Til mine Baabenbrødre, ved Fanernes Modtagelse“. (I. 398.) Man har vel i det mindste, da den fremkom, maattet erkiende dens ikke almindelige eller blot efterklingende Tone, og føle den Sprogkraft og Tankevægt, som den i flere Stropher besidder; hvis man endog tillige mærkede det Tvungne og undertiden Konstlede i et Digt, der viste, at dets Forfatter endnu ikke havde vundet den fulde poetiske Indfødsret.⁸⁶⁾ Mere gienkiende vi derimod Digteren, som han var, naar hans egen Muse kaldte ham, i Sonetten: „Bed de friske Grave paa Holmens Kirkegaard i Mai 1801.“

Da nu S. Staffeldt, saaledes som vi have seet, allerede snart efter sin Hiemkomst, ogsaa i Danmark blev henflyttet i samme dobbelte Sphære, hvori han tildeels paa Reisen havde bevæget sig — her nemlig det practiske civile Embedsliv, hvis Fordringer han nu for første Gang skulde fyldestgøre, og det ideale Digterliv: maatte vi ønske at kunne fremstille, hvorvidt det i de 6 Aar, han holdt ud i Kiøbenhavn og i denne Stilling, lykkedes ham at forsonne den indre Strid, der fulgte ham giennem hele Livet. Men Kilderne til at kunne udføre en saadan Skil-

⁸⁶⁾ Om denne Ode yttirer han sig i følgende korte, hidtil utrykte Brev til Rahbek (af 1801; men udateret:) „Høistærere Hr. Professor! „Med Begierlighed griber jeg den Leilighed, en efter Anmodning „digtet Sang for vort Corps tilbyder mig, for at bevidne dem „min inderlige Fornøielse over det Bifald, hvorved De forklarede (?) „min Ode. Blandt alle Belønninger er mig denne den kæreste, „thi den bær Bidne om den Barne, jeg var saa heldig at ind- „aande Dyds Talsmand, Smagens Lovgiver, og Menneskefiænderen. „Tak tillige for den ærefulde Titel: brave Baabenbrøder, „som jeg dristigt imodtager; thi jeg føler i mit Underste, at kun „Leilighed til at fortjene den fattes mig. — Hvad vedlagte Sang „angaaer, da beder jeg Dem at lægge den ned ved Foden af den „fuldendte Nationalcolonne. (?) Med udmærket Høiagtelse er jeg
Deres hengivne S. S.“

dring ere her ligesaa beklageligt fattige, som næsten i ethvert andet Tidrum af Staffeldts Levnet. Vi kunne blot slutte os til, at hans Embedsvirksomhed i Collegiet, som Assessor uden Bureau og uden eget, ham tildeelt Fag, (maaskee har dog Handelsfaget været det, som nærmest blev anvist hans Medvirking) ikke har været stor eller udstrakt. De Prøver, som hans efterladte Papirer have bevaret af egentlig collegiale Arbejder, ere faa og ubetydelige; om hans øvrige Virken og om hans Embedsforhold har man vel et eller andet Sagn, der beretter, at hans senere uforligelige Stemning, og for høie Tanker om sin Dygtighed, allerede skulle have begyndt at yttre sig under hans Ansættelse i Commerce-Collegiet, og der undertiden gjort hans Stilling mindre behagelig; men vi kunne ikke give dette for meer, end hvad det er. Derimod har man nogen Grund til at antage, at han i disse Aar, ikke uden Iver og Redholdenhed har fortsat — eller vel rettere, paa ny optaget og forfulgt de Studier i Cameral-, Finants- og Handelsfaget, som hans Embedsstilling nu end mere maatte tilskynde ham til at blive fortrolig med. Hans efterladte Papirer vidne om, at han i en vis Periode har gennemlæst og gjort, tildeels ikke ganske faa eller korte Uddrag af endeel, især franske og engelske Skrifter i bemeldte Fag. Jeg tiltroer mig vel ingenlunde, efter Skriften, eller andre Kiendmærker, at kunne med fuld Visshed tillægge alle disse Staffeldtske Excerpter Aarene fra 1801—1807; men naar man gennemløber Digterens Levnetsforhold siden hans Hiemkomst fra Göttingen, vil man vanskeligen kunne opgive noget Tidrum, som disse Papirer snarere skulde tilhøre, end det her omhandlede. Ere disse Optegnelser og Uddrag af Staffeldt endog for en Deel meget flygtige, uordentlige, og tildeels ulæselige: saa ere andre (f. Ex. af John Sinclairs Værk over Englands Finantser og af nogle Skrifter om Kornhandelen) dog mere sammen-

hængende og udførlige,⁸⁷⁾ og hele Samlingen vidner om, at der har været *War*, i hvilke Digteren med Bedholdenhed og Alvor har dyrket Studier, som nærmest stode i Forbindelse med det Embedsſjag, hvori han ikke længe efter ſin Hiemkomſt opnaaede en *Unſættelse*. At han har ſkyldt denne en eller anden formaende *Rehynders Unbefaling*, kan ikke være tvivlsomt; og efter al *Kimelighed* har dette vel ei kunnet været nogen anden, end *Grev Schimmelmann*, hvis *And* og hvis *Kiærlighed til Konſt* og høiere *Videnſkabelighed*, de *danſke Muſer*, og *Digtere* af den *Betydning* ſom *Baggeſen* og *Dehleſchlæger*, for en stor *Deel* ſkyldte den høimodige *Befkyttelse* og *Forfremmeſe*, de fandt hos *Regieringen*. *Schack = Staffeldt* har heller ikke ſavnet en imødekommende *Erkiendelse* af hans *Unlæg* og *Evner*, eller en dertil ſvarende *Underſtøttelse*. Han erholdt, foruden den ham ſom *Uſſeſſor* tillagte *Lønning* af 400 *Rdlr.*, den 1. *Mug.* 1801,

⁸⁷⁾ Foruden det ovenfor nævnte *Værk* af *John Sinclair*, hvoraf *Staffeldts* *Uddrag* udgiøre 20—24 *Quartblade*, fandtes iblandt hans *Papirer* lignende *Udtegnelſer* ſ. *Ex.* af *Arth. Youngs* *political Arithmetic*; *Hist. du Système des Finances en 1719 & 1720*; *la Haye*, 1739. 6vol.; *Pinto traité de la circulation & du Credit.* *Amst.* 1771; *Necker's Compte rendu*, 1781, og *Stridsſkrifter* imellem ham og *Calonne*; *Pastoret des loix penales.* 1790. (4 *Quartblade*.) *Memoires de Torcy.* *Ludvig XIV.* *Hiſt.* (8 *Quartbl.*) *Gagliani Dialogue sur le commerce des Bleds.* 1754. (5 *Quartbl.* foruden et *Hefte* paa 12 *Bl.* med *Sammendrag* af andre *Skrifter* om denne *Gienſtand*.) *Büſch Zuſätze zu ſeiner Darſtell. des Handlung.* (8 *Quartbl.*) Et *Octavhefte* paa 8 *Bl.* med *almindelige Grundſætninger* af *Statsfinantsvidenſkaben*, om forſkiellige *Slags Statslaan*, *Banker*, *Papirpenge*, *Pengevæſen*, m. m. (hvoriblandt flere *Steder* af *C. A. Struense's* *Finantsaſſandlinger* citeres.) “*War in Disguise, on the frauds of the neutral flags*”. *Lond.* 1805. (6 *Quartbl.*) *Essai sur les Consuls.* *Berl.* 1790. (6 *Quartbl.*) *Mortimer's* og *Prices* *Skrifter* om den *engelliſke Statecredit* og *Nationalgiæld.* og fl.

„paa Grund af den ufrivillige Forlængelse af hans Ophold i Udlandet“, ikke allene et rentefrit Forskud af 800 Rdlr. D. Cour., hvis Tilbagebetaling (der aldrig skeete) først efter 4 Aars Forløb skulde bestemmes; men tillige et personligt Gagetillæg af 200 Rdlr. paa 4 Aar.

Med et saaledes, for hans ugifte Stand, anstændigt Udkomme, i en Stilling, der levede ham Tid nok til efter egen Tilbøielighed, at dyrke Videnskab og Kunst, vendte S. Staffeldts Aand sig for første Gang med stærkere Drift og alvorlig Villie til den danske Poesie, som han allerede i en Række Aar havde følt Kald til at ville opoffre sig til, fremfor til at fortsætte Digtningen i det tydske Sprog, der længe havde været, og endnu blev Organet for hans Tænkning og hans Udarbejdelser i Prosa. Skulde nogen Omstændighed gjøre den nylig opstillede Formodning om det Tidsrum i Staffeldts Levnet, hvori hans cameralistiske Studier og Excerpter snarest kunne henlægges, mindre antagelig: da maatte det være de af ham 1804 udgivne „Digte. 1ste Bind.“ Kan man tænke sig det rimeligt, at en Digter, paa samme Tid som han paa engang vilde dyrke den romantiske, den speculativ = filosofiske, og den gammel = nordiske Sanggudinde, kunde alvorligt fordybe sig i John Sinclairs, Arthur Youngs, Neckers, Büsch's og Andres Værker over Finantser, Statshusholdning og Handel? — Jeg vil ikke afgjøre det; men jeg troer, at dersom nogen har kunnet det, maatte det være Forfatteren af en Dagbog, hvor Statsvidenskab, Ethnographie og Søværneri, statistisk Prosa og poetisk Begeistring for Skønhed, Natur og Kunst, paa en forunderlig Maade løbe imellem hverandre. — Dette tilfødesat, saa maa det overraske os, ligesaa meget som flere andre pludselige Phænomener i S. Staffeldts Liv, at see ham paa eengang fremstaae som den, der med afgjort Kald og Villie vil indtage sin Plads, og det en betydende og eiendommelig, blandt danske Digtere. Det bliver et endnu mere overrassende

historisk Phænomen, da det netop falder ind paa samme Tid, som Dehenschlæger ikke blot (allerede i Slutningen af 1802) ved sin første Digtsamling havde grundet Romantikens og det 19de Aarhundredes nye poetiske Æra i Danmark; men ogsaa i Mellemtiden (1803—1804) levede i Virkningen og Udøvelsen af sin frugtbarste og mest begejstrede Productionskraft. Heraf maa Følgen have været, at endeel af hans fortrinligste Romanzer og andre lyriske Digte, vel ogsaa Partier af Aladdin, allerede have været bekendte i en ikke liden Kreds, ved Digterens mundtlige Meddelelse; endskiøndt de først fremtraadte for Publicum, og pludselig gave Dehenschlæger Navnkundighed, i Maret 1805.

Betragter man den Staffeldtske Digtsamling fra 1804 i og for sig selv, eller fra et for Digteren selvstændigt Synspunkt, da vil det findes, at vi vel gienkende ham saaledes som han allerede i et Decennium, eller derover, havde viist sig i forskjellige poetiske Retninger; men vi finde ham ogsaa mere modnet i alle hans Poesies gode Sider, ligesom dens Ufuldkommenheder og Feil mere udviklede. Antage vi, hvad der synes næsten nødvendigt, at dette Binds poetiske Indhold, eller dog en meget betydelig Deel deraf, uagtet Digterens herimod stridende Udsagn (Anmærkn. S. 431), er blevet til efter S. Staffeldts Heimkomst (altsaa i A. 1801—1803)⁸⁸) da vil allerede dette vidne om en betydeligt større og mere aandeligt concentreret poetisk Productions=Evne, end Staffeldt i noget tidligere Tidsrum lagde for Dagen. Dertil slutter sig, naturligen og nødvendigt, at Digterens danske Sprogfærdighed, eller hans Brug af Sproget som Poesiens Mittel, i lignende Grad har opnaaet høiere Udvikling; men vi maae tilføie, at ogsaa den samme

⁸⁸) Den første af ham udgivne Samling af „Digte“ har Aarstallet 1804; men udkom, i Følge Liebenberg, i December 1803. (Saml. D. II. S. 541.)

Vilkaarlighed, den samme ucorrecte Stil og udanske Sprogform, der allerede udmærker hans tidligere Ungdomspoetier, findes i Samlingen fra 1804, og det for en Deel i større Maalestok. Fremstriden i linguistisk-incorrect Poesie gif hos Staffeldt, i det mindste indtil 1804, ved Siden af hans Fremstridt som en modnere, i Aand og Digterphantasie mere udviklet, mere skabende Poet. At han ligeledes i Giendommelighed, eller i den af ham selv (i ovenanførte Num.) for sin udgivne Digtsamling hiemlede Originalitet og Selveiendom, ikke allene havde holdt sig paa det tidligere Standpunct, men endog opnaaet et høiere, vil ei kunne frakendes ham i en Deel af Digtene; men ligesaa vist er det, at endeel andre af det betydelige Antal Digte, som alle i Samlingen 1804 fremtraadte for første Gang, vidner om den Indvirkning af andre Digteres Aand og poetiske Form, som dog ikke behøver at forudsætte umiddelbar Copie eller Efterligning. At giennemgaae og paavise dette i ethvert enkelt Digt, vilde føre os for langt ind i den æsthetiske Kritik og Charakteristik, der ei kan være Formaålet for et Udkast af biographisk Natur. Vi kunne derimod, i Anledning af det ovenfor yttrede om Tiden for Digtene Frembringelse, ikke tilbageholde en oplysende og tildeels indskrænkende Bemærkning, der ogsaa vil vedrøre de forskellige Digtarter og Digtformer, som fremtræde i denne Samling.

Herved kan en almindelig Bemærkning forudsendes: at den overhovedet i saa Henseende fremviser en Mangfoldighed og Forskiellighed i Poesiens Former og Toner, der røber at Staffeldt, meer end tilforn, følte Drift til at forsøge sig i forskellige Iyrisk-poetiske Retninger. Imidlertid maa tillige erindres: at en og anden af de Toner og Digterstemninger, vi forefinde blandt dette Binds Indhold, uden Tvivl tilhører Reisetiden; ligesom at det ikke alle vegne er lige let at afgjøre, hvilke Digte i denne Samling der virkelig ere skrevne før Hiemkomsten. At Staffeldt i den første samlede Digtergave, hvormed han vilde optræde selv-

stændig i den danske Literatur og i dens nye poetiske Sphære, ikke optog noget forhen trykt Arbejde, havde vel neppe aldeles samme Mening, som da Ohlenschläger ved Slutningen af A. 1802 selv brød Staven over det meste, han før dette Tidspunkt havde skrevet; hvilket han dog 20-30 Aar senere altsammen optog i Udgaven af sine Digte. Staffeldt havde allerede i sin første Periode, eller før 1796, og imellem dette Aar og 1804, digtet i eiendommelig Mand; i en Tone og Form, der i det mindste stærkt afveg fra den i Danmark sædvanlige hos Digtere fra det forrige Aarhundrede. Han nærmede sig nu fiendeligt den Mand, der udgik fra de tydske Romantifere; men opgav derfor ikke hvad han i sin danske Digtning havde optaget og bevaret fra den tidligere, den for-romantiske Periode i den danske Poesie. Jeg anseer det ogsaa for mueligt, at Digtene fra 1804 indeholde en Blanding af enkelte Stykker, skrevne under Reisen, maaskee endogsaa tidligere, end denne, med andre i et overveiende Antal, som tilhøre Tiden efter Digterens Hiemkomst og den nye Periode, der med denne oprandt i hans Poesie. Noagtigen at trække disse Grændselinier, vil dog neppe være mueligt. I Almindelighed vilde jeg antage, at den hele 1ste Afdeling i den omtalte Samling fra 1804, som efter sin Plads skulde være den tidligere, netop indbefatter de senere Digtninger, i det høieste med faa Undtagelser; og det er, om man vil, et Tilfælde, som ikke er blevet uden Betydning, at netop et Digt som „Indvielsen“ er kommet til at staae i Spidsen for denne Afdeling og den hele Bog; thi dets Indhold er virkelig ligesom en Stemme fra Digterens Indre, der vil forkynde en ny Epoke i hans poetiske Liv.

Det var vel ikke allene fra den, vi kunne regne Overgangen hos Staffeldt fra den ham mere eiendommelige rene lyriske til den episk-lyriske Digtning; han havde upaatvivleligt skrevet Ballader eller Romanzer, og derhen hørende Digte, end-

ogsaa før Udenlandsreisen; men hans Stræben efter at tilegne sig denne Digtart i en mere romantisk Tone blev dog først kiendelig efter hans Hiemkomst, og det viste sig da endnu tydeligere, at han vel var i Stand til at gaae i Romantikens Spor, eller at digte efter andre Mønstre, end tilforn; men at den egentlige, den mere episke Romanze ikke hørte til hans eie-dommelige Poesie; at han ikke kunde „danne sig en egen episk-lyrisk Stil“; eller at han overhovedet „fattedes den geniale Gøne til at skabe det objective Billede, reent og isoleret fra hans lyriske Individualitet“, og „ikke kunde opnaae den klare, rolige, episke Beskuelse, eller selvbeherkende Kraft til at præge den i rene, plastiske Skikkelser.“⁸⁹⁾

Det bliver ikke destomindre altid en Mærkværdighed, at Staffeldt, efter Hiemkomsten med eet har udviklet en saa betydende poetisk Production i en Retning, som før den Tid enten var ham fremmed, eller hvori han selv har følt sig mindre tilfredsstillet ved sine Frembringelser. Dersom man vilde antage, at det hele Antal af episk-lyriske Digte, hvormed han paa eengang fremtraadte, vare virkelig skrevne før Aaret 1800, eller før Hiemkomsten: (blandt de 6 Digte i den 1804 udfomne Samling, som angives at være skrevne efter 1800, er kun en eneste Romanze „Ynglingen fra Megæra“) da maatte det vel blive en uforklarlig Gaade, ikke blot hvilket Tidspunkt, hvilke Aar i Staffeldts Liv, man med Rimelighed kunde tillægge disse Digte; men ogsaa, hvorfor han netop havde holdt dem alle tilbage, imedens han dog jævnlig, før og under Udenlandsreisen, lod enkelte, og undertiden mindre heldige og betydende lyriske Digte adspredt udgaae i Tidsskrifter og Nytaarsgaver.

Hvad der imidlertid ved Siden heraf, maa falde enhver opmærksom Læser i Sinene, er den meget forskellige Charakter

⁸⁹⁾ Om Schack=Staffeldt. Analecter. 1ste Hefte. S. 37.

og Behandling, der finder Sted i de meer end 30 staffeldtske Romanzer, som Digtsamlingen fra 1804 indeholder; og det kunde, ved nøiere Betragtning heraf, synes næsten nødvendigt at forudsætte: at enkelte af disse Romanzer maatte hensættes til tidligere Aar, end 1801; eller i det mindste til dette og det følgende Aar, som de to første efter Forfatterens Hiemkomst. Vil man, af Grunde, vi ovenfor have antydet, og særdeles af den, at der ikke synes at aabenbare sig noget indvortes Slægtskab hos disse Digte med andre, der beviisligen tilhøre Reisetiden, og med Digterens hele Mandelighed og poetiske Stemning i dette Tidsrum, finde denne Mening usandsynlig eller uantagelig; da komme vi til det eneste Resultat, som i saa Fald en kritisk-historisk Betragtning af S. Staffeldts Romanzer kan give: at der hos Digteren efter hans Hiemkomst til Danmark er vaagnet et nyt og meget forstærket poetisk Liv; men at han, ved at lade sig af dette henføre til en Digtart, der ikke egentlig var congenial for hans Land, den episk-lyriske, eller Romanzen, i længere Tid har modtaget Indflydelse af meget forskellige Mønstre, fra Schiller og Bürger, til Goethe og Dehenschläger. — Jeg maa gientage, at her ikke saameget er Tale om umiddelbar Copie eller Efterdigtning; som om en ikke klart bevidst, meer eller mindre kiendelig Indvirkning af andre Romanze-Digtere. Man vil f. Ex. neppe undgaae at berøres af Følelsen af et saadant poetisk Slægtskab imellem den Schiller'ske Romanze og „Troubadouren“, eller „Snedkeren og hans Dreng“, af Staffeldt (Digte. 1804. S. 3. 149.) Om Bürger ville vi mindes ved Romanzer som „Emmelina“ (S. 9), „Tagten“ (S. 29), „Kongen af Tyrus og Tiggersten“ (S. 178.) Goethe vil maaskee rinde os i Tanker, naar vi læse „Havmanden og Fisserinden“ (hvor i øvrigt ogsaa en stærk Reminiscens af Ewalds „Liden Gunver“, maa falde enhver ind), eller „Juledød“ (S. 174) og „Naturdatteren“ (S. 109.) Andre Staffeldtske Ballader, f. Ex.

„Agnar og Aslaug“, eller endnu mere „Den ottende Søn“, kunde erindre os om det Studium af de gammeldanske Folkeviser, som Staffeldt (hvad nedenfor er berørt) til en eller anden Tid har dyrket. Endelig vil der ogsaa findes staffeldtske Romanzer, som uvilkaarligen maa bringe os til at tænke paa Dhlen-schlægers „Digte“ af den Art, fra Slutningen af 1802; saaledes f. Ex. „Et Aar i Padua“ (Staffeldts Digte, 1804. S. 36); „Harpen“ (S. 85); „Kong Frode“ (S. 112); „Forfædrene“ (S. 131); „Kampen imellem Biergtrolden og Havmanden“ (S. 213.) Ved at læse nogle af disse maa nødvendigvis den Tanke opstaae og vinde Overbeviisningens Kraft hos os: at en hidtil i det danske Sprog saa ny og ukendt Sprogform og poetisk Tone kunde umueligt samtidig skabes og udvikle sig hos to, i Aand og Digternatur saa forskellige Individuer.

Der er et betydende Punkt i S. Staffeldts Digterliv, som ikke kan forbigaaes, endskiøndt man nu vanskeligen vilde være i Stand til, fuldkommen at opklare det; det er her ikke Spørgsmaalet om hans Originalitet i Almindelighed (som undertiden er bragt i Forbindelse med hiint Punkt); det er Forholdet imellem en vis Deel af hans Poesier, der høre til Perioden efter hans Hjemkomst fra sin lange Udenlandsreise — saaledes til den første af ham selv udgivne Digtsamling fra 1804 (egentlig Decbr. 1803) — og Dhlen-schlægers tidligere Romanzedigtning (eller Digtene, der udkom i Slutningen af 1802.) Man har f. Ex. fremhævet tre forskellige Romanzer af Staffeldt („Et Aar i Padua“, „Trende Nætter“, og „Ruinens Indvaaner“), som han lod trykke i bemeldte Samling, og hvori der kan findes, „ikke blot i enkelte Vers og Udtryk, men næsten endnu mere i Udtryk og Tone, en paa faldende Liighed med Dhlen-schlægers Romanze: „Eventyret i den fremmede Stad“. ⁹⁰⁾ S. Staffeldt har

⁹⁰⁾ Liebenberg, Anm. til S. S. Saml. Digte. I. 542. Udg. har paa dette Sted meent, at man her ikke kunde tænke sig nogen Indvirkning

upaatvirelig selv følt og været sig bevidst, da han udgav sin første Digtsamling, at den indeholdt Poesier, der vilde fremkalde Formodninger om Efterligning, eller om Indflydelse af andre Digteres Arbejder; og vel især (i nogle af Romanzerne) af *Dh lenschlæger*. Han begyndte sine „Anmærkninger og Dplysninger“ til denne Digtsamling med en Erklæring, som er tydelig nok: at „kun sex Digte (ved hvilke man ikke saa let vil komme til at tænke paa Efterligning eller fremmed Indvirkning) vare skrevne efter Aaret 1800“; og at „Alt, om hvilket det Modsatte ikke udtrykkelig tilstaaes, er originalt og Digterens Eiendom.“ Dette var saaledes en Protest fra Digteren, der særdeles skulde affære enhver Tanke om, at noget her meddeelt Arbejde kunde være sildigere, end *Deh lenschlægers* Digte fra 1802.

Imidlertid er det dog, som jeg forhen har sagt, „næsten ikke mueligt, at læse flere Stykker i *Schack-Staffeldts* Digte fra 1804, uden at tænke sig en umiddelbar Indvirkning af den friske, ungdommelige nordiske Digterkraft, der med eet sprudlede frem hos *Deh lenschlæger*.“⁹¹⁾ Jeg har tillige fremsat Spørgsmaalet: „Hvorledes kommer *Staffeldt* f. Ex. til at frembringe en Romanze, der ikke allene efterlignede de gamle danske *Ræmpevisers* eller *Folkevisers* Tone og Digtart, men selv deres eiendommelige Form? (f. Ex. „Den ottende Søn“. Digte 1804. S. 155.) Dette var noget, som *Jugen* i Danmark

af *Dh lenschl.* paa *S. Staffeldt*, da de tre ovennævnte Romanzer vare „forfattede flere Aar før *Dh lenschl.* fremtraadte, og trykte meer end et Aar før „*Eventyret i den fremmede Stad*“ læstes i „*Poetiske Skrifter*.“ I. 181.“ Men denne Romanze var trykt over et halvt Aar inden *Staffeldts* Digte, 1. Bind udkom; i *Rahbeks* d. *Tilskuer*, 1802. Nr. 39. 40. (d. 23de Mai.) Hr. *Lieberg* har ogsaa, som nedenfor vil sees, forandret sin Mening i dette Punkt.

⁹¹⁾ „Om *Schack-Staffeldt* som dansk Digter.“ *Analecter*. 1ste Hefte. (1846.) S. 41.

endnu havde prøvet paa, førend *Dhenschläger* i „*Fridleif og Helge*“ (Digte 1803, S. 69) viste, at han kunde det.“

Hertil maa jeg (uden derfor at gienfalde min Mening: at de nordiske Romanzer hos *Staffeldt*, hvilke i hans Poesier heller ikke ere meer end et enkeltstaaende og særskilt Phænomen, uden Tvivl ere fremkaldte ved *Dhenschlägers*) imidlertid føie en historisk Bemærkning. Blandt *Staffeldts* efterladte Papirer er fundet et lille Hefte, der indeholder Uddrag af *Kæmpeviserne* (efter *P. Syns* Udgave), som dog næsten allene bestaae i udtegnede Ord og Talemaader, egne for de gamle Viser, eller forældede og meer eller mindre uforstaaelige; ligesom ogsaa af usædvanlige Navne, staaende Udtryk, og enkelte Træk af Visernes historiske eller poetiske Charakter.⁹²⁾ Skjøndt det Hele er et flygtigt Hastværks- Arbejde (ved mange forældede Ord findes ogsaa kun Tegnet (:) til, at de vare Digteren fremmede, men Betydningen er ikke bleven tilst) viser det dog, at *Staffeldt* til en eller anden Tid har gjort de gamle Viser til Gjenstand for et nøiere Studium; og dersom der gaves noget Kriterium for, at Haandskriftet var ældre end 1800, eller dog ældre end 1802, vilde det bestyrke Muligheden af, at han havde skrevet nordiske Romanzer før *Dhenschläger*. Men *S. Staffeldt* brugte aldrig at sætte *Narstal* paa sine Samlinger, Excerpter, Forelæsnings-Hefter, eller andre Optegnelser. Jeg kan da blot tilføie: at den slette og flygtige Skrift maaskee heller ikke vil give os noget bestemt Kiendemærke for Tiden, da disse Blade ere nedskrevne; men at jeg dog snarest vilde henseætte denne til Perioden 1801—1807, eller den Tid,

⁹²⁾ Det er dog kun et eneste Sted, hvor man finder følgende Bemærkning af *S. Staffeldt*, som er af real Natur, eller vedrører Stoffet i Viserne: „Det Bærd, der i de gamle *Kæmpeviser* lægges paa „Guld, Perler, Silke, Edelstene og andre Kostbarheder, vidner „om de ældre Danstes Fattigdom, og stemmer besynderlig „til deres *Røvertoge*.“

Staffeldt tilbragte i Kiøbenhavn som Embedsmand; ligesom det heller ikke har ringeste Sandsynlighed, at han i Aarene 1796—1800, eller paa sin Udenlandsreise, skulde have givet sig af med P. Syns Kæmpeviser, eller med at giøre Uddrag af disse paa Dansk.

Det er ikke nok, at man, som vi have sagt, ikke kan læse adskillige Stykker i Staffeldts Digtsamling af 1804, uden at komme til at tænke paa Dhlenschlæger; men der findes Digte, hvor endog den ydre rhythmiske Liighed (f. Ex. i den sidste Deel af „Kampen imellem Havmanden og Biergtrolden“; Saml. 1804. S. 213) er paafaldende.⁹³⁾ At en Liighed af denne Art, som umueligen kan tænkes reent tilfældig, først skulde være opstaaet paa Dhlenschlægers Side, er historisk umueligt, da det Staffeldtske Digt udkom 1804, Dhlenschlægers derimod er skrevet 1801 eller 1802; og der vist nok (dersom endog begge Digtere i hine Aar have pleiet nogen Dmgang) ikke har hersket en saadan Intimitet imellem dem, at Staffeldt i A. 1801 eller 1802 skulde have oplæst nordiske Digte, der skulde være ældre end 1800 (!) for Dhlenschlæger, og derved have givet denne Anledning til at skrive Vers, hvis Rhythmer og Bygning indtil den Tid vare ganske fremmede i dansk Poesie. Det hele Forhold bliver desuden urimeligt og usandsynligt, naar vi nærmere undersøge flere personlige Omstændigheder hos begge Digtere. Dhlen-

⁹³⁾ Jeg har tilforn anført Vers af dette Digt, der ere reent usædvanlige hos S. Staffeldt, f. Ex.

„Da Fioldene brage,
Dg brat han skuer
De rebnede Tage
Dg Trolden, som truer
Med Cavaluer,“ o. s. v.

og jeg har henviist til det tidlige Ungdomsdigt „Biergtrolden“, der netop begynder Dhlenschlægers Samling fra 1802, og om hvilket vi uvilkaarligt maa erindres ved en Liighed i Versenes Bygning og Klang, der ikke kan være stærkere.

schlægers Digtning i nordisk Land, eller med Indvirkning af Nordens gamle Mythologie og Historie, var allerede begyndt, skøndt endnu ikke med den poetiske Kaldelse, der snart skulde vaagne hos ham, før S. Staffeldt mod Slutningen af A. 1800 kom hjem fra sin Reise. Det var i Maren 1801 og 1802, at Steffens⁹⁴⁾ fremkaldte den velbekendte Revolution i Dhlenschlægers hele poetiske Anskuelse og Production; men hvad man hidtil veed om et nærmere venskabeligt eller selskabeligt Forhold i hine Aar imellem den ældre, allerede modnede, 1801 i Stats-tienesten ansatte S. Staffeldt, og den unge, geniale, endnu lidet kiendte, i sin egen Dmgangskreds levende Dhlenschlæger, er saa ubetydeligt og usikkert, at man deraf ikke kan danne sig nogen Forestilling om Maaden, hvorpaa den ene Digter kunde have indvirket paa den anden. At S. Staffeldt og Dhlenschlæger i Maren 1801-1805 ikke have været uden al Berøring, at og denne maaskee til en vis Tid i det selskabelige Liv har været noget nærmere og hyppigere end ellers: tør man vel formode af en og anden svag og sparsom Grindring hos enkelte Medlevende; at Forholdet imellem begge Digtere ikke har ført til en varig og venskabelig Dmgang, eller gjensidig personlig Deeltagelse, vilde man allerede kunne slutte sig til af begge's Charakter; og det bekræftes i det mindste ved den fuldkomne Tausshed, hvormed Dhlenschlæger⁹⁵⁾ i sine Selvbiographier har forbigaaet Staffeldt — endog saa blot at nævne hans Navn. Høist sielden har han (efter Fleres Grindringer, der stode ham meget nær) mundtlig omtalt Schack-Staffeldt; og da ikke paa den venligste Maade.⁹⁶⁾

⁹⁴⁾ S. dennes Selvbiographie: „Was ich erlebte“. V. S. 24-29. (Jvf. S. 51-101). Dhlenschlægers Levnet, 1830. I. S. 204-220.

⁹⁵⁾ Hverken i dennes „Levnet“ (1830) eller i denne Bogs uheldige Dm-arbeidelse findes S. Staffeldt, saavidt jeg veed, omtalt med et Ord.

⁹⁶⁾ En gammel, meget hengiven Ven af Dhlenschlæger erindrer, at denne kun eengang, under mange Aars Dmgang, har talt om

Udgiveren af de Staffeldtske Digte har bl. a. optegnet, efter mundtlig Meddelelse, at begge Digtere en Tid kom sammen i Statsraad, Notarius Publicus G. H. Olfens Huus; men dette kan neppe staae i Sammenhæng med Forholdet imellem begge Digtere i hiint Tidsrum. Saavidt jeg veed, var det først i sildigere Aar (1813—14), at Ohlenschläger en Tid lang jævnlig besøgte dette gjæstfrie, disse Blades Forfatter nøie bekiendte Huus, hvor ogsaa paa den Tid en ung, ret smuk Frue, som var af Familien, tildrog sig hans Dpmærksomhed. — Ligeledes har Hr. Liebenberg, blandt sine Materialier til S. Staffeldts Biographie, optaget en Anekdote om en mundtlig Fortælling af Ohlenschläger, der vedkom en Samtale med Staffeldt, og en meget nærgaaende og uhøflig Yttring om dennes Digte, der faldt i Samtalen.⁹⁷⁾ Skulde noget saadant virkelig være forefaldet: da maatte det vel snarest ogsaa henlægges i en sildigere Periode, end den, hvori der kunde være Tale om de to Digteres gjensidige Laan eller Efterligning; og det vilde i al Fald ikke bevise mere, end at Ohlenschläger havde sagt noget, der i en saadan Udstrækning var ligesaa urigtigt og ukritisk, som det er og bliver usandsynligt, at han nogentid har efterlignet S. Staffeldt, eller benyttet og optaget i sine Digte noget af dennes poetiske Substantz. Endelig maa jeg endnu tilføie, at det meste

Staffeldt; og da beklaget sig over, at denne idelig benyttede hans Digte for at lægge dem til Grund for sine egne.

⁹⁷⁾ Det hedder nemlig: Ohlenschläger fortalte, at Staffeldt engang havde sagt til ham: "Jeg nærer Mistanke om, at De har en Søndags- og en Hverdagsmening om mine Digte; siig mig nu oprigtigt hvad De mener om Dem?" — "Naar jeg endelig skal ud med Sproget" — skulde Ohl. have svaret — saa vil jeg siige: at Deres Digte klinge jo ret smukt; men de ere ikke andet, end en Gienlyd af mine." Det S. Staffeldt tillagte Gien svar paa den næsten utrolige, men ikke usandsynlige Replik, er saa mat og tomt, at det ikke engang fortjener at gientages.

hvad man af enkelte endnu levende ældre Samtidiges Grindring har funnet erfare om en stedfunden Dmgang imellem de to Digtere, synes at henhøre til Tiden efter Dhlenschlægers Hiemkomst fra sin Udenlandsreise; eller til Aarene efter 1809.⁹⁸⁾

Hvad der imidlertid fremgaaer temmelig tydeligt af S. Staffeldts egne Ord i den ovenanførte „Oplysning“ om den Tid, som endeel af hans Digte tilhøre, er at de synes bl. a. at sigte til at fralægge sig enhver Indvirkning af Dhlenschlæger. Imod en saadan Erklæring af Digteren selv strider dog en saa stærk Sandsynlighed af det Modsatte, at vi holde det for rigtigst, med Forfatterens Minde, at benytte og affskrive en utrykt kritisk Excursus af Hr. Liebenberg selv, hvis Uttringer i dette Tilfælde fortjene saameget større Opmærksomhed, da vist nok Ingen kan være mere fortrolig med alle Digterens

⁹⁸⁾ Der gives vist nok ogsaa enkelte Grindringer og Sagn om, at Staffeldt og Dhlenschlæger have kiendt og haft Dmgang med hinanden før den sidstes Udreise 1805. Men disse tyde ogsaa alle hen paa, at Forholdet mellem dem dengang var koldt, eller fremmedt og uden aandelig Harmonie. Paafaldende bliver i ethvert Tilfælde Dhl.s absolute Taushed om Staffeldts Person. At denne, uagtet en høi Grad af Selvfølelse, hvori han, skiondt uden smaalig Forfængelighed, neppe gav Dhlenschlæger efter, erkjendte hans Genius og paastjonnede hans Digterværd: maae vi dog forudsætte, efter et og andet Spor fra tidligere Tider (endogsaa i Brevet til Baggesen fra 1817. II. S. 426; hvor han i øvrigt ikke staaer Dhlenschl.s Synken). En tidligere Anecdote vidner ogsaa herom. Dhlenschlæger forelæste en Aften efter sin Hiemkomst „Corregio“ hos Schimmelman, i en Selskabskreds, hvor ogsaa Staffeldt var tilstede. Under Oplesningen havde han paa en eller anden Maade skaffet sig en Krands; og i Scenen, hvor Coelestina bekrandsede den sovende Maler, listede Staffeldt sig bag Dhlenschlægers Stol, og satte i samme Dieblit, da denne med en mimisk Gestus reciterede Stedet, Krandsen paa hans Hoved. Smigret ved Overraskelsen, glemte Dhlenschlæger at blive vred over Afbrydelsen.

Arbejder, og Ingen see dem i et gunstigere Lys, end denne deres samvittighedsfulde Udgiver.

„S. Staffeldts Genie var reent lyrist. Hvad han før henimod 1804 havde publiceret i Romanzefaget („Elvin og „Elmire“ (I, XIII. XIV.), „Tamira og Rizamor“ (I. 515), „„Frieriet““ (I. 405), „Annalil“ (s. I. VIII.), „Den Forførte““ (I. 412 og I. 611), „Englene i Hytten“ (I. 458), og „Brylluppet“ (I. 461), var hverken meget, eller synderlig heldigt; „tildeels endog reent mislykket. Endnu ved A. 1802 kunde han „lade saa uheldige Romanzer trykke, som den af de „Samlede „Digte“ (2. s. Udgave) udeladte „Annalil“, og som „den Forførte“; og Aaret efter (1803) „Englene i Hytten“, der heller „ikke forudsætter nogen tydelig Forestilling om Romanzens „Bæsen. — Romanzen er derimod Dhlenschlægers Element, hvori „han strax ved sin egentlige Optrædelse (Slutn. af 1802) bevægede sig som Fuglen i Luften. Det var da naturligt og „ganske i sin Orden, om Staffeldt aabnede sit Blik for de nye „Opdagelser, denne Digter havde gjort paa Grændsen af den „lyriske Poesie; og nu digtede Romanzer efter denne middelbare „poetiske Erfaring, paa samme Maade, som han erhvervede sig „Udbytte ved sit Studium af Schiller, Novalis, Wieland, Bürger, Goethe.⁹⁹⁾ Om han ved den Leilighed i „enkelte Stropher ubevidst havde leveret blotte Efterligninger havde vel ikke stort at betyde. (?) Dette blev „alligevel en stor Sieldenhed hos Staffeldt (s. Ex. i „Menneskehedens Bane“, sammenholdt med Schillers „Die Künstler“) og „vilde saaledes ikke kunne forringe hans Originalitet.¹⁰⁰⁾

⁹⁹⁾ Hr. Liebenberg henviser til Bürger's „Ridder Edvard“, som Mønsteret for S. Staffeldts „Den røvede Brud“; og til Goethe's „Erkøning“, hvoraf den danske Digter har givet en Efterligning i sin „Juledød“.

¹⁰⁰⁾ Uden at ville det, har imidlertid Forfatteren af ovenanførte Bemærkninger selv bidraget til at „forringe Staffeldts Originalitet“

„Naar vi turde antage endeel af „Digtene“ 1804 skrevne, „og de fleste af dem bearbejdede efter Dhlenschlægers Fremtræden, havde vi tillige Forklaringen af andre Phænomenener. „Staffeldts Sprog i denne Samling føier sig for det meste med „langt større Lethed og Smidighed efter hans Tanker, end i „hans tidligere publicerede Digte, uden dog at have tabt noget „af sin Originalitet. Denne Forandring vilde da staae som en „naturlig Følge af det friske Liv, der efter Dhlenschlægers Fremtræden pludselig giennemstrømmede det danske poetiske Sprog, i „Forbindelse med den — neppe allene saa mægtige (meget formaende) Omstændighed, at Staffeldt atter levede i Kiøbenhavn „og imellem Dansttalende. I Følge Erklæringen maatte „Staffeldts 1804 udgivne Digte være forfattede paa „hans Udenlandsreise (Jan. 1796 — Sept. 1800); thi „før 1796 kunde umuligt andre, end nogle saa, saasom maaskee „„Emmelina“ (I. 92) og „Til Naturkraften“ (I. 286) være blevne til. Men er det sandsynligt, eller rettere „mueligt, at han, der ved sin Bortreise fra Hiemmet behandlede „det danske Sprog saa tungt og uvant, som vi see ham giøre det „i hans 1ste Periode — at han, der, uden Tvivl af Mangel „paa Dvelse i det Danske, under hele Reisen skrev sine Dp- „teguelser paa Tydsk — er det mueligt, at han i Tydsk- „land og Italien kunde erhverve sig en saa meget større

— i det mindste i Romanzedigtningen. Meningen af det her siges, om at „aabne sit Blik for Dhlenschlægers Dpdagelser“ — at „digte Romanzer efter denne sin poetiske Erfaring“ — „at erhverve sig Udbytte“ hos Schiller, Novalis, Bürger, o. s. v. — en og anden Gang i nogle Stropher „at levere blot Esterligning“: bliver dog ikke anden, end den, at Staffeldt ikke kan kaldes original og skabende, som Romanzedigter; men dette var han heller aldrig; og hvorledes skulde han vel blive det, naar „hans Genie“, som Hr. L. selv siger, „var reent lyrisk“?

„Lethed og Færdighed, som man finder i de allerfleste af „Digtene“ 1804? — Vi have desuden en heel Række af Digte, „forfattede paa Reisen (I. 318—387.) De bestaae vel for „største Deel af Sonetter, hvor noget af det Haarde og Tvungne „kunde komme paa den vanskelige Versarts Regning. Men, kunne „vi, selv med dette billige Hensyn for Die, antage disse „(Sonetter og øvrige Reisedigte) for samtidige med Digtene „1804? — Vanskeligt, naar vi betragte dem i den ved flere „Revisioner meget forbedrede, forskønnede, filede og afglattede „Form, hvori de fremtræde i „Samlede Digte“ (den Lieben- „bergske Udg.); og næsten umueligt, naar man seer den „kantede, og udansete Skikkelse, som de have i de første, paa „Reisen skrevne Concepter, hvilke til en Deel af dem findes iblandt „hans Papirer. (Jof. S. 158. 59, nedenfor.) Betragter man dernæst „de Digte, han publicerede i A. 1801 og 1802 (den Lieben- „bergske Udgaves 3die Periode), da maa man falde i Forundring „over, ikke at finde nogen Fremgang; men meget snarere „(især ved enkelte Digte, f. Ex. de fem, der findes I. 393— „404; „Til Harmonien“, I. 456; „Til-Hiertet“, I. 465, for- „uden de ovenfor nævnte Romanzer) en fiendelig Tilbagegang i „Sammenligning med „Digtene“ 1804 (første Halvdeel af „anden Periode i den Liebenbergske Udgave.) Vi maatte da „antage at de uheldigere af 3die Periodes Digte ogsaa vare „forfattede før 1800, ja dertil endnu før dem, han lod trykke „i „Digtene“ 1804; men i det mindste ved de ovennævnte 5 „Digte (I. 393—494) gaaer dette ikke an, da de efter de be- „sungne Gienstande og Begivenheder vise sig at være skrevne i „Aaret 1801. — Enhver, som med uhildet Blik overstuer Ind- „holdet af de „Samlede Digtets“ 1ste Deel, maa nødvendigen „finde, at Afsnittet S. 89—313 (3: „Digtene“ 1804), hvad „dybere og fuldere Toner, større Herredømme over Stoffet, „smagfuldere og rigtigere Behandling af Sproget angaaer: hæver

„sig i en betydelig Grad over ethvert af de andre Uffnit af „samme Deel, uagtet det dog ikke, saaledes som disse, har „giennemgaaet Digterens senere Revision; og saaledes ikke „synes at passe andetsteds hen, end efter 3die „Periode.“ (I. S. 339—486.)

Denne Erklæring af de Staffeldtske Poesiers fortrolige Kiender er ligesaa mærkværdig, som overraskende. En heel ny Anskuelse af Perioderne i Staffeldts danske Poesie, og Tidsordenen af hans Digte, har dannet sig hos deres Udgiver efter 1843, (og om vi her kunne yttre en saadan Gisning: efter 1846.) Hvad der i den Liebenbergske Udgave (I. Deel) kaldes Digterens tredie Periode (Digte før 1803, eller imellem 1801 og 1803) skal nu blive den anden; og omvendt; eller med andre Ord: Digtene, som i Udgaven (I. S. 89—315) tillægges Tiden „før 1800“, skulde have været chronologisk indsatte efter dem, som her tillægges Digterens Reisetid, eller Aarene 1796—1800. Denne sildige, men uden Tvivl rigtige kritiske Erkiendelse svarer i det Hele til de Antydninger og Formodninger, som jeg 1846, uden Veiledning af biographiske Data vedkommende S. Staffeldt, har yttret om Forholdet imellem denne Digter og Dhlenschläger, i den sidste Digtninger fra hans ungdommelig-romantiske Periode 1801—1802. Jeg har, uden at ville undersøge eller kunne støtte mig til historiske og chronologiske Fundamenter, som jeg selv havde maattet lave, eller opstille som Gisninger, da factiske Data reent fattedes mig,¹⁰¹⁾ hypothetisk fremstillet den Mening:

¹⁰¹⁾ Naar jeg i Afhandlingen om Schack-Staffeldt (Analecter, S. 43) har antydet: at jeg baade savnede „Bidrag i utrykte Materialier, og Dplysninger af den levende Digter“: kunde man spørge: hvorfor jeg ikke i det mindste søgte de sidste? — Men disse vare for mig ikke at opnaae, da personlig Dmgang imellem Conferentsraad Dhlenschläger og mig havde ophørt længe før 1846; og da det nærmere tilkom Samleren af Materialier til S. Staffeldts Levnet, end mig, at søge saadanne „Dplysninger“.

at hvad der (navnligen i Romanzedigtning) kunde see ud som Laan eller Efterligning, umueligen kunde være en øhlenschlägerst Copie af Schack-Staffeldt; efterdi Øhlenschläger baade som romantisk Lyriker og nordisk Romanzedigter (1802—1804), var alt for umiddelbar, eiendommelig og national, til at han havde kunnet laane noget af sin substantielle Poesie hos Schack-Staffeldt. — Men nu tilføier end videre Hr. Liebenberg i Slutningen af sin Excurs: „Vil man altsaa løse den Knude, som jeg i min Ud-
 „gaves 1ste Deel søgte at overhugge, ved ligefrem at antage
 „Staffeldts Erklæring for afgjørende: da nødes man, efter min
 „nuværende Anskuelse, til at betragte denne Erklæring som ikke
 „aldeles overensstemmende med Sandheden. Selv
 „har han sikkert ikke været sig den Indflydelse bevidst, som jeg
 „antager, at Øhlenschläger udøvede paa ham; men rimeligviis
 „have hans Venner yttret sig for ham desangaaende; og frem-
 „kaldt en Frygt hos ham for at see sin eminente Originalitet
 „miskjendt; en Frygt, som da havde bragt ham til at afgive
 „den Erklæring, der, endog paa Sandhedens Bekost-
 „ning, skulde omstøde enhver Tvivl.“

Vi kunne ikke andet end med Beundring af Sandhedens Magt, ligesom med ubetinget Afgtelse for den historisk-kritiske Samvittighed, hos en Literator med saa stor Rieerlighed til den Digter, hvis Værkers omhyggelige Samling skyldes hans Flid og Møie, affkrive denne hans Meningsyttring, der er saa afgjørende i sit Indhold og Resultat, at jeg egentlig intet videre behøvede at tilføie den. — Men det er dog næsten uundgaaeligt at sige, hvad enhver upartisk og klart seende Læser af de berørte Digte, og af S. Staffeldts Fortale til Samlingen af 1804, vil erkiende og sige sig selv: at hans Udfærd i det omhandlede Tilfælde bærer Præg af en Svaghed, en Forfængelighed, en Uklarhed i Burderingen af sit Digterkald og Digterværd, som man vanskeligen vilde tillægge og ugierne tiltroe en Digter,

der faa ofte forekommer os at eie en mandig, selvstændig og alvorlig Mand, ved Siden af dennes udentvivel fleersidige og glimrende Dannelse. Naar S. Staffeldt „paa Sandhedens Befestning“ endog vilde udslette de historiske Data og chronologiske Ansigelser, der kunde veilede Læserne i at bestemme Følgen af hans Digte, eller Gangen i hans poetiske Udvikling: da kunne vi saameget mindre antage med hans Udgiver (hvad der desuden grændser nær til det reent umuelige) „at han ikke skulde have været sig den Indflydelse bevidst, som Dhlenschlægers Digte (fra 1802) udøvede paa ham.“ — Ligesom dette aabenbart synes at stride imod de factiske Beviser, der ligge i begge Digteres Arbejder: saaledes antager ogsaa Hr. Liebenberg det for afgjort, at i adskillige Digte, som med en yderst paafaldende Liighed behandle det samme Emne, der findes behandlet af Dhlenschlæger, har Staffeldt villet indlade sig i „et Slags poetisk Bæddestrid med denne Digter.“ Dette stemmer i det Hele overeens med min egen Forestilling, og bestyrkes endog ved andre staffeldtske Poesier, udenfor Romanzedigtningen. En saadan Bæddestrid ligger f. Ex. aabenbart til Grund for det bekiendte Grav-Vers ved Botanikeren Bahl's Død, der er en virkelig poetisk skion Variation over Dhlenschlægers berømte Thema;¹⁰²⁾ ligesom det samme kan siges om „Drømmene“ (I. 305) og „Martsfiolen.“ (II. 123.) Man kan i øvrigt let tænke sig, at en Digter af Dhlenschlægers Natur ikke vilde være fornøiet med, paa denne

¹⁰²⁾ Dhlenschlægers elegiske Digt over Bahl findes i Adresse-Avisen 1804 Nr. 518 (29. Dec.); S. Staffeldts sammest. 1805 Nr. 3 (3. Jan.) En berømt Videnskabsmand (H. C. Ørsted) har berettet mig, at han faa Dage efter kom til Professor Riisbrigh, ved hvilken Leilighed den gamle Philosoph yttrede om Staffeldts Digt: „at det vel var smukke Vers; men det var kun Skade for ham, at han var kommen bag efter Dhlenschlæger.“ Anekdoten fortiener i alt Fald at bevares for Riisbrighs Skyld.

Maade at see sine Digte ligesom satte til Concurs; og det har formodentlig bidraget ikke lidt til den uvenlige Stemning, som han, efter adskillige Spor og Mærker at domme, maa have haaret til Staffeldt.

At Staffeldt til en Tid forfulgte den særegne Idee, at træde i Skranterne med Ohlenschläger i samme Womers Behandling, gjaaldt maaskee endogsaa om Tragedien Balder. Et iblandt de Staffeldtske Papirer fundet Blad har bevaret et kort Udkast til en ny „Balder hiin Gode“, hvoraf man i det mindste kan lære saameget, at den nordiske Digters lykkelige Tanke: at lade et af de mest dramatiske-tragiske Momenter i Eddalæren udvikle sig i et mythologisk Drama, saaledes at alle den gamle Mythes Hoved-Ideer optoges og virkede som Motiver i Tragedien, ikke har tilfredsstillet S. Staffeldt. Han vilde gjøre Mythen mere abstract, eller forme den efter nyere speculative Ideer. Balder, „Christi Efterbillede“, (Nachbildung?) har Ahnelser og Længsel efter en herligere Verden, der gjøre ham utilfreds med Afernes, eller med Valhal og Jorden, (saaledes maa det vel forstaaes); og han lever i bestandig Angest for et forestaaende Onde. For at helbredes fra denne Angest, skulde Guderne angribe ham i Kamplegen. „Frigga tager Naturen i Ed. Mispelstein, et Gifttræ, staaer paa en D. Loke omgiver Den med en Taage; men Frigga seer desuden ikke Træet, „fordi Mornen i en Hast holder Haanden for hendes Dine.“ (!) Balder elsker, „efter Freias Raad, en jordisk Mø; og vækker derved hos Loke en Frygt for Menneskeslægstens Forædling. Men i en Scene imellem Balder og „Iduna“ (Ydun), „nøder denne ham til at nyde Udodeligheds Æbler; NB. eller Frigga giver ham dem.“ (!) I Mornens Hule spørges (af Odin?) om Skiebne's Billie, angaaende Balder. En Stemme fra Jordens Junderste (Hels?) svarer:

„Han er min (?) Søn; jeg vil ham til mig tage.“

„Da løst ham bort i Straalefavntag; lad ham, liig solindsugede Dugdraaber, hæve sig til dig.“ — „Nei, han maa gaae til Grunde for at enes med mig, (?) naar Dndstab feirer over ham.“ Vi erfare i den Anledning, at Ragnarok vilde S. Staffeldt betragte fra et negativt Synspunkt. „Naar det Dnde feirer her (paa Jorden), flygter det Gode til sit Udspring; det Dnde, som da er uden Modsætning eller Negation, er nu intet.“ — Da Balder har spist af Yduns Ebler, „gaaer kun hans Skygge til „Hela“ (Hel); han selv gaaer til Gimle“; (og det er dette, han hvister til Odin paa Baalet.) Efterat hans Liig er brændt, „aabnes Hela's Rige, og hun staaer paa Broen for at modtage Balder; men hun seer sig skuffet: „Ha! det er kun hans Ham! Hvi est du bleg og blaa og kold? Smil nu, du Honningsøde! Lee nu, du Lattermilde!“ etc. — Derjom man ikke af Dhenschlægers antik-nordiske Tragedie havde lært, at der i Balder'smythen ligger et dramatisk Stof, kunde man endog lære det af den fragmentariske Plan, som Staffeldt havde udkastet til dette Omnes dramatiske Fremstilling.¹⁰³⁾ Han har ikke kunnet fortrænge eller tilhulle dette Stof; men det er høist tvivlsomt, om det ikke for største Deel var blevet misdannet ved speculative Constructioner og moderne Til sætninger. Endskiøndt det desuagtet vilde have været lærerigt, om han virkelig havde kunnet udføre sin Plan til en Balderstragedie, vil dog neppe Noget, der kiender S. Staffeldt som Lyriker, tvivle om, at man vanskeligt vil finde en Digter, mindre begavet for den dramatiske, eller for den episke Poesie, end netop han.

¹⁰³⁾ Hvor lidt Anledning der endog er til at tænke paa Mueligheden af, at denne Plan kunde være ældre, end Dhenschlægers Tragedie: bør det dog ikke lades ubemærket, at Hr. Liebenberg, der maa være mest fortrolig bekiendt med Staffeldts Haandskrifter, „i Følge Skriftens, Papirets og Blækkets Beskaffenhed“, henregner Udkastet til Balder blandt de nyeste Staffeldtske Manuskripter, som findes.

Dette synes dog slet ikke at have været hans egen Mening; hvis vi skulle dømme efter adskillige Udkast til dramatiske Arbejder (foruden Balder) som han havde foresat sig at udføre. Saaledes „Ines de Castro“ — „Lorenzo de' Medici“ — „Raphael di Urbino“, ja endogsaa: „Romeo og Julia!“ — Modet fattedes ham saaledes ikke; det behøvedes ogsaa, for at ville gaae i Bæddestrid med Shakspeare; men hvad vi skulle tænke om Evnen, maa vel allerede det eneste Arbejde af den Art, Staffeldt har frembragt: Fragmentet af „Samoens“, kunne sige os. Som lyrisk Skildring af en Situation, der er mere smertelig og piinlig, end tragisk: den forladte, nødlidende Digters Hungersdød, fattes dette Fragment hverken en vis eiendommelig Skønhed, eller Adel, Rigdom og Kraft i det poetiske Udtryk. Men det kan ikke overtyde os om, at en Digter, hvis Genius var saa opfyldt og behersket af den lyrisk-subjective Stemnings Evnemagt, havde været i Stand til at udføre eller fuldføre et dramatisk Værk.¹⁰⁴⁾ Vi kunde maaskee antage, at Staffeldt selv har følt dette; at hans Hensigt ikke er gaaet videre, end til en Monolog, eller at fremstille den enkelte Døds-scene; men vi kunne da ikke kalde det meer end

¹⁰⁴⁾ Staffeldt har engang villet prøve derpaa i en heelt anden Retning. Det, i Liebenbergs Saml. II. 451—490 aftrykte Synge-spil i to Acter: „Riærlighed gjør Alle lige“ vilde faae mere biographisk Interesse, hvis vi kiendte Aaret, hvori det er skrevet. Det kunde maaskee tilhøre Tiden imellem Staffeldts Hjemkomst fra Göttingen, og hans Udenlandsreise. I ethvert Tilfælde er det et Beviis mere paa den Egenhed hos Staffeldt, at skøndt han gierne vilde forvare sine Digtes Originalitet, havde han stor Lyst til at ville øve sin danske Muse i enhver ny opkommende Digtart; saaledes her i en national Operette i den Thaarupske Smag — rettere i ingen Smag. Forsøget er saa fufferagtigt og mislykket ved profaisk Stivhed og unaturlig Affectation, baade i Handling, Dialog og Vers, at Forfatteren uden Tvivl selv har følt dette, og ladet det ligge ufuldendt.

Digter=Swaghed, at han 1819, da Forretningstilivet for længe siden havde revet ham bort fra Muserne, vilde omtale sine „Skizzer og Studier til dramatiske Fremstillinger“ af saa lidt lovende Art og Bessaffenhed, og uden Tvivl udkastede i langt tidligere Aar, som poetiske Arbeider, „hvis Fuldendelse endnu ei var ham forundt“, eller som endnu „vante Donatello's sidste Meiselslag“. Det kunde neppe engang være et Selvbedrag hos en Digter, som i samme Dieblif, da han endnu vilde vedligeholde Forventningen om større Værker fra hans Haand hos Andre, ikke skuffede sig selv, og udtrykte sig med aaben Sandhed: „Jeg kan saare stelden vende mig til Verdens ideale Side; og da er det kun den stumme, indre Poesie, der bevæger sig i min Barm; et Klenodie, mit forrige Digterliv har levnet mig, og som jeg haaber at frelse, selv fra Alderens Vinterfulde“. ¹⁰⁵⁾

Naar vi vende tilbage til Digteren i 1804 og hans Samling fra dette Aar af forhen utrykte Arbeider, da maa jeg endnu nogle Dieblif opholde mig ved dens anden Afdeling, som efter min og Andres Formodning rettere skulde have været den første. Det er i det mindste afgjort eller utvivlsomt, at den indeholder deels saadanne Digte, som med al muelig Sandsynlighed skrive sig fra Staffeldts Reiseaar; deels andre, hvis Tidspunkt kunde være mere ubestemt, men om hvilke det ligesuldt maa siges, at de tilhøre S. Staffeldts egen og eiendommelige Digternatur — at der i dem ikke røber sig, bevidst eller ubevidst, en umiddelbar Eftervirkning af nogen anden dansk eller fremmed Poesie. Til den første Klasse maae vi henregne den stærkt subjective, erotisk=lyriske Cyclus: „Lilas Minde“ (S. 291—324), og „Under Lilas Vinduer“, S. 350; ligeledes „Genien“ (S. 278). „J

¹⁰⁵⁾ Et Brev i Nov. 1819 til Hr. A. P. Liunge. Saml. til S. Staffeldts Biographie. II. 433.

Canovas Bærsted" (S. 392), „Paa Toppen af Mont Genis“, (S. 286); „Ganymed“ (S. 325); „Heltedyrkelse“; (S. 344). Maafee ogsaa: „Til Naturkraften“ (S. 356); og „Prometheus, eller Menneffets Skabelse“ (S. 252.) Det sidste er i sin lyrisk-dramatiske Form et for hine Aar uden Tvivl temmelig lignende Billede af det Slags endnu meget svævende naturphilosophiske Speculation, hvori S. Staffeldts Digter-Phantasie og Aand, endog fra tidlige Ungdomsaar, (Opholdet i Göttingen) gierne drømte sig ind. Han har her taget et Emne for sig, og valgt en Behandling, der ganske svarede til det Phantastiske, ligesom til det Bilde og Dverspændte, som Staffeldt saa gierne og saa ofte hengav sig til; uagtet han stundom — ogsaa i dette Bind — lagde for Dagen, at han i andre, heldigere og roligere lyriske Stemninger kunde afpræge dem med mere Klarhed og Harmonie, og i renere, ædlere, simplere Former (f. Ex. Indvielsen, Kunstnerlængsel, Den døende Sommerfugl, Blomsten, Digterbekiendelse.) Vi bør heller ikke glemme, at af disse 5 Stykker henlægger han selv (Anm. S. 431) det første, fjerde og femte til Aarene efter hans Hjemkomst fra Reisen; et Tidsrum (1801—1803) hvorom jeg allerede har sagt, at det kan gielde for et Slags Provetid, eller en Dvergangstid hos S. Staffeldt til en modnere poetisk Udvikling og en høiere Kunstnerdannelse. At han ikke gif saa vidt frem i denne, som han kunde have naaet, er en Forudsætning, som hans sildigere Digte efter 1804 berettiger os til; at Grunden dertil for en stor Deel laae i uheldige Livsforhold, hvilke han — eftersom man pleier at udtrykke sig — selv fremkaldte; vil den efterfølgende korte Skildring af disse Forhold lægge for Dagen.

8.

Schack-Staffeldt var, efter over halvfemte Aars Ophold i Tydskland, Italien og Frankrige, under Revolutionens og den europæiske Krigs mest bevægede Periode, uden Tvivl kommen mere fremmed og udenlandsk tilbage til Danmark og Kiøbenhavn, end han reiste ud. Vi have imidlertid seet, at han her ikke allene søgte og opnaaede en civil Ansættelse i et Fag, der stod i Forbindelse med de Studier og den practiske Kundskab om Statsindretninger og Statsstyrelse, der skulde være et Hovedformaal for hans Reise; men at han tillige holdt fast ved sin i en Række Aar forfulgte Idee: at opnaae et Navn som dansk Digter; og at han, efter sin Hiemkomst til Danmark, uden Tvivl med et Slags Anstrengelse og alvorlig Bestræbelse har søgt at danne sit Sprog, og trænge mere ind i den danske Poesies Aand og Charakter. Derom synes baade enkelte af hans Digte, ved deres Egenskaber og Sprogform, at vidne, og tillige de Prøver, han vilde gjøre paa, ved Hielp af nærmere Fortrolighed med de gamle Folkeviser, at træde i Øhlenschlägers Spor som nordisk Digter; uden derfor at opgive den ham mere eiendommelige ideale, speculative og reflecterende Lyrik, eller dens sydlige Form i Sonetten, som han altid vedblev at uddanne — men ikke altid med Held. Staffeldts nordiske Digtning — om man saa vil kalde hans enkelte Romanzer af gammelt Snit, eller i øhlenschlägerske Tone — blev heller ikke meer end een af de forskjellige Retninger, hvori han prøvede at bevæge sig, uden at komme ret langt frem paa Veien. Vi kunne vel ogsaa antage, at Digteren havde opgivet den, inden han endnu reent lod Poesien fare. — Men da Staffeldt 1804 fremtraadte med et heelt Bind forhen utrykte Digte, hvoraf nogle hørte til de mest eiendommelige, han hidtil havde skrevet; og da han allerede i meer end ti Aar havde været bekiendt, og fordeelagtig bedømt, i Danmarks poetiske Literatur — uden derfor at kunne regne sig

blandt de yndede eller populaire Digtere: saa maatte man i det mindste forudsætte, at han ved sin første betydelige Poesiesamling, der nu gav Enhver bedre Leilighed end tilforn, til at kiende hans Genius, med dens lyse og dens dunklere Sider, maatte tilvinde sig baade Dpmærksomhed, Erkiendelse og Navnkundighed hos et større Publicum. Imidlertid er det, som man veed, en Kiendsgierning, at S. Staffeldt, ogsaa efter 1804, længe vedblev at være forholdsviis den mindst kiendte og læste danske Digter; uden at vi derfor ville afgjøre, eller for ethvert Tilfælde bestemme, hvorvidt dette Factum tillige forudsætter, at han var miskiendt og forsmædet som Digter. Det har ikke været ualmindeligt at anvende disse, eller lignende Ord paa den Modtagelse, Staffeldts Poesier mødte hos det danske Publicum — ikke allene for halvhundrede Aar siden, eller imellem 1790—1800; men selv under en heel, efterfølgende Generation, eller i Tidsrummet imellem 1804 og 1840.¹⁰⁶⁾ Vi maae naturligviis her først bringe det med i Regningen, at Staffeldt saa at sige døde bort fra Poesien, eller selv udelukkede sig fra de Levendes Tal — et i Almindelighed uheldigt Vilkaar for en Digter. Men vi mene

¹⁰⁶⁾ Saaledes hedder det i Literaturtidenden, 1835, Nr. 16, S. 246: „Exempel paa en udmærket, men høist forsmædet Digter, er Schack-Staffeldt, hvis herlige Digte i deres Ryhed kun ændsedes af Saa, da de snart fordunkledes af Dhlenschlægers, og for Tiden kiendes af langt færre.“ — „At S. Staffeldt maatte træde tilbage i ufortient Skygge, var sandsynligviis en Hovedgrund til at hans Harpe saa tidligt forstummede“. — At denne „Hovedgrund“ laae hos Digteren selv, vil dog nu neppe nogen mere tvivle om. Naar det i øvrigt sst. siges „at Staffeldts bedste, for Mysticisme og Spinozisme (?) reneste Digte, ere ældre end Dhlenschlægers“: da havde det været godt, om denne Recensent (Wilster) tydeligere havde angivet, hvilke Digte han meente med „de bedste“. Noget tidligere (Dhlenschlægers Prometheus. -II. Bind. 1833. S. 161) taler Wilster dog kun om „mange underordnede, eller mindre rige og glimrende Digtere, ligesaa Schack-Staffeldt til C. Winther“; og nævner sammeledes som de fortrinligste danske Digtere i det 19de Aarhundrede Dhlenschlæger, Grundtvig, Ingemann, Hauch og Heiberg.

desuden, at en nøiere og skarpere Undersøgelse af de virkelige historiske Forhold vil vise, at den ovenanførte Sigtelse af S. Staffeldts Venner og Beundrere mod det danske Publicum er ugrundet eller umotiveret; og at sætte denne Omstændighed i sit rette Lys, hører væsentlig med til en Digters Levnetsbeskrivelse. Digteren lever ikke blot paa den ene Side i Værkerne af sin Kunst; men paa den anden Side ogsaa i den Virkning, de udøve paa Medlevende og Efterlevende; og at bestemme Vægtforholdet i begge Skaaler, den, hvori Digtenes ægte poetiske Værd, og den, hvori Folkets Burdering af Digterværkerne lægges, tilkommer den litteraire og æsthetiske Kritik.

Det er historisk vist, at Staffeldts Digte fra 1804 fandt en kold Modtagelse; hvortil Grunden tildeels laae i Digtenes selv; noget vel ogsaa i Kritikens daværende maadelige Beskaffenhed. I den Tids omtrent eneste danske kritiske Tidsskrift, „Lærde Efterretninger“, fandt denne i ethvert Tilfælde mærkelige Poesiesamling af en længe bekiendt Digter ei engang en Anmelder. Denne Forsømmelse var ikke overgaaet S. Staffeldts tidligere adspredte Digte. Disse havde tværtimod, saa at sige fra de allerførste af, tilvundet sig Opmærksomhed hos Recensenter af forskiellig Art og Smag (f. Ex. Abrahamson, Nyerup, J. K. Høst). Havde disses Bedømmelser end ikke været grundede paa en dybere og videnskabelig Kritik, saa havde Kritiken dog fra forskiellige Sider, og selv hos Yndere af den Staffeldtske Muse, eller Digterens personlige Venner, ikke overseet den Mangel ved Staffeldts Poesier, hvilken vi ansee for en Hovedkilde til den Lunkenhed eller svage Deeltagelse, det danske læsende Publicum, vi kunne gierne sige indtil den aller sidste Tid, har skienket Schack-Staffeldts Digterværker. Det er hans overhovedet eller alt for hyppigt ucorrecte, uklare og udanske Sprogform, som har virket mest til at støde det danske Folk tilbage fra en Digter, som idelig — vi ville ikke sige med Vidende og Bevidsthed, men dog

med Mangel paa en alvorlig og streng Selvkritik fra den linguis-
stiske Side — faldt tilbage i en Feil, der saa at sige var oprin-
delig hos ham; den var udsprungen af en fra Begyndelsen mere
tydsk, end dansk Sprognatur, som Staffeldts Mand i sig selv
og i sit ægte Væsen var for dyb og eiendommelig, men tillige
for egenjindig og for adspredt i forskjellige Retninger, til at
kunne fra Grunden rette eller omstabe. Det var, mene vi, et
oprindeligt Misgreb, at Staffeldt vilde være dansk i sin Digt-
ning, imedens han vilde eller maatte vedblive at være tydsk
i sin Tænkning. Heraf uden Tvivl fulgte det især, at han i sit
Digtersprog blev fremmed for den nationale Sprogsands; og
vænnede sig til at ville udøve en vilkaarlig Magt over det
danske Sprog, som han baade vilde indtvinge i fremmede Ord-
føininger, og overlæsse med de mest skurrende Barbarismer,
hentedede fra Tydsk eller Svensk. Han besad ingen Lethed og
Naturlighed i dansk Ord-dannelse, uagtet man kan finde enkelte
nye poetiske Ord hos ham, som baade have Keenhed og Skøn-
hed. — Ogsaa hiint Misgreb hørte til de aandelige Modsigelser
i hans Natur, hvoraf flere forstyrrede hans vist nok ædle Anlæg
som Tænkter og Digter; thi at ogsaa hans danske poetiske
Virken fra sin Side har skadet hans Lands philosophiske og
speculative Activitet, der var betinget af en tydsk Tænkning og
Tankegang, i den Tid han endnu stod paa et Standpunkt i
Livet, hvor hiin Virken hos ham kunde have antaget en mere
alvorlig Dybde og strengere videnskabelig Charakter — anseer
jeg som afgjort.

Alt nu hans Poesie overhovedet ikke vandt eller kunde vinde
betydelig Opmærksomhed hos det danske Folk, der vel endog
unddrog visse Egenskaber ved hans Digte den fortiente Erkiendelse —
dette tilskrive vi saaledes et Vilkaar, hvis Indflydelse viser sig
almindelig i den Side af Poesiens Historie, der berører Digte-
rens Indvirkning paa Nationens Opfatning af deres

Værker. Folket fordrer nemlig til en vis Grad baade det almindelige Præg af genial Digterkraft, og en med Folkets Mand i en given Tidsalder harmonerende Nationalitet; men det fordrer altid, at intet stødende eller saarende Misforhold imellem Sprog-dannelsen, som den til en vis Tid findes, eller den erkjendte Sprogbrugs og Sprogrenhedens Love, og Digterens Anvendelse af Sproget som poetisk Middel, skal forvanske og forstyrre Nydelsen af et Digterværk. Man vil derfor ogsaa i enhver Litteratur kunne gjøre den Erfaring, at det, man undertiden kun vil kalde en negativ Fortieneste hos Digteren: Sprogrenhed og en correct Sprogform, ere Egenskaber, som Mængden af Læsere venter sig, eller ubevidst fordrer af en Digter, hvis Værker skulle behage og finde almindelig Indgang hos Nationen. Hos vore Digtere i anden Halvdeel af det 18de Aarhundrede var denne saakaldte negative Egenskab maaskee endog mere almindelig, end den efter Baggesen og Rahbeks Tid, eller i det 19de Aarhundrede, er blevet. Sine ældre Digteres Arbejder have ogsaa, uagtet deres ofte ringere poetiske Værd, haft en umiskjendelig Lethed ved at vinde et, undertiden meer end forbigaaende Bifald hos det større Publicum — et Bifald, som en retfærdig Beurdering endnu maa yde den bedre Deel af dem; naar den ikke vil glemme, at der ogsaa i enkelte Bestanddele kan ligge Poesie, om endog hele Digtningen ikke er poetisk. Men selv i bemeldte tidligere Periode vilde man ikke (f. Ex. hos T. Rothe, ja neppe hos en Digter, som Ewald,) taale eller oversee forskruede, udanskte, eller uægte Sprogformer i poetiske Arbejder. — Hos Staffeldt ere lignende, utilladelige og kun alt for hyppige Friheder og Ufuldkommenheder i Sprogets væsentlige Elementer heller ikke blevne uændsede eller urevsede, hverken af tidlige eller sildigere Bedømmere. Men ogsaa de indvortes, mere organiske Mangler i hans Digterværker ere jævnlig paaviste og dadlede af Recensenter. Det er derfor en overhovedet eensidig og ubillig

Bebreidelse: at Staffeldts Poesie slet ikke blev ændset og paastionnet i Danmark. Naar man seer, at selv den Rærlighed og Beundring, som Udgiveren af hans samtlige Digte og af hans biographiske Efterladenskab maa nære for Digteren, ikke har afholdt ham fra at erkiende og paavise hans mange og stødende Feil imod Form og Sprog: da vil man saameget mindre undres over, at saadanne Feil ikke have undgaaet at udøve den naturlige tilbagestødende Virkning paa mange Læsere, der endog ved en saadan almindelig Bestaenhed hos de Staffeldtske Digte let kunde forledes til at forkaste eller oversee det Bedre og Bedre, tilligemed det Ringere og Ufuldkomne.

Man har ligeledes sagt, at den kolde Modtagelse, denne Digters Værker til forskjellige Tider fandt i Danmark, maa ansees som en væsentlig Grund til at han selv blev ligegyldig for Poesien, og langt tidligere, end man kunde vente det af hans Digtereone og Frembringelser, forstummede. Hans Levnets og hans Poesies Historie synes ikke at bekræfte en saadan Mening. Staffeldt, der levede i Kiøbenhavn, og i denne Hovedstads dannede Girkler, endnu i flere Aar efter 1804, maa upaatvivlelig selv have bemærket og paa flere Maader erfaret: at Digtene i hans første Poesiesamling vare meget langt fra at vinde Indgang og Bisald hos et større Publicum, eller at gjøre den Virkning paa dette, som Ohlenschlægers rige Digtergave — om ikke strax den første fra 1802, saa dog i desto høiere Grad de „Poetiske Skrifter fra 1805“. Om Staffeldt og hans Digte taltes der paa samme Tid neppe i nogen større Kreds. Hans Digt over Bahl's Død (3. Jan. 1805), som overraskede Mange ved at fremkomme 3 Dage efter Ohlenschlægers, (jeg erindrer godt, at ogsaa blandt denne Digters Beundrere fandt Staffeldts Gravedigt Læsere, som berømte dets Skønhed) gjorde ham maaskee mere bekiendt i Kiøbenhavn, end den hele Digtsamling fra Decbr. 1804. Staffeldt maatte dengang, ligesom i sildigere Aar, nøies med enkelte æsthetisk

dannede Læseres Dpmærksomhed paa en ualmindelig Digter-
 aand, hvis Ideerigdom i det mindste maatte falde dem i Minde,
 der vare i Stand til at betvinge en Form, som desværre for
 ofte, enten reent dølger og ophæver, eller dog forstyrrer og for-
 ringer Digtenes indre Betydning og ydre Skønhed. Men en
 kun lidt opmuntrende øiebliklig Virkning standsede ingenlunde Staf-
 feldts poetiske Production efter 1805. Han vedblev at skrive
 danske Digte, baade før og efterat han i Begyndelsen af 1807
 forlod Kiøbenhavn. Endeel af de poetiske Arbejder, som 1808
 udkom i Kiel, under Titel af „Nye Digte“, (skjøndt adskillige
 af dem, i det mindste endeel af Sonetterne, vare saa gamle,
 at de endog tilhøre Reisetiden) ere uden Tvivl skrevne i Kiøben-
 havn (1804—1807); enkelte endog maaskee efterat Staffeldt
 havde forladt Hovedstaden. Naar han da gav denne Samling
 Titel af „Nye Digte“, har han formodentlig dermed især meent
 forhen utrykte.

Med Hensyn til denne Staffeldts anden Digtsamling kunne
 vi først i Almindelighed bemærke, at det egentlig var den, som
 i høiere Grad end tilforn vakte Dpmærksomheden for en dansk
 Digter, der endnu ikke havde kunnet vinde et almindelig erkjendt
 poetisk Borgerskab hos den Nation, i hvis Sprog han allerede
 i henved 20 Aar havde skrevet. Imidlertid blev hans Læserkreds
 heller ikke ved de „Nye Digte“ betydeligt udvidet; det har for-
 modentlig skadet dem noget, at de udkom i Kiel, og derved kom
 mindre iblandt Folk i Kiøbenhavn; ligesom det i Holsten var
 til ringe Anbefaling for Schack Staffeldt, at han nedlod sig til
 at skrive Poesier paa Dansk.¹⁰⁷⁾ De „Nye Digte“ fremtraadte

¹⁰⁷⁾ Hr. Liebenberg har, efter en endnu levende Samtidigs Fortælling,
 optegnet en Anecdote, der vidner om, hvor lidt S. Staffeldt som
 Digter gjaldt ved Hoffet. En Kammerjunker havde kjøbt hans
 nylig udkomne Digte (uden Tvivl Samlingen fra 1808); tog efter
 Taffelet i „Rosen“ (for Hof-Cavalerer, Adjutanter o. s. v.)

desuden paa en Tid, da de-politiske Kystelser i Europa, og Danmarks Krigsforhold til England, ikke vare heldige Vilkaar for Opfatningen af nye og uvante Former i Poesien. Ohlenschlägers Kæmpeskrift, baade i dansk Digtetekunst og i Folkets Yndest, kunde heller ikke andet end trykke, eller staae i Veien for en Lyriker af den Natur, som S. Staffeldt; skiondt det igien kom ham noget til Fordeel, at Ohlenschläger i en Række Aar havde banet Veien i Danmark for den romantiske Digtetekunst, som ogsaa Staffeldt paa sin egen Viis hylkede. Der fandtes saaledes blandt den yngre Slægt ikke faa, som efterhaanden havde vundet større Modtagelseevne og Modenhed for en saadan Poesies, for os hidtil fremmede Aand og Kunstformer. ¹⁰⁸⁾

Men det kan heller ikke blive ubemærket, at der i en Deel af den nye Samlings Indhold viser sig en hos Digteren fremfærdende Kunstnerdannelse, som for en Deel ogsaa har yttret nogen Virkning paa Sprogformen. Det er beviisligt ved de af Staffeldt efterladte, med betydelige Rettelser og Forandringer begavede Afskrifter af hans allerfleste tidligere, forhen adspredt trykte Digte, at der i en vis Periode af hans Liv — og denne kan ikke henlægges til noget rimeligere Tidsrum, end Aarene imellem 1801-1806 — har dannet sig en forholdsvis

Bogen op af Kommen, og foreslog at sælge den ved Auction, da han fortrød sit Kiøb. Digtene tilfaldt da den Høistbydende for 8 Skilling. At det skulde være foregaaet i Staffeldts Nærværelse, er dog ikke sandsynligt; men Sagen, som kan være fortalt ham, skal have krænket og ærgret Digteren meget. Det hørte med til S. Staffeldts uheldige Egenstaber, at han, som Steffens sagde om ham, (efter H. C. Orsted's Fortælling) „vilde være Digter blandt Kammerjunker, og Kammerjunker blandt Digtere.“

¹⁰⁸⁾ Forfatteren af disse Blade erindrer, at det var i Aaret 1809, da han første Gang læste Staffeldts „Nye Digte,“ som en overhovedet i Kiøbenhavn meget lidt forekommende Bog; og det inden han endnu kiendte eller havde læst Samlingen fra 1804.

større og modnere Sprogkritik, i Forbindelse med en deelsviis virkende renere æsthetisk Smag, hos Digteren.¹⁰⁹⁾ Vi kunne tilskrive disse Omstændigheder, at der i begge Samlinger, fra 1804 og 1808, findes enkelte Digte, som baade i den indre og ydre poetiske Form, overgaae det allermeste hvad Staffeldt før 1804 havde ladet trykke. Virkningen af hans Fremgang i Smag og Kritik strakte sig ogsaa meget længere ned i Tiden, end Maret 1808. Staffeldt havde efterladt en (i Følge Hr. Liebenbergs Fortale til Saml. D. 1ste D., S. VI.) i Maret 1816 ved fremmed Haand besørget „Afskrift af den allerstørste Deel af hans i Tidsskrifter omspredte danske Digte“, som heelt igiennem indeholder Rettelser og Forbedringer ved Digterens egen Haand. Disse Rettelser ere, efter hans Udgiwers Dom, „i de allerfleste Tilfælde“ foretagne „med megen Smag“, giennemførte med Consequents, og have „borttaget mange

¹⁰⁹⁾ Jeg har forhen sagt: „Der synes i Schack-Staffeldts sidste Digterperiode (1804—1808) at være indtraadt baade en større Bevidsthed om, hvad hans Poesie hidtil havde manglet, og en aandelig Trang og Drift til at søge den høiere Konstkionhed. Den nyere Digtsamling udmærker sig ved flere Arbejder, hvori Striden imellem Digterens Idee-Undfangelse og den indre Formdannelselse er mindre skærende, og mindre forstyrrende for den poetiske Harmonie, end i endeel tidligere Digte. Heldigt havde det været for ham, om han havde været i Stand til, i samme Forhold at skride frem i Digtersprogets uundværlige Egenskaber: Reenhed og Skønhed; men Forholdet er her mindre til hans Fordeel, end i den poetiske Composition.“ (Analekter. I. S. 50. 58.) Denne Uttring kan synes noget mere indskrænkende, end hvad ovenfor er sagt om Staffeldts Fremgang i Sproget; Sagen er egentlig, at denne Fremgang ogsaa (1808), skøndt i de „Nyere Digte“ umiskjendelig, er meget langt fra at være almindelig og giennemført. Man kan af et eller andet Digt i denne Samling modtage et fordeeltigt Indtryk i den Henseende, som igjen tabes, eller udslættes, ved at læse et andet.

Germanismer, Sprogfeil, uheldige Ordformer“, m. m., Alt „til uberegnelig (?) Binding for en mere dansk Sprogform, en klarere Anskuelighed, en større Correcthed.“ Udgiveren formoder, paa Grund af forefundne Blyantsmærker i Randen, at Digteren, under denne kritiske Kenseelse, især „ved at bortfjerne de ikke siendne Anstød imod Sprogets grammaticalske Regler“, har havt fremmed Anviisning og Veiledning af en sprogkyndig Vens Haand.“

Hr. Liebenberg har senere (i sin ovenfor berørte og benyttede Excursus; angaaende staffeldtske Digtes Forhold til Dhlenschlägers Poesie) yttret den Tanke: at Forandringen i Staffeldts Sprogzone — „hvorved Sproget (allerede i Samlingen fra 1804) for det meste føier sig med langt større Smidighed efter hans Tanke, end i hans tidligere trykte Digte“ — kunde betragtes „som en naturlig Folge af det friske Liv, der efter Dhlenschlägers Fremtræden pludseligt gennemstrømmede det danske poetiske Sprog.“ — Formodningen har uden Tvivl Rimelighed, naar man tillige bringer det i Regning, at Staffeldt ikke allene „atter levede i Kiøbenhavn imellem Danstalande“; men at der, under hans Ophold i Hovedstaden 1801—1807, efter alle Mærker maa være paaguet en større Begeistring hos ham for Digtekunsten. En dybere og alvorligere Villie til at dyrke Kunsten i det danske Tungemaal maa have faaet en Magt over hans Aand, hvoraf det poetiske Udbytte uden Tvivl var blevet endnu ædlere og rigere, dersom ikke den indre Disharmonie og den aandelige Dobbeltthed hos Staffeldt efter nogle Aar atter havde bortrevet ham fra en Bane, hvori han havde begyndt at danne sig et dansk Hiemliv. — Et yderligere Beviis paa, hvor meget Staffeldt i hine Aar hævede og forstærkede sin danske Sprogkraft og Sprogkritik, har Hr. Liebenberg bragt for Lyset i ovenmeldte reviderede, undertiden reent omarbejdede eller næsten omdigtede Text til Digte, (især dog Sonetter) som vare skrevne under Udenlandsreisen, og som

tildeels endnu forefandtes blandt hans Papirer i Concepterne, og i den „kantede, knudrede og udanske Skikkelse“, som de have i disse, og som er i høi Grad afstikkende imod den „forbedrede, forskønnede, filede og afglattede Form“, hvori de nu ere aftrykte i den Liebenbergske Udgave, efter Digterens senere, corrigerede Text. ¹¹⁰⁾

Det laae imidlertid ikke i Staffeldts Natur (endog som den var før 1810), at kunne fuldt tilegne sig en national dansk Sprogkraft og Sprogfylde, som han maaskee dog har meent at besidde. Man kan vel ei, som ovenfor er fremstillet, frakiende ham, at han, saavel i de Nye Digte, som i hine kritiske Rettelser og Forandringer, hvilke han endog efter 1816 foretog med endeel ældre Arbejder, har viist, at Gøne og Færdighed til

¹¹⁰⁾ At denne havde Bestemmelsen, at tiene til en ny Udgave af Digterens samlede Værker, ved ham selv: er meer end sandsynligt, og vil nedenfor komme til Dmtale. Hr. Liebenberg har samlet og optegnet endeel Varianter af Staffeldts oprindelige Digtconcepter fra Reisetiden, som tildeels bevise, hvad ovenfor er sagt om den langt mere ucorrecte, udanske Form, som man finder i hine Concepter, naar de holdes ved Siden af Digtene, saaledes som de nu læses (i den Liebenbergske Udg.) med Digterens Forbedringer. Jeg vil her blot meddele et Par Steder. Saaledes af „Nectaræblerne“ (II. 294) Lin. 5—8:

„Men for Giærets usocratske Mund
Flager Welens fraadende Harpe
Smittende hvad Mindets Blik fornøer
Heldende sig over Fortidsblund.“ (?)

„Til den Galliske Jomfru“. (I. 41.) Lin. 5. 6.
„Folkeslag, du i dit Formundskeid,
Affkum, til Skørlevneri optager.“

Til Modgang. (I. 86.) Lin. 3. 4.
„Mens igiennem Himlens Dmhængrund
Alle Stierner deres Urner tamme.“ (?)

Af de sidste Linier er ikke et Ord beholdt. Paa samme Maade ere enkelte Sonetter saaledes omskrevne, at de ere blevne til heelt andre Digte.

at behandle Sproget, og til at rense det fra tidligere Feil, Mangler og vilkaarlige Mishandlinger, engang vare i en ikke ubetydelig Fremgang hos denne Digter. Men, hvorledes skulde han deri naae til fuldendt eller classisk Reenhed, da han dog tillige vedblev at være estergivende imod en uovervindelig Tilbøielighed til lovløs Vilkaarlighed i Sproget? — Desuden forlod han jo atter efter faa Aar næsten aldeles sin danske Levets og en Stilling, hvori det syntes, at han lettere og med mere Ro, end under en Embedsvirksomhed, der ikke svarede til Digterens Trang og Kunstnerliv, kunde have dyrket den Kunst, hvortil Naturkald og en mægtig Drift i hans Genius havde fængslet ham — selv under mangen voldsom og fortærende Kamp imellem ideale Længsler og det ydre Livs, eller stærke Lidenskabers forstyrrende Indvirkninger.

Saaledes blev altsaa hiin Samling fra 1808 ligesom det sidste Monument, Schack Staffeldt reiste for sin Digteraand og sin Kunst. Thi Alt hvad han i denne Kunst kunde opnaae, med umiskjendelig Indskydelse af en egen Genius, men heller ikke uden Paavirkning af Andres, og med en tidt synlig Stræben, en møjefuld og ofte mislykket Kamp, for at overvinde Sprogets Modstand imod fremmed Skik og en uvant eller voldsom Behandling — Alt, hvori denne hans Aand aabenbarede sin indre Natur, sin Svæven imellem Phantasie og Virkelighed, sin Længsel efter Ideernes evige Klarhed, og en Mangel paa udholdende Kraft til at overvinde jordisk Svaghed og at rette Lidenskabers Misviisning — alt dette ville vi, tilligemed Digterens ædlere Egenskaber og med hans Mangler, med hans lyriske Høihed, Pragt og Tankefyldte, og med hans Dunkelhed, Haardhed, Svulst og barbariske Sprogdespotie, finde stærkest udpræget i Digte, som Samlingen fra 1808 indeholder. — Vi kunne maaskee sige: at Staffeldt egentlig ikke har været strengere imod sig selv i den fildigere Digtsamling, end i den tidligere; men at han, ved

Fremgang i Kunstnerdannelse, har kunnet begave hiin med adskillige Digte af større Modenhed og af en ædlere og renere Composition.

Det er allerede bemærket, at han i de „Nye Digte“ optog endeel Sonetter fra en tidligere Periode; han sagde om dem (Anm. S. 408) at de for største Deel havde faaet deres Tilværelse paa Reiser, „hvor Indtrykkenes hastige Følger i korte Intervaller ogsaa avlede Trangen til en kortere, dog derfor ikke mindre fuldendt Form for Opbevarelsen.“ Jeg har ovenfor berørt S. Staffeldts Sonetter, og jeg maa her tilføie: at Digterens Mening om Trangen til en kunstfuld Form af den Art for Reisedigte hos ham kan have haft en subjectiv Nødvendighed (Goethe, og andre Digtere have reist, uden at skrive Sonetter); men at man langt fra ikke i Almindelighed enten har tillagt, eller endnu vil tillægge den større Mængde af Staffeldts Sonetter en saadan Fuldendelse i Formen. — Vi tør dog vel antage, at Sands og Kritik for den poetiske og rhythmiske Kunst i Danmark ikke er ringere nu, end for 40 Aar siden; men allerede 1811, tre Aar efterat Staffeldts „Nye Digte“ udkom, bedømtes Sonetterne i denne Samling med en saa alvorlig Strenghed, at knap engang den nulevende æsthetiske Kritik, (om den er at finde) vil drive den videre. Man tilstod dem egentlig kun den Fortieneste, som Digteren selv tillægger dem: at de „tillige kunne anses som Sprogstudier“; hvilket i øvrigt, dersom dette var den eneste, vilde sætte dem reent udenfor Poesiens Gnemærker. Men den, efter eget Udsagn, med italiensk og spansk Sonetpoesie bekiendte Recensent, der tillægger dem „alle som Sprogstudier meget Værd“, ophæver dog egentlig sin Berømmelse. Sprogstudier, som alle (Recensenten vil ikke undtage en eneste Sonet) „bære Spor af Lænkerne, hvori de ere komne til Verden, af den udbortes Tvang, hvorunder Digteren snarere fremstønnede, end udaandede disse sine flygtige Børn“ — kunde umueligen naae langt frem paa Sprogets poetiske Bane; og paa nogen

anden Sprogvei maa vi jo ikke søge en Sonet. Det mærkværdigste er, at Digteren selv saa at sige forud har beseglet Recensentens Dom ved disse Linier, netop paa Bogens aller sidste Side i den 50de Sonet, „Springvandet“ — et Digt, hvori han sammenligner Sonetten med en Vandledning ved Biergfossens Bred, hvori

„Fangne Kilde dorst og lydlig sniger,
Dg tilsidst som konstigt Springvand stiger
Med affælet Trællelydighed.

Længe saa i tvungen Leg fremspilled
Af Sonettens trange Rør min Sang,
Dg som Reg og Blomst forkonstlet sprang.“

En Bedømmelse, som den ovenanførte ¹¹¹⁾ af de „Nye Digte“, hvis Værdi, saaledes som den fremtræder i Samlingens fortrinligste Stykker, Recensionen ikke tilstrækkeligt erkiender, kan ikke have været Digteren behagelig; men da den udkom (1811) havde han, som jeg nu kommer til at berette, ikke allene forladt Kiøbenhavn; men giort det Hovedskridt, der blev et afgjørende Vendepunkt i hans Liv, og bortførte ham fra Ideernes Verden og fra den producerende Digters Tilværelse. — Dersom vi derimod paa et Tidspunkt, nogle Aar tidligere end denne Overgang, ville danne os Forestillingen om hans Selvbekjendelse af sit Digtervæsen og Digterværk, ved Siden af det Indtryk, som Modtagelsen af hans poetiske Arbejder og Virkningen, de gjorde paa Samtiden, fremkaldte hos ham: da finde vi den uden Tvivl klarest og fuldstændigst i det overhovedet ædle, tankerige Digt, med Overskrift: „Til en ung Digter“, som Staffeldt optog i Samlingen fra 1808. Man kan neppe have nogen Tvivl om, at Tilskriften er

¹¹¹⁾ Dansk Literaturtidende. 1811. Nr. 24. 25. S. 369—384. 390—97. Denne Recension er vel ikke uden enkelte grundede Bemærkninger, men overhovedet uden System og æsthetisk Consequens.

en Fiction; eller at det er Digterens egen Følelse og Selvbevidsthed, der har fremkaldt den subjectiv-lyriske Udstrømning af hans Indre. En melancholisk og elegisk Stemning, her uden Bitterhed, siger os, at Staffeldt, med sin hele stolte Selvfølelse, og med sin stærke Overbeviisning og levende Anskuelse af det høie Begreb om Konstens og dens Ideers uforgængelige Værd, dog har følt Savnet af sin Tids Erkiendelse og Paastionnelse. Men Digtets Skønhed og poetiske Værdi er derhos betydeligt nok til at retfærdiggjøre den Uafhængighed af Dieblirket og Endeligheden, som Digteren tillægger sin Aand og sin Poesie, og hvoraf han har samlet Resultatet i disse Slutningslinier:

„Kiendt eller ukiendt — Verden mig forglemme —
 Min Poesie er evig som jeg selv;
 I andre Verden den oprinder,
 Og er et Stierneglimt i Tidens Elv —
 Det glimter end, naar Elv og Bølge svinder!“

I en tidligere Udvikling af dette Digts Ideegang har jeg saaledes fremstillet det Forhold imellem Kunstværket og dets Opfatning eller Beskuelse, imellem Digteren og den ham omgivende Verden, hvori Staffeldt, ikke blot her, men oftere ved andre Leiligheder, har udtalt sin høieste og reneeste æsthetiske Grund-Idee: „Det er Konstens Livsprincip og dens høieste Maal: at skabe det Skønne. I Kunstværkets Tilværelse ligger dets egentlige Værd. Ligesom Naturen frembringer sine organiske Skabninger efter evige Love, ikke blot, efter en indskrænket Forestilling, for at tiene til Menneskets Nytte, men for at leve, for at deeltage i Universets Liv: saaledes skaber Konsten sine Værker, for at de med deres individuelle Tilværelse kunne indtræde i Skønhedens uendelige Verden. Kunstneren, Digteren, har sit Kald, sine Frembringelses Grund, i sit Indre, i sin Aands Idealer, ikke i nogen Forordring af den Verden, han lever i, eller nogen Forskrift af den Slægt, der umiddelbart modtager hans Værker.“ — Den samme

Digterbekiendelse havde Staffeldt allerede aflagt i et Digt fra 1804, skrevet i det antikt elegiske Metrum („Digterløfte.“ Saml. D. II. 142.) hvor vi f. Ex. læse Linier, som disse:

„Med de evige Mønstre min Tanke og Billie sig hæver
Dit, hvor den første Idee throner paa Verdenens Top.“

— — — — —
„Hvad? Jeg skulde forraade den Magt, som mit Indre bevæger,
Dg i vanvittig Ruus Dyrkeren dyrke igien?
Troløs opløse hiint Forbund med Konstens ædle Fuldendte
Dg til en Bordende nu binde den trældende Flugt?“¹¹²⁾

— — — — —
Nei, i min Kraft vil jeg staae, som Træet suser i Skoven,
Dg i mit saktere Liv ligne selvstændige Blomst.
Dybt i Verdens Indre jeg slaaer mine evige Rødder;
Ei fra en fremmed Rod spirer min Blomst og min Frugt.“

Endelig vil jeg, foruden disse to, endnu nævne et tredje, omtrent samtidig udkommet, men formodentlig noget tidligere skrevet Digt (det slutter Samlingen fra 1804) hvori Staffeldt, med mindre Mand og Skønhed i den poetiske Composition, end i det førstnævnte („Til en ung Digter“) aflægger sin „Bekiendelse“, der har faaet en mere didactisk Form, end begge de andre. Det hører tillige til de staffeldtske Digte, man kunde kalde biographiske, fordi de give saadanne Bidrag til hans Digterliv, til at kiende hans indre Stemning og Selvbedømmelse, som man i Mangel af næsten alle andre, saameget mindre bør overse. Jeg mener at denne „Digterbekiendelse“, i sine „mange tunge, urnthmiske, Belklang berøvede Vers“, og i Mængden af uklare, uskionne, upoetiske Tanker“, allerede har Spor nok af at være et, flere Aar tidligere, mere umodent Arbeide. Det er ikke nok med, at han

¹¹²⁾ De Staffeldtske Digtes Udgiver har antaget: at om der ved disse Udtryk sigtes til en bestemt Person (som vel enhver Læser maa falde paa) kan der ikke paa den Tid være nogen anden meent, end Ohlenschläger. (Saml. D. II. 580.)

her begynder med et Udraab, som bekræfter hans Selvfølelse af en eiendommelig og selvstændig Natur, og hans Foragt for det, „som Mængden Mening kalder“:

„Jeg kan, jeg vil, jeg tør mig ikke lempe,
 O Benner! efter Tidens usle Bud;
 En himmelft Ild, som ingen Magt kan dæmpe,
 Dybt af mig selv til Vinger bryder ud.“ o. s. v.

Men han vil „gøre Geniet uafhængigt, ikke allene af Tidens Mening eller Lune, men ogsaa af Kritikens Fordring paa Correction og Smag.“ Han forverler i dette Digt, ligesom oftere i sin didactiske Lyrik, Forestillingen om den negative Egenkab, „Feilfrihed“, uden hvilken den ydre Kunstform bliver ufuldkommen eller slet, med den indre positive Kunstfuldkommenhed, eller sætter begge i een Linie. Man vil undres over, „at en Digter, der har stillet det Ideale i Poesien saa høit, kunde synes at glemme, at Skønhed er ligesaa uadskillelig fra Poesiens og overhovedet fra Konstens Idealer, som Feilfrihed.“ — Hvad der i øvrigt stiller sig som en besynderlig Modsetning til „Digterbekiendelsen“, hvori en stærk Overbeviisning om Poesiens Værdighed og Høihed, en freidig Selvtillid til oprindelig Gøne og egen Uafhængighed udtaler sig i Kraftudtryk: er at Staffeldt — formodentlig flere Aar senere — kunde hengive sig til en saa melancholisk Livsbestuelse, en saa dybt tungsindig og tillige saa usædvanligt blød Stemning, som den, der indgav ham det elegisk-lyriske Digt: „Den unge Digters Klager“. (Nye Digte, S. 211.) Dette, der i sin Composition og Form staaer langt over „Digterbekiendelsen“, har tillige en Sandhed i Følelsens Udtryk, der giver os Vished om, at det er et reent Fremvæld af Digterens Siæl; endskiøndt Mis-kiendelse af Poesiens Væsen og af sin egen Gøne, her giennem den melancholiske Stemning har ført Staffeldt til en sygelig Forestilling om Konstens Forhold til Ideerne, hvilken man mindst venter sig hos ham. Jeg har tidligere forklaret det Modsigende

imellem dette og andre staffeldtske Digte, ved en uden Tvivl ofte i hans Siæl opstigende „Bevidsthed om et Misforhold imellem hans Genius og hans Talent. Det sidste opnaaede i sin Dannelse og Konsterne langt fra ikke den første Gld og Rigdom. En saadan Bevidsthed kan ogsaa have været Kilden til et Digt, som derfor ikke blot ved sig selv er interessant, men tillige som Bidrag til Digterens indre Liv og aandelige Charakteristik.“ — Med Hensyn hertil kan det endog kaldes et af de mærkværdigste blandt alle hans Arbejder. Man vil neppe i nogen anden poetisk „Selvbeviendelse“ af Staffeldt finde det umiskendelige Udtryk af en saa dyb subjectiv Sandhed, som i denne. Den bærer vel ogsaa Præget af den aandelige Stolthed og høie Selvagtelse, som Staffeldt i det mindste aldrig skjulte under hyklet Beskedenhed; men den dølger heller ikke den smertelige, fortærende Følelse: at hvad han kunde opnaae og udrette, var kun som Skyggen til Idealernes Glands. Denne Modsætning i Bevidstheden fremstilles bl. a. i de to Stropher:

„Stort, af tvende Verdner, var mit Rige,
Grændseløst mit Levnets Udkast var;
Snart jeg saaes i Konstens Flugt at stige,
Snart jeg, styret, Borgerkronen bar.
Giennem Phantastie og Trællevane,
Giennem Jord og Himmel gik min Bane.“

„Men for vidt og bristende udspændte
Sig mit Livs for konstigt spundne Traad;
Lig en Alterild min Aand udbrændte,
Dg min Marv opløste sig i Graad.
Viid, og glem det aldrig, Dødelige!
Ingen saae ustraffet Skønheds Rige.“

Frugten af hiin smertende Følelse er den mørke, melancholiske Grundstemning i Digtets lyriske Tone, som i sin høieste Grad virkelig indtraadte hos Staffeldt i hans sidste Leveaar. Den udtales allerede her, i flere Stropher af dette Digt, enten i den

aandelige Smertes elegiske Toner, eller med en haabløs Resignation, som dog ikke er blandet med den Bitterhed, der fulgte med Tungfindigheden, da den tilsidst fik en fortærende Magt over Digterens Siæl.

„Liig en Drom, min Foraarsblomst er svunden:
 Frugten, af! for Tiden falder af.
 Dybt i Afmagts qvalme Afgrund bunden,
 Gaaer jeg levende ned i min Grav.
 Døden paa mit Liv sin Skygge kaster,
 Til Forgængelse mit Væsen haster.

Ja, min Kraft er brudt, mit Haab er stuffet;
 Hvad har jeg opnaaet, hvad fuldbragt?
 Tidens Haand for tidligt mig har truffet,
 Og jeg falder for den blinde Magt.

Spørge vi Digtet om en Grund til den mørke Siælsstemning, hvori det er blevet til, da indskrænker Svaret sig væsentligt til den ovenfor angivne: Digterens egen Erkiendelse af et Misforhold imellem de poetiske Ideer, som vare hans Lands Undfangelse, og Evnen til at klæde dem i fuldendte Kunstformer.

„At jeg ikke fuldendt kan udtrykke
 Hvad en himmelsk Røst i Barmen sang —

— — — — —
 At min Stabelse fra mig vanslægter:
 Denne Dval jeg ei at tolke mægter.“

Hvorfra — kunde vi da videre spørge — kommer nu, i andre Dieblif, en aldeles modsat Stemning hos Staffeldt, eller hans stærke, fulde Dverbeviisning om det høie Trin i Skønhedens og Konstens Rige, som han ved egen Kraft, ved sin egen Genius havde kunnet opsvinge sig til? — Derpaa giver Digtet intet umiddelbart Svar. Vi maae nøies med den Slutning: at naar Staffeldt stærkest følte og forkyndte sit Digterværld, da var det i saadanne Dieblif, naar han nøiedes med Selvbefuelsen af de

Idealer, han havde optaget i sin Tilværelses Væsen, eller som udgjorde en Deel af hans aandelige Liv. — Men har han da ikke ogsaa i dette Digt selv erkjendt og udtalt som Resultatet af hans Digterliv: at han i dette Liv aldrig havde kunnet opnaae den harmoniske Eenhed af Sandhed og Skønhed — af Inderbildningskraft og Tænkning, af Phantasie og Speculation, hvortil unegtelig hans Digternatur stræbte, og hvortil den syntes fremfor mange Andre at være kaldet? — Tilvisse! og et saadant Indtryk ville uden Tvivl de allerfleste Læsere modtage fra et Digt, som i sit Iyriske Udtryk mere tilhører den indadvendte Selvbetragtning, end dens Overførelse i en fri objectiv Form — et Digt, som vi kunne kalde mere personligt og biographisk, end egentlig poetisk. Det indeholder derfor ogsaa ligefrem Bekjendelsen af den uopløste Dualisme i S. Staffeldts Siæl, som blev en tidlig Kilde til hans indre Lykkes Undergang. En „smigrende Sirene, Haabet, havde i trofskyldig Ungdomstid tilsiunget ham“: at for ham var det mueligt, i sin Tilværelse at forene Livets tvende Poler: at stige paa Vrens og Lykkes Bei til Anseelse og Borgerhæder, og at lade den dertil nødvendige practiske Virken og Dygtighed gaae ved Siden af den ideelle, i Konstens og Poesiens Verden. Hvad her er sagt, findes i Digtet, som vi her omtale, næsten med samme Ord, i en prosaisk Strophe:

„Digterkrandsen skal du engang finde
 Helt i Længsleris idealiske Land;
 Borgerkrandsen skal du ogsaa vinde,
 Himlens Genius og Jordens Mand.“

Staffeldts elegiske Klage over den dobbelte Skuffelse, han fandt baade i Livet og i Konsten, er saaledes vel en subjectiv sand Ytring af den momentane Stemning, der opfyldte hans Siæl, naar den sank under Tungsindeets Blyvægt. Den er tilige som en Ahnelse hos Digteren af den Fremtid, da de mørke Syner, han i et saadant Dieblis for en Deel lod sin Inderbild-

ningskraft udmale eller udfylde — skulde blive til en alt for sørgelig Virkelighed. Men vi kunne derfor, uagtet al den Betydning, man kan tillægge poetiske Befiendelser af den Art, heller ikke tage dem reent bogstaveligt; saa lidt som vi kunne dele den Beskuelse af Konsten, som de indeholde. Fortvivlelse over at „Ingen knytter Billedet til Tingen, Ingen Idealet til dets Præg“, er baade uphilosophisk og uæsthetisk. „I den sunde Siæl vil Følelsen af det Uopnaaelige hos Idealerne, naar de lignes med menneskelig Aandskraft, vel efterlade det Savn, der vækker ny Længsel og Stræben; men den vil ikke fremkalde Afsmagtens Fortvivlelse.“ — En saadan Tilstand kunde heller ikke være normal eller naturlig hos Schack Staffeldt paa den Tid, som de „Nye Digte“, eller en stor Deel af dem, tilhøre. Det er ikke blot enkelte Beundrere, som vilde underskrive denne Mening; det var meer eller mindre en næsten almindelig Dom, der dannede sig, endnu længe før Digterens Død, at han i denne Samling havde leveret nogle af sine bedste Arbejder ¹¹³); det

¹¹³) At nævne eller udmærke disse vilde let føre ind i en videre speciel Charakteristik af de Staffeldtske Digte, som kunde gaae udenfor disse Blades Rum eller Bestemmelse. Jeg indskrænker mig til, fra den historiske Side at bemærke, at der i Samlingen fra 1808 neppe fattes en eneste af de forskiellige Classer eller Digtarter, hvortil Staffeldts Iyriske Poesie kan henføres; men at den ogsaa indeholder to eller tre Digte, som ved deres Nyhed eller usædvanlige Tendents ere mærkelige og af Interesse for Digterens Charakteristik. At Staffeldt vilde skrive et Digt i Terziner („Tidene“, S. 222) til Romantikens, Middeltidens, Korstogens, Riddertidens og den romantiske Digtetskonsts Forherligelse — vente Læseren af hans Dagbog sig ikke lettelig. Ikke mindre uventet kunde et Digt, som „Jesus Christus, et Dratorium“ (S. 340) være for dem, som kiendte Staffeldts Ligegyldighed for Kirketro. Men man bør her dog egentlig indskrænke sig til at sige, at dette Digt er det eneste i sin Art blandt Alt hvad Digteren skrev — og ingenlunde det ringeste.

var ogsaa den, som især fremkaldte Savn og Beklagelse ved den Erfaring, som med hvert senere Aar af hans Levetid maatte blive mere befæstet: at Forventninger om flere og rigere Digtergaver fra hans Haand vare forgieves, og — at Schack Staffeldt var tabt for Poesien. Dette var han. Uagtet han netop i Aaret 1808 traadte over i en ganske ny Livsphaere, der syntes i det mindste langt heldigere og mere skikket for mangen Tilboielighed hos ham, end Embedsbanen i et dansk Regieringsdepartement, saa vil man let kunne overbevise sig om, at hvad Digteren S. Staffeldt efter A. 1809 producerede, enten var ubetydelige, tildeels af ham selv forfastede Fragmenter og Smaating: eller det var elegisk-lyriske Smaadigte, der i enkelte poetiske Momenter udsprang fra den samme melancholiske Følelse hos Digteren af hans hele indre Livs Forstyrrelse, som hersker i den „unge Digters Klage.“

9.

Vi komme til at omtale de to sidste og vigtigste Omstændinger i S. Staffeldts ydre Livsstilling, som begge, hver paa sin Maade; maa overraske den, der hertil har fulgt hans Levnets og hans Skiebnes Udvikling, i hvor egen og lidet almindelig denne i sig selv endog havde været. Naar det, som vi dog mangen Gang kunne have nogen Grund til at troe, var hans Alvor, at ville „vinde en Borgerkrands“, og for tiene den, ved at erhverve den fornødne Grundvold af Kundskaber, Erfaring og Duelighed

Større Forundring vilde det vække, at han i denne Samling optog saa mislykkede Stykker, som „Danesangen“ og de to „Krigsfange for den danske Hær“, 1807; (Liebenbergs Udg. II. 348. 50. 52.) Men en Digter, der kunde skrive saa utaaleligt forskruede, unaturlige og smagløse Sange, kunde naturligtvis ikke selv see, hvor slet en Tjeneste, han gjorde sin Muse ved at ville bevare dem.

til det Embedsfag, som han, i det mindste fra Tiltrædelsen af den Reise, der medtog fire til fem af hans bedste Aar, syntes efter eget Valg at ville opoffre sig til — hvorledes forklare vi os da, at han pludselig forlader denne Bane og den alvorlige Virksomhed i Statstienesten, for at gaae over til Hoflivets ørkesløse Tomhed? — Den eneste rimelige Forklaring hertil, hos en i flere Retninger saa begavet Natur, som S. Staffeldts, synes at være den: at han vilde forvandle Ørkesløsheden til et ærefuldt Studium, ved at fordybe sig endnu meer end hidtil i æsthetiske og philosophiske Studier; og at han i en modnet Digtervirksomhed vilde søge at hæve sig til et høiere og fuldkommere Trin i „den lyriske Poesie, der gives for Tanken og Fornuften“, og hvori han allerede havde leveret baade Studier, og enkelte geniale og fortrinlige Digte. Til vor Forundring maae vi derimod lære, at hverken blev dette Følgen af Staffeldts Overgang fra Embedsveien til Hoflivet; og heller ikke fandt han i dette Liv nogen varig Tilfredsstilling af hans Lands Higen efter et Maal, der syntes lige meget at skuffe ham, enten han vilde søge det paa Idealitetens eller Realitetens høiere Baner.

Uden at kiende, eller med Ønsked at kunne angive nærmere og specielle Anledninger dertil, finde vi at Schack Staffeldt, som det synes i Vinteren 1806—1807, eller i Begyndelsen af sidstnævnte Aar, formodentlig efter opnaaet Tilladelse til, paa en Tid at være fraværende, har forladt Kiøbenhavn, og i flere Maaneder opholdt sig hos en af sine Brødre i Holsten.¹¹⁴⁾ Hans Beslutning, at opgive sit Embede i Deconomie- og Commerce-Collegiet, naar han kunde opnaae en anden Befordring, maa da have været fattet; og hvor kied han allerede har været

¹¹⁴⁾ „Schack Staffeldt opholdt sig et halvt Aars Tid hos Broderen Carl, Capitain i daværende Prinds Christian Frederiks Regiment, i Neustadt, for at være i Nærheden af Hoffet i Kiel, da han søgte Ansættelse.“ (Optegnelse af Liebenberg. Jan. Febr. 1807.)

af denne Embedsvei, kunne vi slutte af den Post, han gjorde sig Umage for at opnaae, og virkelig erholdt. Under Opholdet i Holsten, deels hos Broderen, Capitain Carl Staffeldt, hvis Compagnie paa den Tid laae i Neustadt, deels i Kiel, ¹¹⁵⁾ har han uden Tvivl søgt nærmere Udgang til Regentens, Kronprinds Frederiks, og til Kronprindsessens Hof, og ved Hielp af en eller anden fornem Belynders Anbefaling opnaaet Ansættelse, med 400 Rdlrs. aarlig Gage, ¹¹⁶⁾ som anden Hof-Cavaleer hos den sindsvoage Hertug af Oldenborg, der under Formynderskab af Kongen af Danmark levede paa Slottet i Pløen. I den foregaaende Tid af Maret, som Staffeldt tilbragte i Holsten, finde vi Spor til, at de nyeste Phænomener i den danske Poesie og Literatur, ikke have gaaet hans Opmærksomhed forbi. I Særdeleshed havde den i. A. 1806 til Danmark hjemvendte Baggesens udgivne Rimbreve, og hans begyndte satirisk-kritiske Polemik mod danske Poeter og Æsthetikere, („Gienangeren“) i høi Grad vundet hans Interesse og Bifald. I varme, lovtalende poetiske Udtryk bevidnede han Baggesen ¹¹⁷⁾ sin Glæde „ved at høre den Røst i Orkenen, der pludselig havde forvandlet hans Gensomhed til en Egn, med Spor af Mennesker og Guder.“ Han udtaler sit Ønske: „at den ædle, hellige „Alvor, med hvilke Baggesen tilbagekræver Konstens Værdighed,

¹¹⁵⁾ Herfra fik han to meget venstabelige og hyldende danske Breve til Baggesen, den 17de April og 22de Mai 1807. (Saml. til Staffeldts Levnet II. S. 409. 411.)

¹¹⁶⁾ Et Kongeligt Rescr. igiennem det udenlandske Depart. „An den Kammerjunker und Assessor im General-Landes-Deconomie- und Commerce-Collegio A. W. von S. Staffeldt“; dat. Rendsburg 16. Oct. 1807.

¹¹⁷⁾ Det personlige Bekiendtskab med denne Digter synes først at skrive sig fra Kiel. Baggesen (i ovenførte Svar) nævner Staffeldt som „den fine Naturens Fornemmer, jeg saa gierne underholdt mig med i Kiel.“

„maatte virke paa begge vore Digteres Landsmænd, som ved „usle Smørere synes vænnede til at ansee Konsten for en „Decoration af Livet, som Tapeter, Platmenager og deslige. „De Banhellige! Det herligste Liv er kun Kammen til det „herligere Kunstværk.“ — Man begriber let, at Staffeldts „varme, saa skönt yttrede Bifald“ var Baggesen kjær; og han iler med at giengielde det i sit Svar (Kiøbenh. 20. April 1807) hvori han, blandt meget om sig selv, om sin spøgende og polemiske Digterfærd, og Modtagelsen, hans „spøgende Satyrer“ i kiøbenhavnske Blade havde fundet ved „Grovheder fra alle Kanter“, heller ikke glemmer at indstrøe noget, der kunde være Staffeldt behageligt: Erkiendelse af hans Digterværk, og navnlig Berømmelse af enkelte Digte i Samlingen fra 1804.¹¹⁸⁾ Baggesen fik atter til Giengield en takkende Besvarelse, hvis Indhold og danske Stil har noget af den staffeldtske Selvtilfredshed og Laconisme, og i øvrigt ogsaa indeholder et Par Uttringer, der have Interesse ved at slaae ind i Digterens Anskuelse af Smagens og den æsthetiske Kritiks Tilstand i Danmark, ¹¹⁹⁾ og hans egen Stilling til denne. ¹²⁰⁾

¹¹⁸⁾ De Stykker, som Baggesen saaledes udmærker, ere: Indvielsen, den ottende Søn, den nye D, Lila, Høsten, Blomsten, Ephemeret, „og især den døende Sommerfugl“.

¹¹⁹⁾ „Lillad mig (siger han til B.) at anmærke, at De condescenderer alt for meget, naar De lader Navne som B— (E. C. Bruun?) og K— (Kein?) lyde af deres Tuba. Vil De, som Feltherre for den gode Sag, indlade Dem med Fiendens Trosknegte?“ — I „Giengangeren“, hvortil her sigtes, forekomme ingen andre Navne paa B. end Bruuns; paa K. foruden Keins ogsaa Kabbets. (I øvrigt kan bemærkes, at dette Brev, i Aftrykket, II. S. 414, L. 9, har et Par Steder, der see ud, som noget her var udeladt.)

¹²⁰⁾ „I Deres Sted havde jeg ignoreret al den epigrammatiske Biæffen, der synes at forurolige Dem meget mere, end den burde. Ikke vil jeg ansee mig selv som Mønster; dog kan jeg ikke negte mig den Bemærkning, at jeg søger at adskille min Poesie fra

Vi erfare ogsaa af det første Brev til Baggesen, (S. 410) at Staffeldt allerede saa tidligt, som i April 1807, lod trykke paa Samlingen af de „Nye Digte“; ligesom og at han, som andet Bind til disse, vilde bekiendtgjøre „et Udvalg af saa mange, hist og her i Tidsskrifter adspredte Stykker“. Dette bekræftes ved den ovenfor omtalte Samling af ældre, ved en fremmed Haand affkrevne, og jævnlig af Forfatteren corrigerede tidligere Digte.

Uf en anden Art er den Interesse, som et Par samtidige Familiebreve fra Digteren til hans eneste Søster besidde, baade ved Indholdet og ved deres Sielendhed. Det kan vel ikke andet end overraske, at Staffeldt har skrevet disse Breve til Fru Stockfleth, som han i det ene vil trøste over hendes tidlige Tab af en elsket Ægtefælle, (s. ovenfor S. 8) paa Fransk; det giver os imidlertid en Leilighed til at blive bekiendt med hans Færdighed i dette Sprog; og det kan bemærkes, at Udtrykket af hiertelig Deeltagelse i en kær Søsters Sorg neppe har tabt i Sandhed og Varme ved det fremmede Sprogmiddel. Vi kunde snarere sige, at disse, og et Par sildigere Breve til Søsteren (fra 1819, 1825 og 26; de to paa Dansk, det tredie fransk) høre til de bedste, eller i Stilen naturligste; i den hele lille Brevsamling, hvis Meddelelse skyldes Hr. Liebenbergs Omsorg. Det gjør et velgiørende Indtryk at see, at Staffeldt, ved Siden af den ham egne Alvor, correcte Elegants, og undertiden noget stive eller afmaalte Tone i hans Brevstil, kunde aabne Hiertet for den broderlige Kærligheds sande Følelse, som her yttrede sig uskromtet, reen og fortrolig.¹²¹⁾ Hun skal have været ham den

Dagligdagsheden (Hverdagslivet) og at rulle min idealske Sphære saa høit omkring, at den ikke støder sammen med den jordiske Planet.“ o. s. v. (Samlinger; II. S. 414.)

¹²¹⁾ Brevverlingen imellem S. Staffeldt og hans Søster, naar den har fundet Sted, synes i Almindelighed, ikke at have været ført paa Dansk; fra hans Side maaskee jævnlig paa Fransk. I det danske

kjæreste af hans Søskende; der er ogsaa mest Inderlighed i Brevene til hende. I det sidste, skrevet paa Fransk tre Fierdingaar før hans Død, finde vi, tillige med denne Egenkab i enkelte ømme, kjærlige og poetiske Udtryk, Præget af den tiltagende Svaghed, som i hans Dødsaar efterhaanden lod hans Mands- og Nervekraft synke til den dybeste Grad af Tungvindighed.

Det var ikke i en saadan Tilstand, at Staffeldt i Maret 1808, paa en med hans Ønsker og Forventninger mere overensstemmende Maade, opnaaede en Hofplads, der bragte ham i den nærmeste Berøring med de kongelige Personer. Allerede i Efteraaret 1807, endnu inden Kronprinds Frederik efter Sicillands Rømning af den engelske Krigsmagt, havde begivet sig til Kiøbenhavn, erfare vi af et dansk Brev til denne Fyrste fra S. Staffeldt (29. Oct. 1807) at Statsminister Grev C. Bernstorff havde meddeelt ham Kronprindsens Ønske: at han vilde „renoncere paa Posten hos Hertugen af Holsten-Oldenborg, imod en interimistisk Ansættelse som opvartende Kammerjunker hos S. K. K. Kronprindsessen“, (Hendes Maj. Enkedronning Marie) og at Staffeldt med Taknemmelighed modtager denne ham imødekommende Udsigt til en Befordring, som han „anseer for en stor Naade og Lykke“; men at han tillige gjør det, med den paa Kronprindsens „Retfærdighed grundede Forudsætning“, at denne Ansættelse ikke vil medføre nogen Forringelse i hans Kaar, og heller ikke „udsætte ham for den Ulykke, atter at være udenfor al Carriere.“ Han forklarer dette saaledes, at han tør vente sig at erholde de 500 Rdlr., hvortil hans Indkomster hos Hertugen af Oldenborg beløb sig; „tilligemed de øvrige Emolumenter, Hds. Kongel. Høiheds Kammerjunker pleie at have“; og

Brev (5. Febr. 1825, som var Maret før hans Død) siger han: „Hvorfor jeg skriver Dansk? Vi tale jo Dansk, naar vi omgaaes: derfor valgte mit Hierte, uden at jeg strax mærkede det, hiint søde Sprog.“

tilføier det Haab, at Kronprindsen ved sit fyrstelige Løfte vil sikkre ham, „at han ved sin Afgang fra Prindsessen maa gaae over til et Embede, der bøder paa det, han ved en saadan Afgang maatte tabe.“ — Kong Frederik VI. indfrieede Kronprindsens Løfte. Schack-Staffeldt modtog (under 21. April 1808) Bestalling som opvartende Kammerjunker hos Hendes Majestæt Dronningen, og da han i dette Kongelige Brev endnu benævnes „Assessor i Kort General-Land-Deconomie- og Commerce-Collegium“, see vi tillige deraf, at han endnu ikke, uagtet Ansættelsen hos den oldenborgske Hertug i Pløen, betragtedes som afgaaet fra sit Embede i Kiøbenhavn.

Da Hendes Majestæt Dronning Marie endnu en Tid lang nedblev at opholde sig paa Slottet i Kiel, maatte ogsaa Schack-Staffeldt, i Følge af sin nye Post, fremdeles forblive i Holsten ved Dronningens Hof. Om han i sin derværende Dmgangskreds fandt Tilværelsen bedre, rigere og behageligere, end i Kiøbenhavn — og hvorledes han overhovedet følte sig tilfredsstillet ved en saa nær og umiddelbar, daglig Deeltagelse i Hoflivet; derom fattes endog det mindste Spor eller Vidnesbyrd blandt de Staffeldtske, for Digterens Biographie høist mangelfulde Papirer, eller i nogen anden her tilgængelig Kilde. Vil man søge saadanne Spor og Afpræg af Staffeldts indre Liv, der kunde røbe noget af hans Stemning i A. 1808—10, iblandt hans poetiske Arbejder, saavidt en rimelig Gisning tillader os at henlægge dem til forskjellige Perioder: da vil en saadan Efterforskning heller ikke bringe noget Udbytte for denne Deel af Digterens Levnetshistorie. Efter alle Spor at dømme, maa disse Aar hos Staffeldt have været meget ufrugtbare for Poesien — i det mindste fra Productionens Side. De danske lyriske Digte, som med Vished tilhøre sildigere Aar, end 1808, — og hvoraf kun et Par meget karakteristiske, (Saml. D. II. 394. 396) saa at sige bleve afdvungne Forfatteren (i A. 1818 og 1820) ved Udgivere af poetiske Nytaarsgaver —

ere overhovedet ganske faa, og tildeels kun Stumper, eller „lyriske Fragmenter og Embryoner“. Hvad Hr. Liebenberg under denne Overskrift har ladet aftrykke af de efterladte Papirer er ubetydeligt, og tildeels uden Tvivl ældre, end 1808. At Staffeldt derimod har skrevet ikke saa faa tydske Poesier under Opholdet i Holsten 1808—1809, og endnu endeel Aar sildigere — og at nogle af disse i poetisk Værd og Skønhed neppe staae tilbage for de bedste af hans tidligere Digte i dette Sprog: vil man kunne overtydes om ved at giennemgaae den tydske Afdeling i Hr. Liebenbergs Udgaave (II. 399—538). Jeg vil heraf kun nævne, som mere sieldent, Digtet „An die Großfürstinn Maria Paulowna“ (skjøndt fra A. 1807); da dette, i sin correcte Form og sin poetiske Glæds, i høi Grad udmærker sig fra de fleste andre egentlige Leilighedsdigte af Schack-Staffeldt, baade tydske og danske. Skulde Poesien tages til Maalestof, da turde man vel mene, at den russiske Fyrstinde ved sin Personlighed maa have haft en mere begeistrende Magt over Digterens Genius, end den danske Dronning, til hvis nærmeste Hofkreds han nu hørte. I det mindste har Staffeldt viist, at han ikke var meget heldigere i at skrive tydske Buggeviser for Danmarks Kronprindsesse, (Saml. D. II. 472. 474.) end Krigsfange for den danske Hær. (II. 350. 352.) Heller ikke kan det behage dem, som efter Digtene fra 1804 og 1808 have troet paa hans danske Nationalitet, at see ham netop gaae over til de tydske Toner, naar han sang for Frederik den Siettes Dronning og Datter. ¹²²⁾

¹²²⁾ „Der Kronprinzessin von Dänemark, nach Ihrer Confirmation 9. Oct. 1809.“ At denne høitidelige Handling foregik paa Slottet i Kiel, maa her dog ikke glemmes; ligesom det bør bemærkes som en Egenhed i S. Staffeldts Forhold til Hoffet, at han vel oftere paa Tydsk, men aldrig paa Dansk, skrev noget Digt, hvorved man kommer til at tænke paa Hofdigteren.

Der er en anden Art af Staffeldts aandelige Virksomhed, end den productiv-poetiske, hans Læsning og hans Studier, som kan modtage noget Lys af hans faa efterladte Papirer — eller den levede og reddede Deel af samme. Vi have ved tidligere Leiligheder benyttet dem i dette Niemed. Endnu er der en hidtil forbigaaet Afdeling af dette literaire Efterladenskab tilbage; endeel, for det meste adsplittede, afrevne og fragmentariske Blade, som dog have en vis indvortes videnskabelig Forbindelse, og tilsammentagne kunne lægge for Dagen, at der har været Nar, eller et Tidspunkt i Schack-Staffeldts Liv, hvori han har dyrket philosophiske og æsthetiske Studier; og det navnlig den Schellingske Philosophie, og den fra samme og fra den tydske romantiske Digterstole udgaaende Skønheds- og Konstlære. Iblandt de ikke meget talrige eller vidtløftige Smaahefter og løse Ark eller Blade, som indeholde hvad Staffeldt har samlet, uddraget og nedskrevet, hørende til bemeldte Formaal, og som Alt ved den ydre Form, og den sædvanlige hurtige, skødesløse, ulæselige Skrift, vidner om den Hast og Flugtighed, hvormed Digteren behandlede saadanne Studier og Optegnelser, udmærke sig imidlertid to eller tre Artikler ved noget større Omfang, og ved Anvendelsen af egen Tænkning og Arbeidsøve. Et lille Hefte paa nogle Quartblade har Staffeldt kaldt: „Aneignung, gleichsam Verdauung Schellingscher Ideen“. Det synes især at være bygget paa et af den berømte Tænkers tidligere Skrifter: „Philosophie und Religion“. En anden Artikel (4 Quartblade), har til Overtskrift: „Aneignung Schellingscher Ideen. Aus Bruno“; men dette er paa en Maade Begyndelsen til en Samling af nogle og tyve heelt igiennem med Blyant skrevne Quartblade, der indeholde yderst kortsattede Hovedlinier af Philosophiens Udvikling i de vigtigste Systemers Grund-Ideer. Den aphoristiske Form, hvori han i Flugten berører de ældre Philosophers Lære, og derefter gennemiler baade Kants, Fichtes og Schellings

philosophiske Constructioner, tyder vel snarest hen paa at han har lagt en eller anden Haandbog over Videnskabens Historie til Grund for sine i laconisk Korthed sammentrængte Udkast; uden at dette udelukker den eiendommelige Stiil, hvori Staffeldt har giengivet Stoffets Dpfatning. Men, uagtet her vel ikke vil mangle Anledning for den mere indviede Tænkter til at criticere dette eller hiint Punkt i Staffeldts Fremstilling af saa mange og dybe speculative Ideer og Læresætninger: maatte det ligesuldt interessere Enhver, som nærmere vil kiende den ideerige Digters Sands for philosophisk Mandsvirken, at overbevise sig om hans Lethed i at kunne, for en Tid i det mindste, tilegne sig baade denne Virksomhed og dens Resultater. Vi kunne ikke andet, end beklage, at disse philosophiske Skizzer ikke ere optagne i Samlingen af hans litteraire Efterladenskab; da de fra et objectivt og videnskabeligt Standpunkt have fuldt saamegen Adkomst dertil, som noget af det øvrige.

Til et temmeligt fuldstændigt Udtog af Schellings berømte Tale: „Über das Verhältniß der bildenden Künste zur Natur“ (1807). slutte sig nogle andre Udskrifter og Uddrag af æsthetiske Afhandlinger og Recensioner. (Saaledes af „Bouterwecks Ideen zur Metaphysik des Schönen“ (1807); Kottmanns Kritik der Rede F. Jacobis über gelehrte Gesellschaften; Kritiker over Collins Tragedier: Regulus og Polyrena; Wagners „Zwei Epochen der modernen Poesie“ (1806); A. W. Schlegels „Briefe über Poesie, Silbenmaas u. Sprache.“ m. fl.) Enkelte af Staffeldts, for uindviede Dine knap læselige Sibyllinske Blade, synes iblandt det fremmede Tankestof ogsaa at bevare henfaste Ideer og Aphorismer, som tilhøre ham selv; men at skille mellem det, der saaledes er hans eget, og hvad han meer eller mindre har tilegnet sig af Andres, vil ikke alle vegne være let. Det er heller ikke meget magtpaaliggende; da den førstnævnte Deel af disse Staffeldtske Optegnelser overhovedet

ikke er af nogen Betydenhed. — Det Hele vidner imidlertid om den paa et vist Punkt hos Staffeldt indtraadte Lyst og Drift til at nære Manden med speculative Studier. At det fortrinligen var nogle af Schellings Skrifter, som nu især fængslede hans Tænkning, kan ikke undre os. Hos denne Tænkter var Phantasien en meget fremherskende Mandsevne; og uden at ville afgjøre, om den endog har været saa overveiende hos ham, at den har givet hans Speculation en Retning, der førte den længere bort fra den filosofherende Fornuft, end den strenge logiske Tænkning vil taale: er det dog aabenbart, at Schelling (som man endog i den nyeste Tid ligesvem vil gjøre til en Romantiker) var en Hovedstøtte for den hele fra Tyskland udgaede, ved den ikke mindre phantasierige Steffens især til Danmark forplantede Revolution i Poesien, som man har givet Navn af den romantiske; og vi maae, allerede efter den tidligere Retning i Staffeldts poetiske Natur og Virksomhed, finde det ganske begribeligt, at han (vistnok allerede før sin Udenlandsreise, og før hans Bekendtskab med Steffens og Ohlenschläger) har været berørt af Romantikens Mand; og har følt sig meer og meer hændraget til en poetisk Begeistring og Production, der i det mindste var nær beslægtet med denne Mand — endskiøndt man neppe i noget Stadium af hans Digtning kan finde ham som blot Lærling eller Efterfølger af de tyske Romantikere. Maafee var han snarere og nærmere bleven det, dersom ikke netop hans Reise i flere Aar havde ført ham bort til Sydtyskland og Italien, og det tildeels under ganske andre Betingelser og en anden intellectuel Virksomhed, end en saadan, der kunde opdrage ham til en Discipel af den romantiske Skoles Mestere. — Det bliver overhovedet ogsaa kun en Gissning, men som vi mene, en rimelig: at de ovenfor nærmere angivne skriftlige Udarbejdelser af S. Staffeldt snarest maa antages at tilhøre Aarene 1807—1810, eller Overgangstiden fra Digterens Liv og Virken paa

Embedsveien i Kiøbenhavn til Hoflivet, og den ikke langvarige Periode, som tilhørte dette. Af Tiden, hvori nogle af de ovenanførte filosofiske og æsthetiske Skrifter, som Staffeldt har studeret og gjort Udtog af, ere udgivne: er det endog beviisligt, at denne hans Syssel ikke kunde indfalde tidligere, end omtrent 1808. Vi kunne saaledes ogsaa historisk bemærke, at Staffeldts ovenfor karakteriserede filosofisk-æsthetiske Studier, hans „Tilægnelser“ af Schellings Ideer og af hans Læsning i Et og Andet af Romantikerne's Æsthetik, ikke kunne have udøvet nogen Indflydelse paa hans poetiske Production, eller Digtervirken. Denne, kunne vi sige, var afsluttet med hans 1808 udgivne „Nye Digte“.

10.

Schack-Staffeldt syntes, giennem hans Ansættelse i Foraaret 1808 ved Dronningens Hof, at have opnaaet en Stilling, der ikke let kunde tænkes ønskeligere, eller i det mindste behageligere for ham. Under de mindst trykkende Forhold, han kunde finde ved et Fyrstehof, var det blevet hans Lod, at kunne, i Nærheden af de kongelige Personer, om hvis Gunst og Naade han turde være forvisset, bevæge sig i den fine og fornemme Verden, med hvis Sphære han allerede havde været fortrolig, baade i Danmark og udenlands, og for hvilken han, som Aristokrat og Adelsmand af en ualmindelig intellectuel og Verdensdannelse, følte en naturlig og ikke ringe Tilbøielighed.¹²³⁾ Der kan ikke være Tvivl om, at S. Staffeldt fra sin Udenlandsreise medbragte og vedligeholdt en afgjort Tilbøielighed for Selstabslivet i den fornemme Verden, og Talent til at bevæge sig i dette Liv. Han nævner selv Wien som det Sted, hvor han egentlig

¹²³⁾ „In den höchsten Kreisen der Gesellschaft“ (siger Engel) „bewegte er sich gern, mit Leichtigkeit, Gewandtheit und Sicherheit.“

først blev indviet deri.¹²⁴⁾ Men ogsaa i Dmgangslivet var S. Staffeldt underkastet den samme Dualisme, der i saa mange Forhold adspalttede hans aandelige Væsen. Han søgte paa den ene Side de høiere og aristokratiske Girkler, fordi han der fandt Fiinhed, Elegants og Smag i Meddelelser og Livsansføelser; men i Modsætning hertil vilde han heller ikke reent savne Dmgang med Mænd af lærd eller literair Dannelsse. Han synes her ikke at have været meget vanskelig i Balget, og en Tilbøielighed til at hyldes af dem, som han i Mand og Vid var overlegen, kan maaffee for en Deel have ledet ham.¹²⁵⁾

Hvorledes forklare vi nu, at neppe et Par Aar vare forløbne, efterat han havde opnaaet en Hofbetjening, som han havde ønsket sig, før han allerede ønskede og stræbte efter en anden Stilling? — Det lader vel til, at om endog hiin i det ydre Liv kunde have tilfredsstillet mangen Fordring hos en anderledes organiseret Natur — og selv om Staffeldt under disse Aar i Kiel for en Deel har fundet Leilighed til at tilfredsstille Trangen til at hengive sig til speculative Studier og en ideal Virksomhed,

¹²⁴⁾ „Ich habe (in Wien) im geselligen Umgange eine gewisse dä n i s c h e Schüchternheit und ungesellige Unbehülfflichkeit zum Theil abgelegt. Es ist merkwürdig, daß den meisten jungen Dänen diese Gewandtheit des feineren Umganges abgeht. Im Auslande unterläßt man nicht, es zu bemerken.“ (Dagb. II. 397.)

¹²⁵⁾ I Kiøbenhavn hørte baade Dr. Sevel Bloch og J. K. Høst i en lang Periode til hans nærmeste Dmgangsvenner. Ingen af dem besad den finere Verdens Dannelsse og Smag; eller havde noget, enten af Staffeldts poetiske Natur, eller af hans Konstsands. Dr. Bloch var formodentlig den, der har skaffet S. Staffeldt et Diplom som Medlem af det Gøttingerske Videnskabs-Selskab — det eneste, hvori han nogensteds blev optaget. En anden, ved sin cyniske Raahed og Synderlighed, og ved en betydelig, men aandløs og borneret Boglærdom, udmærket Literator i Kiøbenhavn, som hørte til S. Staffeldts nærmere Dmgang, var den i 1819 i en høi Alder afdøde Bibliotheksecretair, Dr. Fr. Eckard.

som hans Mand jævnligen følte: saa har der ogsaa her manglet ham meget i den indre Tilfredshed og Sindro, som maaskee netop i denne Periode har lidt af et Saar, der behøvede Tid og Resignation for at læges. Allerede Maret tilforn (1807) yttre han sig i et fortroligt Brev til Søsteren i Udtryk, der synes at hentyde paa Skuffelsen af en lidenskabelig Kærlighed, hvis uheldige Udgang Staffeldt dybt skal have følt.¹²⁶⁾ Mueligen har desuden netop hans Mandsdannelse, og det rige Kundskabsstof, den mangesidige Erfaring og Indsigt i Videnskabernes og det practiske Livs Sphære, som han i foregaaende Aar havde erhvervet, bidraget til at han jævnlig følte den utilfredsstillende Tomhed og Uvirksomhed i Hoflivet som en Byrde, han ikke længe kunde bære.¹²⁷⁾ Hertil kom en anden, maaskee mere skjult, men ikke mindre virkende Drivesfieder. „Hans Uergierighed og hans urolige Mand lode ham ikke have Hvile“: siger den Mand, der efter et, som det synes nøiagtigt og fortroligt Kiendskab, har skildret hans Charakter. Forfremmelse paa Hofveien har forekommet ham for seent; eller den tilfredsstillende ikke hans Dnske, at hæve

¹²⁶⁾ „Quant à Votre malheureux frère” — skriver han den 15de Mai 1807 — „malheureux parceque ses plus chères esperances ont été trompés, & qu'en conséquence il a renoncé au bonheur — il continuera de rester ici.” v. s. v. (II. 418.)

¹²⁷⁾ Man fortæller et og andet Træk af Staffeldts undertiden eccentricke Adfærd under hans Ophold ved Hoffet i Kiel; ligesom at han snart følte sig generet af sin Kammerjunker-Stilling, og sagde: „Ein Mann wie ich ist nicht dazu geboren, die Thüren aufzumachen, und wieder zu schließen.” Deri havde han vel Ret; men hvorfor søgte han selv en Stilling som denne? — Engel siger dog om ham: „Er fühlte sich hier, wenigstens auf eine Zeit lang, wohl und beglückt. Die Geschäfte seiner dienstlichen Stellung wurden ihm durch die Milde und den Zartfinn der hohen Dame, in deren Hofhalte er angestellt war, wie durch die Ehrerbietung welche er gegen Sie hegte, zur freudigen Pflichterfüllung.”

sig til en betydelig Stilling i Staten. En saadan troede han at have mere Udsigt til, naar det lykkedes ham at opnaae en Amtmandspost i Hertugdømmerne; han ønskede vel ogsaa en af de mest indbringende, da han allerede siden hans Hiemkomst fra Udenlandsreisen havde været giældbunden, og heller ikke i nogen følgende Periode kunde lære at blive god Huusholder.¹²⁸⁾ — Det sidste lykkedes ham ikke strax, da han ved sin Slægtning, Kammerherre og Amtmand D. D. Staffeldts Forslyttelse fra Gismar til Travendahl, søgte og „ved Frederik VI. Naade“ opnaaede Ansættelse i dennes Sted.¹²⁹⁾ Amtmandsposten i Gismar, som i Almindelighed tilfaldt Begyndere paa denne Embedsvei, var kun ringe aflagt; men Staffeldt blev heller ikke gammel her.

Han var nu atter, ved en pludselig og total Omvæltning i hans ydre Liv og Virksomhed, fra Hofmand forvandlet til Amtmand — hvilket i øvrigt endnu paa den Tid i Hertugdømmerne ikke var saa sjældent. Her havde, og har tildeels endnu, en Embedsmand paa denne Post en endnu mere omfattende Virkefærd, end i Kongeriget. Allerede paa det Tidspunkt, vi her have for Øie, vare ogsaa de Fordringer, man gjorde til en Amtmand, betydeligt stegne. Han behøvede ikke allene en grundig theoretisk og praktisk Kundskab til Lovgivningen, og til de i Hertugdømmerne meget indviklede Retsforhold; men han maatte være hjemme i alle Cameral- og Politievidenskabens Grene, og besidde baade Dannelse til en høiere administrativ Virksomhed overhovedet, og

¹²⁸⁾ Ved hans Død maatte Boet komme under Concurs, da Schack-Staffeldt intet efterlod uden hans Bohave og Bøger. Hele Summen af de anmeldte Giældsfordringer beløb sig derimod til omtr. 10,000 Rdlr. Courant; hvoraf de Laan G. Staffeldt til forskjellige Tider havde faact af Statskassen, foruden ubetalte Renter, udgjorde 3563 Rdlr. Cour.

¹²⁹⁾ Under 15. Marts 1810. Allerede den 8de Juli samme Aar blev han udnævnt til Kammerherre.

Dvølse i at anvende en saadan Dannelselse, og et ved den erhvervet Kundskabsforraad, paa de mangfoldige Embedsforretninger og Embedsforhold, der tilhøre en Amtmand i Slesvig og Holsteen, som paa den Tid endnu forenede baade administrativ, dømmende og executiv Myndighed i een Person; hvortil desuden et fortroligt Bekiendtskab med Almuens Vilkaar, Stilling og Charakter, og med hele Folkelivet, er en, om ikke absolut nødvendig, dog særdeles gavnlig og ikke let undværlig Betingelse. Alle disse Egenskaber og Indsigter skulde Staffeldt som Amtmand først erhverve sig. Endog de første Grundbegreber i Retslære og Lovkyndighed vare ham ligesaa fremmede, som al Dvølse i practisk administrative Forretninger af den Art, som Amtmandens Post krævede. Den practiske Virksomhed, han i nogle Aar som Assessor i et Handelscollegium kunde sætte sig ind i, var deels fremmed for hans nye Embedsstilling; deels har den uden Tvivl været temmelig ringe, da han ikke havde noget særskilt Fag, eller var Bureauchef.

Med alle disse Savn vilde mangen Mand have fundet sig i en meget ubeleilig, trykket og uheldig Stilling som Amtmand i Gismar; Schack-Staffeldt følte den ogsaa, men han besad dog ikke allene Kraft og Talent til at kunne indtil en vis Grad overvinde dem; han havde tillige en saa høi Grad af Selvfølelse og Tillid til de Kundskaber og Evner, han ved sine videnskabelige Studier have erhvervet sig, at han oversaae en stor Deel af de Banfeligheder, Besværigheder og Fortrædeligheder, der ikke kunde udeblive i hans Stilling; ligesom af den Modstand og de Sindsbevægelser, som hans lidenskabelige Charakter og hans høie Tanke om sin Embedsmyndighed, udsatte ham for. Imellem den nye Amtmand i Gismar og Amtsforvalterne rejste der sig saaledes snart en heftig Strid om begges Embedsforhold, der blev til vedvarende Misforstaaelse og Fiendskab; og de mange Ubehageligheder, S. Staffeldt paadrog sig i Gismar,

forøgedes endnu ved det Uheld, at han en Tid lang maatte savne en duelig, juridisk dannet Fuldmægtig; ligesom han i hele Egnen ikke fandt nogen dannet og kyndig Omgangsvæn, hvis Raad og Oplysninger kunde været ham gavnlige. Det blev ham saaledes endnu mere nødvendigt, ved egen Flid og Anstrenghed at sætte sig ind i sine Embedsforhold og skaffe sig en Mængde Kundskaber om Ting, der havde været ham reent fremmede. Han greb Arbejdet an med Alvor, og fandt en betydelig Hielp i sit udmærkede Talent til med Lethed at tilegne sig enhver ny og fremmed Gienstand, som han vilde udgrunde, og som tillige havde Interesse for hans Kundskabsdrift eller Videlyst. Men det Uheldige var, at denne Interesse maatte han her for en stor Deel fremtvinge. Dersom der endog gaves endeel Forretninger og Embedsforhold, hvori S. Staffeldt kunde anvende sine Kundskaber og sin Verdensklogskab i Handling og Virken: saa var det tillige nødvendigt for en Amtmand, daglig at sysselsætte sig med uendelig mange Detail=Sager, og med at gennemlæse derhen hørende Papirer. Dette var et Arbejde, som han vel i Begyndelsen drev med Kraft og Iver; men i senere Tider skal have alt for meget ringeagtet og forsømt.¹³⁰⁾

Dersom Schack=Staffeldt overhovedet hverken ret har veiet sine Evner og Kræfter, eller prøvet med sig selv, hvor han vilde finde sin egentlige Bestemmelse og sin naturligste Livsvei, inden han forlod Hoffet og søgte en Forfremmelse paa den civile Embedsbane, som han efter sit eget Dufte opnaaede, og det endog med et tilsyneladende ualmindeligt hastigt Held: saa kan vel ogsaa vanskelig nogen Mand have følt sig ulykkeligere ved

¹³⁰⁾ Han pleiede i sildigere Aar som Amtmand i Gottorp at sige: at han i sit Liv havde læst saameget Skønt og Herligt, at han vel kunde gjøre Paastand paa den Undtagelse for sin Deel, at alt dette Smøreri, som Acterne indeholdt, maatte være ham modbydeligt." (Engels Charakteristik.)

Opnaaelsen af sit Dnske end Staffeldt som Amtmand i Gismar. Han blev her pludselig hensat i en uvant isoleret Birketreds, hvor han, uden Venner, uden Dmgang, daglig i Strid med Forretningslivets Byrder, med prosaiske Dmgivelser, med Andres Chicaner og med egne Lidenstaber: savnede enhver venlig Deeltagelse, enhver aandsstyrkende Opmuntring — endog den, at kunne hengive sig til Studier og Arbejder af æsthetisk eller filosofisk Natur, der fornemmelig i de sidst forløbne Aar (1800—1810) havde været hans aandelige Livs Næring. Hertil kom at han havde seet sig stuffet i Haabet om at vinde en ung og dannet Piges Hierte, som paa den Tid (efter Engel) var Maalet for hans Tilbøielighed.¹³⁰⁾ Han maatte opgive Tanken om at see sin Gensomhed oplivet ved en Egtefælles Kiærlighed; hans Stilling blev ham ulidelig, og i hans Embedsforhold i Gismar lod han sig meer og mere henføre til en saa heftig og lidenskabelig Udfærd, at den endnu i lang Tid derefter ogsaa havde præget sig i Almuens Grindring.¹³¹⁾

11.

Efter tre Aars Forløb var ogsaa Staffeldt allerede heldig nok til at see sig forflyttet til en større Birketreds, et mere anseeligt og indbringende Embede, og et behageligere Levested. Han blev (1813) udnævnt til Amtmand over det store Gottorp

¹³¹⁾ „Seine Liebe zu einer hoch gebildeten jungen Dame begeisterte ihn; und er hoffte auf Erwiederung seiner oft ausgedrückten Empfindungen.“ Dette stufede Kiærlighedshaab, hensætter Forf. af hans Charakteristik, til den Tid, da han søgte og erholdt Amtmandsposten i Gismar. Efter det ovenfor anførte Brev til Staffeldts Søster (Mai 1807) synes han allerede paa denne Tid at have havt en ulykkelig Kiærlighed — maaskee den samme.

¹³²⁾ Bønderne i Gismar pleiede endnu længe efter, naar der var Tale om deres to Amtmænd af samme Navn, at udmærke den sidste fra hans Forgænger ved Benævnelsen „de dulle Staffeldt.“

Amt og (1814) tillige til Overdirecteur i Staden Slesvig. Her forefandt han en ikke liden Dmgangskreds af meer eller mindre dannede Embedsmænd, hvoraf adskillige (hvad der ikke var ham ukjært) stode, eller i hans Mening maatte staae i et underordnet Forhold til ham; han fandt en god selskabelig Tone i flere behagelige Familiekredse; ja han fandt ogsaa, hvad der ikke var ham ligegyldigt, et fyrsteligt Hof hos Landgreve Carl af Hessen, der endnu som en begavet og aandsprig Olding gierne samlede en Kreds af dannede og opvakte Gæster om sit Bord. Staffeldt vedblev ogsaa til sine sidste Dage at vise sig i denne Hofkreds, uagtet der vanskeligt kunde danne sig noget nærmere, eller ret venligt Forhold imellem ham og Landgreven, som deels slet ikke yndede Digtere; deels ikke kunde finde sig i Staffeldts skarpe Kritiker og herskende Tilbøielighed til Modsigelse og Disputationer.¹³³⁾ Han vandt derimod i Slesvig, hvor han i de første Aar ikke sjelden deltog i den selskabelige Dmgang, flere ham hengivne Venner iblandt de ældre og høiere Embedsmænd (f. Ex. Cantsler Krück, General v. Köpper, Kammerherre Lassen); men ogsaa deri var han uheldig, at disse efterhaanden døde bort. Den sædvanlige selskabelige Dmgang i Slesvig betragtede han som tidsdræbende og aandfortærende, og Kortspil var ham forhadet. Naar han skulde spille, foretrak han Lykkespil, som mere poetisk. Han traf sig saaledes, især da han selv ingen Huusholdning

¹³³⁾ En endnu levende, almindelig agtet Statsmand stødte saaledes engang sammen ved Landgrevens Bord med Staffeldt, som blev misnøiet med, at Fyrsten henvendte mere Opmærksomhed paa den fremmede, end paa den mere bekiendte Gæst, og snart ved sin skarpe Modsigelse reiste en noget alvorlig Ordverling. Landgreven blev omsider noget fortrydelig, og gjorde Ende paa Samtalen ved at sige til Staffeldt, der sad lige over for ham: "Ja, Sie wollen immer alles besser wissen, Hr. Kammerherr! und zuweilen wissen Sie doch *nischt*." En saadan Tiltale maatte Staffeldt finde uden Replik.

førte, ogsaa i Slesvig efterhaanden meget tilbage fra Verden, hvorved hans Stemning med hvert Aar blev mere uselstabelig, mere mørk og bitter. Det gik ham i Embedsforhold heller ikke meget bedre her, end i Gismar. Han havde ogsaa i den større Stad og i den mere omfattende Birkedrets den samme Lyst til at gjøre sin Myndighed gjeldende og sætte sig i en overordnet Stilling til andre Embedsmænd i Amtet og i Byen, af hvilke endeel ikke vilde betragtes eller lade sig behandle som hans Undergivne. Med Amtets Herredsfoged laae han i uophørlige Stridigheder; som Overdirecteur i Slesvig var hans Stilling mislig og hans Post ikke vel anset hos Byens Magistrat, og andre Embedsmænd, med hvilke han altid vilde sætte sig i Forholdet af en høiere Tilsynsmand, og heri jævnlig overfred Grændsen for sin Autoritet, eller søgte at udvide den udenfor Vedtægt og Forskrift. Efter endeel Aars Forløb blev han kied af denne Overdirecteur-Post, eller vilde, ved at søge sin Afsked, skaffe sig en udvidet Myndighed; men man overraskede ham (1824) ved uden videre at bevilge ham Afskeden; et Udfald, der ikke skal have været efter hans Ønske.

Saaledes blev ogsaa Staffeldts Ophold og Tilværelse i Slesvig, der havde begyndt under heldigere Aarsler, efter nogle Aar til en Række af mørke, glædetomme og ved uvenlige og ufredelige Forhold forbittrede Dage. Gensomhed og Mangel paa ethvert huusligt Selskab blev ogsaa her hans Lod i en Række af 13 Aar. Han opgav vel ikke strax Tanken paa et Giftermaal, men indvortes og udvortes Grunde hindrede Udførelsen,¹³⁴⁾ og befriede ham formodentlig derved fra en Tilvæert i hans Lidelser og hans Tilværelses indre Disharmonier.

¹³⁴⁾ „Oft hatte er noch den Gedanken der Schließung eines Ehebündnisses; aber der Schmerz einer unglücklichen Liebe nagte noch an seinen Innern, und ließ jenen Gedanken nicht zur Reife kommen.“

(Engel.)

Ved den Opposition, hvori han satte sig til den ham nærmest omgivende Kreds, bevirkede han, at Enhver i hans Omgivning snarere traf sig tilbage, end nærmede sig til en Mand, der overhovedet havde en stærk Tilbøielighed til at lade enhver mindre begavet Personlighed føle sin aandelige Overlegenhed. Paa denne Maade blev han snart ikke allene uden Venner, efterat have mistet de faa ældre, som han bedre kunde stemme med; men endogsaa uden anden Omgang, end den, han fandt ved Middagsbordet, hvor det ogsaa kun var Enkelte, han nærmede sig til, imedens han gierne benyttede Leiligheden til at gjøre Andre, der i Mandseerne ikke kunde maale sig med ham, til Skiven for hans Ironie og Sarkasme. Giorde han imidlertid den Erfaring, at han heri havde taget fejl, eller mødte det ham engang at faae et Svar med fornødent Eftertryk: da tog han sig i Agt for Fremtiden.¹³⁵⁾ „Han fandt ingen Venner (siger Forf. af hans

¹³⁵⁾ En af mine Venner, der i yngre Aar havde en Ansættelse i Slesvig, medens S. Staffeldt der var Amtmand, har berettet mig følgende: I Slesvig spiste Staffeldt en Tid lang i en bekiendt Gæstgivergaard, hvor Berten, (hvis Navn var Seest) en Mand af simpel Herkomst, og af et roligt og phlegmatisk Udortes, ved Bordet ikke sielden maatte være Maalet for Kammerherrens ikke alt for fine Ironie. Saaledes faldt det ham en Dag ind, ironisk at spotte med det bagvendte, Menneskets Evner forstyrrende, i den lærde Skole- og Universitetsdannelse, i Modsætning til „die reine Naturkraft des derben. Normalmenschen;“ og ved disse Ord viste han hen til Berten, og anførte ham som Exempel paa, hvor langt videre en saadan Mand kunde bringe det i Verden. „Wie hoch können Sie wohl Ihr reine jährliche Einkunft rechnen?“ spurgte han Berten. Denne opgav en ikke ubetydelig Sum. Nu brød S. ud: „Da sehen Sie, meine Herren! ein Mann wie Herr. Seest verdient so und so viel jährlich — ein Mann wie ich, habe bei weitem nicht so viel“ o. s. v. Seest svarede derpaa: „Ja, Herr. Kammerherr! ein Mann wie ich muß aber auch etwas für die Grobheiten haben!“ Efter den Tid var Seest fri for dem.

Charakteristik) fordi han ingen søgte. Tvertimod fandt han Behag i, med Lidenskab og Heflighed, og ikke fielden med Haan og Spot, at modsige og angribe de Mennesker, han kom i Berøring med; og dette Slags aandelige Vaaben forstod han at føre med Færdighed og Snildhed; han vidste altid godt at udfinde Modstanderens svage Side, og at ramme ham der, hvor han lettest kunde faaes; men han forstod ogsaa godt, at trække Grændsen imellem forskellige Individualiteter, og vidste hvorvidt han kunde gaae i sine Udtrykks Skarphed. Han var sig imidlertid alt for vel selv bevidst, at han havde saaret og krænket mange Mennesker; paa Grund deraf troede han at have Alle til Fiender, og nærrede Mistro og Mistillid til Enhver, som nærmede sig til ham."

En saa ulykkelig, pirrelig og bitter Sindsstemning forværredes endnu i de senere Aar ved legemlige Svagheder og Lidelser, og bidrog igien til at forøge Virkningen af disse paa hans physiske Tilstande. Længe førtes i hans Indre (endog efter at den digtende Skaberkraft fløvedes og udsluktes hos ham) Kampen imellem den videnskabelige Drift og den poetiske Stemning i hans Siæl paa den ene Side, og Nødvendighedens eller Krens og Pligtens Stemme, der bød ham at opoffre sig — om end ikke med den hele Anvendelse af Tid og Kræfter — til daglige Embedsforretninger. Under de sidste uundvigelige Tvang og Byrde maatte han omsider bøie sig. Tiltagende Svaghed gjorde ham Byrden med hvert Aar mere tung og trykkende, og hans Embedes Stilling og Forhold mere forhadte. Ved Følelsen af hans sørgelige og forladte Gensomhed af det Sønderrevne og Blædeløse i hans hele Tilværelse, ligesom ved forøget Sygelighed og Nervesvækkelse, tiltog hans tunge, mørke og menneskefiendske Sindsstemning, som han i sine sidste Aar nu og da søgte at ophjælpe ved stærke Drikke,¹³⁶⁾ hvoraf han kun havde den sædvanlige Virk-

¹³⁶⁾ „Sin und wieder (siger Engel) suchte er in geistigen Getränke Stärkung der abgespannten Nerven zu finden; wodurch seine

ning, en forbigaaende Dplivelse og forøget Slæppelse. En saaledes efterhaanden nedbrudt Helbred, i Forening med hans overdrevne Selvfølelse og med en Stolthed, der hos ham haade havde sin Kilde i aristokratiske Grundsætninger og den Priis, han satte paa sin Families gamle Adels (en Egenstabs, man i vor Tid ikke saa let vil tiltroe en Frihedsvæn, og Hader af Magtens og Høihedens Misbrug hos Fyrster og deres Ministre), og i den virkelige eller formeente Landsoverlegenhed, han følte hos sig næsten over sin hele Omgivning og Omgangsreds:¹³⁷⁾ gjorde ham ikke allene uselskabelig, men hans Selskab ogsaa ubehageligt eller ufordrageligt for de fleste, med hvem han i Slesvig kom i Berøring. At han saaledes maatte gjøre den Erfaring, at Mange trak sig tilbage og søgte at undgaae ham, gjorde ham tilsidst i høi Grad mistænksom og mistroisk, ja saaledes, at han undertiden endog plagedes af Frygt for at hans Fiender vilde stræbe ham efter Livet¹³⁸⁾ So mere han saaledes styede sine Omgi-

frankhafte Neigung nur noch vermehrt ward." Efter en Samtidig mundtlig Beretning fandtes denne Tilbøielighed allerede hos Schack Staffeldt i de tidligere Aar af hans Ophold i Slesvig; og Virkningen deraf sporedes ikke fælden, ved Leiligheder, hvor han deeltog i selskabelige Foreninger; men Tilbøieligheden yttrede sig mere periodisk, i længere eller kortere Tidsrum, end uafbrudt; hvilket stemmer overeens med Engels Udtryk.

¹³⁷⁾ „Von seinem gewählten höhern Standpunkte, glaubte er (in Schleswig) keine Ebenbürtige zu finden; und wenn auch einige wenige von so altem Adel, doch keine an Geist. Er sah daher auf Andern mit einer gewissen, Alle nivellirende Berachtung herab. Anderer Seits war ihm der Gebrauch des Worts „gebildet“ verhasst; weil er darin eine nivellirende Richtung der Zeit erkannte, und glaubte, „das Gemeine“ würde damit am Ende auf den Thron gesetzt werden.“ (Engels Charakter.)

¹³⁸⁾ Staffeldt skal virkelig, endog som Amtmand, have modtaget meer end een Udfordring til Duel. Engang var det en Amtsforvalter, eller anden Embedsmand i Amtet, der sendte ham en saadan. Han

velser, desmere bitter og usfaansom blev han i at bedømme dem, og desmere vænnede han sig til at betragte dem med Ringeagt og stolt Overlegenhed. Selv om Damer kunde han undertiden yttre sig uden al Skaansel; endskiøndt han dog overhovedet ikke var nogen Fiende af det smukke Kion. (Engel.)¹³⁹) Staden Slesvig og dens Indbyggere tabte ogsaa efterhaanden saameget i hans Mening og Agtelse, at han tillagde denne sin Levetsreds en „aandelig og moralsk dræbende Smitte“ („ein geistig und sittlich tödliches Miasma“) og kaldte dens Indbyggere „et karakterløst, egoistisk og lavt (niedrig) tænkende Folkeslag.“ Et Juglingsudtryk, han brugte om dem, var „en Slesvigsk Kloddrian“, (ein Schleswigscher Klüterer.) Dette stod i Forbindelse med den ringe Agtelse, han overhovedet havde for Folkestammen i Hertugdømmet Slesvig, hvis blandede Nationalitet han hverken vilde erkiende for dansk eller tysk, og hvis intellectuelle og

gjorde heraf en Embedssag; lod Udfordringen tage til Protocollen paa sit Comptor, og lod udfærdige en formelig Resolution fra Amtshuset under sin Haand og Segl: „at vedkommende Ansøgers Forlangende under den eller den Dat. ikke af Amtet kunde bevilges.“

¹³⁹) Staffeldt skal ikke have været uden Kiærlighedsforhold, ogsaa i sildigere Aar; men over disse, ligesom over de fleste andre Forhold i hans Levnetsløb, hviler Forglemmelse og Dunkelhed. Et Rygte vil tillægge ham Tilbøielighed for en Dame i Kiøbenhavn, til hvem han skrev et maadeligt Leilighedsdigt (trykt efter hans Død). Der fortælles, at en nær Slægtning af ham har i Kiøbenhavn kiendt en anden Dame, som siden levede paa Falster, og til hvem Digteren havde staaet i et fortroligt Forhold. En anden Efterretning (der kunde skrive sig fra en paalidelig Kilde, da den synes at være udgaaet fra S. Staffeldts Søster) vil: at han, som Amtmand i Slesvig engang virkelig skal være bleven forlovet med en smuk og rig, men udannet Pige; men at Partiet, som for en Deel var Pengespeculation, gik overstyr, fordi Staffeldt, inden Brylluppet, vilde bruge Svigerfaderens Penge eller Credit til at opbiælpe sine Finantser.

moraliske Værdi han satte paa et lavt Trin. I Særdeleshed vare Beboerne af Ungeln ham forhadte, og han tillagde Almuen i dette Landstæb en falsk og listig Charakter. I andre Districter af Amtet Gottorp fandt han aandelig Dorsthed og Enfoldighed at herske; og havde altid endeel individuelle Exempler ved Haanden for at bevise dette Slags, overhovedet ubillige Charakteristik. Han yttrede ogsaa tidt sin Glæde over, at han hverken ved Fødsel, Opdragelse eller Dannelse tilhørte Slesvig; hvorimod han i sin egen Nationalitet altid vilde regne sig til det danske Folk, talte med Agtelse om dets Literatur, og med Erkiendtlighed om Forfattere som Holberg og Ohlenschläger. Han tillagde derimod (og det med Grund) Tydskland sin videnskabelige Uddannelse; og naar det kom til Sammenligning af begge Nationer, erkjendte han dem begge for udmærkede Folkfærd.

Imidlertid vedblev han dog, i en Række Aar af hans Embedstid og Ophold i Slesvig, at føle Trang til at vedligeholde de Forbindelser i Kiøbenhavn, som han deels endnu havde tilbage fra en tidligere Periode, deels i senere Aar fandt Leilighed til at knytte. Han besøgte jævnlig (i Almindelighed om Sommeren) den danske Hovedstad, hvor han dog ogsaa i Vinteren 1812—13 en Tid lang opholdt sig hos en af sine Brødre (Carl Staffeldt) og i den Tid havde endeel Omgang og „stærke Disputer“ med Baggesen. Fru Bruns's Girkler besøgte han ligeledes ¹⁴⁰⁾, og gjorde paa Sophienholm 1815 den da

¹⁴⁰⁾ I et Brev til J. M. Thiele (11. Jan. 1817), omtaler han hende med megen Barme. „Aand, Phantasie, Hierte, Humanitet og Gieghed pryde denne Digterinde i en fielden Forening“; og man seer af sildigere Breve til denne hans unge danske Ven (1817. 1818) at hun altid har levet i hans Erindring. Schack Staffeldt har formodentlig dog i Aanden mere betragtet hende som en Verdensdame, med tydsk æsthetisk Dannelse, en vis Art af Smag og Konstfands og stor Forfængelighed, end som

tyveaarige J. M. Thiele's Bekiendtskab, som netop nyelig var bleven Student, paa hvis Sonetpoesie Staffeldt ikke havde været uden Indflydelse, og som bragte ham meer end een offentlig poetisk Hylдинг, hvilken Staffeldt vistnok gierne modtog; men derfor dog ikke undlod, at give en ung, begyndende Digter gode og ærlige Raad; hvorpaa længere hen fulgte meget opmuntrende Bifaldsyttringer ¹⁴¹). Med Jungemann har han noget senere (1820) stiftet personligt Bekiendtskab, og man seer ham yttre sig skriftligt med megen Fortrolighed til denne Digter, hvis Bærker dog den Tid endnu ikke var ham ret bekiendte. Vi finde Staffeldt ligesaa alvorligt at frasige sig al overdreven Hylдинг og „overvættes Roes“, som Nogle paa den Tid vilde tillægge ham paa Dhlenschlägers Bekostning; som han uforbeholdent yttre sig om denne Digters Svaghed fra Tænknings og Smagens Side, i Anledning af det bekiendte Universitetsprogram ¹⁴²), hvilket dog en Professor i Æsthetiken selv neppe kunde være bekiendt. At derimod Schack Staffeldt, naar Kunst og Poesie vare blevne hans Livs fulde, egentlige Næring, vilde have søgt rigtigere og

betydende Digterinde. Baggesen omtaler Staffeldt ogsaa i Brevene til Thiele (Saml. II. S. 428—33;) ikke uden at misbillige den store Digterstrid; men dog, som man seer, med vedvarende personlig Interessse; endskiøndt han ikke kan tilbageholde den Yttring om ham til Thiele: „Det er Skade, at Baggesen saaledes bortglimter.“ (1818.) At intet Forhold af saadan Art har kunnet danne sig til Dhlenschläger, læser man ogsaa imellem Linierne i disse og flere Staffeldtske Breve. Man kan ikke finde dette meer end naturligt, naar man kiendte begge Digteres Natur og begges Dannelse.

¹⁴¹) Breve til J. M. Thiele. 11. Januar og 19. November 1817. 23. December 1818.

¹⁴²) „Det kan ikke være min Hensigt, at forsvare denne Digters Program, og han vil nok selv give det til Priis; (?) men det er dog ubilligt og uskønt, at give Homer nogle Knep paa Næsen i det Dieblik, han sover.“ (Saml. II. 436.)

bedre Veie til Kritikens og Smagens faste Standpunkt end Dhlenschlæger: derom vidne ogsaa Ytringer i Brevet til Juge=mann, hvis simple naturlige Udtryk dog ere en Digter værdige, som, med alle sine Forvildelser, i sit Indre glemte Ahnelser om det Ideale, det Skionne og Sublime, som han uheldigviis vilde afpræge i Former, der sielden kunde fuldendes hos ham.

Hans selskabelige Dmgang i Staden Slesvig blev med ethvert af hans Leveaar mere indskrænket, og man saae ham i de senere af disse ikke ofte udenfor hans Bolig og Gæstgivergaarden, hvor han spiste; endskiøndt han dog ikke undslog sig for, en og anden Gang at optræde ved høitidelige Leiligheder, hvor han som Stads Dver-Directeur var kaldet til at repræsentere. Saaledes f. Ex. i Maret 1819, da man, ved Thorvaldsens første Hiemkomst fra Italien og under hans Ophold en Dag over i Slesvig, her i stor Skynding bragte et festligt Maaltid i Stand, hvor Staffeldt udbragte Kunstnerens Skaal af en gammel, længe i en slesvigsk Familie bevaret Guldpokal.¹⁴³⁾ Ved saadanne Leiligheder kunde han meget vel forene den ham egne ydre Holdning og Fornemhed, med en behagelig og finere selskabelig Tone. — Ved Middagsbordet i Gæstgivergaarden, hvor han daglig kom, holdt han sig til en og anden Enkelt, som han i Mand og Dannelsse fandt, om ikke ganske „jævnbyrdig“, dog ikke alt for meget under sit eget Standpunkt. Saadanne Enkelte holdt han af at meddele sig til, talte da gierne, og var ikke mindre Elsker af at disputere, end af at spise, hvori han skal have drevet det meget vidt. De Faa, som endnu erindre S. Staffeldt, og have Adkomst til at bedømme hans aandelige Gaver, ere enige om, at

¹⁴³⁾ En Samtidig og Tilstedeværende erindrer endnu de laconiske, men udtryksfulde, med Kraft og Værdighed fremsagte Ord, hvormed Staffeldt ledsagede Skaalen, og den egne, ikke ufordeeltige Virkning, som de frembragte. De samme Ord findes optegnede med hans egen Haand, paa et Blad, iblandt hans efterladte Papirer.

hans Tone og Maneer i Samtalen og den selskabelige Underholdning ofte var stødende og ubehagelig; men at det ogsaa var ved den Leilighed, han snarest lagde baade sine Mandseer, og sin paradore Eiendommelighed for Dagen.¹⁴⁴⁾ Det Selvomdsigende, den uheldige Dobbeltthed, der i mange Retninger fandtes i Staffeldts Natur og Individualitet, - fremtraadte ogsaa i denne. Hans Tilbøielighed til Paradoxer, hans Særhed, Paastaaelighed og Lyst til Modsigelse og Disput, gjorde ham ubehagelig for Mange, som mere yndede den jævne, magelige, ikke anstrengende Prosa i Samtalen; eller som ei kunne finde sig i, naar en skarpere Forstand, eller en mindre skaansom Bittighed, forstyrrede den Tilfredshed, hvormed de høre sig selv. For Enkelte, som vare i Stand til at vurdere det Eiendommelige, Usædvanlige og Geniale hos Staffeldt, og at taale det endog under frastødende, ubehagelige og uskionne Former, kunde han derimod i Samtalen være tiltrækkende og interessant. Engel tillægger ham „en ikke ringe Grad af Talegaver“ og tilføier: „Han var øvet i Dialectiken, „ligesaa skarp og klar, - som bestemt, nøiagtig og correct i de „enkelte Udtryk. Ved Indbildningskraft og Bittighed vidste han „at smykke sin Tale med mangen frisk Blomst, og dog var den „i Regelen altid populair; men faldt undertiden noget i det „Uædle. Han viste sig ogsaa deri som Digter, at han ligesaa „vel forstod ved Ironie at tilintetgjøre det Dphøiede, som at „forædle det Lave. Smidlertid var hans Bittighed stundom noget „søgt, eller sluttede med Ordspil, som for det meste dog vare „heldige. Som Modsætning hertil kunde han virkelig af og til, „især i sine sidste Aar, i Samtalen vise sig mere mild og elst-

¹⁴⁴⁾ Dette bestrækes ogsaa ved en Yttring af Engel: „Gern benutzte er die Gelegenheit, welche sich dem Geschäftsmanne täglich darbot, sich auszusprechen. Er besaß unverkennbar eine nicht geringe Gabe der Rede, war in der Dialektik geübt, scharf und klar, so wie auch bestimmt, genau und correct in den einzelnen Ausdrücken.“

„værdig; ja han kunde til sin Tid, naar han blev Herre over
 „den dybe Misstemning i Sindet, imod Enkelte yttre God=
 „modighed, Inderlighed og personlig Belvillie. Man erfarede da
 „ogsaa, at han mangengang fortrød sine bittre Udtryk og søgte
 „Forsoning; og ved saadanne Leiligheder kunde endog hans Dine
 „svømme i Taarer. Ikke desmindre yttrede der sig i Regelen
 „noget Dæmonisk i hans hele ydre Væsen; og selv i sine bedste
 „Timer syntes det, som han ikke handlede med Frihed, men drevet
 „af høiere, skjulte Magter.“

Til hans Egenheder hørte ogsaa, at han i Slesvig i endeel
 af sine sidste Leveaar, næsten uden Undtagelse, tilbragte Aftenen
 hjemme i den dybeste Gensomhed, hvoraf Følelsen netop paa den
 Tid i det store, øde Amtmandshuus tyngede ham med meer end
 dobbelt Vægt. Man har endnu, ikke blot efter Engels Beret=
 ning, men bekræftet af flere Samtidige, den Grindring om
 Staffeldt: at han undertiden faldt paa, at lade tænde Lys i
 sine Værelser i Husets øvre Vaaning, hvor han selv opholdt
 sig; og at han da i flere Timer, til efter Midnat gik frem og
 tilbage i Salene, hvorved han jævnlig og længe talte høit med
 sig selv. Tingen selv er hos Staffeldt intet mindre end utrolig;
 men at han, som En eller Anden har sagt, har gjort dette, for at
 bringe Folk i Slesvig til at troe, at han paa slige Aftener
 havde talrigt Selskab hos sig, har aldeles ingen Rimelighed.
 S. Staffeldt havde for megen Stolthed til at nedlade sig til et
 saa daarligt Paafund; (det samme, der fortælles om den be=
 kiendte Professor Mart. Hübner i Kiøbenhavn, og som hos
 ham, og paa den Tid (1759) kunde være mere troligt.) En=
 hver, som kiendte Staffeldts Levemaade, vilde let af sig selv
 begribe, hvad det havde at betyde; om end ikke hans Huusfolk,
 paa hvis Taushed han neppe havde Grund til at stole, havde
 bidraget til at gjøre ham til Fabel for den hele By, hvor han
 havde saa faa Venner. Et Indfald, som dette, har vel ikke

været meer end een af de underlige Særheder, som saa tidt kom til Synne hos ham, baade i det daglige Liv, og ved andre Leiligheder. Dertil hørte f. Ex. (hvad Engel fortæller) at han undertiden kaldte sin gamle Huusholderste, Gaardskarlen, eller sin Skriver ind til sig, for pludselig at holde en alvorlig Tale over et eller andet Thema af dybere moralsk Tendents, og i den ham egne Stiil og Tone, for Vedkommende. Til andre Tider, naar han om Sommeren gik i sin Have, kunde det falde ham ind, at kalde dem alle ud paa Gaardspladsen, for at underholde dem med Betragtninger, som undertiden vare fulde af poetisk Liv og Oploftelse, over en eller anden Gienstand i Naturen; f. Ex. over det frembrydende Foraar med Græs og Løv, over den nedgaaende Sol, over Storcken paa Taget, o. s. v. Denne Fugl holdt han altid meget af, og paastod, at den kiendte ham som Husets Herre. „Ja, er pflégte dann wohl auch den Vogel selbst dichterisch und lobpreisend anzureden.“ I øvrigt omtaler Forfatteren af Staffeldts Charakteristik ikke nærmere de huuslige Forhold, hvori han levede; Andres Meddelelser have imidlertid bekræftet, hvad man let ogsaa uden dette vil tænke sig, at disse Forhold overhovedet i sildigere Aar vare saa glædeløse og saa lidt trøstelige eller behagelige, som det vel i hans Stilling var mueligt. Foruden at han meer og mere trak sig tilbage i uselstabelig og næsten utilgængelig Gensomhed, skal han oftere, ved Mangel paa fornøden Forsigtighed, have havt det Uheld, at finde slette, utroie, eller egennyttige Tjenestefolk. Hans Omgang med disse har formodentlig ogsaa været ligesaa uliig og lunefuld, som hans Sind og Stemning i Almindelighed var det; og om hans Særheder i dette Tilfælde vidner ikke blot det nylig anførte Træk af nedladende Fortrolighed, men ogsaa en Anekdot af modsat Natur, som Engel fortæller.¹⁴⁵⁾

¹⁴⁵⁾ Staffeldt havde engang opdaget, at Tjeneren tog Æbler af et vist (formodentlig ungt) Træ i Haven. Han lod ham sige, at han

I hine Aar, da indvortes Digtarkald allerede længe havde tiet hos Staffeldt, eller han havde tabt Evnen til at følge en Drift, der engang havde været stærk nok hos ham til at overvinde mangen Hindring og Modstand, opgav han endogjaa egentlig videnskabelige Studier, hvortil baade Tid, Sindsstemning og Udholdenhed fattedes ham. Kierlighed til Poesien og dens Skionhed forlod ham dog ikke. Han opgav indtil sine sidste Dage ikke Læsningen af classiske Digterværker i det italienske, franske og engelske Sprog. Dānte, Ariost, Tasso og Shakespeare horte til hans kiereste Digtere; blandt nyere satte han stor Priis paa Byron, og han ansaae sig selv som aandelig beslægtet med en Genius, hos hvem han fandt den sønderrevne og mørke Livsytring og aandelige Stemning, hvori Staffeldt altid helst bevægede sig. Han havde fæstet store Forventninger til den nye Bane, som Byron i Grækenland havde aabnet sig, og den store engelske Digters Endeligt gjorde et smerteligt Indtryk paa Staffeldt. Af franske Digtere læste han især gierne Lamartine, og fandt ogsaa hos ham en Gienklang af sin egen Poesie, — som Andre ikke saa let ville opdage.

Blandt tydske Digtere satte han, foruden Klopstock og Lessing, Schiller høiest, og yttrede engang disse Ord: „Schiller vil leve ligesaa længe, som en tydsk Ungling, en tydsk Pige, og tydsk Kierlighed lever.“ Goethe satte han derimod ikke saa høi Priis paa; og paastod ofte, at man af Misforstaaelse gik for vidt i Vurderingen af hans Digtergenius; om Tasso og Sphigenia talte han dog med Beundring; men nedsatte Faust (Engel mener, især „fordi tydske Studenter og Profesorer drev

skulde komme derud, og tage en Dre med sig; og befalede ham derpaa, at hugge Træet om. Da den forbausede Diener efterkom Herrens Befaling, sagde Staffeldt disse Ord: „So wie diese Art in diesen Baum fährt, so möge der Teufel seine Klauen in die Seele desjenigen setzen, welcher davon die Äpfel gestohlen hat.“

Beundringen af dette Drama saa vidt.") Overhovedet bevarede Staffeldt, skiondt han læste meget i andre Sprog, altid en overveiende Forkiærlighed for det tydske Sprog, og var uudsømmelig i at berømme dets Rigdom, Skionhed, Belklang og dybe Betydning. Ved Siden af Digterværkers Læsning var Blomsterculturen hans Trøst i en glædeløs Gensomhed. Han sparede intet paa at anskaffe sig sieldne Blomsterarter og kostbare Gremplarer, og kunde undertiden længe fordybe sig i deres Betragtning; ligesom han oftere yttrede, at det egentlig var giennem Blomsterverdenen, at en indvortes Bevidsthed om Poesie først var oprunden i hans Siæl. Med sin sædvanlige Overdrivelse foretogte han den Paastand: at Mennesker, som hverken havde Sands for Blomsternes Skionhed, eller for Plastikkens og Malerkonstens Værker, og som ogsaa manglede Smag for Musik, vare moralsk flette, eller Mennesker, som intet duede. Desmere paa-faldende bliver det, at man ingensteds i nogen Uttring af Staffeldt, enten i Poesie eller Prosa, efter hans Hiemkomst finder noget Spor til den store Interesse for Konsten og dens Værker, som Dagbogen er fuld af. Det kunde synes som den reent var bortsvundet, tilligemed Digterens Lyst til at fortsætte Dagbogen, efterat han havde forladt Florenz eller under hans Indspærring i Genua, hvor dog hverken det æsthetiske eller historiske Stof manglede.¹⁴⁶⁾

¹⁴⁶⁾ Det er allerede ovenfor berørt, (S. 122) at en dyb Tungfindighed og Utilfredshed med sig selv allerede under Opholdet i Italien, yttrede sig i Staffeldts Sonetpoesi. Der er bevaret en anden utrykt Sonet, som formodentlig ligeledes tilhører Reisetiden, og som i biographisk Henseende er mærkelig; men hvis uheldige Form maaskee har bevæget Hr. Liebenberg til at udelade den. Denne „Indskrift“, der tydeligt henviser til Forhold i Italien, begynder med disse Linier:

„End han var i Hesperien:

Skal Sagnet ved min Steen forkynde“

I Staffeldts religiøse Meninger og Anstuelser herskede neppe nogen fuldendt Eenhed. Fra den Tid hvori hans Ungdomsdannelse indfaldt, havde han medført rationalistiske Begreber, og disse havde han i senere Aar lempet efter den kritiske Philosophies System. Han var endog ikke uden Tilbøielighed til Materialisme, som han dog selv bekæmpede; men endskiøndt han var meget fortrolig med Bibelen, jævnlig endnu læste den, og var meget hjemme i bibelsk Historie: havde han dog ikke den christelige Kirkes Tro, og tog sielden Deel i offentlig Gudstieneste; men yttrede ofte en begeistret Følelse for den guddommelige Almagt i Naturen, og sagde: at det var under den frie Himmel, hvor han dyrkede Gud. Hvad derfor undertiden hos Staffeldt kunde faae Udseende af Spot med positiv Religion og dens Dogmer, og af En og Anden blev udlagt saaledes, og lagt ham meget til Last: var dog egentlig ikke andet, end Udbrud af hans sarkastiske Luner og af den Satire, for hvilken han gierne gjorde Individier, som han ikke agtede, til Gienstand, eller som han rettede imod den ham forhadte Skindhellighed og udvortes hyklede Fromhed¹⁴⁷). Paa

Den siger os videre, at Digteren der, „hvor Saturnalier ved deres Ynde“

„Saa sødt forføre til at synde
Til Farnientes Barm sank hen.

Men ak! for Hesperidens Sæde,
Fra Eumenidens, hver en Snog
Sit Leie ved hans Hierte tog.

Thi der han lærte at begræde
(Og standsed aldrig meer deri)
Sin Ungdoms svundne Feerie“.

¹⁴⁷) Disse Yttringer i Engels Charakteristik stemme fuldkommen overeens med det bittere, alle Grændser overstigende Had til Catholicismen, dens Gudstieneste, og enhver Yttring af catholsk Fromhed eller Religieusitet, som yttres sig overalt i hans Dagbog. Hierarchiet var ham en forhadt Institution; derfor gif hans

den anden Side var han tilbøielig til at betragte Religion og kirkelig Tro som et Vehikel for Politiken; og tillagde dem, uden selv at være giennemtrængt af stærk religiøs Overbeviisning, en høi Grad af Vigtighed for Staten.

Hans politiske System og dets Indflydelse paa hans Embedsforhold, er ovenfor omtalt; og ligesom hans Sindstemning med Aarene blev mørkere og mere pirrelig, tiltog den Vigtighed, han tillagde sin Stilling og Begrebet om den Myndighed, som det maatte være hans Pligt at haandhæve. Han betragtede sig i mange Tilfælde, som Regentens umiddelbare Repræsentant, og den aristokratiske Idee, hvorefter han bedømte Adelsens Fortrin, førte ham ogsaa til den Mening, at det laae i Folkets Natur, at det hellere vilde staae under og snarere lade en Amtmand af gammel Adels end en borgerlig, hvem Almuen mere ansaae for sin Ligemand. Disse aristokratiske Anskuelser, hvori han til sin Tid uden Tvivl ikke har havt Uret, skadede ham ogsaa mindre hos Almuen; men han kunde ikke saa let gjøre dem giældende blandt Amtets øvrige Embedsmænd; hvilke han altid gierne vilde lade føle sin Overvægt. Under de Stridigheder og det spændte Forhold til disse, som derved opkom, var han ikke allene tilbøielig til idelig Mistanke om saadanne Mænds fiendske Sindelag og Hensigt; men ogsaa til at lade sig paavirke af personlige Antipathier, og hvor en saadan var afgjort, at forledes til en krænkende og inhuman Adfærd¹⁴⁸.) Smidlertid tillægges hans Charakter den ubetingede Berømmelse: at aldrig

Intolerance, hans Haan og Spot over alle Grændser — enhver catholisk Præst var for ham en falsk Hykler; enhver troende Catholic betragtede han som sindssvag eller vanvittig.

¹⁴⁸) Efter Engels Beretning, var det mangen-Gang reent uvæsentlige udvortes Omstændigheder, som kunde vække Mishag mod en Person; f. Ex. naar en Bonde fremstillede sig købstedklædt for ham.

nogen saadan personlig Avillie eller Misnoie havde mindste Indflydelse paa hans Handlemaade som Embedsmand; ja det var endog sædvanligt, at han, i deslige Tilfælde, snarere viste sig mere eftergivende eller gunstig stemt imod Personer, som han ikke kunde lide, end imod dem, han gierne saae. Den frastødende, ja endog raae og fornærmelige Udfærd, han saa ofte yttrede i det private og selskabelige Liv, viste sig aldrig i Forhold, der stode i Berøring med hans Stilling og Handlinger som Embedsmand. Han kunde vel ogsaa her støde og fornærme ved Dvertrædelse af Formen; men viste sig i Gierningen aldrig enten inhuman, eller uretfærdig. Hans fuldkomne Redelighed og Uegennyttighed, hans Foragt for al lav eller ulovlig Bindsyge, maatte endog hans Uvenner erkiende.

12.

Uagtet saaledes Staffeldt ikke fattedes enkelte Egenskaber, der for en høiere Embedsmand i hans Stilling vare anbefalende og roesværdige, manglede han dog formeget saavel af den fornødne Rolighed og Ligevægt i Sindet, som af den til det praktiske Livs nødvendige Mechanik og til hans Embedes Routine hørende Dvelse, Færdighed og Indsigt: til at han enten, med sin Individualitet og aandelige Retning, kunde blive en fortrinlig eller dygtig Amtmand, eller nogensinde kunde vunde Tillid og almindeligt Bifald i sit Embedes Virkefreds. Hans personlige Egenskaber skaffede ham derimod en Mænge Uvenner; og man vil saameget mindre undres over, at han hos mange gjaldt for en udygtig Embedsmand, om end enkelte lode hans bedre Sider vederfares Ret, og om det endog lykkedes ham, til sin Død at bevare Kong Frederik VI. Tillid og gode Mening om hans Redelighed og Loyalitet, hvilken heller ei var ufortient. Saaledes bør ogsaa til hans Ære, og til en billig Erkiendelse af hans gode Egenskaber som Embedsmand, nævnes det Vidnesbyrd, som Retfærdighed har givet ham: at

man endnu i Amtsarchivets Acter vil finde mange Beviser paa hans ubøielige Retsfølelse, Sandhedskierlighed, Fornuft og høiere Indsigt i det offentlige og borgerlige Livs Forhold.¹⁴⁹⁾

Dog maatte en Hovedkilde til Staffeldts ulykkelige og indvortes Tilstand og Stemning i hans Livs sidste Periode, ligge i Følelsen af den store Disharmonie imellem hans Lands Bæsen og naturlige Stræben efter høiere Udvikling paa Speculationens, Forskningens og den indre Afskuelses Vej, og den Virkefreds, hvori han efter sin egen Attraae var bleven sat; heller ikke var der nogen Udset for ham til at kunne ombytte den med en bedre eller ønskeligere, dersom han ikke vilde søge sin Afsked og nøies med forringede Indkomster, hvortil han af oeconomiske Grunde ikke kunde beqvemme sig. Han gientog derfor tidt for de faa, som han undertiden meddeelte sig til med nogen Fortrolighed: at han følte sin Tilværelse, ligesom En, der var smedet fast med Lænker, og at han, om Guden tillod det, hellere vilde arbeide i Slaveriet eller paa Galeerne, end være Amtmand. Hans aandelige Lidelser vare ogsaa i en Række Aar endnu langt mere piinlige for hans Siæl, end den Nervesvækkelse og andre physiske Lidelser, hvoraf han leed saameget. „Sielden (siger Engel) har vel en Mand stridt og kæmpet som han, eller lidt saa haardt og saa længe.“ Foruden alle ydre Aarsager og Anledninger hertil, kunde han selv aldrig i sin inderste Natur opnaae nogen harmonisk tilfredsstillende Oplosning af den Strid, som forskiellige aandelige Kræfter, Forstand, Speculation, Phantasi og Følelse, i en stor Deel af Livet førte om Herredømmet i hans Siæl. Man seer kun alt for tydeligt denne Strid afpræget i mange af hans Digte, hvilke det derfor saa ofte mangler paa Genhed, Harmonie, og en afrundet og afsluttet Kunstform.

¹⁴⁹⁾ Forfatteren har personlig modtaget dette Vidnesbyrd af en i enhver Henseende paalidelig og uforkastelig Kilde, ligesom det ogsaa bekræftes ved Engels Charakteristik.

Men, vi finde tillige i adskillige Digte, hvori S. Staffeldt har nedlagt nogle af de sildigste Iyrisk-poetiske Billeder af sit indre Liv, et næsten umiddelbart Udtryk af den mørke Melancholie, med en vis Blanding af hærdet Resignation og lideude Svaghed i Sindet, der tillægges ham som den Stemning, der med ethvert af hans sidste Leveaar grov sig dybere ind i hans Siæl. Man seer at han i disse Aar, og vel overhovedet siden han fik sit Ophold i Slesvig, er som Iyrisk-elegisk Digter, vendt tilbage til sit rette Sprog, sit egentlige Modersmaal; og vi gjøre her den samme Erfaring, som i Digte fra tidligere Aar: at Schack Staffeldts poetiske Udtryk var friere og renere, mere naturligt og tvangløst, og derfor mere correct i det tydske Sprog, end i det danske. Vi kunne, foruden hvad forhen er anført, henvise til en Række af tydske Sonetter og andre Digte, (Liebenbergs Udg. II. 508—524) hvoraf de fleste uden Tvivl omtrent tilhøre Aarene 1815—20. Man synes her at see, hvorledes Staffeldt endnu ligesom søgte at afvælte Jordens Byrder, eller lindre Siælels og Legemets Qualer, naar det i Dieblig Kunde lyktes ham at øse et Bæger af Poesiens Væld. Endeel af disse Digte høre til de mærkeligste blandt dem, jeg har kaldt biographiske; der fremtræder i nogle af dem en saa umiddelbar Iyrisk Naturalighed og indvortes Sandhed, at Ingen, der med nogen Interesse har opfattet Billedet af en eiendommelig, aandelig begavet, men forvansket, adspiltet og ulykkelig Digternatur, vil læse disse Digte uden dybere Medfølelse. Tolv Sonetter, (som Digteren først havde ladet trykke 1823) udgiøre egentlig en sammenhængende biographisk-poetisk Cyklus, der hører til Staffeldts indre Liv. Iblandt flere, der udmærke sig, baade ved Dybde, Sandhed og poetisk Skønhed i Udtrykket, er ogsaa den sidste af de to Sonetter „Selbstprüfung“ (II. 522—523).

„Was ist mir an Vergangenheit zerronnen,
Da meine Saaten nicht da draussen blühen?“

Das wundersüße, innre Regen, Glühen,
Des Blütenalters wundervollen Bronnen;

Und all' die unaussprechlich süßen Wonnen:
Der Kunst und Liebe seliges Bemühen,
Der Glaub' an Freund und Menschheit, und die frühen,
Die zahlten Abndungen, eh' was begonnen:

Das alles ist nicht mehr — nur da gewesen;
Besinnung hat sich klar und scharf entfaltet,
Und von mir selber grausam mich gespaltet.

Nun seh'n ich mich nach meinem Zwillingswesen,
Gleich Pollux in dem Schattenreich danieden,
Von seinem tagumstrahlten Freund geschieden.

Vi kunne endnu nævne den sidste (13de) Sonet, „Der Tod“, ¹⁵⁰⁾ som er Frugten af en mere mandig og mindre sygelig elegisk Stemning; overhovedet vel en af de reneste, ædelste Toner i Staffeldts reflecterende og subjective Sonetpoesie. Ikke mindre velgiørende er det, naar man en enkelt, sielden Gang kan træffe Schack Staffeldt i en lysere, mildere Stemning, eller træffe virkelig Foraarspoesie hos ham, som i det simple, smukke Digt:

„Wie eine Jaspiskuppel glänzt
So blau und klar der Himmelsbogen;
Der Strom, den noch kein Ufer kränzt,
Hat doch den Panzer abgezogen.“ o. s. v. (II. 532.)

Men saadanne poetiske Udgydelse vare kun forbigaaende Lysglimt i den Nat, der havde leiret sig om Staffeldts Siæl. I Almindelighed var hans Aand ikke i Stand til at løsrive sig fra den subjectiv lidende, sønderrevne Tilstand, som hans moralske Tilværelse deelte med den physiske. Det bliver klart nok af de

¹⁵⁰⁾ Den skulde egentlig kun regnes for den 12te; da den 6te Sonet, der indeholder en meget smigrende Hyliding til den samme Fru Brun, som Digteren i sin Ungdom saa ubarmhertigt tugtede i Prosa, slet ikke har noget med de øvrige at gøre.

faa Brudstykker, hvori han tilsidst endnu i et eller andet Die-
blif vilde prøve paa at bringe en Strophe, eller nogle Verslinier
paa Papiret, at Digtereovnen var udslukt hos ham længe før
hans Død. Det var vel snarere et Slags Sky for at lade Verden
mærke dette, end det kunde være et Selvbedrag hos Staffeldt,
naar han endnu i sildigere Aar har vedligeholdt Troen hos Andre
paa sin Productionsevne, selv i den dramatiske Poesie¹⁵¹). Det
sildigste Digt, skjøndt svagt og ikke meget betydende, dog fuldført i
sin Form, som man har fra Staffeldts Haand, har maaskee været
den tydske Sonet til Dronningen, paa Louisenlund 1824.

Den samme Disharmonie, som Staffeldts Poesie saa ofte
udtrykker i stærkende Toner, herskede i hans Følelse, hans Selv-
bevidsthed og Betragtning af den ydre Verden. Derfor frem-
traadte i Almindelighed en stærk Contrast imellem hans Anskuelse
af de høieste Ideer, af det Guddommelige i Universum, af den
evige Skønhed i Naturen og i den ideale Kunst, af den ufor-
gængelige Sandhed i Mandens og Fornuftens Rige — og hans
Opfatning af Erfaringens Verden, af de ydre Phænomener,
det ham omgivende Menneffesamfund, hvori han som oftest ikke
saae andet end en høi Grad af Usjelhed, Lavhed og Uværdighed.
Den hos ham saa almindelige Foragt for Menneffene som han
fandt dem, og den Stolthed, hvormed han følte sig som en ved

¹⁵¹) Jvf. S. 149 ovenf. og det der anf. Brev. Han maa ogsaa (1813)
have corresponderet med Fru Brun om dramatiske Arbejder, eller
snarere vel Planer til saadanne. Man har (efter en Optegnelse af
Hr. Liebenberg) et Brev fra denne Dame til S. Staffeldt, (af 5. Sept.
1813) hvori hun berører hans „Sørgespil“, som hun raader
ham (ironisk?) at kalde „die Universal-Monarchie“. I et nogle Aar
sildigere Brev (11. Febr. 1817) takker hun for en modtagen Sonet,
og melder, at hun har sendt Schimmelmans „Monumentet“. Endnu af 27. Jun. 1825 har man et Brev til ham fra Fru
Brun, hvori hun ytrer sin Glæde over, at man kan vente en
Samling af hans Digte.

Mand, Dannelsse, Erfaring og Videnskab høiere Natur hævet over sin Omgivning, afprægede sig i hans ydre Udfærd og Handlinger; men den afholdt ham ikke fra, dybt at føle den sønderrevne Dobbeltthed i hans Indre, Bevidstheden om mangen Svaghed, Feil og Ufuldkommenhed, som han trængte tilbage, og neppe lod nogen Anden ahne, mindre endnu lod den indvirke paa den Maalestok, hvorefter han vurderede Andres Værd. „Det, der udvortes viste sig som Staffeldts Charakter“ (siger den Mand, som han uden Tvivl i enkelte Dieblif havde ladet see dybere i sit Indre, end nogen Anden), „var noget, han mere havde erhvervet og tilkæmpet, eller udvortes paataget sig, end det var hans oprindelige, egentlige Væren og Væsen, hvilket blev skjult og tilhyllet, og som hos ham næsten aldrig traadte frem for Verden.“ Kun i sieldne lykkelige Dieblif (først Engel til) kunde han vise Spor af en tidligere Elfsværdighed; og denne bevarede han ogsaa i en tro Grindring om hans lykkeligere Fortid, i Kiærlighed og Hengivenhed for hans Søstende og enkelte Ungdomsvenner.

Det er vist, at umiskjendelige Spor heraf forekomme hist og her i de yderst faa Familiebreve af S. Staffeldt, som hidtil ere bragte for Lyset. Der findes ellers, som vi allerede ovenfor bemærkede, ogsaa i disse Breve, skjøndt mindre stærkt afpræget, et Slags afmaalt Værdighed og Alvor i Udtrykket, som ikke overskrider en vis Linie, og ikke eier den fulde hensynsløse Lethed og Naturlighed, som pleier at karakterisere Familiebreve. Blandt disse er det dog især Brevene til Digterens eneste Søster, Fru Stockfleth, der vidne om varm Hengivenhed og Broderkiærlighed. Det er ogsaa kun i disse, hvor han giver Hjertet Luft ved at aabenbare (allerede 1819) den dybe Tungfindighed, som fortærede hans aandelige Kraft, og røvede ham al Udsigt til igjen at fornye sin poetiske Virken. „En Afgrund af Melancholie“ (skrifer han paa Dansk) truer at opsluge mig; jeg har brudt Freden

med mig og med Mennesket. Utilfreds med mig selv, utilfreds med min Tidsalder, der røvede mig saamangen herlig Drøm, endelig utilfreds med min nærmeste Dmgiøning — hvor finder jeg No? — Ikke mere i Poesiens Rige, hvor det Idealske husvæler det længselfulde, mod det Fuldkomne sig hævede Sind; thi mit Embedskald fordrer mig heel." — Denne Bekiendelse, om hvis Sandhed Ingen kan tvivle, røber paa eengang hans Sinds ulægelige mørke Stemning, allerede syv Aar før hans Død; og giver os Bished om, at det alt længe havde været forbi med Staffeldts Digterliv. Hvad han skrev af dansk Poesie efter 1810 har kun været afbrudte Stykker og Begyndelsesstropher; og de to eneste Digte, han overgav til Trykken 1817 og 1819, ere Poesiens dybt elegiske Udtryk af det, han i sidstnævnte Aar skrev i Prosa til hans Søster.¹⁵²⁾ Det sidste har mod Slutningen disse Linier, der med dybt gribende Sandhed udtrykke en trøstløs Stemning:

„O falske Haab! forlader Du mig her,
Her hvor din Yndlings Bane næsten ender? —

— — —
Hvad var din Gave? Digtertidfordriv,
Blødagtigt Banvid, af! et hyllet Liv!"

I øvrigt fattes der ikke Vidnesbyrd om, at heller ikke Slægtskabsforhold kunde holde Staffeldt tilbage fra at yttre sin Characters uelskværdige Sider i den selskabelige Dmgiøning. Et i den Henseende for hans Charakteristik mærkeligt og interessant Brev af hans Fætter, Amtmanden Kammerh. Otto Did. Staffeldt, fortæller om et Besøg som Sch. Staffeldt i Efteraaret 1822 havde gjort i Travendahl, og skildrer ham „saa stolt, saa kantet, saa afgjørende, som man aldrig har seet ham, endskiøndt

¹⁵²⁾ „Til et visstent Løv, som faldt i Digterens Barm." (II. 394) og „Erindring og Haab." (II. 396.)

han altid pleiede at vise sig i Harnisk og ufredelig imod Enhver." Han gik deri saa vidt, at han ogsaa opirrede og oprørte sin Fætter, der heller ikke gav ham gode Ord; og den herved opstaaede uvenlige Ordstrid tog en saadan Vending, at Schack Staffeldt to Gange lovede sig til at reise sin Bei, og ligefrem beskyldte sin Frænde for Gæsterettens Krænkelse. Under tre Dages Ophold fandt denne ham i Samtalen paradox, paastaaelig og hovmodig; af Udseende ældet, sygelig og frampeagtig. „Han mishagede mig næsten i enhver Henseende." Et undskyldende Brev i poetisk Tone, som han efter nogle Dage sendte, kunde ikke udlette det ufordeelagtige Indtryk af hans Personlighed; dog var „Brevet ulige bedre, end hans Conversation." Hele Stedet af dette Otto D. Staffeldts hidtil udtrykte Brev fortæner Meddelelse, ¹⁵³⁾

¹⁵³⁾ „Schack Staffeldt ist bei mir gewesen, so stolz, so eckigt, so entscheidend (absprechend,) wie ich ihn nie sah; wenn er gleich stets rüftig und unfriedlich sich gegen Jedermann zeigte. Er empörte mich dergestalt, daß ich selbst aufgereggt wurde, und jedem Nachgeben abgeneigt. Er nannte mich unzart und schonungslos, sich aber eine dadurch beschämte Jungfrau, deren Sittsamkeit durch gar zu freisinnige Reden verletzt wurde; machte sich zweimal zum alsobaldigen Wegreisen bereit, und zeigte mir an, daß mein Eigensinn in der Logik darin Schuld sei; so wie daß ich die Rechte eines Gastes in ihm nicht genugsam beachtete. Nach einigen Tagen reisete er ab; schrieb mir bald darauf einen schönen Brief, ganz poetisch, bedauerte unsere Unübereinstimmung über Natur und Kunst, Welt und Staat, Gegenwart und Zukunft, und schließt mit den Worten: „Daß ich von jeher „als Selbstdenker mich, einem Seidenwurme ähnlich, in ein Gewebe aus mir selbst heraus, eingesponnen habe: Ich möge dann „diesen gebildeten Lichtkreis, wie ein Planet sein Dunstkreis, forthin „tragen; auch es verzeihen, wenn er als Wolke darinnen erschienen wäre, und ihm darum forthin nicht minder zugethan „sein. Er begreife es selbst nicht, wie er so reizbar, so verstimmt „und trübe gewesen wäre." Er spricht Wahrheit; Alles was

da det bestyrker flere Udsagn om Schack Staffeldts Personlighed i Engels Charakteristik.

I nogle af Digterens sidste Leveaar havde, foruden andre Nervesvagheder, et localt og smerteligt Sygdomstilfælde i Underlivet, der formodentlig havde sin Oprindelse af en i flere Aar tiltagende Svækkelse i Fordøielsens Organer, begyndt at udvikle sig hos ham, og bidrog betydeligt til at fortære hans Livskraft. Han klagede i sine sidste Aar meget over hyppige og voldsomme Lidelser i disse Organer; og man sees i et Brev til Broderen Carl (15. Marts 1823), hvorledes han allerede 3 Aar før sin Død ligesom ahnede de ulidelige Smertes, der tilsidst piinte ham, og som han efter sin egen Tilstaaelse manglede Siælsstyrke til at bære. Jævnlig søgte han Lindring i disse Lidelser ved Dispensation fra Embedsforretninger, ved at skifte Opholdssted, og søge Udspredelse ved Reiser. Omfider begav han sig endog til Kiel, for at lægge sig i Guur i et derværende Hospital, under Lægen Professor Lüders; men man kunde i det høieste lindre hans Tilfælde, og der var intet Haab om en fuldkommen Helbredelse. Saaledes kom han tilbage til Slesvig i Høsten 1826, i en Tilstand, hvori hans nedbrudte Legemskræfter syntes med hver Dag mere at svinde. Han havde nu ogsaa reent tabt alt Mod og Haab til Livet, og hans engang stærke Aand var saa nedbøiet ved Nervernes Svækkelse, at Taarerne kunde strømme hos ham, naar han kom til at klage over sin lidende Tilstand. Tilsidst blev han endnu betaget af Frygt for,

Du und ich mehr als allgemein schön, edel, erhaben, und darum verehrungswürdig finden, setzte sein Hochmuth und Selbstvertrauen zur Mittelmässigkeit herab; lachte, bald hämisch, bald laut auf, wenn ich die Stimme zum Ernst erhob und mit Kraft accentuirte; sah übel, geältert und kramphast aus, und misfiel mir in fast jeder Hinsicht. — Sein nachheriger Brief war bei weitem besser, als seine Unterhaltung."

at hans Nervesvækkelse kunde ende med Banvid; en Tanke, der forfulgte og ængstede ham i hans sidste Levetid, og allerede har afpræget sig i et af hans tydske Digte (II. 535). Paa en af de sildigste Efteraarstage, og saavidt man veed, den sidste Gang, han havde forladt sin Bolig i Amthuset, havde man seet ham staaende paa Borden ved Gottorp („auf dem Gottorfer Damme“), hensiunken i dybe Tanker ved Betragtningen af Solens Nedgang. En Bekjendt, som gik forbi, traadte hilsende hen til ham, og sagde nogle Ord om det skionne Syn. Staffeldt svarede: „Jeg seer deri kun et Billede af Livets Undergang.“ Dette var saaledes maaskee de sidste Ord, han talte udenfor sit Huus. Hans Lidelser steg i de sidste Dage eller Uger af hans Liv til en Hoide, som fortærede den svage Rest af Sielens og Legemskræfter. Han vilde, med Undtagelse af Lægen, ikke mere modtage Noget; en nærmere Bekjendt, som engang uventet traadte ind, skal have fundet ham, liggende paa Gulvet, at vaande sig i Smerter. Omfider blev han mod Slutningen af December Maaned rørt af et Nerveslag; han laae i tre Dage uden Haab, med ringe Bevidsthed, og døde den 26. Decbr. 1826. Saa ulykkelig og forladt var han, paa Grund af sin Levemaade, at han under sin sidste Sygdom, og paa Dødsleiet ingen anden Pleie havde, end af en Tiener og et qvindeligt Tyende, der begge vare uheldigt valgte, og hvis Raahed endog skal have forbitret ham de sidste Timer, hvori Bevidstheden ikke havde forladt ham.

Saaledes endte denne af Naturen mangesidigt begavede, i flere aandelige Gøner udmærkede, ligesom i deres Udvikling og Dannelse eiendommelige, i Tænkemaade og Grundfætninger selvstændige, men for Lidenskaber tilgængelige, og af Livets ydre Indvirkninger ikke nok uafhængige Mand. Hans Uheld var den tidligt fremtrædende Dualisme i Manden og Dobbeltthed i Charak-

teren, der førte ham til at ville overholde og forsvare sin uafhængige Tilværelse i en ideal Verden, som han med stærkere Kraft paa Phantasiens, end paa Forstandens Side havde skabt sig; imedens han tillige vilde tilkæmpe sig en practisk indgribende Virken i den borgerlige Sphære og i Statslivet, som det er yderst faa Mennesker givet, at kunne opnaae og udføre uden at tabe paa den ideale Side, hvad der vindes i det practiske og reelle Liv; eller hvad der erhverves i personlig Betydning ved Opfyldelse af dette Livs Fordringer, og i den indre Tilfredshed med den individuelle Tilværelse, der følger Bevidstheden om ikke at have forfeilet dens rette Maal. Idelig vender i Staffeldts Digte den flagende Bekiendelse tilbage: at Kunstnerlivets og Poesiens uopnaaelige Idealer vare Kilden til hans Ulykke, til hans Siæls Smerter, til hans Hiertes dybeste Sorg. Det er ingen tilgiort Klynken, ingen grædenem Sentimentalitet, ingen umandig, coquetterende elegisk Affectation. Det er Stemmen fra en Digers Siæl, der meget ofte var overspændt, barok og convulsivt i sin Lyrik; men ikke hyklende, eller usand — en Digter, hvis Stolthed ofte laante hans Selobestuelse det converse Speil; men ogsaa hævede ham over den tomme, latterlige Forfængelighed, der har bragt Andre til Selvtilbedelse af deres Person og af deres Lands mindste, skumlette, ved den svageste Berørelse bristende Bobler. I denne elegiske Stemnings poetiske Uttringer falder Staffeldt vel ogsaa undertiden ind i den samme lyriske Overspænding, der i andre Digte fører ham til en uskion eller uklar Tankesvulmen, til en Ordblæst og Ordbulder, hvori han slukker Poesiens Flamme. Men det er ikke altid, at han saaledes glemmer eller svækker sine ædlere Kræfter. Der giærede i hans Mand en Fylde af Ideer, som uden Tvivl kun i Udviplings Alder havde behøvet en heldig Veiledning og Indvirkning, eller en indvortes Løsriven fra modsatte aandelige Retninger,

for at bringe ham som Tænker og ideal Digter til et høiere Trin i modnet Fuldkommenhed.

Uagtet nu den aandelige Gæring hos Staffeldt ikke kunde luttres giennem en fuldstændig Opløsning i poetisk Harmonie og filosofisk Eenhed, og uagtet han ogsaa deri var uheldig ved sin Dualisme, at han kun stykkeviis og fragmentarisk opnaaede et Digterhiem i det Sprog, hvor han ikke var indfødt og national: saa kan det dog ikke frakjendes ham, at enkelte af hans Digte ved deres ideale Skønhed, deres lyriske Tankefylde og en ædel Reenhed i Formen, staae som eneste i den danske Poesie. Er det maaskee mindre disse ægte Edelstene blandt Digterens Værker, end det er andre Digte, med et større, men mere ufordøiet Tankestof, eller en mere opsvulmet, end kærnevægtig Symbolik — er det maaskee mere den dunkle, end den klare Poesie hos S. Staffeldt, som har gjort Virkning hos de enkelte Beundrere, han i enhver Periode af sit Digterliv fandt: saa bliver det dog et Factum i vor Poesies Historie, at ogsaa Staffeldt, ligesaa vel som nogle af Nationens mest hyldede Digtere, har havt den Skiebne, til forskjellige Tider at blive baade miskiendt og overvurderet, baade tilsidesat og forgudet. — Det er et dobbelt Phænomen, fordi han, baade medens han digtede, og da han taug, medens man møisomt maatte oplede hans adspredte Digte, og da han selv udgav hele Samlinger, var kiendt og forstaaet af meget faa. Saaledes have Nogle, efter hans yttrede Meninger i tidligere Aar, eller i enkelte Ungdomspoetier, betragtet og hyltet ham som en Tilhænger af Revolutionens demokratiske Friheds- og Liighedsideer — og han var deres erklærede, radicale Fiende; en conservativ Forsvarer af det liberale Monarkie, ligesom af en aristokratisk Grund-Adel. Ligesaa har han, blandt ældre og nyere Litteratorer og æsthetiserende Kritikere, som i Danmark vare indgroede Hadere af al romantisk Poesie, fundet Venner og Beundrere, som med Berømmelse erkjendte

hans poetiske Fortienester; og dog var Staffeldt en Digter, som paa sin Viis — samtidig med Ohlenschläger, paa en Maade endog tidligere, end denne — har gjort de første Skridt til at føre den danske Poesie ind i Romantikens Regioner. Vistnok var dette hos Staffeldt ingen Følge af en bevidst poetisk Stræben, eller en bestemt Retning i hans Aand og Phantasie; der findes i hans Poesie, skøndt den ingenlunde manglede umiddelbar Indflydelse af andre samtidige Digtere, neppe noget Spor til en saadan af den tydske romantiske Skole, i dens poetiske eller kritiske Repræsentanter. Det var imidlertid ikke, fordi han fattedes et vist aandeligt Slægtskab til en og anden af disse æsthetiske Anskuelser; men de tydske Romantikers Hoved-Ideer: at hele Livet skulde gaae op i Poesie; at Digtekunsten ved sin symboliske Production skulde opnaae og indbefatte det høieste af al menneskelig Viden, Tænkning, religiøs Tro og filosofisk Grublen; og at Phantasien, i Følge sin Natur, var berettiget til en ligesaa sfrankeløs og uendelig Virken i Digtekunsten, som dens Flugt i Indbildningskraftens Regioner antages at være: disse Ideer vare vist nok ikke komne til umiddelbart at berøre hans Aand. Dertil manglede Phantasien hos ham formeget af den frie, geniale Lethed i hiin Flugt; ligesom hans Aand, der vel i det hele var langt mere skeptisk, end troende, ikke kunde have nogen dybere Tilbøielighed for de religiøse og christelige Elementer, som endeel tydske Romantikere, med meer eller mindre Sandhed og Inderlighed, søgte at bringe — eller tvinge ind i deres Poesie. Digtere, som Novalis og Tieck, (forudsat, at Schack Staffeldt nogentid læste dem — som ikke er meget rimeligt) kunne neppe, efter hans Hiemkomst fra Italien og Paris, have virket ret tiltrækkende eller tilfredsstillende paa hans Aand; men Ingen kan dog sige, dersom Skiebnen, under heldige Tidsbetingelser, havde bragt ham i nær Berøring med de tydske romantiske Poeters og Æstetikers Kreds, at det ei kunde have faldet ham ind at

prøve sin Digterevne ogsaa i denne Retning. Hans hele æsthetiske Dannelse kunde da have taget en anden Vending, hvis Forholdene 1797 havde ført ham ind i denne Kreds — hvis han havde opholdt sig et Aars Tid i Berlin, i Stedet for i Wien; hvis han, i Stedet for Fæbler, og sin fornemme eller livsglade Dmgangskreds i Wien, var bleven fortrolig med Digtere som Tieck, og Kritikere, som Fr. og Aug. W. Schlegel. I sig selv vilde det ikke have været mere underligt eller overraskende, end at see Staffeldt, ikke længe efter Hjemkomsten fra Italien, at gaae over fra sit ideale, lyriske Sværmeri, fra Sonetdigtningen og en sydlandsk Tone, til Studier af „Kæmpeviserne“, og til at ville blive nordisk Romanzedigter i Ohlenschlägers Fodspor. Hvor lidt Schack Staffeldt her var i sit rette Element — hvor lidt det var tænkeligt, at han enten som Lyriker, eller Dramatiker, kunde naae en saa genial Medbeiler: er forhen berørt. Men dette hindrede dog ikke, at Staffeldt paa sin Side, i sin lyriske Sphære, var i Stand til at hæve sig til et høiere, og tildeels mere selvstændigt Standpunkt, end Ohlenschläger, i at hævede Konsten og Digtningen deres til Ideernes Verden opløstede Stilling; deres Slægtsskab med det Evige og Uforgængelige i Naturen og Manden; deres uantastelige Frihed og Uafhængighed af Tidens Luner, eller Dieblikkets forgængelige Indbildninger.

Men denne Digterens Frihed, som Staffeldt forkyndte, denne Uafhængighed i Konstens Verden, opnaaede han aldrig selv. Det var den største, den ulykkeligste af de Modsigelser, der stred om Herredømmet i hans Væsen og Charakter, at han for sin egen Deel ikke gav den Konst, han dyrkede, den høieste Magt eller Værdighed, som han selv i Mandens Rige tilkiendte den. Han vilde være meer end Digter, og han følte og udtalte det selv med smertelig Bevidsthed: at han tabte den ene Krands, uden at vinde den anden. Han vilde være dansk Digter; og det

var ham dog umueligt at kunne hengive sin hele Aand i Sprogets og Nationalitetens Magt. Dette er de to Bildfarelser, hvorved hans Poesie fra sin Oprindelse tabte, uden Tvivl meget, af en høiere og rigere Udvikling; og Tabet ved den sidste var maaskee det største. Schack Staffeldt fattedes vist ikke Aand og Talent til at trænge ind i det Sprogs Organisme og Egenommelighed, hvori han vilde være Digter; men han vedblev sit Liv igiennem at svæve imellem de to Sprogphærer, hvori han vilde have sit Hiem — ligesom han paa een Gang, eller med lige Aandskraft, vilde være Idealist og Realist, Statsmand og Kunstner, Kameralist og Digter. Endskiøndt det saaledes ikke kan negtes Staffeldt, at der i hans Poesie findes enkelte ædle og ægte Elementer, som have indvirket paa den danske lyriske Digtekunst; eller at man blandt hans Digte træffer „enkelte af de mest ideerige og skønhedsstraalende, som det danske Sprog eier“: saa finder man hos ham ogsaa „nogle af de baade i Stof og Form mest fordærvede, i deres Sprog-Raahed, Svulst, Evang og Affectation mest modbydelige.“ — Men naar vi tilsidst søge at samle det hele Billede af Schack Staffeldts Personlighed og Digterliv, og naar den første, efter mange, skiøndt tildeels afrevne eller isolerede Træk, viser sig lidet indtagende og elskværdig: da maae vi dog berøres af et sørgeligt, smertende Indtryk. „Han var“ — har jeg sagt — „en sielden Digter — sielden i sin Idealitet, i sin dybe Foragt for den lave og nedrige Egoismes Masser, Blendværk og Gloglerier — sielden i den Adel, Høihed og Klarhed, hvormed han stundom har udpræget sine Tanker og sin Følelses Harmonie“; men sielden ogsaa i sine Feil, „i et bundløst Sværmeri, en undertiden til Latterlighed drevne Svulst, og i det Tyrannie, han vilde udøve over Natur og Kunst, over Tankens Sandhed, Udtrykkets Skønhed, og Sprogets Rettigheder.“ Han forstod endog sin egen poetiske Natur og sit Talent saa lidt, at han i yngre Aar ei allene vilde skrive Syngespil

(s. ovenfor S. 148); men endogsaa komiske Poesier (Samlinger. II. D. S. 541 og flg.), hvortil Evnen reent var negtet ham. Saaledes forfeilede han baade sit Livs og sin Digtning's Maal; baade Borgerlivets Hædersvei, og Konstens, over den jordiske Begrændsning og Endelighed ophøiede Bane. Bevidstheden herom gaaer, enten som stærrende Mislyd, eller som en dyb men undertiden dæmpet eller undertrykt elegisk Grundtone, saa at sige gennem hans hele Poesie. Naar vi ved Siden af den betragte hans Levnets underlige, uklare og sønderrevne Skikkelse, og de mørke Skygger, som Gensomhed, stufede Drømme, Tungsiindighed og physiske Lidelser, kastede over en lang Række af hans sidste Aar: da stiger vor Medfølelse, som flere Træk i Schack Staffeldts Charakter snarere ville dæmpe, end fremkalde. Vi forlade ham med den Overbeviisning: at vel saa Mennesker, med hans Landsgaver, Udsigter og Forhaabninger, ere udgangne af Verden med mere trøstløse og glædeløse Indtryk af den jordiske Tilværelse.

Anmærkning til S. 5.

Forfatteren har, ved en senere Leilighed, bragt i Erfaring, at efterat Hr. Cand. Liebenberg havde opgivet det Foretagende, at meddele et Udkast af Schack Staffeldts Levnetsløb: havde Bestyrelsen, inden den henvendte sig til Hr. Professor Sauch, ligeledes indbudet Hr. Professor Herz, Hr. Rector Thortsen, Hr. Etatsraad Seiberg og Hr. Justitsraad Thiele, til at paatage sig dette Arbejde, uden at nogen af disse fem Herrer følte Kald dertil. Det er offentlig, ved Samsfundets sidste Aarsmøde, lagt Bestyrelsen til Last: „at den, efter henved 5 Aars Forløb, i Efteraaret 1850, vendte sig til Undertegnede, og saaledes overdrog en dertil ikke skikket Forfatter, at udføre bemeldte Hverv.“ Enhver vil dog i det mindste finde, at Bestyrelsen ikke har forsømt noget Middel til at faae det udrettet ved Andre; og at det saaledes ei kan tilregnes den, at dette ikke vilde lykkes.

Den 10de Mai 1851.

G. Molbech.

Rettelser.

- S. 50. Lin. 25. Aarstallet 180* skal læses **1809**. (Jvf. Liebenbergs Anmærkn. til Staffeldts Digte. II. 651. 653. Et Par tydske Leilighedsdigte havde noget tidligere været særskilt aftrykte.)
- S. 200. Lin. 21. „At han har gjort dette“; læs: gjorde dette.
- En og anden Bogstavfeil (f. Ex. Anm. 68, Lin. 2 og 3) bedes Læserne at undskyldes.
-

Udsigt over Indholdet.

	Side
1. Indledning	1.
2. Schack Staffeldts tydske Slægt, Forældre, Fødeland, Ungdom, Opdragelse, første skriftlige Optræden imod en tydske Charlatan, og Forsvar for Danstheden	8.
3. Ungdommelig Polemik imod Tydskland, Fru Brun og Professor C. F. Cramer, i Anledning af „Solger-Feiden“...	22.
4. Reise til Goettingen; tydske Universitetsstudier og tydske Ungdomsdigte; tidligste danske Poesier, og Sprogforhold	35.
5. Hjemkomst. Staffeldt, som tydske i Tænkning og dansk i Digtning. Stilling i Kjøbenhavn. Forhold til P. A. Bernstorff	52.
6. Udenlandsreise, ved Hielp af det Plessenske Stipendium. (1795—1800). Tydske Reise-Dagbog. Charakteristik af dens Indhold, Aand og Skildringer af tydske og italienske Forhold. Staffeldt i Hamborg, Hannover, Dresden, Wien, München, Venedig, Florenz, o. s. v. Dansk Poesie fra Reisetiden...	60.
7. Hjemkomst fra Paris (Sept. 1800.) Ansættelse i Deconomie- og Commerce-Collegiet. Studier i Kjøbenhavn. Dansk Digtning. Forhold til Pblenschlæger og tydske Digtere. Første Poesie-Samling fra 1804; forvildede Tidsforhold i Staffeldts Digte	112.
8. Staffeldts poetiske Arbejder, i deres Forhold til dansk Sprog og Digtetekunst; deres indskrænkede Læsereks og ringe Virkning. Hans anden og sidste Digtsamling („Nye Digte.“ 1808.)	

- Fremgang i poetisk Udvikling. Misforhold imellem Aand og Form, Genius og Talent hos Digteren. Sonet-Poesie. Digterbekiendelser. Afslutning af Staffeldts danske Digterbane med 1808 151.
9. Staffeldt opgiver sin danske Embedsstilling og forlader Kiøbenhavn. (1807.) Forhold til Baggesen. Ansættelse ved Hoffet. Sildigere tydsk Poesie; philosophiske Studier..... 172.
10. Frivillig Afgang fra Hoffet; Overgang til Amtmandsembedet i Eismar; ubeldig personlig Stilling 183.
11. Forflyttelse fra Eismar til Gottorp Amt. Forhold og Omgang i Slesvig. Sindsstemning. Forbindelse med Kiøbenhavn. Aandelig Virksomhed. Religiøse og politiske Meninger. Staffeldt som Amtmand 189.
12. Staffeldts aandelige Lidelser og mørke Tungfindighed. Sidste tydsk Digte. Familieforhold. Sygdomstilfælde og Død. Træk af Digterens almindelige Charakteristik..... 206.

